

5366

పరిశోధన

(సారస్వత దీమాస పత్రిక)

PARISHODHANA (BI-MONTHLY)

Published since 1954

Now Ceased

Literary Research

Editor: Tirumala Ramachandra

జయ : వర్షం

శ్రీ ప్రభాకర సంస్కరణ సంచిక

CHECKED-93

3

ఒక రూపాయ

ఆగస్టు-సెప్టెంబరు 1954

అనుక్రమణిక

విషయం	పుట.
మనవిమాటలు	...
భాషావికాసము : శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...
ఆంధ్రవాఙ్మయప్రభాకరుడు : శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు	...
మహాపరిశోధకుడు : శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మగారు	...
రెడ్డిరాజ్య సంశోధనకు శాస్త్రిగారు వేసిన వునాది :	...
శ్రీ నల్లూరి వెంకటరమణయ్యగారు	...
అమృతమూర్తి : శ్రీ నార్సేపేట శ్వరరావుగారు	...
మానవత్వప్రపూర్ణులైన మనశాస్త్రిగారు : పిన్వాస్ విశ్వనాథగారు	...
వైద్యప్రపంచం విభాంతి : డాక్టర్ గాలి గాలిమంగురావుగారు	...
శాస్త్రిగారిలో నాపరిచయం : శ్రీ తాపీ గర్భారావుగారు	...
దేశసాహితీ సాంపు : శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...
ద్విపదవాఙ్మయము-శాస్త్రిగారి సేవ శ్రీమతి బి. ఆదిలక్ష్మిగారు	...
వ్యావహారిక భాషావాడు-శ్రీ శాస్త్రిగారిలో డాక్టరు : శ్రీ గిడుగు వెంకటసీత శత్రుగారు	...
జానపదసాహిత్యంలో నా పాత్ర : శ్రీ వేటూరి అనందమూర్తిగారు	...
ముద్దరాసరామన-కవీశ్వరవని : శ్రీ రావుగారి గొప్పస్వామిశర్మగారు...	...
శాస్త్రిగారి ఖండకోష్యాలు : శ్రీ దివాకర్లు నే కళావధానిగారు	...
గాథాన పుస్తకం : శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...
కట్టకథలు : శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...
చిన్నిమార్పులతో చెన్ననపాతాలు : శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర	...
సంస్కృతీగూపకాలు-శాస్త్రిగారి అనువాదాలు :	...
శ్రీ బులుసు వెంకటరామ చంద్రగారు	...
వర్ణనవిధానంలో పెద్దనసంయమం : శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుగారు	...
రాజుల జన విద్యావిలాస నాటకం : శ్రీ ఎస్. వి. ఆనందరావుగారు	...
వేటూరివారి చాటువులు : శ్రీ నేమూరి సీతారామశాస్త్రిగారు	...
శరణార్థి : శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	...
వేటూరివారి పాటలు : శ్రీ చల్లారాధాకృష్ణశర్మగారు	...
అచార్యసత్తిముడు : శ్రీ తిమ్మానజ్జల కోదండరామయ్య	...
తొలితెలుగు కవయిత్రి : శ్రీమతి గాణగిరి రాజమ్మగారు	...
శాస్త్రిగారి సరదాలు : శ్రీ కంబంపాటి సత్యనారాయణశ్రేష్ఠిగారు	...
లీలావతిగణితము : వల్లభాచార్యుడు	...

సంపుటి 1.

సంచిక 8.

సంపాదకుడు

తిరుమల

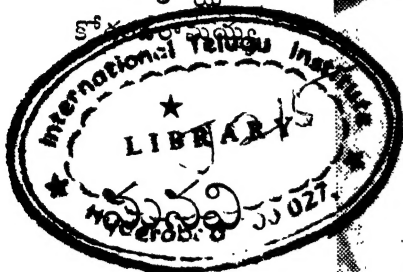
రామచంద్ర

సంయుక్త

సంపాదకుడు :

తిమ్మావజ్జుల

కో-సంపాదకుడు

మాటలు

ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచంలో ఎటుచూచినా ఏడు

నిలుపుల ఎత్తున సాక్షాత్కరిస్తారు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

కలం పట్టినప్పు డెల్ల కలకాలం నిలచే కొత్తసంగతి తెలుపడమే ఆ య న ప్రజ్ఞ; అదే ఆయన ప్రతిజ్ఞ. సజాతీయ విజాతీయ భాషాసాహిత్యాల అంచులు చూచి, లోతులు తీసి, సాదృశ్య వైద్యుల సమ్యద్దృష్టితో మఢించి, మీదు కట్టిన మేలిమిగడలతో తెలుగుతేటలను చూర్చి తేర్చి తెలుగుజాతికి అందివ్వడం ఆయన ఉపజ్ఞ; అట్టి సమన్వయమే రసప్రలుభులకు, పరిశోధనపరాయణులకు రసాయన మని ఆయన ఆజ్ఞ.

జీవితంలో, అనుపదం, అనుషణం, అన్వయపు సత్యగవేషణే ఆయన సాగించిన యోగం; అదే ఆయన ఆశించినభోగం. నేటి ఎగుడుదిగుడు సమాజంలో కష్టజీవుల కరుణగాఢలకు జలజల కన్నీరు జాలువార్చడం, ఆ కన్నీటి వెలుగులలో సహానుభూతి సహకారాలు వెలార్చడం ఆయన హృదయం; అదే ఆయన సాధించినఅభ్యుదయం. కత్తిమీది సాముగా, సాహిత్యపాంథులకు ఏడు గడగా మనుగడ గడపిన ఆ మనస్వీకి, కళాతపస్వీకి, తానప మెఱుగనిమానవంతో గోమతేశ్వరుని గండరువునిలుపు నిలచినయశస్వీకి ఇవే మా పరసహస్రసమోవాకాలు.

ఆయన చతుర్థవర్ధంతి దివ్యసంస్మరణకు కానుకగా ఈ సంచికను అర్పిస్తున్నందుకు ధన్యుల మని విన్నవించుకుంటున్నాము.

భాషావికాసము

పి. ప్రభాకరశర్మ

[సంఘంతోడిచే భాష. పరిణామశీల మైనసంఘం మూడుతున్నప్పుడు దానితో భాషాకూడా మార్పు చెందడం సహజం; చెందక తప్పదు కూడ. ఈరహస్యాన్ని ఉత్తమభాషాశాస్త్రజ్ఞులు కావడం చేత ఎన్నడో గుర్తించిన శ్రీ శాస్త్రిగారు భాషావికాసంయెడల ఉదార మయిన దృక్పథం అలవడుచుకొని అన్యభాషాపదజాలంతో మన మన భాషలను పరిపుష్టపరుచుకొంటూ, మూడుతున్న భాషకు యెప్పటికప్పుడు వ్యాకరణాదీనియమాలు కల్పించుకొంటూ ఉండాలని ఆశించారు. అలానే ఆచరించారు. భాషావికాసాన్ని గూర్చి వారి విశాలదృక్పథాన్ని తెలిపిడి చేసే యీ వ్యాసం ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాము. —గుఱపాదకులు.]

భాషావికాసము మానవవికాసము ననుసరించి ఉంటుంది. మానవ హృదయము అంటే మానవ భావములు సున్నితమైన కొద్ది మానవశరీరము సున్నిత మవుతుంది. ఆరెంటిని అనుసరించి భాషకూడా సున్నిత మవుతుంది.

మానవ హృదయములూ, శరీరములూ ఏదో ఆధుతపూర్వము కనుక అనిర్వచనీయమైన పరమాగ్రమునకు అభిముఖములై సాగుతూ పరిపక్వతకు వస్తూఉన్నవి. అట్లే భాషలూ కూడాను.

మానవ హృదయమునకు, అంటే మానవ భావమునకు మానవ శరీరమునకు, మానవ భాషకు పరిపూర్ణతాశాశ్వతతాస్థితులు ఇంత తరకు ఏర్పడలేదు.

మానవుడు పుట్టింది మొదలుకొని గిట్టేదాకా స్థలస్థలమూ, క్షణక్షణమూ - అంటే ప్రతికాలరేఖలోనూ, ప్రతి దేశరేఖలోనూ కూడా తన స్వరూప స్వభావాలలో మార్పు చెందుతూనే ఉన్నాడు. అలాగే ప్రతి దేశరేఖలోనూ, ప్రతి కాలరేఖలోనూ కూడా ప్రతి మానవ ముఖయంత్రంలోనూ భాష విభిన్నలక్షణాలతో కొంత కొంత రాలిపోతూ మఱి ఎంతో విజృంభిస్తూ పెంపొందుతూ ఉన్నది.

కృత్ విజృంభణము వంటిదే మానవతా విజృంభణమూ, వారి భాషల విజృంభణమూనూ. శబ్దకాస్త్రోత్పత్తి, కృత్కాస్త్రోత్పత్తి వర్తలవర

దొరికే ప్రతి శబ్దమూనూ శ్రమించి, దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలూ, ఇప్పటివరకు ఆది చెందిన పరివర్తనాలూ, అర్థంలోనూ, రూపంలోనూ కూడా గుర్తించి, నిరూపించి ప్రకటిస్తారు. భాషికాలంలో అవినీతిపోగలవు. ఆ మార్పులను భాషికాలంవారు పరిగణించి ప్రకటించగలరు. దాని స్వరూప స్వభావాలను, ఉపయోగాలను గుర్తించడమూ, వానిని ప్రకటించడమూ మాత్రమే వారిపనిగాని, వానిని తేనినగాని తార్కారు చేయడంగాని, చంపడంగాని, పుట్టించడంగాని వారిపని గాదు... కాస్త్రోత్పత్తి లిట్టా ఉంటూ ఉంటే ప్రజలు ఆయా శబ్దరూపాలకు వైరస్య సారస్యాల కల్ల సౌకర్యసౌకర్యాలనల్ల కాలక్రమాన కుంపుపెంపులు జరిగిస్తూ ఉంటారు.

మానవవర్గం అన్యోన్యశ్రయంతోనే ఆదికాలంనుండి ఆభివృద్ధి చెందుతుంది. ఇప్పుడు మరీ ప్రపంచ ప్రజలు ఆందయా కలగాపులగంగా విశ్వం ఆయిపోతున్నారు. రైళ్ల వల్ల, స్త్రీ మర్ల వల్ల, విమానాలవల్ల, రేడియోలవల్ల దూర దేశాలు కడు చేరికకు వచ్చినవి. మనువు సంబంధం లేనిదేశాలతో ఇప్పుడు అనుబంధాలు అధిక మవుతున్నవి. న్యూదయాలు వికాలాలు కావడంచేత, ప్రజానుబంధాలు వికాలాలు కావడంచేత, ఒక భాష మాటానే ప్రజలలో

సంబంధాలు సాన్నిహిత్యం చెందడంతోబాటు ఇతరభాషలవారితో కూడా వ్యవహార బాంధవ్యాది సంబంధాలు జరుగుతూ ఉండడం చేత, విభిన్న భాషలకు కూడా సాన్నిహిత్యం ఏర్పడుతోంది.

అవి గర్వము అని నిందిస్తూ కూర్చునేవారు కూర్చుంటున్నారు. కానీ సాగిపోయేవి సాగి పోతున్నవి. పరిపూర్ణంగా పర్యాలోకించి, పర్యవలోకించి మాస్తే ప్రపంచభాషలన్నీ, ప్రపంచభాషా అన్నీ కూడా ఏకీభావం పొందవలసిన స్థితిలోకి దూకుతున్నట్లున్నవి. క్రమ పరిమాణాలలో అది సిద్ధిస్తుందో, సిద్ధించదో కాని, అది యెట్లా ఉన్నా సద్యః భాషల సాంకర్యం, సాంకర్యం అనివార్యమే అనక తప్పదు.

అసలు నిజానికి భాషల అభివృద్ధికి, వికాసానికి ఈ సాంకర్యం ఆత్మాభివృద్ధికి మేమో అని కూడా నిశ్చయించుకోవచ్చు. ఇది ప్రపంచభాషలలో కల్లా ఇంగ్లీషు బహుదేశ బహుప్రజాసాధ్యమై ఉన్నదనీ, పదసంఖ్యనుబట్టి కూడా ఆత్మాభివృద్ధి మును చెంది ఉన్నదనీ అందరూ అంగీకరిస్తారు. ఆ భాష అట్టిని కావడానికి అది ప్రపంచ భాషలలోనుండి ఆవశ్యక పదజాలమును, భావ బంధములను గ్రహించినది కావడం ముఖ్య హేతు వనవచ్చును. బాండికూట్ (పండికొక్క) మాంగో (మాంగాయ్) ఇత్యాది పదాల రెన్నో తెలుగునుండికూడా ఇంగ్లీషులోకి చేరినవి. ఇంగ్లీషువారు అట్లా చేర్చుకోవడం తమ భాషకు వికాసహేతు వనుకొంటుంటే మనవారు అంటే ఆంధ్ర ద్రవిడారులు, మలీ ద్రవిడులు... కొందరు... ఇతర భాషల పదాలను వాడుకొంటూ మనవారు మనభాషను పాడు చేస్తున్నారంటున్నారు.

ఈ వింత వార్త మీరంతా వినే ఉంటారు. యు. పి. లో కాబోలు ప్రజలు తమ భాషలో ఇంగ్లీషు పదాలు వాడ కూడదనీ, అట్లా ఎవరైనా వాడితే వాడినపుడల్లా పశాని కొక అణావోపున జరిమానా చెల్లించవలసి ఉంటుందని కాననం చేశారు. అట్లా వాడినందుకు కొన్ని అణాలు ఎవరికో రిక్ష విధించినారట కూడా. ఇది చాలా విద్మరంగా ఉన్నది. ఇంగ్లీషు వారిమీదా, వారి భాషమీదా, వారి వాగవికారమీదా స్వరాజ్య

సంపాదన ప్రయత్నారంభకాలంలో శ్రేయ విద్యేచ్ఛవృత్తుపరులై యిటువంటిపనులు.

ఇంతకంటే విద్మర మేమిటంటే మనవారే కొందరు ఇంగ్లీషు పదాలను, అంకెలను వాడక పోవడంతోపాటు ఆరవవారివలె భాషలో సంస్కృతీకరణ సంస్కృతీభవ పదాలను కూడా వాడకుండా మిడిగట్టుకోవాలని చూస్తున్నారు. ఇది నిర్వాహం చెందే సంకల్పాలు కావు. ఏమంటే భాష అనేది ఎప్పుడు కానీ సాంకర్యం లేకుండా స్వయము తనకు తానై ఎక్కడా వెలయడం ఎప్పుడూ జరగలేదు. అది అలా వెలయజాలదు. అనేక కుటుంబాల సాంకర్యంచే మానవసాతి ఏర్పడ్డట్లే, అనేక భాషా కుటుంబాల సాంకర్యంచే భాషాభావ లేర్పడ్డవి. ఇప్పుడు తెలుగుని వ్యవహరింపబడే భాష ఎన్ని సాంకర్యాలతోనో వెలసినది. ఎన్ని సాంకర్యాలతోనో పెంపొందినది. ఈ నాడు కూడా తెలుగులో ఎన్నో ఇంగ్లీషు, బెంగాలి, హిందీ వాక్యనిర్మాణ రీతులు, శబ్దప్రయోగములు చొరబారినవి. వీనిని విధ్వంసపరుప నక్కర లేదు. విధ్వంస పరుపరాదు. అలా విధ్వంసపరుప సాధ్యమూ కాదు కూడాను. ఆరంభదశలో అట్టివి కొన్ని ఎరుగని వారికి ఎబ్బెట్టుగా తోస్తవి కాని పరిపాటిమీద పరుసుకు పోతవి.

అతడు గ్రంథమును వ్రాసినాడు... అనుట తెలుగుపలుకుబడి కాదు. కమ్మ వ్రాసినాడు. జాలు వ్రాసినారు అనుటే కాని గ్రంథము వ్రాసినాడు అనుట ప్రాచీనత పలుకుబడి కాదు. వ్రాయుట లిపికారుని పని. అందు రచనా చమత్కృతి లేదు. గ్రంథము రచించినాడు. కమ్మము కట్టినాడు. కమ్మము చెప్పినాడు అనుట ప్రాత తెలుగు పలుకుబడి. అయినా ఇది అనేకులు గ్రంథము వ్రాసినాడు అని వ్రాయుచున్నారు. ఇది ఇంగ్లీషు పలుకుబడి. తెలుగులో రూఢి కెక్కినది. ఇక తొలగింపకునురదు. తొలగింప నక్కర లేదు.

గ్రామాధికారిని కరణ మని పిలుతురు అనుట తెలుగు పలుకుబడి కాదు. కరణ మందురు. కరణ మని పేర్కొందురు అనుట తెలుగు పలుకుబడి. కరణ మని పిలుతురు అనుట ఇంగ్లీషు పలుకుబడికి తెలుగు. భాషలో మాధ మైనది. ఇక తొలగింప సాధ్యమూ కాదు.

రూఢి కెక్కిన తరువాత తప్పుగా భావించడం తొలగిపోతుంది. ఇట్టి వాని సన్నిహితినో చూపవచ్చును.

పూర్వము సంస్కృతము సంస్కృతభవ ప్రాకృత భవములు తెలుగులో చేరినట్లే నేడు తురుష్కము తురుష్కభవ అంగము అంగ భవ పదములూ చేరినవి. గ్రైక్కను, రోడ్లను, సైక్లను, కలెక్టరును, తాలూకాలను, జిల్లాలను ఇక తొలగింపజాలము. వీటిని పుస్తకాలలో అనుకరణచిహ్నాలతో ఇంకా ఎన్నాళ్ళని బహిష్కారంతో ఉంచడం కంటే బహిష్కారం తొలగి పోక తప్పదు.

అట్లే మాండలిక ప్రయోగ వైవిధ్యాలను కూడా ఇక దిగిపోక జాలము. అయినా ప్రయోగాలలో ఒక మాధుర్య మున్నది. ఆయా రూపములను అక్కడక్కడి ప్రజలు స్వస్థాన వేష భాషాభిమాన లయి అదరిస్తారు. ఆయా దరణమును ఇతరు లెవరూ కాదు కూడ దని గర్వింపరాదు. గర్వింపబోయినా పోగదు.

విభాజి జిల్లావారు వెళ్ళిపోయి వచ్చాడు, 'ఎల్లోపో యుచ్చాడు' అంటారు. అది వారి నాలుకమీద తేలికగా తేలియాడే లేటపడుతు. నైజాంవారు 'వాడువచ్చినాడు' 'వాడువచ్చిండు' అంటారు. —మధ్యాంధ్రదేశం వారు 'వాడు వచ్చి వేసినాడు' 'వాడు వచ్చేవాడు' అంటారు. మద్రాసు వారు 'వాడు పోయి విడిచినాడు' 'వాడు వూడ్చినాడు' అంటారు. ఈ ప్రయోగాలన్నీ గ్రామ్యలే. అచ్చమయిన తెలుగు ఫలానా జిల్లాదే. ఆ జిల్లా ప్రయోగాలే గ్రామ్యములు. ఇతరము లన్నీ పరిత్యాజ్యాలు అని యెవరూ యెవరినీ గర్వింప జాలరు. గర్వింపకూడదు.

ఇలా అన్ని జిల్లాల భాషలను అదరించేటట్టుయితే అవ్యవస్థగా భాష చెడిపోతుందేమోనని భయపడుతున్నారు కొందరు. ఆయా పదాలు ప్రయోగించే ప్రజలూ చెడిపోయే వారయితే ఆయా పదాలూ చెడిపోతవి. ఆ భాషా చెడిపోతుంది. ఆయా ప్రజలు సంఘంలో అభ్యుదయం చెందేవారయితే వారి పదప్రయోగాలూ భాషాసంఘంలో అభ్యుదయం చెందే అభ్యుదయం.

ఆంగ్లము అనేక జిల్లాలలో పెరిగిపోయి వేరు వేరు స్వరూపస్వభావాలతో పెంపొందుతూ వైవిధ్యంలో వికవిధ్యం వెలయించుకొంటూ వస్తున్నట్లే బహు మండలాల్లో బహుముఖాల వేర్వేరినీ పెంపొందుతూ ఉన్న భాషకూడా తన వైవిధ్యంలోనుండి ఆంధ్రతాయాపమైన యొక విధ్యాన్ని వెలయించుకొంటూనే ఉంటుంది.

'రాజానుమతో భర్త' అన్నట్లు ఇంతదాకా విద్యాకాలంలో ఇంగ్లీషు ప్రధాన భాషగా ఉంటూ వచ్చింది. ఇకమీదట దేశభాషలతో ప్రాధాన్యం ఏర్పడనున్నది. సర్వకాస్త్రాలూ దేశ భాషలలోనే వెలయ నున్నవి. కాని ఇందులో చిక్కయిన వింత విషయం ఒకటి ఉన్నది.

ఆయా కాస్త్ర పారిభాషిక పదాలన్నీ ఇది వరకు ఇంగ్లీషులోనూ, కొన్ని కల్పిత సంస్కృతంలోనూ ఉంటూ వచ్చినవి. ఇక విద్యావ్యవహారాలన్నీ దేశభాషలోనే ఉండవలెనంటే భారతదేశాని కంటా ఏకవిధంగా ఉండేటట్లు విద్యా కాళి వారు వాటిని గరిత్రాతగా సృష్టించడంగానీ, ఇంత బాధేందుకు? అంగ్ల పద బహిష్కార మెందుకు? ప్రాచీనలు జ్యోతిశాస్త్రంలో పూర్వం ప్రాచీనీయాది పదాలను గ్రీకులనుండి గ్రహించినట్లు నేటి వారు కూడా ప్రపంచ సామాన్య వ్యవహారంలో ఉన్న ఇంగ్లీషు పదాలనే వాడుకొవడం మంచిదని తలిస్తే వాటినే అంగీకరించడంగానీ చెయ్యవలసి ఉంటుంది. రెండో పద్ధతే మంచిదని నా ఉద్దేశము. దీనివల్ల ప్రపంచైక భాషా వ్యవహార విద్యాలంలో కాస్త్రపారిభాషిక పదాల వరకైనా వికవిధ్యం అనువు పడుతుంది. మన విజ్ఞానంలోనే సర్వప్రపంచవిజ్ఞానాలూ అంతరభిన్నమై, అవిభిన్నమై.

భారతీయ విజ్ఞానంనుండే సర్వదేశాలవారి విజ్ఞానాలూ పుట్టినవి అని తృప్తిపడి కూర్చుంటే వారు కొందరున్నారు. అట్టివారు మామిడి పెంకను చేతిలో నుంచుకుని దీనిలోనే మామిడి పిండెల, కొయల, పండ్లయరు లన్నీ చూస్తామనీ, మామిడిచిగుళ్ళతోడి కొమ్మలంద అనుభవిస్తామనీ కంటోషిస్తూ కూర్చుంటేవారి హాస్యాన్ని నిజంగా మన విజ్ఞానంనుండే ప్రపంచ విజ్ఞానంమంతా పెరిగిపోతూ మన మిప్పుడు ఆ మామిడి భారతీయ దేశాన్ని కూర్చుంటే లాభం లేదు.

సర్వభారతభాషలూ సంస్కృతంలోనూండే పుట్టిన వనే వాదం ఉన్నది. అది చాలావరకు సత్యమే కాని దానినిబట్టి సంస్కృతం ఒకటే నమ్మకుని నేటి ప్రధానవ్యవహారాన్ని దేశ భాషలను విడిచిపెట్టి దానిలోనే సాగించ బూనితే భారతదేశవ్యవహారతంత్రం ఏది కాని కడలేరబోదు.

అమితవిజ్ఞానానికి అటపట్టుయిన సంస్కృతం మన దేశభాష అన్నింటిలోనూ అనుగతమై తీర్చించి వస్తూ ఉన్నది. అది భారతీయుల శరీరాలలో, రక్తకణాలలో అణువణువునా అనుగతమై ఉన్నది. శరీరికి శరీర నికిఎంత సంబంధం ఉన్నదో సంస్కృతానికి మన దేశభాషలకు అంత సంబంధం ఉన్నది. తెలుగు భాషలో నూటికి ఎనభైవంతున సంస్కృత పదాలున్నవి. మన భావబంధం మంతా సంస్కృత భావబంధంతో అంటి పట్టుకొని ఉన్నది. మన పెళ్లలో, ఊళ్లలో, నదులలో, నాళ్ళల్లో—గుళ్ళల్లో ఆచార వ్యవహారాలలో సర్వత్ర సంస్కృత వికాసం పొర్లి పాటు తున్నది. దేశభాషల పెంపు సంస్కృతపు పెంపు కాని పేరు కాదు. సంస్కృతంలో సంస్కృతమే ఉంది. కాని మన దేశభాషలలో సంస్కృత మంతా ఇమిడి ఉన్నది.

ప్రాకృతాలన్నీ ఇంకా ఇప్పటిదాకా మన దేశంలో చెల్లుబాడి కలిగి అధికారించిన తురుష్కాది భాషలలోని ఆవశ్యక పదజాల మంతా పొర్లు వారుతున్నది. తల్లిభాష అయిన సంస్కృతానికి ఈ వికాసం లేదుగదా... కాని ఆ తల్లి చలువే ఈ దేశభాష కింత వికాసం కలిగించింది. దేశ ప్రజలు దేశభాషలలో సర్వవ్యవహారాలూ సాగించ కలిగినా రంటే దేశభాషావికాసం దేదీప్యమానంగా వెలుగుతుందన్నమాట కాదా?

సంస్కృత ప్రాకృతాది భారతీయ ప్రాచీన భాషలలోని గ్రంథాలింకా దేశభాషలలోనికి రానివి ఉంటే అవి సప్రయోజనాలు అయితే ఇక మీద కూడా తెచ్చుకోవచ్చును. ఇంగ్లీషు మొదలగు విదేశ భాషల విజ్ఞాన వికాసము సంతా మన భాషలలోనికి తెచ్చుకోవచ్చును. దేశ పాలకులు తలచుకొంటే కొదవేముంటుంది? విద్యాశాలలలో విద్యాబోధన దేశ భాషలలో సాగించడం, ప్రజా పాలనతంత్రం మంతా దేశభాషలలో సాగించడం ఎంత శీఘ్రంగా సాగుతుందో అంత శీఘ్రంగా దేశ భాషావికాసం కలుగుతుంది.

(అల్ ఇండియా ిడిమో మద్రాసుకేంద్రం వారి సావస్థంతో.)

విజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

గోగులపాటి కూర్మనాథకవి బమ్మెర పోతన శోభవాడు. కృతి సరాంకితం చేయ గూడ ద నేది ఆయనశపథం. కాని ఒకవైపు విజయనగర రాజాశ్రయం, మరొక వైపు శపథం. ఎలా వుండుతుంది? కనుక విజయరామధూపాలున్నీ, రామతీర్థ శ్రీశ్రీస్వామిని ఏకకాలంలోనే సంబోధించి తనప్రతిని నిలబెట్టుకున్నాడు.

ము॥ సము లడైనను బాణు, నీ స్మరణచేఁ జెన్నెనదే నోయ, గ్రీ
మృత్యులోఁ బారిన దేరు, నజ్జననివాసం బున్నదే యూయ, శో
గము బాగైనది తేరు, నీపదపరాగం బున్నదే నీయ, ధ
ర్మము చేకొన్నది పేరు శ్రీ విజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

కా॥ స్వామిం గన్నదె వూట, పుణ్యనదిక్రేవ న్నున్నదే బాట, నీ
భామం బున్నదె పేట, ధర్మసభ సత్యం బున్నదే మాట, యే
నీమకా వస్తుసమృద్ధిచే భటులచేఁ జెన్నెనదే కోట, పెక
మామి ధున్నదె తోట శ్రీవిజయరామా ! రామతీర్థాశ్రయా !

ఆంధ్రవాఙ్మయప్రభాకరుడు

శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు.

తైలుగుభాషా పరిణామమునుగూర్చి కాన్పుల వారి యభిప్రాయ మిది: “దక్షిణ హిందూ దేశ కవిష్టి దేశభాషా వధూటి పసిప్రాయపుఁ బలుకుఁ జరవము. ఎలప్రాయపుఁ బలుకు కన్నడము. నెఱతనపుఁ బలుకు తెలుగు.” ఇది చారిత్రకముగను భాషాతత్త్వ కాస్త్రాను సారముగాను తెలుగుభాషయొక్క సైక్లిక తత్త్వమును విశదీకరించును. అధునాతన భాషాకాస్త్రపద్ధతులను సంప్రదాయసిద్ధ మగు పరిణామముతో నుపలబ్ధ భాషావాఙ్మయముతో సమీచీనముగా సమన్వయము చేసిన వారు శ్రీ కాస్త్రీగారే. నేడు వర్తమానాంధ్రభాషను కానకు లని ప్రసిద్ధి గాంచిన క్రికేషులు గిడుగు రామమూర్తి పంతులవారి వాదములోని సత్య మును, తత్త్వమును గ్రహించి యాచరణలో పెట్టిన వారు కాస్త్రీగారే. రామమూర్తి పంతులగారు ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంతములను సంపూర్ణముగ నాకళించిన మహావ్యక్తి. కాస్త్రీగారు పాశ్చాత్యభాషల నెఱుంగకయే నేకైకముగా నాంధ్రభాషా ద్రుపంచము నామాలాగ్రముగా పరిశీలించి, పరిశోధించి పంతులవారితో సమానముగ ప్రతిభ గడించినారు. పంతులవారే శ్రీ కాన్పులవారి నీక్రింది విధముగఁ బ్రశంసించి రన్న నేటి భాషాతత్త్వ కాస్త్రజ్ఞులలో కాస్త్రీగారి స్థాన మెట్టిదో విద్యల్లోకమే నిర్ణయింపఁగలదు. “బసవపురాణమునకుశ్రీ వేటూరిప్రభాకరకాస్త్రీ గారు వ్రాసినపీఠికలోను శివతత్త్వసారమునకు క్రికేషులు కొమఱ్ఱజ్ఞు లత్యుచారావుగారు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతములోను వారు ప్రాచీన గ్రంథ పరిష్కరణము ఎంత దుష్కరమో తెలియచేసినారు. మీఁద నే నుదాహరించిన భాషాలక్షణములకు వ్యవస్థ ప్రభాకరకాస్త్రీ వంటి పండితులు నిరూపించలేక పోయినప్పుడు ఆపని సామాన్యులకు పాధ్యమ.”

(భాలకవిశరణ్యము. పుట 815)

కాస్త్రీలు మొదలగు పాశ్చాత్యభాషా కాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతములను దృష్టిలో నిడుకొని భాషా మనభాషకు నన్వయింపజేయుట నేటి

భాషాకాస్త్రజ్ఞులకు పరిపాటి యైనది. దాని వలన సహజముగ భాషాతత్త్వ పరిణామమును గూర్చి పరిశ్రమించుట కవకాశము తక్కువ యగుచున్నది. ఉపలబ్ధముగ భాషను సక్రమ ముగా పరిశీలించి కొన్ని సిద్ధాంతములను తేసి వానిని సర్వసాధారణమైన భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంతములతో సరిపోల్చి చూచి సత్యాన్వేషణము గావించుట సరియగు పద్ధతి.

శ్రీ కాస్త్రీగారు నిరంతర తాళపత్ర గ్రంథ పరిశీలనా ఫలితముగా భాష, లిపి మొదలగు వాని పరిణామతత్త్వమును చక్కగ నవగాహన చేసికొనుటయే కాక ప్రాచీన భాషా వ్యవస్థను నిరూపించు కాసనభాషను బాగుగ గ్రహించి, వాని మూలమున తెనుగు భాష యొక్క తత్త్వమును లేటెల్లము గావించి నారు. ఇది యెంతయును సమంజస మగు మార్గము. ఈనాటి భాషాకాస్త్ర మంతయు నాంగ్లేయభాషయందున్నది. కేవల ప్రాచ్య విద్యాపండితుల కది అందరాని దైనది. దానిచే వారి భాషాకాస్త్రజ్ఞానము సంప్రదాయ సిద్ధ మగు వ్యాకరణములపై నాధారపడినది. ఆ వ్యాకరణ విషయములను చారిత్రకరీతిని గ్రహింపకపోవుటచే భాషాకాస్త్ర సిద్ధాంత ములు ప్రాచ్యపండితుల కెఱుగరాని వైనవి. అట్టివారికి కూడ నూతన భాషాకాస్త్రసిద్ధాంతము లవగాహన మగుటకు శ్రీ కాస్త్రీగారేర్పరిచిన పథకమే యాచరణీయమై యున్నది.

బసవపురాణపీఠికయందే కాక కాన్పులవారు ప్రకటించిన కాసనములయందుగూడ ప్రాచీనాంధ్రభాషా తత్త్వ లిపి సంప్రదాయములను గూర్చి యెన్నియో నూతన విషయములను గుర్తించి వెలువరించినారు. వానిలో కొన్నింటినింగూర్చి మాత్రమే యిందు వివరించుచున్నాను.

నాగలు :

మన కుపలబ్ధమైన మొదటి తెనుగుపదమును కనిపెట్టిన క్రికే కాస్త్రీలగారిది. ‘నాగలు’ అను

పదము ప్రత్యేకముగ అమరావతి కాసనములందు లభించినది. ఇది రెండువేలయేండ్ల క్రిందటిది. 'నాగబు' అనునది 'నాగము' అను పదమునకు రూపాంతరము. సంస్కృతపదముగు 'నాగ' అనునది, 'బు' అను తెనుగు ప్రత్యయముతో వాడబడినది. అనగా నానాటికే అనగా క్రీస్తు పూర్వమే సంస్కృతపదములు తెలుగు ప్రత్యయములతో వ్యవహరింపబడినట్లు తెలియుచున్నది. మఱియు క్రైస్తవ శకానంతరము వెలసిన కాసనములలో, పట్టనబు, వక్రబు, సిద్ధాయబు మున్నగు రూపములు వెలయుచుండుటచేతను, సంవత్సరంబులో అను బిందు పూర్వక 'బు' రూపము క్రీ. శ. 506 లోనే కనబడుచుండుటచేతను శ్రీ కాశ్మీర గారు చూపిన రూపము నవాజభాషాపరిణామమును సూచించుచున్నది. ఇంతే కాదు. ఇట్టి 'బు' 'ంబు' రూపములతో నున్న తత్వము పదములు భాషాపరిణామమును తెలిసికొనుటకు ప్రధాన సాధనములు. తెనుగుభాష తత్వము, తద్భవ, దేశ్య, గ్రామ్య విభాగముచే నాలుగు భాగములు గదా! అందు గ్రామ్య మనునది దేశ్యము నందలి పామరజన్మోచ్చారణభేదమువలన గలిగినది. ఇక మిగిలినవి మూడు. వానిలో దేశ్యము, దేశీయులగు తెలుగువారు మాటలాడు భాష— ఇది భాషాపరిణామము మొదటి దశ. దీనియందితర భాషాపదము లుండవు. తెలుగువారు తమకు స్వతస్సిద్ధమైన పలుకుబడి ననుసరించి యేర్పడినది. తరువాతిది తద్భవము. ఇది యేర్పడుటకు కారణము తెనుగువారు తమకు సంబంధించిన, విలక్షణము లగు సంస్కృత భాషాపదముల నారీతి నే వాడుకొనుట కలవాటు పడినప్పుడు సంస్కృతపదములు తత్వమౌనములై భాషలో తత్వములుగా నేర్పడినవి. తెనుగు భాష ధాతురూప పదములకు ప్రత్యయములు చేర్చి వాడుకొను భాషావర్ణమునకు జేరినదిగాన, సంస్కృతపదములను యథామాతృకముగా తెలుగు ప్రత్యయములను చేర్చి వాడుకొనుట తటస్థించినది. ఇది భాషాపరిణామమున మూడవదశ. దీనిలో భాష పరిణామావస్థకు వచ్చినది. అతి విస్తృతమును, అర్థవంతము నగు సంస్కృత భాషా పదజాలములను నాద్యంతము, ప్రత్యయములను చేర్చుకొను నవకాళము వలన తెనుగు మహాకావ్యోపయోగి యగు

భాషగా పరిణమించినది. దీనిలో భాషకు పలుత్యము స్థిరత్యము నేర్పడినవి. వీ యితర భాషా పదములు వ్యవహారములోనికి వచ్చినను, కావ్యములయందు దెక్కినను, అవి భాషాతత్వమును మార్పలేక పోయినవి. కావున తత్వము పదముల పరిణామక్రమము భాషాకాశ్మీరమునకు మిక్కిలి తోడ్పడుచున్నది.

ఈ పదమువలన తత్వము పద చరిత్రమే కాక బు, ంబు, ంపు, పు మొదలగువాని చరిత్రయును, ము, మ్ము, పు మొదలగువాని చరిత్రయు నశ్వేషించుటకు వీలు కలుగుచున్నది. వీనిలో ప్రథమా విభక్త్యైక వచన ప్రత్యయము, 'ము' 'పు' కనుపట్టుచున్నవి. ప్రాచీనకాలమున కాసనమైన, 'బు, ంబు' ప్రత్యయములను తెనుగు వైయాకరణులు ప్రత్యేకముగా పేర్కొనలేదు. ఆపైన ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయము ద్వితీయాది రూపములతో కానవచ్చుటచే నీ 'ము' ప్రత్యయమును నాగముముగా నిర్దేశించిరి. ంబు, బు అను వాని నట్లే విభాష నగునని చెప్పిరి. దీని కేమైన యాధారము గలదా యనినచో కాసనములను పరిశీలించిన సాధారణముగ తత్వము పదముల యందు అన్వయంబు, రాజ్యంబు మొదలగువాని యందు ంబు, బు రూపము కన్పట్టటయై కొన్నిపట్టుల నవి 'మ్ము' తో వెలయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని దేశీ పదములగు ఇనుము, పొలము, పాము మున్నగునవి ద్రావిడ భాషోచ్చారణము ననుసరించి, ఇరుంబు, పొలంబు, పాంబు అను రూపములతో కాక, వ్యవహారములోనూడ 'ంబు' రూపములతో నుండక ఇనుము, పొలము, పాము మొదలగు, 'ము' రూపములతోనే స్థిరపడినవి. కావున వ్యాకరణ కారులు ప్రకృతి ప్రత్యయ విభాగము చేయు నాటికి 'ము' ప్రత్యయముగా నిర్దేశించుటకు నీ క్రిందివి హేతువులు.

1. బు రూపము, 'పు' గాను, 'పు' గాను మాటుట కవకాళ మున్నది.

2. ంబు రూపము, 'మ్ము' అను సంయుక్తాక్షరముగాను మ్ము అను ద్విత్వాక్షరముగాను మాటుట కవకాళ మున్నది.

3. విభక్తి ప్రత్యయము లోకే స్థిరరూపమున నుండును గాని రూపాంతరములను పొందవు.

4. కాబట్టి స్థిరవర్ణముగు 'ము' విభక్తిరూపముగా చెప్పవచ్చు.

'మ' విభక్తిగా గ్రహించినను, 'బు' రూపమును లాక్షణికులు గ్రహించక పోలేదు. తెనుగున యతిభేదములలో ము విభక్తి యతి గలదు. ము విభక్తిక యతి యనగా ధనము వనము మున్నగు శబ్దములయందలి తుది ము కారమునకు పు, బు లతో యతి చెల్లుట. పుణ్యుడు రాముడంత వన-ముం గనె. ఇచట ము విభక్తి పూర్వ రూపము - వన బు - గావున యతి సరిపోయినది. నన్నయ, లిక్కనాది కవు లెల్లరును నీ యతీనియమును చక్కగా పాటించినారు. తరువాతి కవులు - పుణ్యుడు రాముడంత ముని ముఖ్యులలో అని కేవలశబ్దగత మగు ముకారముతో యతి పాటించిరి. ఇది కేలుపఱుటకు లాక్షణికులు దీనికి 'పోలిక' యతి యని యనిరి. కాని ప్రాసలో నీ 'బు' రూపమున కవులు వాడియుండలేదు. నన్నయ భట్టారకుఁ జేరియు నట్లు వాడలేదు.

అమలిన...

స్త్రుము...

ద్రము...

త్రముల చరిత్ర ..

ఇచట కాస్త్ర బు, సముద్ర బు, కత్త బు మొదలగు రూపము లున్న ప్రాసభంగ మగును. దీని నిర్ధారించుప్రయోగములు లేవు.

'బు' ప్రత్యయము 'పు' గా మారుచున్నదే గాని 'ంపు' గా మారినట్లు ప్రయోగములు లేవు.

కేరస, వాడపు, ప్రమోదపు, ముత్యపు, బాదపు, నెయ్యపు అనియే యుదాహరించి నాడు.

కయ్యపు నెయ్యపు లిక్కన - వేదపు గని సోమన - కర్కపు బాడపు-అయ్యలార్యుడు - ఇవి ప్రాసగతిములు, కవిప్రయోగములు.

కర్కధారయ, వస్త్రీ సమాసములయందు గానవచ్చు 'ంపు' అనురూపము అనగా సరసంపు అనునట్టి రూపములు విందుపూర్వక పకారముతో సంపద, కంపనాది శబ్దములలో ప్రాసలో నన్నయ లిక్కనాదుల కౌశ్యములలో ప్రయోగములు లభింపలేదు.

ఈ 'పు' ప్రత్యయమే నలుపు, తెలుపు మొదలగు రూపములయందు గానవచ్చుచున్నది.

ప్రథమావిభక్తి 'ందు'

కాస్త్రులవారు ప్రథమావిభక్తి దుప్రత్యయమిట్లు నివృన్న మైనట్లు వ్రాసియున్నాడు.

"తెనుగున ప్రాయికముగా బహువచన రూపములు ముందు పుట్టిన పిదప వాని ననుగురించి యేకవచనరూపములు పుట్టును. 'అవన్,' 'మగన్,' 'రామన్' అని యున్న ప్రాతిపదికములకు బహువచన ప్రత్యయమగు 'ఱు' పరము కాఁగా అవన్ఱు, మగన్ఱు, రామన్ఱు అను రూపము లేర్పడవలసి యుండెను. కాని యేకపదమున నకార అకారములకు సంయుక్త అగమముననే కాని తెలుగున నెక్కడను లేదు. తెలుగు అకార నకారములు సంయుక్తములుగా నేర్పడవలసిన చోట్ల నకార అకారములకు నడుమ బహు ప్రాచీనకాలమున తెలుగున లిపియు నుచ్చారము కలిగినట్టియు క్రమముగా నా లిపియు నుచ్చారమును డగ మారిపోయినట్టియు నొక వింతవాల్లు ఆగమమై వచ్చుచుండెను. అదియే నేను అహదనకర కాసనము సత్యాదిత్యచోడ మహారాజ కాసనము మొదలగు వానిలో గుర్తించివింత లిపి గలవాల్లు. అది బండి అకాదు. థకాదు. ఆ వింతలిపియొక్క ప్రాచీనకాలాచ్చారము కొంత ట వర్ణాక్షరముల యుచ్చారమునకు చేరిక గలదై యుండవచ్చును. అది పెక్కు చోట్ల డగ మారినది. కొన్నిచోట్ల టగా మారి యుండు నట్లు నే ననుమానించుచున్నాను. ఇప్పుడు నకారము, వింతవాల్లు, ఱు సంయుక్తమైన అక్షరములలో శబ్దరూపము లేర్పడగా బహువచన ప్రత్యయమగు ఱు లోపింపగా హలంతములైన పదముల చివర యేకవచనమున అవన్ఱు, మగన్ఱు, రామన్ఱు ఇత్యాదిరూపములు కలిగెను. క్రమముగా నీ వింతవాల్లు డగ మూఁగా 'డ'కు పూర్వమున నున్న 'న' 'ణ'గా మూఁగా 'అవణ్ణు' మగణ్ణు, రామణ్ణు," ఇత్యా ద్యేకవచన రూపములు నేర్పడినవి. ఉరలో, కోలుగామారినట్లు 'అవణ్ణు' వాణ్ణుగా మారినది. తర్వాత వాణ్ణు, వాడుగాను మగణ్ణు మగడు గాను అర్వాచీనభాషలో మారినవి."

దీనిని బట్టి నై ప్రత్యయము మూడు వర్ణములముల సమ్మేళనములైన కలిగిన రూప ములు

తెలియచున్నది. ఈ సందర్భమున శ్రీ శాస్త్రి గారికి నితరులకుఁ గల భేదమును తెలుపవలసి యున్నది.

శ్రీశేషులగు రామయ్యపంతులువారు యేడు ప్రత్యయ చరిత్రము నిట్లు నిరూపించినారు— “అంధ్రమండలి మహాదర్శక ప్రథమా విభక్త్యైక వచన ప్రత్యయమగు బిందుపూర్వక డువ్వుము యొక్క ప్రథమరూపము ద్రవిడభాషలలోని అన్నగర పూర్వక గురురేఫ మనియు ఆ నకార రేఫల యుచ్చారణములతో డకారోచ్చారణ గూడ సమ్మిలితమై యుండె ననియు క్రమముగా నీమాఁ డుచ్చారణములలో రేఫోచ్చారణము లోపించి డకారోచ్చారణము స్ఫుటమగుటవలన చతురాంతస్థమైన నకారము తృతీయాంతస్థముగ మోటి న ద ని యు ఈ యంతస్థము రేఖన సౌకర్యార్థము బిందురూపము ధరించినదనియు, ఈ బిందువును తీర్చి పలుకుటచే నర్థానుష్ఠానోచ్చారణ కలిగినదనియు దీనివలన వాండ్రు అను నది క్రమముగ వాణ్ణు > వాండు > వాడు > గ మారిన దనియు, తెలుఁగులో అనుష్ఠారము చాలుగాని అచ్చుగా దని తెలియును.”

మైన చెప్పబడిన అన్నగర నకారమును గూర్చి శాస్త్రిగారు చెప్పలేదు. ఈ రన్నగర నకారమును కార్దైలు కూడ చెప్పి యే యున్నాఁడు. దానిని మాండలిక భేదమువలన ట, త, డ, అ మొదలగు నుచ్చారణములతో వెలయుచున్నది యని చెప్పియున్నాఁడు. ఒక పూడి రన్నగర నకారమునకు మగణ్ణు అను రూపము కూడ నుండవచ్చు నని తెలుఁగు భాషయందలి మగంటిమి అను తదితరూపము (మగణ్ణు + ఇమి.) తెలుపుచున్నది. ఈ సందర్భమున శాస్త్రిగారు చెప్పినట్లుగా “నకారము వింతయక్షరము బహువచన టకారము కలిసిన లిపి కన్నట్లుట లేదు. రామయ్యపంతులుగారు చెప్పినట్లు అన్నగర నకార లిపితోడనే “స్టు” కన్నట్లుచున్నది. కాని శాస్త్రిగారు పండ్డెణ్ణు, ఎనుబణ్ణు, మొదలగు కాసనస్థ వర్ణక్రమమును నీ పట్టున నుదహరించి ణ్ణు రూపమున సమన్వయించుకొనును నిరి. దీని కొకటి యాక్షేపణ గలదు. అవణ్ణులోని డుకారము పండ్రెండు, ఎనుబణ్ణు ముగ్గుగువానిలో డుకారము వంటిది కాదు. మొదటిది విభక్తిప్రత్యయము. రెండవది

సామాన్య రూపాంతరమును పొందిన శబ్దగత ‘డు’కారము. ముందుచే జెప్పినట్లు రూపాంతరమును పొందని వర్ణములే విభక్తి ప్రత్యయము లగును. కాబట్టి ప్రథమాడు ప్రత్యయ పరిణామము నితర పదములయం జేర్చడిన డుప్రత్యయములతో గలిపెట్లుట సమంజసము కాదు. కాని ప్రథమాడు ప్రత్యయమునుగూర్చిన యీ విశేషమున, నేటి భాషాశాస్త్రజ్ఞులు పరిశీలించినట్లుగాని పరిగణించినట్లు గాని కన్నట్లుడు.

మగాది దేశశబ్దముల కుత్తము రాకపోవుట కును సంస్కృత ప్రాకృత శబ్దములకు త్వము చేరుటకును శాస్త్రిగారు శాస్త్రియమైన సమాధానము నిచ్చియున్నారు. సంస్కృత ప్రాకృత శబ్దములకు పాణినీయమునందు చెప్పిన సంవృతాకారోచ్చారణ కలదు. కావున వాని కుత్తము వచ్చినది. ద్రవిడభాషలలో నా “అ”కారమునకు వివృతాకారోచ్చారణమే కలదు. కావున ఉత్తము చేరుట లేదు.

అరసున్న :

అరసున్ననుగూర్చి శాస్త్రిగారి యభిప్రాయ మిది. “సహజముగా పదమం దున్న యొక యక్షరమునకు కొన్ని యక్షరములతో ఆదేశమే వచ్చిన యనునాసిక్యచాల్లు ఇతరచాల్లులతో సంయుక్తమైనపు డేర్పడిన చుల్లిత్వము శిథిలము కాఁగా నందలి శిథిలానునాసికమే అరసున్నగా మారినది” మెఱుమగో. అను పదముక్రమముగా మెఱువల్ > మెఱుమ్మల్ > మెఱుమ్ములు > మెఱుమ్ములు > మెఱుమ్ములు అని యీ అరసున్న రూపనిష్పత్తిని తెలిపిరి.

ఇట్టిచే ఈ గలు మ్రోఁతులు మొదలైనవి. “ఇవి ఈ + గో ఈ + గో అను నీరూపమున శిథిలద్విత్వములైన అనఁగా “ఈజర్” అను వాని యందలి అనునాసికస్థానమున పూర్ణ బిందువులను పొంది ఈగలు అను రూపమును బడసినవి” ఇట్లే వాణ్ణు మొదలగు శబ్దములలోని అనునాసికక్షరములకు పూర్ణ బిందువులు వచ్చి అరసున్న లేర్పడినవి.

శాస్త్రిగా రిఅరసున్న సంప్రదాయమును శిథిలద్విత్వ సంప్రదాయమునుబట్టి నిరూపించిరి. ఈ శిథిలద్విత్వము ప్రథమమున భాషలో నున్న దని తెలిసినవారు వారే.

శిథిలద్విత్వము :

శిథిలద్విత్వమునగా సంయుక్తాక్షరమును తేల బలుకుట, దానిచే తత్సూర్యాక్షరము లఘు కగును. తెలుగున అద్రుచు, విద్రుచు, చిద్రుపలు అను పదములు మాత్రమే నేడు శిథిలద్విత్వములుగా కానవచ్చుచున్నవి. కాని ప్రాచీనకాలమున తెలుగున నీ సంప్రదాయ మున్నట్లు శివకవుల గ్రంథములనుండి కాన వచ్చుచున్నవి. పూర్వము ఆగడ్డ, ఎడ్డ, మున్నగు పదము లీ సంప్రదాయము ననుసరించి ఆగడ్డ, ఎడ్డ, అని పలుకవలసినట్లు గా నీ క్రింది ప్రయోగములవలన విశద మగుచున్నది.

“అట్టయు నీడ్చించి యగడ్డ వైపించె”

బస. పు...

ఇక్కడ “డ్డ” ను తేల్చి పలుకుతున్న ఛందోభంగ మగును.

అట్లే.

“క్రీ రామేశ కవీశ్వరాదు రెడ్డ” కు. సం. ఇవటకూడ “ఎడ్డ” యని తేల్చి పలుకవలయును.

ఈసంప్రదాయమును తెలుగునఁ గల ప్రాస నియమమునుబట్టి కూడ నిరూపింపవచ్చును. కాసనములయందును గాననగును. కర్ణాట వ్యాకరణమున నీ శిథిలద్విత్వమునుగూర్చిన ప్రస్తావన మున్నను తెలుగు వ్యాకరణకారు లెవ్వరును దీనిని స్పృశింపలేదు.

మకార వకారముల మార్పు :

మామిడి, మామిడి శబ్దములనుగూర్చి చర్చించు నపుడు ప్రభాకరశాస్త్రిగారి మకార, వకార వినిమయమునుగూర్చి ప్రస్తావించిరి. ‘వచ్చి యెంతయును శ్రవంపడి’ అనియు ‘వచ్చె నా బాస శ్రవణులార’ యనియు బసవపురాణమున ప్రయోగములు గలవు. శ్రవంపడి, శ్రవణులార అనునవి పూర్వరూపములు. విన్నకోట పెద్దన కావ్యాలంకార చూడామణిలో వసుమతి యెల్ల వారలు శ్రవంపడ అనియు, శ్రవమునఁ దత్సమ మునఁ దద్భవము అనియు శ్రమ శబ్దమునకు శ్రవ మనియు, క్రమ శబ్దమునకు క్రవ మనియు

వాడియున్నాడు. కాని నేటి ముద్రితప్రతిలో నా మాటకు బదులుగా ‘భు వి లో’ అని యున్నది. తిక్కన భారతమున కర్ణ పర్వమున ‘శ్రవమునకై యేను వివిధాంబకంబుల’ అను పాఠము మార్చి ముద్రణములో శ్రమమునకై యేను సకలాంబకంబుల యనుపాఠము నిచ్చి నారు. వ్రాతప్రతులలో శ్రవము అని కలదు. తెనుగువ్యాకరణములో నీ వినిమయము ప్రస్తా వింపబడలేదు. దీనిని తెలిపినకీర్తి శాస్త్రిగారిదే.

వింతయక్షరము :

యుద్ధములుని బెజవాడ శిలాశాసనమున తొలక లక్ష్మణరావుగారు గుర్తించిన వింత యక్షరము తత్సూర్యశాసనములలో నున్నట్లు కనిపెట్టినయశస్సు శాస్త్రిగారిదే. వింత యక్ష రము అ, అనాదనకర కాసనమునను రేనాటి చోళుల కాసనములను పరిశీలించి యిది ట, డ, త, థ మధ్యగల యుచ్చారణగల వింత హల్లుగా వాగు పేర్కొనిరి. వారు ప్రకటించిన కపిలేశ్వరపుర కాసనమున నీ వింతయక్షరమును గూర్చి వివరణ గలదు.

ఇంకను అర్ధరామస్వారము, పూర్ణార్ధబిందు ప్రాసము మొదలగువానిగూర్చియే గాక ప్రాచీ నాంధ్ర భాషాసంప్రదాయకము లగు నపూర్వ విషయము లెన్నియోని వారి బసవపురాణపీఠిక నుండి యెఱుకపడుచున్నవి.

పై విషయము లన్నియు శాస్త్రిగారి ప్రతి భను, గంభీరపాండిత్యమును వ్యక్తము చేయు చున్నవి.

మిమాంసాశాస్త్రమున ప్రాభాకరమత మెట్టి విశిష్టత గలదో, ఆంధ్రభాషామిమాంసా శాస్త్రమున ప్రభాకరమతమునకు నంతటి విశిష్టతానము గలదు. ఈ ప్రాభాకర భాషా సంప్రదాయములతో పరిశోధన సాగించిన నదియే పరిశోధనకు పరమావధియై భాషా ప్రపంచమునకు దివ్యజ్యోతి కాగలదు.

మహాపరిశోధకుడు :

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు.

పూజ్యులయిన శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు లోకోత్తరమహాపురుషులలో ఒకరు. మహాపండితులు. కేంకపిండ ఘటాపంచానన విరుదాంకితులు అయిన శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రిగారివద్ద కుశ్రూప చేసి కవితా రహస్య ములను ఎరిగి, తెలుగు తీయదనపు రుచులను అనగతము చేసికొని స్వయముగా కవిన్ని ప్రజ్ఞాభ్యుదాన్ను అయిన తెలుగు పండితులు శ్రీ శాస్త్రిగారు. కవిత్యములో ఎంతటి విశిష్టత ఉన్నదో పాండిత్యముగాను ఆయన కంతటి ప్రతిభ ఉన్నది. ఒక్కొక్క పద్యములోని శబ్దార్థవిశేషములు వివరించి దానిలోని సాగ నులు చెప్పడంలో ఆయన కాయనే సాటి. శ్రీనాథుడు, పోతన, లింగనిరూరన, తిక్కనల వంటి మహాకవుల కావ్యాలలోని అందచంద ములు, కవిత్వావిశేషములు వింటే ఆయనవల్లనే వినాలి. వారికవితావైభవమునకు ఆయన ముగ్ధుడై మనలను ముగ్ధులను చేస్తాడు. స్వామభవముమీద చెపుతూ ఉన్న విషయ మీది. ఆయన వ్రాసినవి ఖండకావ్యములవంటి వయినా హృద్యమయినవి, అతీరసవంత మయినవి. ఆయన సాహచర్య మన్నీ, ఆయన వాత్సల్య మనుభవించి నేను ధన్యుడ నయినా ననుకొంటూ ఉంటాను. అజ్ఞా డను అవజ్ఞాడను నన్ను ఆయన అంత గారవ మతో ఆదరించి ప్రేమించడం నాకే అశ్చర్య కరంగా ఉండేది. ఆయన ప్రధానముగా కవా పండితుడా అని అప్పుడప్పుడు నాలో విత ర్కించుకొంటూ ఉండేవాణ్ణి. ఎందువల్లనంటే ఆయన పాండిత్యప్రతిభ ఒక్కొక్కప్పుడు నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేసి నాకు అపారానందము కలిగించేది. ఎవరైనా ఒకరు పంచకావ్యములూ చదువ వచ్చును. గొప్ప పండితులు కావచ్చును. స్వతం త్రాలోచన కలిగి ప్రతిభావంతులు కావడం కష్టము. ఇటువంటి తెలుగు పండితుడు, తెలుగు కవి, పరిశోధకు డవడమే వింతలలోని కల్ల వింత. కవిత్యమునకు పరిశోధనకు పాత్రెక్కడ ? ఇంతకు పూర్వ మెప్పు డయినా ఎక్కడయినా తెలుగుకవి తెలుగు పండితుడు పరిశోధన చేసి నట్లు పరిశోధకు డయినట్లు విన్నామా ?

కన్నామా? అయితే శ్రీ కందుకూరి వీరేశ లింగముగారు లేరా అనవచ్చు నెవరయినా. కాని ఆ పరిశోధన వేరు. శ్రీ శాస్త్రిగారి పరిశోధన వేరు. నీరి పరిశోధన లోతులను శ్రీ వీరేశలింగముగా రెప్పుడూ అంచుకోలేదు; అందులో ఆడుగు పెట్టలేదు. భాషావిషయములో పరిశోధన; కాసనవిషయములో పరిశోధన; చరిత్రవిషయములో పరిశోధన-నాకు చూడగా శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చేసినది పరిశోధనే. ఆయన కవీ కాడు, పండితుడూ కాడు, ప్రధా నముగా పరిశోధకుడే అనుకొంటూ ఉంటాను. అనుకోవడ మేమిటి నా నమ్మకమే అది. ఆవును. మూడు మూర్తులా ఆయన పరిశోధ కుడు—భాషాపరిశోధకుడు, కాసన పరిశోధ కుడు, చరిత్ర పరిశోధకుడు, గేయ ఛందః పరిశోధకుడు; ఆత్మపరిశోధకుడు, విశేషించి ఆధ్యాత్మిక పరిశోధకుడు. మూర్తి భవించిన పరిశోధన ఆయన. అది ఆయన పూర్వజన్మ సంస్కార విశేషము; ప్రాక్తనవాసనాజన్యము; పూర్వపుణ్యమహత్వఫలము.

శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్కారము బహుముఖ మైనది. ఆయన సాధించిన విద్యలూ బహుముఖ మయినవే. ఆయన ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క విధముగా కాన్పించవచ్చును—విద్యావిషయ ములో ఆయన వైద్యవ్యయ బహువిధ మయిన దగుటవలన. కాని వారితో నాకు రమారమి పాఠికేంద్రకు పైగా గల స్నేహభాగ్యమువలన ఆయన నాకు పరిశోధకుడుగానే దర్శన మిచ్చి నాడు. మే ముభయలము కలసికొన్నప్పు డెల్ల పరిశోధనకు సంబంధించిన విషయములే - అవి భాషకు సంబంధించి: వి కానీ, చరిత్రకు సంబం ధించినవి కానీ - మా పిచ్చాపాటిని ఆ సంభాషణలో మే ముభయలమూ తన్మయల మవుతూ ఉండేవాళ్ళము. తిరి వల్లిక్కేటి నల్లతండ్రిబిధిలో వారి ఉనికి; దాని ప్రక్కనే ముత్తుకలాతి చెట్టిబిధిలో నా బస భాషకో చరిత్రకో సంబం ధించిన సమస్య, అభివ్యవహారము ఏదయినా స్ఫురించినదంటే ఆయన రాత్రి పదిగంటలయినా సరే మా యింటికి వచ్చేవారు. తెల్లకార తుండానే నే నాయనవద్దకు పరుగెత్తేవాడను.

ఇద్దరూ కలసి ఒక్కొక్కప్పుడు రాత్రి భోజనము చేసి వెన్నెలరాత్రులు గమద్రపు వొడ్డుకు పోయి కాలక్షేపము చేసేవారము. మా కింక మాటల కేమి ఉన్నవి కవిత్వము పరిశోధనా తక్కు— హెచ్చుగా పరిశోధనకు సంబంధించిన పురాణ కాలక్షేపమే. ఆ దినములు తలచుకొంటే ఇప్పటికీ నాకు ఒళ్లు పులకరిస్తుంది; ఆ మధుర స్మృతులను కలిగినప్పుడు జీవితపు తీయదనమూ గొప్పతనమూ అనుభూతికి వస్తూ ఉంటుంది.

చిరకాలము మద్రాసులో నివసించడమువల్ల శ్రీ కాశ్మీరీగారికి తమిళము బాగా పట్టుబడినది. భాషా మర్యాద తెలిసినవారూ జిజ్ఞాసువులూ కావడంచేత తెలుగు పదములకు తమిళ పదములకు గల సన్నిహిత సంబంధమును నెమరువేసుకొంటూ వచ్చాడు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగార కార్యాలయములో 2 క్క తమిళులే కాక కన్నడీలు కూడా ఉండడంచేత కన్నడపు మాటలకు తెలుగు మాటలకు గల సంబంధమును గవనిస్తూ వచ్చారు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయములోని స్థానిక చరిత్రలను పరిశీలనగా చదివి 1798, 1800 ల వాటి తెలుగు వాడుక భాష తెన్నులు విలీకించారు. ముద్రితములూ అముద్రితములూ అయిన ప్రాచీన కావ్యములను చదివి వాటిలోని తెలుగు పలుకుబళ్లును, పదప్రయోగములను జాగ్రత్తగా నేకరించి వ్రాసి పెట్టుకొన్నారు. స్థానిక చరిత్ర సంపుటముల నిండా కావలసి వచ్చి కాసనములున్నవి. పూర్వము మొకటి దొరికే నియమితులైన కావలి వేంకట బొర్రయ్య మొదలైన వారు సంపాదించినవి—నకళ్లు. మ్యాజియము భవనాలలో ఉండేది ఈ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాగారము. ఆ మ్యాజియము అవరణలోనే ఉండేది ఒక షేడ్లలో తెలుగు దేశపు కాసనములు చెక్కిఉన్న రాళ్లు. ఆ రాళ్ల మీది కాసనముల లోనిది తెలుగు దేశములో క్రీస్తు శకము తొమ్మిది పది శతాబ్దములలో వాడుకలో ఉండే తెలుగు కన్నడ లిపి. ప్రక్కనే ఉన్నది పురాతన శిల్ప చిత్ర ప్రదర్శన కాల. ఈ పరిసరాలలో ఆ విద్యా నిలయంలో ఆయన పీఠము. ప్రాక్తన జన్మ సంస్కార బలము, జిజ్ఞాసు ఉన్నవాడాయన. జిజ్ఞాసు ఉండి సంస్కారబలము లేకపోయినా కొరతను లేదు సంస్కారబల ముండి జిజ్ఞాసు

లేక పోయినా ప్రయోజనము లేదు. ఇది రెండూ ఉంటేనే, ఉన్న వారి మీదనే పరిసరముల ప్రభావము. ఈ పరిసరముల ప్రభావము వల్ల ఆయన భాషా పరిశోధకుడూ అయినాడు, కావ్య విమర్శకుడూ అయినాడు, చరిత్ర పర్యవేక్షకుడూ అయినాడు, కాసన విషయ పరిశీలకుడూ కాసన పఠనాభిలాషి అయినాడు, శిల్పకళా సౌందర్య పరిగ్రహణ శీలీ అయినాడు. ఆయన మనసులో నిగూఢము, నిద్రాణము అయిన విద్యా విచక్షణ భావశబలతను జాగరితము చేసి దానిని ప్రకాశింప జేసినది - ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని ఆయన ఉద్యోగమే, అందాయనకు దొరకిన అవకాశమే అని నేననుకొంటాను. ఆ గ్రంథ భాండాగారములోని బహుగ్రంథ పరిశీలన పఠనములవల్ల ఆయనకు తెలుగు కావ్యములలోని పద ప్రయోగాదుల సాధుత్వాసాధుత్వములను విమర్శించి చెప్పగల ప్రజ్ఞా పాటవమున్ను, తమిళ కర్ణాట భాషా పరిచయమువల్ల ప్రాతవడిన తెలుగు పలుకుబళ్లకు, మాటలకు చక్కగా అర్థము తీసి నిరూపింపగల తెలుగు భాషా వైశిష్ట్యమున్ను కలిగినది. స్థానిక చరిత్రల, మొకటి వృత్తాంతముల పరిశీలనమున్ను, శ్రీమాన్ బుక్కపట్నము రాఘవాచార్యులుగారు రచించి యుంచిన లిఖిత ఆంధ్ర దేశ చరిత్ర సాదర పఠనమున్ను ఆయనకు చారిత్రక దృష్టి నిచ్చి ఆంధ్ర దేశచారిత్రక ఘట్టములను ఎరుక పరిచినవి. తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ లైబ్రరీ గ్రంథ పరిశీలనము ఈ చరిత్ర జ్ఞానమును మరింత పెంపు చేసినవి. ఏ తత్సరిజ్ఞాన ప్రజ్ఞా ప్రాధవములకు శ్రీ కాశ్మీరీగారు బహుళముగా రచించిన గ్రంథ గ్రంథాలు మొదలైన వ్యాసములు, బసవపురాణ, హరవిలాస, ఉద్యోటారాధ్య చరిత్ర, క్రీడాభిరామాది గ్రంథములకు వ్రాసిన పీఠికలు నిరుపయోగములైన ఉదాహరణములు. ఆ పీఠికలలో ఏదైన ఒకటి రెండు విషయములలో పొరపాటులుంటే ఉండు గాక—కాని అవి ఉత్తమము లైనవి, ఆమూల్యము లయినవి. బసవ పురాణ క్రీడాభిరామ గ్రంథములలో పీఠికల చివర తెలుగు మాటలకు వారిచ్చిన అర్థవివరణలు ఖాళి గొప్పది. వాటిలో ఎక్కడైన ఒకటి

రెండు మాటలకు అర్థవివరణములో ఇప్పుడు మన దృష్టికి సరిగా కనబడక పోవచ్చును. అంత మాత్రమున ఆయన చేసిన పని విలువ తగ్గదు. ఆయన భాషా విషయమున చేసిన కృషి అమూల్య మయినది, ఆనంద్య మయినది. ఆపూ డాయన ఆ విధమైన కృషి చేసినారు. కాబట్టి ఇప్పుడు మన మా విషయములో ఇంకా కృషి చేసి నిగ్గు తెల్పుట కవకాశము కలుగుతున్నది. ఆయన చేసిన కృషికి అందరు తల లొగ్గి జోహారు లర్పింప వలసినదే.

చరిత్ర విషయములో మాత్రము-శ్రీ కాశ్మీ గారు చేసిన కృషి సామాన్యమయినదా? సాత వాహన చరిత్రలోని సమస్యలను ఆయన గుర్తించినారు. కొన్నిటి నాయన పరిష్కరించుటకు పూనుకొన్నారు. పల్లవులకాలపు సంస్కృతిని గరించి ఆయనకు తెలియును. మత్తవిలాస ప్రహసనము మహేంద్రవర్మ పల్లవునిది ఆయన ప్రకటించినారు. వేంగీ చాళుక్య చరిత్ర మాయనకు అవగతమే. ఇక తెలుగు దేశపు పండ్లరెండు పదమాడు పచ్చా లుగు పదిహేను పదహారు శతాబ్దాల చరిత్ర మాట ఎత్తుకోవడ మెంతకు? వీటిలోని కొన్ని కొన్ని యుగముల చరిత్ర ఆయనకు సువిదితము. ప్రకటితములైన కాననములలోని విషయము లన్నీ ఆయనకు సుపరిచితములు. అందు వల్లనే నన్నెచోడుని కాలనిర్ణయము విషయ మున ఆయన ఆంధ్ర సాహిత్య పరివర్తనప్రకారం ప్రకటించిన వ్యాసమే ఇప్పటికీ చివరి మాటగా ఉంది. ఆంధ్ర పత్రిక ఉగాది సంచికలలో ప్రకటించిన వ్యాసములు, ముఖ్యముగా కొల చలము వారు, ప్రతాపరుద్ర గజపతి అనంత వరము తామ్రకాసనము, విడిగా ప్రకటించిన తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్రపీఠిక, సరస్వతి పత్రికలోని తెలుగు దేశపు సంస్కృత కవులను గూర్చిన వ్యాసములు.—ఈ మొదలైన కన్నీ చారిత్రక రంగములో కృషి చేసే నా వంటి వారికి శిరోధార్యములు. ఇంకా ఆయన వ్రాసినవి ఇటువంటి వ్యాసములు ఎన్నో ఉన్నవి. వీటి నన్నిటిని కలియజేర్చి ఒక్క ఖంపుటముగా ప్రకటించడం అవసరము.

స్థానిక చరిత్రలోని కాననపు నకళ్ళు సెన్సిటివ్ సాకల్యముగా పరిశోధించినారు. అందులో శ్రీ నాథమహాకవి వ్రాసిన కానన

ముల ప్రతులు జాగ్రతగా చదివి పాఠము నిరూపించుకొన్నారు. స్థానిక చరిత్రలో నుంచి ఎత్తి వ్రాసి పాఠమును నిర్దుష్టముగా సవరించి ఒకటి రెంటిని రెడ్డిరాణి పత్రికలోను, భారతిలోను ప్రకటించారు రని నాకు జ్ఞాపకము. ఈ విధమైన చరిత్ర కృషికి ఫలితము వారు రచించిన 'శృంగార శ్రీ నాథము'. శృంగార శ్రీ నాథము ఉత్తమచరిత్ర గ్రంథము లలో ఒకటి. వారి నిరంతర కృషికి తల మానిక మయినది. ఆ గ్రంథాన్ని రచించడ ములో శ్రీ కాశ్మీగారి కున్న విమర్శన నైపుణి, చరిత్ర పరిజ్ఞానము, కావ్యానుశీలన పటుత్వము భాషా నైపుణ్యము—అన్నీ విశదముగా గోచరిస్తవి.

ఆయనకు గల భాషా చరిత్ర పరిజ్ఞాన కుతూహలమే ఆయనను కాననప్రకటనమునకు ప్రోత్సహించినది. నిరంతర కానన ప్రతి బింబావలోకనమువలన ప్రాచీన కాననలిపిని ఆయన నేర్వగలిగినారు ఇందుకు మూలకార్యము ఆవరణలోని 'షెడ్డు'లో ఉన్న కానన శిలు ఆయనకు తరిఫీ దిచ్చినది. ప్రాచీన వేంగీలిపిని ఎరిగిన కొద్దీ తదత్తుర పరిణామాన్ని ఆయన సులువుగా గుర్తింప గలిగినారు. కానన ప్రతి బింబములను తీయుట నేర్చి నందిగామ తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామముల లోని శిలాకాననములకు ప్రతిబింబములులేని చదివి వాటిని జయంతిపురం జమీన్ దారు గారి పత్రికలో పాఠములను మాత్రము ప్రకటిస్తూ వచ్చారు వివరణము వ్రాసి. కాని ఆయన భాషా తత్వనిచార కుతూహలుడు. అరవము తెలుగు కన్నడములలోని పదముల పరస్పర సంబంధము పరిణామము తెలుసుకొనుటలో ఆయనకు ఆభిలాష ఎక్కువ. అందువల్ల నన్నయకు పూర్వపు తెలుగు కాననములు ఆయనను ఎక్కువగా ఆకర్షించినవి. అహదనకర కాననము, లక్ష్మీపుర కాననము మొదలైనవి ఆయన భారతిలో ప్రశస్తమయిన శబ్దార్థ వివరణముతో ప్రకటించినారు. కాననపు పదములను విడదీయుటలోను విడదీసి అర్థము చెప్పుటలోను ఆయనకు గల ప్రజ్ఞాపాండిత్యములు పాటిలేనివి. ఒక్కొక్క పదము స్వరూపమును, దాని యర్థమును నిరూపించుటలో దానిని బహుకోణములనుండి పరిశీలింపును. అంధువల్లనే ఆయన తెలిసిన అర్థమును

పదస్వరూపమును తిరస్కరించి త్రోసివేయుట చాలా కష్టము.

[శ్రీకాస్త్రీగారికి నాకు ఈ య హ దనకర కాసనవిషయమున అభిప్రాయభేదములు కలిగిన వనేమాట వాస్తవమే. కాని వారు చెప్పిన అర్థనిర్ణయము విషయమున మాత్రము కాదు. అదీ లిపికాస్త్రమునకు సంబంధించిన వివాదము. ఇప్పటికీ ఆ విషయము తలచుకొన్నప్పుడెల్ల నాకు విచారము కలుగుతూనే ఉంటుంది. ఒకానొక అక్షరస్వరూపము విషయమున మాయయివురి అభిప్రాయములును భేదించినవి. ఆయన ఆ రూపమునకు తెలుగు వర్ణసమామ్యాయము లోని ఒక సంకేత మిచ్చి కాసన పాఠమును అందుకు అనుగుణముగా చదివి అర్థనిర్ణయము చేసినారు. అది కాస్త్రీయపద్ధతి కాదని నా వాదము. ఇదే వివాదహేతువు. ఎంత చిన్న విషయమైనను మాయయివురికి ఇది మనస్తాప కారణమయినది. తరువాత వారు నాయెడల పూర్వపు వాత్సల్యమృతమునే చిలికించిన న్నాదరించినారు. నా మనసు కలత తేలినది.]

మ్యాజీయములోని అమరావతి జగ్గయ్యపేట శిల్పకృతులను పరిశీలించుట శ్రీకాస్త్రీగారికి ఎడతెగని అభిలాష. ఆ శిల్పఖండముల మీది బ్రాహ్మీలిపిలోని ప్రాకృతకాసనములను వారికి చదువ వేడుక. నన్ను కూడా చాలా సార్లు వంపులు లేఖలు భంగిమలు చూపుతూ ఆ చిత్రములలోని నైపుణి కల్గించేవారు. బౌద్ధాంధ్ర కళ అన్నా బౌద్ధస్తూపములన్నా బౌద్ధమన్నా ఆయన కత్యంతాసక్తి. బుద్ధభగవానుని సందేశము, బుద్ధుని జీవితము ఆయన మనసును కరిగించినట్లు, ప్రకాశింపజేసినట్లు ఏదీ చేయలేదు. బౌద్ధాంధ్ర శిల్పచిత్రములకోసం, బౌద్ధస్తూపముల కోసం అన్వేషణ జరిపేవారు. ఒకసారి వారే చెప్పినారు నాతో. ఘంటశాలలో ఒక చోట తాను రాజావారి అనుమతి పొంది క్రవ్వింపగా ధర్మచక్రము నమూనామీద బౌద్ధస్తూపపు పునాదులు కనిపించిన వని, ఆ పునాదిరాళ్లమీద శంఖాకృతిగా ఉన్న అక్షర సంకేతములతో కాసన మున్న దనని. దానికి వారు తీసిన ప్రతి బింబమును కూడా చూపించినారు నాకు. శిల్పకళమీదా, బౌద్ధమమీదా, కాసనముల మీదా ఆయన కెంతటి అభిమానమో చూడండి. ఆ కాసనం ప్రకటితం కాకుండానే, చరిత్ర

పరిశోధకుల ఎరుకకు రాకుండానే పోయింది. ఎట్లా పోయినదో! ఆ మ్రాప మెక్కడిదో తెలియదు; ఆ పునాది ఎక్కడున్నదో తెలియదు.

ఇన్నిటికంటెనూ వింతలలోని కల్లా వింత శ్రీకాస్త్రీగారు చరిత్ర పూర్వ యుగమునాటి సమాధులను (Pre-historic graves) అన్వేషించడము. ఇది ఇదివరలో చెప్పిన వారి కృషి కంతకూ శిరోభూషణం వంటిది. తెలుగు పండితు డేమిటి, తెలుగు కవేమిటి— చరిత్ర పూర్వయుగమునాటి సమాధుల అన్వేషించడ మేమిటి? వింత కాదా?—కాని శ్రీకాస్త్రీగారు అట్టి పని చేసి ఉంటారా అని కొందరికి అశ్చర్యం కలుగవచ్చును. నేను పుట్టించిన మాట కాదీది.

నవ్వసాహిత్య పరిషత్తు పదకొండవ వార్షికోత్సరం ముక్త్యాల జమీకదారుగారి ఆతిథ్యాన మహావైభవంగా జరిగింది. దానికి నేనధ్యక్షుడను కావడం నా పూర్వ పుణ్య భాగ్యలేకము. ఆ సందర్భములో శ్రీ ప్రభాకర కాస్త్రీగారు ఉత్సవమును ఉపక్రమిస్తూ ఉపన్యాసము చేసినారు. అది ముదిత మైనది. దానిలో వారు వ్రాసిన వాక్యము లివి ఉదాహరిస్తున్నాను.

“ఈ ముక్త్యాల ప్రాంతము అది తెలియని కాలపు చరిత్ర చిహ్నములుగా కానవచ్చు సమాధులుగల ప్రదేశ మనడము మాత్రము చరిత్రజ్ఞు లింతకు ముందు గుర్తించికో లేదో నే నెఱుగను. కొన్ని యేండ్లకు ముందు నే నీ యూరి ప్రక్కనే అట్టి సమాధి నొకదానిని క్రవ్వింటిని. అందు అజ్ఞాతయుగపు సమాధి వస్తువులుగా మదరాసు మ్యాజీయములో పేకరించి యుంచబడిన వస్తువులవంటి వస్తువులే కానవచ్చినవి. అట్టి నీ చుట్టు పట్టులలో వందలకొలదిగా ఉన్నవి.”

అజ్ఞాత యుగ మనగా చరిత్ర పూర్వ యుగము, చారిత్రక యుగమునకు పూర్వపు కాల మని అర్థము. చరిత్రరచనకు లిఖితపూర్వ కాధారములు కాన వచ్చిన నాటినుంచి చారిత్ర పూర్వయుగ మని చరిత్రజ్ఞుల వ్యవహారము. ఇందువల్ల చారిత్రక యుగారంభము దేశదేశమునకు భేదించును. హిందూదేశములో అశోకుని కాసనములు కానవచ్చి నప్పటినుంచే చారిత్రక యుగము. అంతకు పూర్వపుది

చరిత్ర పూర్వయుగము; అజ్ఞాత యుగము. అజ్ఞాతయుగమునకు సంబంధించిన సమాధులను శ్రీ కాశ్మీరీగారు త్రవ్వించడము వింతలలోని కల్ల వింత. ఆయన పూర్వకాలపు ఛాందసపు పండితుడు కాదు. స్వాప్నిక ప్రపంచ సంచారి అయి భాషావేశపర వకుడు మాత్రమే అయిన కవి కాదు. ఆయన

మహావిజ్ఞాని. అన్ని విధములైన నిజానమూ ఆయనకు కావలసినదే. ఆయన జీజ్ఞాసువు. ఆయన నవీనులలో నవీనుడు, పండితులలో పండితుడు, కవులలో మహాకవి, చరిత్రజ్ఞులలో చరిత్రజ్ఞుడు, పరిశోధకులలో మహాపరిశోధకుడు. అట్టి శ్రీ ప్రభాకర కాశ్మీరీగారి నా సమావాకములు.

రెడ్డిరాజ్యసంశోధనకు

:

:

శాస్త్రిగారు వేసినపునాది

శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు.

—: * :—

చరిత్రపరిశోధనలో శ్రీ సోమశేఖరకర్మగారి తరువాత శ్రీమద్గోపదగినవాడు బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకాశ్మీరీగారు. వీరు మహా మేధావి యగు సంస్కృతాంధ్ర భాషావికార దులు. పండితప్రపంచమున దప్పపుట్టిన మహా నీయులు. కేవలభాషాపండితులయందు లేని చరిత్రజ్ఞాన వీరియందు గానవచ్చుచున్నది. ఇది ప్రయత్నపూర్వకముగ నలవరచుకొన్నది కాదు. పూర్వజన్మవాసనవలన కలిగినది. చరిత్ర రచియింపవలె నను నుద్దేశము లేకపోయినను, శ్రీనాథకవిరాజు జీవనచరిత్రను రచియించుటకు కొండవీడు రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్య

ముల చరిత్రను చక్కగ పరిశీలించి తమ శృంగారశ్రీనాథమున సంగ్రహముగ వర్ణించి యున్నారు. ప్రభాకర కాశ్మీరీగారి యభిప్రాయము లందరికి నంగీకార్యములు గాకపోవచ్చును. కాని పరిశోధనాపద్ధతులు నిరుద్ధములు. శృంగారశ్రీనాథ రచనచే ప్రభాకర కాశ్మీరీగారు రెడ్డిరాజ్య సంశోధనకు బునాది వేసిరని చెప్పవచ్చును. ఇతర పరిశోధకులకు వీరమార్గదర్శకులై రనుట యతిశయోక్తి కాదు.

(భారతి రజతోత్సవ సంచికలోని ఆంధ్ర దేశమున చరిత్ర పరిశోధన వ్యాసంసుంచి)

రామకృష్ణరాజు

క॥ చాతకుఁ బద్యము లిచ్చిన

నాతఁడు ధన మొసఁగఁ గవుల కపుడే సెలవౌఁ

గూతురి నమ్మినరీతిని

రీతిని జండ్రగిరిరామకృష్ణనృపాలా !

అమృతమూర్తి

శ్రీ నాల్గ వేంకటేశ్వరరావుగారు.

—:—:—

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు మా స్నేహితులని, మాబంధువులని ఎవరైనా అన్నప్పుడు నాకు ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది-- అందరూ స్నేహితులు, బంధువులు. కాని వారెవరిని? ఆయన అందరికీ స్నేహితుడు; ముఖ్యంగా లోకంలో ఆదరానికి నోచుకొని వారికి! ఆయన అందరికీ బంధువు; ప్రత్యేకించి ఆర్తజనులకు, “మన సారథి, మన సచివుడు, మన విద్యుము, మన సఖుండు, మన శాంధవుడు...మన గురుడు” అని శ్రీ కృష్ణునిగురించి ధర్మరాజు చెప్పి మాటలను ఆయనను గురించి కూడా నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చు. ఆయన నిజంగా అమృతహృదయుడు. అమృతాన్ని లోకానికి పంచి, తాను కాకొలవిషాన్ని పరిగ్రహించుటట్టి కాని, లేకపోతే మరికొన్ని సంవత్సరాలపాటు ఆయన నేవాభాగ్యాన్ని ఆంధ్రసాహిత్యలోకం పొందగలిగి వుండేదే!

కొందరు మహామహుల సమక్షం లోకి వెళ్ళినప్పుడు మన సంకుచితభావాలకు, స్వార్థ చింతలకు మనము లోలోపల నిగ్గు పడతాము.

అట్టి మహామహుల కోవకు చెందిన వారు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. ఆయన సన్నిధిలో మెలగిన వారికి కూడా ఆయన మహాదాతృత కొంతవరకు అభ్యేది. శాస్త్రిగారి వద్దం తృప్తవంలా పాగానడానికి రెండు, మాడేశ్వనాడు తిరుపతికి వెళ్ళినప్పుడు నేను కనబరచినదార్పణ్యానికి, అది జ్ఞాపకం వస్తే చాలా, ఇప్పటికీ నేను సిగ్గు పడుతుంటాను. నాటి సభ తర్వాత జరిగినవిందులో కుటుంబ వున్న ఒక వ్యక్తికి నా సరసనే స్థానం చూపించ నోయారు. అప్పుడు నేను కొంచెం తెల్లబోవడమే కాక, అప్రయత్నంగానే ఒక పక్కకు కొంత జరిగాను. పాపం! ఆ వ్యక్తి చిన్నబుచ్చుకుని గిర్రున వెనక్కు తిరిగారు! చెంటునే ఆయనను పంక్తిలోని ఇతరులు తమ సరసను ఎంతో సంతోషంగా కూర్చోబెట్టు కున్నారు. “ఇకగా శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సాన్నిహిత్య ఫలితం”మని అనాడు నేను తెలుసు కున్నాను.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి దివ్యస్మృతికి నా సోహారులు.

వెలమవారు

ఉ॥ పైకొనువారితో నొఱగి పాటరు, నేరదు భంగసంగతుల్
చేకొనఁ బూని కాని దొరఁ జేరదు, కోరదు దుష్టజంతుర
తొకరణంబు, నొడ్ల కపకారులు గా రెపు, డప్పు గోరుమం
దాకినితోడఁ బుట్టియు గుణప్రతిభ వెలమల్ పురంబున॥

మానవత్వ ప్రపూర్ణులైన మనశాస్త్రిగారు

నిమితికేత్రాలతో నిండుకుండలా కాంతి సంభరిత కరుణారసమూర్తిలా ఉన్న శాస్త్రిగారిని చూడగానే అప్రయత్నంగా నమస్కారం చేశాను —

అది 1986 జూలై నాటిమాట. నాటికీ నేటికీ వారి పేరు విన్నా, తలచుకొన్నా అప్రయత్నంగా నా చేతులు మెడుపుకుంటాయి.

ఆయనలోని మానవత్వం అన్నిటి కన్నా నన్ను ఆకర్షించి వేసింది.

రాజ్ కిలాంటి ఆయన ఆధ్యాత్మిక జీవితం నాకు తెలుసు.

కులపతిలాంటి ఆయన పాండిత్యప్రకర్షనే నెలుగుదును.

భరతునిలాంటి ఆయన రసప్రలుభత నాకు తెలిసినదే.

కాసనాలు మొదలు చాటువులదాకా నేకరించి, వ్యాకరించి, వ్యక్తీకరించిన ఆయన చరిత్రాది పరిశోధనల లోతులు నాకు పరిచితమైనవే.

కానీ ఈ అన్నిటికన్నా ఆయనలోని అద్భుత చౌదయత నన్ను విస్మయించేసి వేచి నడిచింది.

కాస్త పరచౌదయం విలవిలలాడుతున్నదని పసికట్టినా ఆయన కనులు చెమర్చేవి. కాసంత కష్టజీవుల బ్రతుకుబరువును గూర్చి విన్నా జలజలా కన్నీరు గ్రుమ్మరించే ఆయన ప్రసన్న నేత్రద్వయం నా కట్టెగుట్ట ఈనాటికీ కన్నీరూ కలవరపడుస్తూ వుంటుంది.

నిజమే. ఒకటి రెండు గోజులు ఉపవసించవలసి వచ్చింది. అనుకోన్న దేదోకాలేదు. తిన్నగా వారి దగ్గరకు మామూలుగా సాయంకాలం వెళ్ళాను. నమస్కారం చేసి కూచున్నాను.

అలా చూచి వంటనే కనులు మూసుకోవడం ఆయన ఆలవాటు. రెండవసారి కళ్ళు తెరుస్తూ 'డబ్బు లేదా?' అన్నారు.

నే నేమీ అనలేదు. చింత చచ్చినా వులుసు చావని రకం మనది.

కాసేపు తిరిగి కన్నులు మూసుకొన్నాను.

“జాతకకథలు ఎంతవఱకు అయ్యాయి” అని అడిగారు కళ్ళు మూసుకునే.

నేను ‘జాతకమాల’ పూర్తి చేశానని చెప్పాను.

మరి కాసేపు మానం—

ఈ లోగా నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు వచ్చారు. వారప్పటికీ చాలా అనారోగ్యస్థితిలో వున్నారు. శాస్త్రిగారిదగ్గర యోగచికిత్సకోసం రెండవమాటు కొనవచ్చు వచ్చారు. మామూలు ప్రార్థన ముగిసిపోయింది.

‘పంతులుగారూ! విశ్వం అన్నం తిన్నట్టు లేదు. పుస్తకాల ధేరం నే ననుకున్నది కుదరలేదు.’ అని శాస్త్రిగారు రంటుండగానే పంతులుగారు లోపలికేబులో చెయి పెట్టి పైకి తీశారు. నా చేతిలో పెట్టారు.

మాడు పదిరూపాయల నోట్లన్నవి.

‘మరి కనిపించండి’ అన్నారు.

తర్వాత డబ్బుమాత్రం ఇలా పుచ్చుకోలేదు కానీ భారతిలో ‘రివ్యూ’లూ అవీ ప్రతిసారి రాసి ఏదో తీసుకునేవాణ్ణి. ఆప్పుడే పద్యాలూ అవీ కూడా అందులో రాశాను.

ఆప్పుడు శాస్త్రిగారికి అభిమాన విషయమైన పౌధ గ్రంథ సమర్థనాసం పాఠిలోనే చేస్తున్నాను. మరి చిలుకూరి వారి సాన్నిహిత్యంతో మందే అలవడిన భాషా పరిశోధనా సాగిస్తున్నాను.

ఆ మధ్యలోనే ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి నన్నయ కృతంగా దని ఒక పెద్ద వ్యాసం రాశాను. నన్నయ ప్రయోగాలూ అవీ చాలా అందులో నేకరించాను. అన్యాయం భారతిలో వేదా మని గన్నవరం ముప్పరామయ్యగారి చేతికిచ్చాను.

ఆయన చూచి గట్టిగా కాగలించుకొని ‘ఒక్కమాట చెబుతాను ముగి...వాణ్ణి. ముందొక్కమాటు శాస్త్రిగారికి చూపించు. ఆతర్వాత నేను చెప్పవలసింది చెబుతా’ అన్నారు.

శాస్త్రిగారికి చూపడానికేం? చూపెట్టాను. ఆరగంట కళ్ళు మూసుకొని, తెలుచీ తెలువని చూపుతోనే, ‘కటువుగా యితరులను చూపించకుండానే వ్రాయవచ్చు నేమో!’ అన్నారు.

తర్వాత ఆమాటనే ముప్పరామయ్యగారు మారుమాటలలో చెప్పారు.

అలాటికీ ఈనాటికీ - అలా కత్తికట్టిన కోడిలా సాహిత్యరంగంలో దూకడం సరిగా దన్న తీర్మానమీదనే నడుచుకొంటున్నాను.

ఆ తర్వాత ఆగటు సాహిత్యం రెండవదిగా రాజకీయాలు ప్రధానమైనవిగా రూపొందిన పదేళ్ళలోనూ ఆ వ్యాసం అలాగే వుంచి వేశాను. తిట్లు తీసివేసి వ్రాయమన్నా ఎందుకో తర్వాత సాధ్యం కాలేదు. కారణం ఏం లేదు-అందులో చానిని తీసివేస్తే మిగిలేది చాలా తక్కువ. అప్పటి ఆదాకుడు తలచుకొని ఇప్పటికీ నాలో నేనే నవ్వుకుంటూ వుంటాను.

తర్వాత కూడా - నేను పూర్తిగా రాజకీయాలలో మునిగిపోయిన తర్వాతకూడా - ఆయన నాకు రాస్తూనే వుండేవారు. నా రాజకీయ రచన లన్నీ పంపితే చదివి తిరిగి ఏదో తెలియజేస్తూనే వుండేవారు.

గాంధీవాద మంటే అంత మహోద్బంధమైన పట్టుదల వున్నా, ఆ వాదంకొని నా వాదం కూడా బాగానే వినేవారు.

'ఒక్కటే నాయనా! జీవితంలో-ఏదో నీ లక్ష్యం నీవు నిశ్చయించుకోవడం తప్పదు. అందుకోసం నిశ్చలంగా, నిర్మలంగా పనిచేసుకు పోతుంటే చాలు. ఆలక్ష్యకుద్ధి వున్నంతవఱకు నిన్నేమీ ఆనను, ఆనలేను-' అంటూ అంటూ నిమిలిత నేత్రులయ్యేవారు. కొన్నిసార్లు ఆయన విషయంలోనే నా కలా అనిపించింది.

ఏదో మందు సీపా తీశారు. చిన్న బ్లెడుతో కార్కుమిడి లక్క తీసివేస్తున్నారు. వేలు తెగింది. రక్తం కారుతున్నది.

కానీవు కళ్ళు మూసుకొని 'చూచావా! మందు తీసుకోకూడ దని ఆజ్ఞ! దాన్ని ధిక్కరింతు మని చూచాను. అందుకేది కిక్' అన్నారు.

ఫక్కు మని నవ్వాలనుకున్నాను. కానీ నవ్వలేదు. ఆయన తొణకలేదు, బొణకలేదు, అలానే చెప్పుకు పోతున్నాను.

కానీవు ఆయాగిక అడుగున్నాను - ఎవరి నమ్మకం వారిది - ఆ నమ్మకం ఎంత హృదయ పూర్వకమైన దన్నదే గీటురాయి. కాబట్టే ఆ మోటే మరొక రంటే వేరొకటి చేయగలిగినా నా రన్నప్పుడు మిన్నకుండ వలసి రావడం.

విపరీతమైన రక్తహీనతతో కొన్ని రోజులు 1987 లో బాధపడ్డాను. ఉన్నది తంబు చెట్టి వీధికొట్టకొనన. చనువు సాములు యూని వర్సిటీ లైబ్రరీలో. సాయంకాలం తర్వాత శాస్త్రీగారిల్లు. ఇదంతా అరకడుపుతో కాలినడకతోనే-ముగ్గురం కలసి 9 రూపాయలకు కారియర్ తెప్పించుకొని భోజనం. పదిరూపాయల రూములో ముగ్గురు కాపురం. అప్పటికే ఒక్కపూట తిండి ఒక చాపా ఉంటే నిత్యావసరాలు తీరిపొయ్యేవి. కానీ వానికీ చాలకనే జబ్బు పడ్డాను.

అప్పుడు వారు 'నీవు నమ్మ నక్కర లేదు నా చికిత్స పొందు. ఎటూ మరొకటి నీ చే కాదు' అన్నారు.

సరే అన్నాను. సాయంకాలం నేను సారస్వతగోష్ఠికొసం వెళ్ళినా, కొంతసేపు వచ్చిన వారి యోగకార్యకలాపాలు ఎటూ సాగుతూనే ఉండేవి.

కొన్నిరోజులలో బాగుపడ్డాను. మానసికంగా వారు చేసినచికిత్స నా కారీరకరుజను మార్చిందని గ్రహించాను.

తర్వాత చాలకాలానికి (1989)లోఉన్నవలక్ష్మీనారాయణగారి ద్వారా (శాస్త్రీ)గారూ వారూకూడా ఒకే యోగపద్ధతికి చెందినవారే) ఆ యోగాభ్యాసంకూడా చేశాను జైలులో. (1940-41) అందుమూలంగా అమేయమైన కాంటిని సంపాదించుకోగలిగాను.

శవాసనం వేశాడని మిత్రులు హాస్యం చేస్తూనే వుండేవారు. నేనలా పడుకొని అరగంటలో ఆరురోజుల విక్రాంతిని పొందుతూనే ఉండేవాణ్ణి.

ముక్తిసంగతి కాదుగానీ. అది నేను కొరనూ లేదు - ఎంత గుండె నిబ్బరమో, ఎంత మనశ్శాంతి, ఎంత నిర్మమత్వమో నాకు అందుతల్ల లభించింది. కానీ అందులోనే ప్రపంచసమస్యలన్నీ తీరిపోతాయని మాత్రం నమ్మలేదు; నమ్మలేను.

తర్వాత శాస్త్రీగారిని చూడగా చిరునవ్వు నవ్వి 'ఎక్కడి కక్కడ బాబూ-నీకు కావలసినంతే నీవు తీసుకో' అన్నారు.

బుద్ధుడైనా, గాంధీ అయినా ఆయనకు ప్రాణం అంటే వారి కరుణాతరంగిత హృదయం, నేనాపరాయణత వీటి వల్లనే-అనేకానేక

వైద్యప్రపంచం విభ్రాంతి

డాక్టర్ గారి బాలనుందరరావుగారు.

నిరాకా, నిస్సృహ, నిరుత్సాహంతో నిండిపోయిన యాకోబులో గురు పాదులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకామ్రులవారిని తలుచుకున్నప్పుడు శరీరంలో విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసరించినట్లవుతుంది. జీవితంలో కొత్త బుద్ధి, కొత్త పుత్సాహం, కష్టాలను ప్రతిఘటించి పైకి పోవాలనే ఆశ కలుగుతవి.

మెట్టమొదట వారినిగురించి నా బంధువులు, బంధరు వాస్తవ్యులు శ్రీ డాక్టరు వేమూరి దుర్గా నాగేశ్వరరావుగారి ద్వారా విన్నాను. కాత్రిగారికి సర్వవ్యాధులూ యోగ శక్తితోనూ, ఆత్మబలంతోనూ నివారించే శక్తి వున్నదని స్వానుభవం వారు తెలియజేశారు.

వారి కొకప్పుడు రెండు మూత్రకోశాలలోనూ రాళ్లు ఏర్పడ్డవి. ఒక మూత్రకోశంలో రాయి యేర్పడితే శస్త్రచికిత్సద్వారా దాన్ని తీసివేయవచ్చును. రెంటినీ తీసివేయడం అసాధ్యం. ఆ సమయంలో వారి కెవరో కాత్రిగారి సంగతి చెప్పేరట. ఆయనకు యిటువంటి యోగాలు తంత్రాలూ అంటే పరమ అవిశ్వాసం. అటువంటివారిని వేళాకోళం చేసేవాడు. కాని ఆయన్ను యేలాగో ఒప్పించి కాత్రిగారిదగ్గరకు పంపేడు.

గారిని కూడా ఏడు నిమిషాల మనిషిగా నాకు ప్రత్యక్షం చేస్తున్నది. కాబట్టి వారి సాహిత్య చరిత్రాది వ్యాసంకాలలో నా కున్న పరిచయం ఎక్కువే అయినా, వారి సహృదయతను గూర్చి మఱొకసారి సంస్కరించుకొని నమోవాకం చెప్పుకొని సంతృప్తి పడుతున్నాను.

ఎన్ని రంగాలలో ఎంత కృషి చేసినా ఎంత విజ్ఞానపాథోఘ్నలైనా నివ్వర పోజేయగలరు. కానీ నిన్ను వినయవినమితో త్రమాంసుని చేయలేరు.

మనకు నిర్మలమై మనిషిగా వెలిగిన వారే మహాత్ములు. వారి కొవలలోని వారే శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరకాత్రిగారు. — విశ్వం.

ఆపట్లో కాత్రిగారు మద్రాసులో వుండేవారు. దుర్గా నాగేశ్వరరావుగారు వారియింటికి వెళ్లి నమస్కరించి కూర్చున్నారు. కొత్తవారు రాంగానే కాత్రిగారి పరామర్శ తీసుకొని కొబ్బరి నీళ్లలాగా మోయి ఆహ్లాదాన్ని కలిగించేది. పెద్దవారు వస్తే “ఏంబాబూ! ఏమిటి విశేషం?” అనేవారు. చిన్నవారు వస్తే “ఏం నాయనా, యేం పనిమీద వచ్చేవు?” అనేవారు. అనంతమైన మానవత్వంతో జీత ముఖంతో సహజభవించిన ప్రేమామృతం వారు మాట్లాడుతున్నప్పుడు వైకుంఠేశ్వరి.

దుర్గానాగేశ్వరరావుగారు లౌక్యుడు. మందుగానే తను వచ్చినపని తెలియజెప్పేరు. “తమరు పెద్దలని విన్నాను. దర్శనం చేసి పోదామని వచ్చేను” అని పూయకున్నారు. కాని ఆయన వైఖరిలో రాజసం ఆయన మాటల్లో వున్న వినయాన్ని మింగేసింది. కాత్రిగారు “అలాగా, సంతోషం” అని అక్కడ చేరిన గోగులను, పిన్న పెద్దలను “బాబూ ప్రార్థన చేయండి” అని తాము కళ్లు మూసుకున్నారు. కాత్రిగారు సరదాగా మాట్లాడుతున్నప్పుడు ఛలోక్తులాడే లాకికాగ్రేసరుడేలాగా కనుపించేవారు. కాని ఆయన కళ్లు మూసుకుని యోగ నిద్రలో వున్నప్పుడు చూస్తే ఏ పరమశివుడో, శంకరాచార్యులూ తపోముద్రలో యిక్కడ కూర్చున్నాడా అనిపించేది.

ఈ దృశ్యం చూచేసరికి డాక్టరుగారికి నమ్మకం కుదిరింది. మర్నాడు మెల్లిగా తన వచ్చినపనిని గురించి వెళ్ళబెట్టేరు. ఆయన నవ్వి “నాలో నువ్వు నమ్మకం కుదుర్చుకున్నావు. నీలో నేనూ కుదుర్చుకోవాలి. ఈ చికిత్స పొందడానికి ఒక మనస్తత్వం వుండాలి. బజారులో క్రిస్టఅయ్యరు కాఫీహోటలుకు వెళ్ళి నాలుగు యిడ్డెస్లు తీసుకురా. నువ్వు నేను కలిసి తిందాము. ఆ తర్వాత ట్రిట్ మెంటు యిస్తాను” అన్నారు. డాక్టరు బయట నిరీక్షిస్తూన్న డ్రైవరిని పిలిచి ఇడ్డెస్లు తీసుకు రమ్మని ముకుందబారి చేశారు. కాత్రిగారు

‘వాడు తెస్తే పనికి రాదు. నాయనా నీవే వెళ్లి నీ చేతుల్లోనే కాని, నడిచి తీసుకు రావాలి’ అన్నారు. డాక్టర్ గారు వల్లూరి యెట్టేటు దివాకాగారి కొడుకు. ఎవరినీ లక్ష పెట్టని గర్వి. నెలకు పదిపాను వందలు సంపాదించే సంపన్నుడు. తూకాలం తాచులాగా లేచారు. కాని ముత్యంలా ‘ఇద్దెను పట్టుకురా! నువ్వు నేనూ కలిసి తిందాము’ అన్న మాటలు బట్టికి వచ్చినవి. వెంటనే ‘యిక్కడ రాజ పాలకు మ్యానాధిక్యాలకు తావు లేదు’ అని వెళ్లి యిద్దెను కొనుక్కు వచ్చారు.

అవ్యాధి నివారించడానికి శాస్త్రీగారికే చాలాకోజులు పట్టె. తులగా డాక్టరుగారి స్నేహితు లంతా వచ్చి ‘మంత్రాలకు చింత కాదుల రాలియ్యా? యోగాలకు రాళ్లు కరుగుతయ్యా? అని పేరాకోళం చేసి పోతుండే వారు. ‘కనీసం మిక్చరయినా వున్నా!’ అని సలహా ఇచ్చేవారు. డాక్టరుగారు సంకోచంతో బాధపడి, ‘మంద యినా తాగనా!’ అని శాస్త్రీగారి నడిగేవారు. ఆయన ‘మందు తాగితే నాప్రమేయం మానుకో’ మనేవాడు. ‘మీ యిద్దె’ అని ఆయన పూతుకునే వారు. ఎందుకంటే ఏ మంచూ ఆ రాళ్లను కరిగించ లే వని ఆయనకు తెలుసు.

ఒకనాడు డాక్టరుగారికి నడుముల్లో విప రీత మయినపోటు వుట్టింది ప్రసవ వేదన కన్నా గర్భర మయిన అవేదనతో ఆయన తల్లిడిల్లి పోయినారు. శాస్త్రీగారిని రమ్మని కబురు పంపించారు. నేను వచ్చి చేసే దేమీ లేదు. ట్రీట్ చేస్తున్నాను, వెళ్లు’ అన్నారు.

డాక్టరుగారికి వళ్ళు మండింది. కాని ఏమీ చేయలేక మృత్యువు నమోపిస్తాం దని కళ్ళు మూసుకుని, పళ్ళు బిగించి భగవద్భావనానికి పూనుకున్నారు. కొంచెం నేపటికి ఆయనకు అల్పవయస్యానికి వచ్చింది. వెళ్లే మాత్రంతో పాటు యెహో రాలి ముక్కలు పడిపోయినవి. అవి ఆయన జాగ్రత్తగా నేకరించి, పొట్లం కట్టి, లేచేటరికి పంపించారు.

ఆ మరునాటినుంచీ నొప్పి లేదు. వెంటనే వెళ్ళి ఎక్స్రే తీయించు కున్నారు. మూత్రా శయాల్లో రాళ్ళు లేవు. వైద్య ప్రపంచం నివ్వర పోయింది.

ఆయన పరమానందంతో, భక్తశ్రద్ధలతో

శాస్త్రీగారిదద్దుకు వెళ్ళి నమస్కరించి యీ సంగతి చెప్పారు.

శాస్త్రీగారు నవ్వి ‘అసంగతి నాకన్న ముందు ఎక్కువ యంత్రానికి తెలిసిందిగా’ అన్నారు. డాక్టరుగారికి తులంసేపు లేళ్ళు, జెట్టులు పాకినట్టయింది. ఆయన కంగారు నివారించడానికి శాస్త్రీగారు యిల్లా చెప్పారు.

‘నాయనా! ప్రపంచంలో సందేహం, అనుమానం అన్ని వ్యాధులకన్నా ప్రమాదకర మయినవి. ప్రతి వారిని విశ్వసించడంలో ప్రమాదమున్నా ఆనందం, వుంది. ఈ అవిశ్వాసం, సందేహం లేకుండా వుంటే యీ వ్యాధి నివారణ యంత్ర కాలం ఆయ్యేది కాదు.’ డాక్టరు ‘నిజమే’ అన్నారు. వెళ్ళి పోయినా..

ఈ విషయం డాక్టరు-రి ముఖతః విన్న మీదట నాకు శాస్త్రీగారిని చూడాలని కుతూహలం కలిగింది.

అప్పటికి శాస్త్రీగారు మద్రాసు విడిచి తిరుపతిలో వుంటున్నారు. ఆ యోగం సంగతి ఎవరో చెప్పే కుంభకోణంలో నేనూ 1 ఎక్. ఆర్. బి. వి. ద్వారా యినిషియేట్ అయినాను. ఆ యోగం అభ్యాసం చేస్తున్నప్పుడు యెహో మూర్చ వచ్చినవాడి శరీరం కొట్టుకునేది.

శాస్త్రీగారు యోగాభ్యాసంవల్ల యీ వ్యాధులు కుదర్చగలిగేవారా? లేదా? యింకే దయనా వారిలో శక్తి వుందా? ఆ సందేహం కలిగి వారి నడిగేను. ఒకనాడు వారు తేలు కట్టిన మనిషిని ట్రీట్ చేసి పంపించడం చూచి, ‘ఈ చికిత్సాశక్తి కేవలం యోగశక్తివల్లనే అయితే మేమి ట్రీట్ చేస్తే ఒకప్పుడు పోతుంది? మరొకప్పుడు పోదా?’ అన్నారు.

ఆయన నవ్వి ‘ఒక్కతులం తేలు కట్టినట్లు బాధపడగలవా?’ అని ప్రశ్నించారు. ‘నా వల్ల కాదు’ అన్నారు. ‘ఏదోగి చికిత్సకు పూను కున్నావో ఆ రోగి బాధ నువ్వు పడడానికి సిద్ధం కానంతవరకు నువ్వు చికిత్స చేయలేవు. నాకూ, యితరులకూ అదే భేదం’ అన్నారు.

బుర్ర రంకుల్రాటం తిరిగినట్లు తిరిగింది. మాట రాక ఒక నమస్కారం చేసి పూరు కున్నారు. వారిచర్యలు చాలా వున్నవి. అన్నీ అన్ని అనుభవాలే!

1. ఎక్. ఆర్. బి. వి. మహావ్యక్తి. శ్రీ శాస్త్రీగారికి యోగవిషయంలో గుర్తింపులు.

శాస్త్రిగారితో నాపరిచయం

శ్రీ తాపీ ధర్మారావుగారు.

-:-:-

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారిని చూడగలభాగ్యము నాకు మూడు నాలుగుసార్లు మాత్రమే కలిగింది. అందులో మొదటిసారి తిరువళ్ళిక్కేటి వెంకటరంగంవీధిలో అనుకుంటాను. దాదాపు ముప్పయి సంవత్సరాలకు పూర్వం, మిత్రులు, బ్రాహ్మమిషనరీలు, జయంతి వెంకటనారాయణ మన కిరిటిరావుగారి నాన్నగారిలో మాటలాడుతూ ఉండగా తటస్థించింది. అప్పుడు వా రెవరో నే నెరగను; నే నెవరో వా రెరగరు. శాస్త్రిగారు “అట్టే, అటే”లను గురించి గట్టిగా మాటలాడుతున్నారని అజ్ఞాతంగానే ఉండి నేను విన్నాను. ఏ రెవరో అసాధ్యులు; పట్టినపట్టు విడిచి పెట్టేవారు కారు. భాషాపరిచయము, కారు, భాషాధికారం, బాగా ఉన్నవారు అని అనుకున్నాను. తరువాత వీరే వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిని విని చాల సంతోషించాను. అది నా మొదటి అభిప్రాయము. నేటివరకు అది మార్పుకోవలసిన అవసరం కనిపించలేదు.

తరువాత వానిని చూడగలగడం చెన్నపురాంధ్ర మహాసభలో. అప్పు డది ఇప్పటి భవనంలో కాక గోవిందప్ప నాయకవీధిలో ఉండేది లెండి. పెద్ద కవుల పాదపూజల మీదికి సంభాషణ వెళ్లింది. పండికట్టు రాల్లవేసినా ఈ మహాకవులు చమత్కారంగా వేసేవారని అనుకున్నాను. ఇప్పుడు ఒక్క సంగతి ఇక్కడ చెప్పక తప్పదు. ఆ సంభాషణలో నేను మాత్రం కొంటేతనంతోనే మాటలాడాను. నన్నయభట్టు

‘ఇని యేనున్ సతతంబు నాయెడ
కరం బిట్టుబులై యుండు, పా’

అన్న పద్యంలో ఎల్లప్పుడూ అన్న అర్థంలో ప్రయోగించిన సతతంబు, పానువు, సంతత, శక్యత్ అన్నపదాలన్నిటిలో ఏ మయినా సారస్వత ముందా? రాజాగారి మాటలు కొబ్బటి మోడు విరుపులతోనూ నాలుగు పునరుక్తులతోనూ నన్నయ్య చెప్పాడా? ఈ పద్యాన్ని

‘సారమతిన్ కపింద్రులు
ప్రసన్నకథాకలితార్థయుక్తిలోనారసి’
అన్న మాటలతో అన్వయించడానికి బలంబుందా? అని కొంటే ప్రశ్నలు వేశాను. కొన్నాళ్ళ తరువాత శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘అవు కథ’ అనో ‘కామధేనువుకథ’ అనో ఒక చిన్న పుస్తకము వ్యావహారిక భాషను ప్రచురించినట్లుంది. అప్పటికి నేను గ్రాంథికవాడిని—వీరగ్రాంథికవాడి నని గూడా అనవచ్చు నేమో! అరసున్నలతోనూ, బండి రాలతోనూ. అయ్యో! ఇటువంటి పండిత ప్రకాండులు గూడ ఈ గ్రామ్య భవనలకు దిగిపోయాకే అని చాల విచారిస్తాను. శాస్త్రిగారి వంటి ప్రతిభగల వారు వ్యావహారిక భాషను గ్రంథరచన ఆరంభిస్తే, గ్రాంథికవాదానికి గట్టిబెట్టు తగలక పోదని అనుకున్న వారిలో నే నొకడను. తరువాత నా యీ అభిప్రాయాలు మారడమూ, ‘కొత్త పాళీ’ వ్యాసాలతో నేను గూడ వ్యావహారికానికి రావడమూ జరిగింది. ఆ విధంగా శాస్త్రిగారు నాకు పరోక్షంగా దారి చూపించారు.

తరువాత విజయ విలాస వ్యాఖ్యానం సందర్భంలో వారికి నాకు అనవసరంగా కొంతవాదం జరగడమూ, తీగ లాగినందువల్ల డొంకంతా కదల బోవడమూ పండితలోకానికి తెలిసినవిషయమే. అరగడ చల్లారినతరువాత భారతి పత్రికలో ‘వ్యాఖ్యాన విధానము’ అన్న శీర్షికక్రింద నేను కొన్ని పద్యాలను ప్రకటించాను. వాటిని చూచి శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ మిత్రులతో నావ్యాఖ్యానం త్వరగా ప్రకటిస్తే బాగుండునని అన్నారు! అది అభిమానంతో అన్న మాటో, ఆక్షేపణ కోసం చెప్పినదో తెలుసుకోడానికి కాలం అనుకూలించ లేదని విచారిస్తున్నాను.

ఆంధ్రభాషకు అవస్థసామాన్య మయిన నేనను బహుముఖముల చేసి శాస్త్రిగారు ధన్యజ్ఞులయ్యారు. అటువంటి వారితో నా కింతకంటే ఎక్కువ పరిచయం లభించ సందుకు అనేకసార్లు విచారిస్తుంటాను.

దేశీ సాహితీ సౌంధ్య

[దేశీరచనల సేకరణకూ, తత్ప్రచురణకూ జీవిత మంతా అంకితం చేసి ఆంధ్రావళికి అమూల్యఫలాలను అందించినవారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. పండితుల మన్నన పొందక గ్రామీణులకు వేదప్రాయంగా ఉన్న యాదవ భారతం వారు పరిష్కరించినది మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాల వారిచే యిటీవలే ప్రచురింపబడింది. అది వారి అభ్యుదయదృక్పథానికి తార్కాణం.

—సంపాదకులు.]

ప్రిథ్విజాతి యాచారవ్యవహార ప్రవాహములో అంతర్లీనము లయిపోయినవి ప్రాచీన కాలపు దేశీరచనాప్రభేదములు. అవి యెంతగా అంతర్లీనము లయినవి అంటే వాని ఆనుపానులు సరిగా సరిగా నేటివారు అనుమానించడానికైనా సాధ్యపడనంత ఎంతగా అంతర్లీనము లయినవి. నేటికాలపు తెలుగు పాండితి వాటి వాసనలైనా యొక్క సకల లేనంత యవన తీవ్రో ఉన్నది. మన ప్రాచీన కవిశ్వాసులు ఈ దేశీరచనా ప్రభేదములను బాగా యెఱిగిన వారై ఉండేవారని, రచించ గలవారై కూడా ఉండేవారని చెప్పడాని కాధారము లున్నవి. నాచన సోమన వసంతవిలాస మని గ్రంథము రచించినాడట. అది దొరకలేదు గాని దానిలోని రచన మొకటి లక్ష్యగ్రంథాలలో ఉదాహృతమై ఉన్నది.

“ఏడాగానము వెన్నెలలేటా
రాణ మిటుగా రమణులపాటా
ప్రాణమైన పినబ్రాహ్మణు పీటా,
బాణు మెత్తురు జాజరపాటా.”

ఈ జాజరపాట దేశీరచనా ప్రభేదమే. వసంతవిలాసము యక్షగాన మేమో.

ఆల్లసాని పెద్దన చతుర్విధ కవితా విశారదుడు. అళు, మధుర, చిత్ర, విస్తరము లని చతుర్విధకవితల పేర్లు. అందు దేశీయ రచనలకే మధురకవిత లని పేరు.

దేశీరచనల ఆచారవ్యవహారములలో అంతర్లీనమై ఉండడం కొంత విశరిస్తాను.

“నాడు నన్ను ‘ఎకతాళి’ చేస్తున్నాడు” అన్న నానుడి ఆంధ్రదేశం అంతటా ఉన్నది. ఇందులోని ‘ఎకతాళి’ పదం పుట్టు పూర్వోత్తరాలు ఎట్లాంటివో ఎరుగున్న వా రెండో ఉండరు. ఎకతాళి అనేది ఒక దేశీరచనా

ప్రభేదము. ‘ఎకతాళి’ ‘ఎకతాళి’ తూపభేదములే. సాతవాహనుల నాటిదగు బృహద్దేశి, చాళుక్య సోమేశ్వరుని మానసోల్లాసము, చాళుక్య జగదేకమల్లుని సంగీత చూడామణి, కాక తీయల నాటి జాయసేనాపతి నృత్తరత్నావళి యీ ‘యేకతాళి’ని పేర్కొన్నవి. ‘ఏకతాళి’ అనే గేయ స్వాదేశికతాళి అని సంగీతచూడామణి. యక్షగానములలో కొన్నింటి ఎకతాళి రచన లున్నవి.

నాడు చిందులు తొక్కు తున్నాడు. ఆ వీధిలో వంకాయలు వాల లాడుతున్నవి ఇత్యాది వ్యవహారములలోని ‘చిందులు’ దేశీరచనాప్రభేదములే. ‘వేడుకతో’ చిందు పాడంగ నల్చి, కోరింగి యాటల గునిసెడి వారు అని చిందుపాటను పాల్కురికి సోమ నాథుడు పేర్కొన్నాడు. ‘గీతారాధినయో పేల్చేడ్చిపదై శ్చిందు సంజ్ఞికై’ అని చిందులు రెండేసి పదములు గలవిగా జాయసేనాపతి చెప్పినాడు. యక్షగానములలో కొన్నింటి చిందురచనలు కానవచ్చును. అవి ఆంధ్ర దేశమునుండి అరవదేశమునకు కూడా ఎకతాళి అక్కడ లక్ష్యలక్షణ ప్రయోగ ప్రసిద్ధి పడసి యున్నది. ‘కావడిచిందు’ ‘నొండి=కుంటి=చిందు’ ఇత్యాదులు అక్కడి ప్రభేదములు. ‘నాడు,’ ‘తందనా’ లాడుతున్నాడు అన్న వ్యవహారములోని ‘తందనాలు’ తందన పదము లన్న పేర ప్రసిద్ధి గాంచిన పదములే. వాటిలో ‘తందనా’ అన్నది ఆ పదమునకు పల్లవిగా-అంటే ఉత్పలుకుగా ఉంటుంది. ‘ఇదేమిటో’ ‘పెద్ద రగడగా’ మన్నదే అన్న పలుకుబడిలోని రగడ గేయ రచనా ప్రభేదమే. రగడలు కొంతమార్పు పొంది, పొందకుండా కూడా తెలుగులో ఎన్నో రకాల గేయ రచన

లయినవి. 'ధవళాలు పాడుతున్నారు' అనే నానుడిలోని ధవళాలు వివాహాది శుభకార్యములలోను యక్షగానములలోను ప్రసిద్ధి గాంచి యున్నవి. 'కథాను పట్టడీ యోజ్యావివాహే ధవళస్తథా' అని చాళుక్య సోమేశ్వరుడు చెప్పినాడు. 'నీకే వచ్చు సువాలయన్ ధవళ మింతి' 'అల్లానేరేళ్లు గారీ కల్యాణము' ఇత్యాదిగా పాంచాలీ పరిణయమునను 'ఆలల నామణి కా గ, య్యాలి యొకానొక్క వేళ నక్కరలో సువ్యాలు సోబానలు ధవళాల్ న్ మొదలైన పాట లాదట నేర్పన్' అని 'శుకసప్తతి' లోనూ ధవళాలు పేర్కొనబడినవి. యక్షగానములలో ధవళములు అధికముగా గానవచ్చును. ఇంకా ఏల పాటలు అనేవి కూడా దేశీయనా ప్రభేదములే. చాళుక్యజగదేక మల్లుడు సంగీత చూడామణిలో కర్ణాటలాట గౌళాంధ్ర ద్రావిడభాషలలో ఏలలు కలవనీ అందులో ఆంధ్రుల 'ఏలలు' మిక్కిలి మనోజ్ఞము లనీ చెప్పియున్నాడు. యక్షగానములలోను సామాన్యజన వ్యవహారముల లోను ఎన్నో రకాలైన ఏలలు సర్వాంధ్రదేశమునను వ్యాపించి యున్నవి. సువాలయ, ఉయ్యాలలు, ఓలలు కూడా అట్టివే. 'అల్లానేరేళ్లు' అనే పేరు గేయ రచనలకు వింత తీరుగా వచ్చినది. అల్లానేరేళ్లలో వెలది గుక్కిణి సమర్థ వేడుక లాయే' అని ఉపక్రమము గల పాట కాలపు పాట ఫణితిని రచితములైన గేయము లన్నిటికీ 'అల్లానేరేళ్లు' అన్న పేరైంది. 'అల్లానేరేళ్లలో' పాటలు వెన్నెల రాత్రులందు ఆరబెట కన్యకలు రెండువహులుగా వేరుపడి ఆడుతూ పాడే పాటలు. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనమైనది. "వెన్నెల దినముల, నల్లానేరేళ్లు గాక యావల గలవే' అని రామాయణ మందరకాండములో గలదు. యక్షగానములలో గేయభాగములుగాను ఇంకా అనేక కథా ప్రధాన గేయములుగాను ఈ అల్లానేరేళ్లున్నవి. 'వాడు కూన రాగాలు తీస్తున్నాడు' అన్న వానుడి సర్వాంధ్ర విదితము. ఈ కూనరాగాలు 'కూనలమ్మపదాలు' అనే వింతతీరు పదరచనలు. ఇంకా శోభనాలు, కొట్టాలపాటలు, గోరీకల్యాణములు, అర్ధచంద్రికలు, జంపెలు, కరుచజంపెలు, త్రిభంగులు, మటిమరేకులు, విరాళిపదాలు, పాలిరేకులు,

వెన్నెల పదాలు, తుమ్మెదపదాలు, చందమామ పదాలు, చిలకపదాలు, త్రిపదలు, పట్టుకులు, సప్తపదులు మొదలైనవదా లెన్నో అత్యుత్కల్యాణస్వరూపములలో వున్నవి. మ్యాగికర మాసము వస్తున్నది. ఆనెలలో ఆంధ్రదేశ మంతటా కన్యకలు 'గొబ్బిళ్లు' అని పేడబొమ్మలు పెట్టి గొబ్బిపాటలు పాడే సంప్రదాయ మున్నది. 'గొబ్బియలు' గొబ్బిళ్లు అన్నపదము 'గోపికలు' అన్నపదమునుండి వుట్టినది. గొబ్బిళ్లయాల రాస క్రీడాన్విత్యమే. గొబ్బిళ్లపాటలు పెక్కుతీరులవి కలవు.

వైవాటిలో కొన్నిటికి మాదిరులు వినండి.

గొబ్బిపాట :

కొలనిదోపరికి గొబ్బిళ్లో, యదు
కులస్వామికిని గొబ్బిళ్లో
కొండ గొడుగుగా గోవుల గాచిన
కొండుకళికువుకు గొబ్బిళ్లో
దుండగంపువైత్యుల కల్లను కల
గుండుగండనికి గొబ్బిళ్లో
పాపవిధుల కళిపాలుని గొట్టిన
కపగానికిని గొబ్బిళ్లో
ఏవుర గంసుని యిడుముల బెట్టిన
గోపబాలునికి గొబ్బిళ్లో
దండివైరులను తలమీసదనుజాల
గుండెదిరులునకు గొబ్బిళ్లో
వెండిపైడియగు వేంకటగిరిపై
కొండలయ్యకును గొబ్బిళ్లో.

ఉయ్యాలపాట :

అలరర జంచలమైన ఆత్మలం దుండని
యలవాటునే పెనీ వుయ్యాలా...
పలుమారు నిశ్వాస పవనమందుండనీ
భావంబుదెలిపెనీ వుయ్యాలా...
ఉదయూస్తలెంబు లానరగంభములైన
ఉడుమండలము మోచె నుయ్యాలా
అదన నాకొకపద మడ్డనూలంబైన
అఖిలంబు నిండెనీ వుయ్యాలా
పదిలముగ వేదములు బంగారుచేరులై
పట్టవెరపైతోచె నుయ్యాలా
వదల కిటు ధర్మదేవతసీతమై మిగుల
వర్ణింప నరుదాయె నుయ్యాలా...

అల్లోనేరేళ్లు :

(అల్లోనేరేళ్లలో, వెలది రుక్మిణి సమర్థ వేదూక లాయె...అనే మట్టుతో)

అల్లోనేరేళ్లలో చెలువ కృష్ణం
డనుచు చెప్పరే మీరూ అల్లో...
అల్లోనేరేళ్లలో కరివేల్పు
మనదొరకు కలిగెనే నేదూ
అల్లోనేరేళ్లలో సిరివరునివలె నితడు
చెలగుచున్నాడూ
అల్లోనేరేళ్లలో తిరుణి యశోదకూ
తనయుడైనాడూ
గురికొనివలె నితడు గునియుచున్నాడూ
మింట పూవులవాన మెలత తురినేనే
వింటిరే భేరిలు పేడ్చు మొరనేనే. అల్లో.

వెన్నెలపదము :

ఎన్నాడు వానికి నేలలనైతికో
వెన్నెలాగో, వాడు
నన్నెద దలచడు,
నే నేమి చేతును, వెన్నెలాగో
చాలగా నమ్మి తా చక్కని చెలిమికి
వెన్నెలాగో, నా
మేలును నింలైన మనసు
నుంచడాయె వెన్నెలాగో
వలపు నిల్చి నాడు వశము కాదు
ఇంక వెన్నెలాగో.

చిలుకపదం :

మనవి చొక్కటి చెప్పేనేరామచిలుకా, నా
మనవి గొకోవే వోరామచిలుకా...
నజ్వరం గొట్టేనే వోరామచిలుకా, వాని
బుజ్జగించి గోడిలేవే రామచిలుకా...

ధవళము :

జయజయ జ్ఞానసంపన్నా
జయజయ నిన్ను బుధులెన్నా
జయము నీ పదములూ గన్నా
జయ మాను ఓడయనంబెన్నా

ఎల. (త.త్వము :)

నీపూ నేనూ గూడీ భావనాకొలదీ
కేవలబ్రహ్మను గీలుకొల్పదమూ - నీపూ,
సారెసారెకు వారీ సరససంగములా
తీగూగా జగముల ద్రిప్పుచుందామె,
మానవీగణముల మమత నొందించీ
పూని భ్రాంతులలోన పారల జేయు
దమూ-నీపూ (జ్ఞానమరవంజి)

సువాల :

మారసంహరుండు తొల్లి
దారువనములో మానుల
చారుముఖులతో గమించు జారవిద్యలన్
లేటగ నే నేను వాలపాటగా రచించువాడ
పాటలాగంధులెల్ల ప్రాధి బాడంగా
హృదు చొక్కనాడు తారకాచలంబు
[నందు తనకు
నర్హమైన రత్నసింహాసనంబునా.
(దారువనక్రీడనము.)

తుమ్మెదపదము :

ఆదినాథుడ రాసి తుమ్మెదా ఆ
ల్లతడూ పూరికి పోయె తుమ్మెదా, నా
వద్ద నెవ్వరు లేరు తుమ్మెదా, వచ్చి
వాలలాడి పోవె తుమ్మెదా,

వెన్నెలపదము :

ఆక్కలమ్మకు సారె పోయ వెన్నెలాగో,
[ఇప్పుడు
లెక్కలేని కడుపు లాయె వెన్నెలాగో
కుంకులమ్మపుణ్యాన వెన్నెలాగో మన
నందునికి కొడుకు కలె వెన్నెలాగో,
పొంగళ్లు పెట్టుదము వెన్నెలాగో మంచి
బోనాము ముద్య లంది వెన్నెలాగో.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో మద్రాసు కేంద్రం
వారి ఫౌజన్యంతో)

శ్రీమతి బి. ఆదిలక్ష్మీగారు

అంధ్రవాఙ్మయమునందలి దేశికవిత్తా కాఖ లలో ప్రధానమై ప్రాచీనకాలమునుండి వెలయుచుండినది ద్విపదకవిత్తా కాఖ. తక్కిన దేశికవిత్తా కాఖలవలెనే దీనికిని పర్యాప్తమైన పరిశీలన జరుగలేదు. ప్రాచీనాంధ్ర భాష పరి జ్ఞానమునుగాని ఛందస్సాహితీ సంప్రదాయ ములనుగాని, జానపద వాఙ్మయ విశిష్టతనుగాని తెలిసికొనవలయు ననిన ద్విపదకాఖ పరిశీలనమే ప్రధానాధారమై యున్నది. ఈ కవిత్తా కాఖకుఁ గల యిట్టి యుత్కృష్టతను, ప్రామాఖ్యమును గురించి ద్విపదతత్త్వమును విశదీకరించుటయే గాక, ఆ కాఖయందు ప్రాథమికమును, ప్రధాన మునునగు బసవపురాణ సంస్కరముతో మొదలిడి అగునుంచి కథవరకు గల ద్విపద వాఙ్మయము నామూలగ్రముగా పరిశోధించిన యశస్సు శ్రీ శాస్త్రిగారిదే. అనవద్యమును అసాధారణమును నగు వీరి పరిశ్రమవలననే అంధ్రవాఙ్మయమున నేడు ద్విపదకాఖకొక ప్రత్యేకగౌరవస్థానము లభించినది. అంతే కాక వీరిచే సుసంస్కృతములైన ద్విపదగ్రంథములు భావి పరిశోధనకు వోహద మొసంగుచు తర్వాతి వారలకు మార్గదర్శకములై వెలయు చున్నవి.

బసవపురాణ పీఠికారచనకు పూర్వమే శాస్త్రిగారు తమ శృంగార శ్రీనాథమున పల్నాటి వీరచరిత్రమును గూర్చి చెప్పుచు, ద్విపదయొక్క దేశితత్త్వమును గూర్చి దిజ్ఞాత్ర ముగ నూచించి యున్నారు. ఆవెనుక బసవ పురాణపీఠికలో దీనిని విపులముగా వివరించి యున్నారు. అందలి వాక్యములు కొన్ని మాత్ర ప్రాయములు. ద్విపదకవిత్తాబ్రహ్మ యనఁదగిన సోమనాథుని గూర్చిన శాస్త్రిగారి వాక్యములు “ఇతఁడు దేశీయకథలను దేశీచ్ఛందోజనిత మగు ద్విపదమున దేశీ తెనుగు భాషలో రచించిన వాఁడగుటచే నీతని కవిత్వలో నాంధ్రతామద్ర చక్కగ నెక్కినది.”

“సంస్కృత భాషలో ననుష్టుప్బలనె నుకు వుగా రచింపఁదగినవై అక్షర బాహుళ్యము లేమిచే నులభముగా చదువఁదగినవై అన్వయ శ్రేణి లేమిచే నులువుగా నర్థము చేసికొనఁదగి

నవై పురాణాదులందు లక్షలకొద్దమున నున్నవై వలె నెలసియుండుట యెఱిగి వానివలె తెలుగున వెలయఁదగినది ద్విపద యని సోమనాథుఁడు గురించినాఁడు.”

“ద్విపద రచన సర్వసామాన్యము. వర్తమాన నాగరకలోకము కొంత వర్జించుచున్న ను నాఁడును నేఁడును అంధ్రలోకము నాలుకలపై నాట్య మాడుచున్నది.”

“ఒక్కద్విపదమే విషయ భేదమునుబట్టి స్థలభేదమును బట్టి పాఠకభేదమునుబట్టి పఠించు తీరుగా నుండు భేదములను బోధించుచున్నది. తోలుబొమ్మలవాండ్ర యటలలోను, స్త్రీల పాటలలోను, పంపివాండ్రయొ, బవనంద్రయొ నుద్దులలోను మఱియొఁ బెక్కువిధములగు పామర రచనములలోను బహుళముగా ద్విప దయొ, మంజరియొ గానవచ్చును.”

“సర్వసామాన్య మగుట ద్విపద కొక గుణ విశేషము. గద్యపద్యోద్భాత కృతుల కది తీసి పోదు. కావ్యగౌరవమును పోషించునది వోష రాహిత్యమును గుణసాహిత్యమును గాని ఛందః ప్రయాసాతిశయము గారు.”

ఇట్లు ద్విపదవాఙ్మయమున కావ్యగౌరవము గల గ్రంథముల వైచిత్ర్యము, పామరజన వచన ముల పట్లకూడ చదువరుల దృష్టి మరలునట్లు శాస్త్రిగారి వాక్యములు రచితములైనవి. ద్విపద కాఖకు కెందిన బసవపురాణము, రంగనాథ రామాయణము, అన్నమాచార్యచరిత్రము, తిమ్మక్క సుభద్రాకల్యాణము మొదలగు గ్రంథ ములతోపాటు కొటమరాజుకథ, అగునుంచీకథ మున్నగు జానపదగేయ కృతులను కూడ వీరు సంస్కరించుట వైయభిప్రాయమునే నిరపలుకు చున్నవి.

ఇట్టి జానపద కృతులకు నిన్ను మొన్నటి నఱకును సాహిత్యమునందు గాని వాఙ్మయ చరిత్రమునందుగాని స్థానమే లేదు. శ్రీశాస్త్రిల వారి యమోఘ పరిశ్రమ ఫలితముగ నే నేడి గ్రంథములు సాహిత్యోపాసకుల కుపాదేయ ములై వాఙ్మయచరిత్రమున వర్ధమానము లగు చున్నవి.

బహుజనపల్లవారిచే పంచమ తరగతియందు

పరిగణింపఁ బడిన పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రతిభా విశేషమును, కవితా విశిష్టతను, ద్వీపద రచన చేతనే ప్రథమ తరగతికి చేర్చు తచ్చు నని చాటి చెప్పినది శ్రీ శాస్త్రిగారు. బసవ పురాణ పీఠికచే ఆంధ్ర ద్వీపద వాఙ్మయ చరిత్ర రచనకు వీరు శ్రీకారము చుట్టినవారై నారు. మధుర కవితా ఛందస్సంప్రదాయములే కాక, వీరశైవమత ప్రాముఖ్యమును గూడ వీరు చర్చించి యున్నారు.

రంగనాథ రామాయణము బసవ పురాణము తరువాత ప్రజారంజక మగు ద్వీపద కావ్యము. ఈ గ్రంథము శాస్త్రిగారి చేతికి రాక ముందెన్నో ముద్రణముల నందినది. కాని యవి యన్నియు ప్రామాణికములుగ ముద్రితములు కాక పోవుటచే ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తు వారు ప్రత్యేకముగా శాస్త్రిగారి చేత నీ గ్రంథమును సంస్కరింపఁ జేసి ప్రకటించిరి. ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథము అలా ముఖ్యముగా ద్వీపద కావ్యము లెట్లు సంస్కరింప వలెనో బసవ పురాణ పీఠికలో శాస్త్రిగారు వ్యక్తము చేసియున్నారు.

ఛంద స్వాతంత్ర్యము అనగా ద్వీపద యందు ప్రాసయిని పాటించుట, పూర్ణాక్షరిండు ప్రాసలు, భాషా స్వాతంత్ర్యము, ద్రవిడ కర్ణాటపదము లుపయోక్తము లగుట మున్నగు విషయముల నెన్నియో దృష్టిలో నుంచుకొని ప్రాచీన గ్రంథ సంస్కరణముఁ గావించ వలెనని శాస్త్రిగారు నిరూపించినారు.

రంగనాథ రామాయణము బసవ పురాణము కన్న విలక్షణమగు ద్వీపద కావ్యము. అయినను నందు ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయములు పలుకుబట్టి మెండుకొని యున్నవి. అదియును జేరి రచనయే కదా! అందుచే కొంతవఱకు భాషావిషయమున బసవ పురాణమును పోలియున్న దనవచ్చును. శాస్త్రుల వారి రంగనాథ రామాయణ సంస్కరణము వలన పూర్వముద్రణములందు మఱుగు పడిన భాషావిశేషము లెన్నో బయలుపడినవి. కాని పీఠికాకర్తలు శాస్త్రిగారు కానందున ఆ విషయములు లోకమునకు తెలియుట కవకాశము లేక పోయినది.

శాస్త్రిగారి మతమున గ్రంథకర్త చక్రపాణి రంగనాథుఁడు. ఈతని గూర్చి లోకమునకు మొదటఁ జెలియఁ బడినవారును శ్రీ శాస్త్రుల వాళ్ళ. బసవ పురాణ పీఠికలో 22-25 పుటలలో నీతని చరిత్ర సంక్షిప్తముగా నున్నది. శ్రీ వేంకటేశ్వర పరిశోధనాలయ పత్రికలో చక్రపాణి రంగనాథవిత్తమును (Vol VIII No 1 16-40 P p) ప్రకటించుటయే కాక శాస్త్రిగారి రీతని కృతులగు నయన రగడ, నమశ్చివాయ రగడ అను వానిని ముద్రించిరి. పూర్వ లాక్షణికులు రంగనాథుని పేరనే రంగనాథ రామాయణము నుదాహరించుటయే శాస్త్రిగారి వాదమున కౌఠారము.

ఆ నేకపాతభేదముల తోడను ప్రక్షిప్తముల తోడను కూడి యున్న రంగనాథ రామాయణము నామాలాగ్రముగా పరిశోధించి, భిన్న భిన్న ప్రతులతో సంప్రతించి మూల గ్రంథమును నిర్ధారణ చేయుటయే కాక, ప్రక్షిప్త భాగములను ప్రత్యేకముగా రెండను బంధములలో నిచ్చియున్నారు. ఇట్లు వానిని వేరుగా నిచ్చియుండుటచే వితరపరిశోధకులకు - ఆయా భాగములు మూలముగా నుండవలయునా? లేదా అను విషయపరిశీలన వక కాళము కలిగినది. ఇది వారి వివేచనా జ్ఞానమునకు, గ్రంథసంస్కరణమునంగఁ గల వారి యనుభవమునకు తార్కాణము.

రంగనాథ రామాయణమునందు ప్రతి పుట యడుగునను పాతభేదములలో మూలాను సరములు, శబ్ద విశేషములు, భాషా సంప్రదాయములు ఎన్నియో వివరింపఁబడి యున్నవి. ఇట్లు చేసినందున పాతకులకు పరిశోధకులకు కూడ నీ గ్రంథ ముపాదేయమై వెలసినది.

ఈ రంగనాథ రామాయణ ప్రాశస్త్యమును గూర్చిన వారి మాట లివి “తెలుఁగున నీ రెడ్డి రాజులు వెలయించిన ద్వీపద రామాయణము ప్రాధికవితరసికులకే గాక పామరజనులకుఁ గూడ పాహిత్యానందము సమకూర్చుచు నత్యధిక ప్రచారము కలదిగా నున్నది. ఆంధ్ర రామాయణములలో రసపారవశ్యము గలిగించురచన మిట్టిది వేటొకటి లేదు. ప్రాచీన లాక్షణిక కవులందఱను నీ రామాయణ ప్రయోగములను బరమ

1. ఇటీవల వెలువడిన కట్టా వరదరాజు రామాయణ ద్వీపదపీఠికయందు ఈ ప్రక్షిప్తభాగములు కొన్ని రంగనాథ రామాయణమునకు చెంద వని నిరూపింపఁ బడినవి.

ప్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిరి. ఆంధ్ర ప్రజా సామ్యమును రామాయణ కథా మాధురిని నాస్వాదింపజేసిన రామాయణ మిదియే."

అన్నమాచార్య చరిత్ర శ్రీ కృష్ణదేవరాయ యుగమునకుఁ జెందిన ద్వీపదగ్రంథము. ఇది ముద్రసిద్ధ సంకీర్తనాచార్యుడగు తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుని జీవితచరిత్ర. అతని మనుఁ డగు తాళ్ళపాక చిన్నన్నచే రచితమైనది. కేవలము ప్రాచీన ద్వీపదకృతులనే కాక ఆపూర్వమైన ద్వీపదకృతులను వెలికితీసి వ్యాఖ్యానించి తెచ్చిన కీర్తి శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారిది. అన్నమాచార్య చరిత్ర ఈ వర్గ మునకు చెందినది. అన్నమాచార్య చరిత్రను శాస్త్రిగారు సంపాదించిన విధము గూడ ఆపూర్వ మైనదియే. దానిని వారు సంస్కరించి విపుల పీఠికతో వెలుయించిన విధముకూడ అసాధారణ మైనదియే. నలుబదియేడు పుటలు గల గ్రంథమునకు నూటముప్పదిహేతు పుటల పీఠిక కలదు. అందు అన్నమాచార్యుల జీవిత చరిత్రము సముగ్రముగా చారిత్రక పద్ధతుల ననుసరించి సంకీర్తనోదాహరణలతో సర్వవిషయముగా సంతరింపఁబడినది. మూలగ్రంథము లందలి వాక్యములనే పురస్కరించుకొని సంప్ర దాయ పరిజ్ఞానముతో సమన్వయించి శాస్త్రి గారు వ్రాసిన ఈ పీఠికవంటిది వాఙ్మయమున కొన్నియే కలవు. ఈ గ్రంథము ద్వీపద వాఙ్మయముననే కాక ఆంధ్రవాఙ్మయమున అన్నమాచార్యుని స్థానము నిరూపించుటకు తోడ్పడుచున్నది. ఇది జీవితచరిత్రయే యైనను చిన్నన్న తన తాత యని అతిశయోక్తులతోడను, నుత్కర్షతోడను రచన గావింపక సరియగు చారిత్రకసత్యము ననుసరించి రచించినందులకు నెంతయు ప్రశంసార్హుఁ డగుచున్నాఁడు.

కాటమరాజు కథ — శాస్త్రిగారికి జేరి రచనలలో జానపదగేయ వాఙ్మయమునందంత యాదరము కలదో ఈ వలకే తెలిపియుంటిని. పల్నాటి భారతము వెనుక తెలుగువారి పరాక్రమమును తెల్లము సేయు కాటమరాజు కథ వారి దృష్టి నాకర్షించినది. ఇది ద్వీపద రచనలో నున్నను దేశమున విశేషప్రచారములో నుండుటచే పెక్కు పాఠభేదము లేర్పడి కొన్ని పట్టుల మూలపాఠము గుర్తింప సాధ్యము కాని స్థితికి వచ్చినది. ఈ గ్రంథము కూడ పల్నాటి వీరచరిత్ర గుటి పెద్ద గ్రంథమే.

ఇది గొల్ల కులమునకు సంబంధించిన దగుటచే దీనికి యాదవ చరిత్ర మని పేరు. 'యాదవ భారతము ఎద్దు మోత ప్రమాణ'మని నానుడి కలదు. ఇందలి ప్రధానవిషయము నెల్లారి రా జగుమమస్థికిని యాదవరాజగు కాటమ రాజునకును పశువుల చీళ్ళ విషయమై సంభవించిన యుద్ధము. తెలుగు పొరుషము మూర్తీ భవించిన ఖడ్గతిక్కిన ప్రాణములు గోల్పోయిన దీని యుద్ధరంగముననే. దీనిని మంజరీ ద్వీపదలో శ్రీ నాథ మహాకవి రచించెనని ఈ తర్వాత ప్రచారములో నున్న పిన ఎల్లియ రచనమువలన తెలియుచున్నది. ఇందు ఆంధ్ర దేశమందు గల పశుగణములను గూర్చి ఆ కాటమ కట్టుబాట్లనుగూర్చి యెన్నియో విషయములు వివరింపఁబడియున్నవి. ప్రాత్ర పలుకు బళ్లు నానుళ్లు విశేషముగ నున్నవి. ఈ గ్రంథమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, తొమ్మిది తాళప్రతులను పరిశీలించి, ఒక శుద్ధ ప్రతిని ముద్రణమునకై తయారు చేసి యాంచిరి. కాని యది తారి పీఠికతో వెలువడుభాగ్యము లేకపోయినది. వారి యనంతర మిది ప్రకటితము కావలసి వచ్చినది. పై రంగ నాథ రామాయణ ముద్రణము వలెనే దీని యందలి విశేషములు కూడ గ్రహించుట కవకాశము లేక పోయినది. అయినను నిట్టి రచనలను ప్రోత్సహ పఱిచి వెలువడ జేసి ప్రచారములోనికి తెచ్చుటయే శాస్త్రులవారి మారదర్శిత్యమునకు ప్రతిభకు తార్కాణము. ఇది కేవలము ప్రజావాఙ్మయమునకు సంబంధించినది. ఇట్టిదే అగుమంచికథ కూడ. దానిని శ్రీ శాస్త్రిగారు పరిశోధించి పెట్టినట్లు పరిశోధన పత్రిక మూలమున తెలిసినది. ఈ గ్రంథ మా పత్రిక యందే ముద్రించుటకు పూనుకొనఁబడుట ముదావహము.

కాటమరాజుకథ మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమువారిచే ప్రకటితమైనది. దీనివలన నిట్టి శిరచనలయందు పరిశ్రమ సాగించుట కుత్సాహ ముప్పత్తిల్లినది. అగుమంచి కథ కూడ ప్రకటిత మగునని ఈ యుత్సాహము మఱింత వృద్ధి పొందఁగలదు.

ఒక్క వాక్యములో శ్రీ శాస్త్రులవారి సేవను నిరూపింపవలె ననిన — ఆధునాతనులలో ద్వీపద వాఙ్మయ స్వరూపమును తీర్చి దిద్దినవారిలో ప్రభాకర శాస్త్రిగారి ప్రథములు.

వ్యావహారికభాషావాదం :

శ్రీ శాస్త్రిగారితోడ్పాటు

శ్రీ గిడుగు వెంకటసీతాపతిగారు.

:- * :-

ప్రభాకరశాస్త్రిగారితో నాకు గల పరిచయము 1912 లో ప్రారంభించినది. అది యొక విచిత్రమైన సన్నివేశము. ఆ నాటికి నాకు మా తండ్రిగారికి ఒక విషయము నూతనముగా తెలియవచ్చినది. అప్పకవీయము లోను, కూచిమంచి తిమ్మకవి రచించిన సర్వలక్షణసార సంగ్రహములోను ముద్రితప్రతులలోనే వచనములందు వ్యావహారిక భాషా రూపములు కొన్ని కనబడినవి. అప్పకవీన్ని తిమ్మకవిన్ని తెలివిడి మొదలయిన వచన భాగము పూర్తిగా వ్యావహారిక భాషలోనే వ్రాసి ఉంటారనిన్ని, అచ్చు వేసినప్పుడు పండితులు పరిష్కరించి ఆ రూపాలు గ్రాంథికభాషలోకి మార్చివేసి ఉంటారనిన్ని, అప్పటికి కొన్ని రూపాలు వారి దృష్టిపథంలో పడక నిలిచి పోయి ఉంటవనిన్ని మేము ఊహించి విశాఖపట్టణములో పరవస్తువారి ఆశ్రమపుస్తకాలయమునకు వెళ్లి అప్పకవీయము తాళపత్ర ప్రతి మాడగా మా ఊహ సరియైన దని తోచినది. ఆ తర్వాత మరియొక తాళపత్ర ప్రతి కూడా మాకు దొరికినది. అందులో కూడా మేమునుకొన్నట్లే ఉన్నది. సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము వ్రాతప్రతి మాత్రము మా కక్కడా దొరకలేదు. ఆ తర్వాత మరి కొద్దికాలమునకే నేను పర్లాకిమిడి నుండి చెన్నపట్టణము రావలసిన పనియందుడను. అప్పుడు మా తండ్రిగారు నేను చెన్నపట్టణము చేరిన వెంటనే ఆనకాశము చూచుకొని ఆ రోజులలో మ్యూజియమ్ భవనములం దుండిన ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ లైబ్రరీకి వెళ్లి అక్కడ ఉండిన అప్పకవీయ సర్వలక్షణ సారసంగ్రహ తాళపత్ర గ్రంథప్రతులన్ని తిరగవేసి వచనములు ఎట్లున్నవో పరిశీలించి రావలసిన దని ఆదేశించారు. వారి ఆదేశం ప్రకారం నేను చెన్నపట్టణం

వెళ్ళాను. అక్కడ ఒక గదిలో ప్రభాకర శాస్త్రిగారున్న పురాణం మూర్తినారాయణ తీర్థులు గారున్న ఒక మేజాకు చెరియొక వైపున కూర్చుండి ప్రసంగించు కొంటున్నారు. వారిద్దరిలో ఎవరినీ నే నెరుగను. పేరు విన్నా నే కాని ఎవరితోను నాకు పరిచయం లేదు. ఆ రోజులలో నేను పంటాం, కోటు, చెయ్య ధరించి యావనపురీషితో చాలాక్ గా నడుస్తూ ఉండేవాణ్ని. నే నెవరో వారికి తెలియదు. 'ఎవరా?' అని కొంత వింతగా చూచి 'ఏమి కావాలి?' అన్నారు శాస్త్రిగారు. 'అప్పకవీయము, కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము వ్రాత ప్రతులన్ని ఉంటే అన్నీ కావాలి, అన్నాను' 'సర్వలక్షణ సార సంగ్రహ ప్రతు లేవీ లేవు. అప్పకవీయము ప్రతులు మాత్రము ఉన్నవి. అక్కట ఆ మేజావద్ద కూర్చుండి. పంపిస్తాను' అన్నారు శాస్త్రిగారు. మూడు ప్రతులు కాబోలు ఒక బంట్రోతు తెచ్చి మేజాపై ఉంచాడు. అందులో ఒకటి విప్పి చూస్తున్నాను. కొంత సేపయిన తర్వాత శాస్త్రిగారు నావద్దకు వచ్చి 'మీ రే విషయం పరిశీలిస్తున్నాడో?' అని అడిగారు. విసిత వేషంలో వారొక గుమాస్తాగా కనబడడం చేత, వారి ప్రశ్న నాకు అధిక ప్రసంగంగా తోచి 'ఏదో నాకు కావలసిన విషయం పరిశీలిస్తున్నాను' అని వారివైపు చూడనైనా మాడక నా పనిలో నేను నిమగ్నుడనై యుండగా "క్షమించండి. మరేమీ లేదు. అది నాకు తెలిసినవిషయమైతే మీకు తోడ్పడ వచ్చు నన్ను ఉద్దేశంతో అడిగాను" అన్నారు శాస్త్రిగారు. వారి మాట నా దర్పానికి వాత పెట్టినట్లయింది. అప్పుడు నేను పరిశీలిస్తూ ఉన్న విషయ మేమో తెలియజేశాను. "అటువంటిదే అయి ఉంటుందని ఊహించాను. మీరు గిడుగు రామమూర్తి

పంతులుగారి కుమారులని పురాణం నూర్య నారాయణ తీర్థులుగారు ఇప్పుడే చెప్పారు. అందుకే మీ మేజావద్దకు వచ్చి అడిగాను" అన్నాడు. "మీ పేరు?" అన్నాను. "నాపేరు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి" అన్నాడు. అప్పుడు చట్టన లేచి చేతులు జోడించి నమస్కరించి "క్షమించండి. నేను మీగురించి మాతండ్రిగారు చెప్పగా విన్నానే కాని మీ పరిచయం లేక పోవడంచేత మిమ్ములిని నేను గుర్తించలేదు. పురాణం నూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిని గురించి కూడా వివడమే కాని వారి పరిచయమేనా లేదు. నన్ను వా రేలగు గుర్తించాలో నాకు తెలియదు" అన్నాను. అంతలో తీర్థులుగారు నా మేజావద్దకు వచ్చి "మొన్న నీచిద్య మీరు చూడవలయు ఒకసభలో వ్యావహారిక భాషావాదమునుగూర్చి ఉపన్యసిస్తూ ఉండగా చూచాను." అన్నాడు. అప్పుడు శాస్త్రిగారు మరిగెంతు కుర్చీలు తెప్పించి నా మేజావద్ద వేయించారు. ముగ్గురం కూర్చుండి ప్రసంగించు కొన్నాము. "మీరు మరి పరిశీలించి చూడ నక్కర లేదు. నే నిదివరకు పరిశీలించి తెలిసి కొన్నవిషయమే ఇది. వచనాలన్నీ వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి. అన్ని ప్రతులలోను అలాగే ఉన్నవి. ఈ గ్రంథమండే కాదు. టీకలు, వ్యాఖ్యానాలు, తెలివిషులు అన్నీ వాడుక భాషలోనే వ్రాశారు కవులు, పండితులు, అందరున్న" అన్నాడు. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. "అయినా, మా తండ్రిగారి ఆజ్ఞ కనుక నేను కొన్ని మచ్చుతునకలు వ్రాసుకొని వెళ్తాను" అన్నాడు. "సరే మంచిది. ఈ మూడు ప్రతుల లోను గల మచ్చుతునకలు ఎంచి పెడతాను. ఆ గుమాస్తాచేతను వ్రాయుస్తాను. మీ కెంత కీ క్రమ" అని వ్రాయించి పెట్టారు శాస్త్రిగారు. ఆ సమయంలో వ్యావహారిక భాషాప్రయోజనం గురించి కొంత చర్చ జరిగింది. తీర్థులుగారు మా వాదాన్ని నిరసించడానికి కొద్దిగా ప్రయత్నించారు. నేను సమర్థిస్తూ మాటలాడాను. శాస్త్రి గారు నాకు తోడ్పడుతూ ప్రసంగించారు. "ఏదో ఇటువంటి అర్థవివరణలకు, లేఖలకు బాధ లేదు గాని కావ్యరచనకు పనికిరారు వాడుకభాష" అన్నారు తీర్థులుగారు.

ఈ విధముగా ప్రసంగములు సాయంకాలము 5 గంటలవరకును జరిగినవి. గుమాస్తా మచ్చు తునకలు వ్రాసి యిచ్చాడు. ముగ్గురమున్ను కాలినడకను హాంట్ రోడ్డు వరకున్న నడిచి నాము. శాస్త్రిగారు నన్ను, తీర్థులుగారిని ఒక కాఫీహోటలుకు తీసికొనిపోయి ఫలహారము, కాఫీ ఇప్పించారు. తర్వాత ఎవరిబసకు వారుగా చెదిరిపోయినాము. ఆ సమయంలోనే గురుబాడ అప్పారావుగారి ప్రసక్తి వచ్చినది. అప్పారావు గారు ఆ రోజులలో చెన్నపట్టణమునకు తరు చుగా వస్తూ ఉండడము, విజయనగరము మహారాజావారిహోగాని, వారి తాలుకువారిహోగాని వచ్చినప్పుడు అడ్డెర్రాటి హాసులోను, ఒక్కచే వస్తే డియాంజోను హోటల్లో (బుసాటో ఉండిన భవనములో)ను బస చేస్తూ ఉండేవారు. ఆ క్రిందటిదినమే శాస్త్రిగారికి వారివద్దనుండి లేఖ వచ్చినదట. "చెన్నపట్టణము వస్తున్నాను. నన్ను కలియవలసినది" అని వ్రాసి నారట. అందుచేతను ఆ డియాంజోనుకు వెళ్లి అడిగాము. రాత్రేదని తెలిసింది. అప్పారావుగారి యెడల శాస్త్రిగారికి అదరాభిమానాలు ఎక్కువగా ఉండినట్లు వారి ప్రసంగంవల్ల నేను తెలుసుకోగలిగాను.

మరి నాలుగు దినములు గడచిన తర్వాత నేను పల్లకిమిడి చేరుకొని మా తండ్రిగారికి జరిగినదంతా తెలియజేశాను. ప్రభాకర శాస్త్రి గారి పరిచయం అప్పటికి మా తండ్రిగారికిన్ని అట్టే ఎక్కువగా లేదనిన్ని అప్పారావుగారి ద్వారానే ప్రభాకర శాస్త్రిగారి ప్రతిభ తెలిసి కొన్నా మనిన్ని మా తండ్రిగారు చెప్పారు. వ్యావహారిక భాషావాదములో శాస్త్రిగారి తోడ్పాటు మాకు పూర్తిగా ఉండేసే తెలుగు సాహిత్యములో వాడుకభాషకు దీనిసానము కలదనిన్ని, తెలుగు జీవద్భాష కనుక మారుతూ ఉండక తప్పదనిన్ని, లోకవ్యవహారమునబట్టి కవిప్రయోగాలు మారుతూ వచ్చినవనిన్ని, ఆ ప్రయోగాలను పరిశీలిస్తూ వ్యాకరణనూత్రాలు రచితము లవుతూ ఉండవలెననిన్ని శాస్త్రిగారు స్పష్టముగా తెలియజేస్తూ ఉండేవారు. వచన రచనలలో వ్యావహారిక భాష ప్రయోగించడము సంప్రదాయసిద్ధమై ఉండేదని శాస్త్రిగారు వ్రాసిన లేఖ మా తండ్రిగారు తమ తెలుగు

పత్రిక మొదటి సంచిలో ప్రకటించారు.¹ ఎక్కువ యినవి, ఇద్దరున్ను నిగ్గయిన పాండి ఆ పిమ్మట మా తండ్రిగారికిన్ని శాస్త్రీ త్వముకోసము శ్రద్ధ వహించి కృషి చేసినవారు. గారికిన్ని పరిచయం, మైత్రి అంతకంతకు ఇద్దరికిన్ని తెలుగు భాషాపదముల వ్యుత్పత్తి

1. 'వాడుక భాషలో గ్రంథాలు వందలు వందలున్నవి. అచ్చు వచ్చినతర్వాత నే యీ అన్యాయం. పూజాపూర్వకములు లేకుండా బూజు పట్టిస్తున్నారు... ..

వ్యాఖ్యానాలకు వాడుకభాష తప్ప వేరే భాష లేనే లేదు. తాళ్లపాక తిరువేంగళ నాథుడు అమరవ్యాఖ్య వాడుకభాషలో వ్రాసినాడు. కృష్ణరాయల నాటివాడు సర్వ లక్షణ సారసంగ్రహకర్త చిత్రకవి పెద్దన్న కొడుకు అనంత కవి మరీశ్చంద్రంలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యానం వాడుకభాషలో వ్రాసినాడు. అచ్చులో పూండ్లవారు ఆగ్రాన్నం చేసినారు. రాఘవపాండవీయవ్యాఖ్య, ఆ ముక్త మాల్యదవ్యాఖ్య, మాడు వసుచరిత్రల వ్యాఖ్యలు, పంచతంత్ర వ్యాఖ్య, బాహుల్య వ్యాఖ్య, బృహజ్జాతక వ్యాఖ్య, సోమనాథ భాష్య వివరణము, ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి వ్యాఖ్య (అచ్చులో అన్యాయం చేసినారు. బాలసరస్వతి పేరు పెరికివేసి నారు. భాషా పాడు చేసినారు.) తెలుగు వ్యాఖ్యానా లన్నీ అదేమిటి ఇదేమిటి, సర్వం వాడుక భాషలోనే ఉన్నవి.

ప్రాచీనవచనగ్రంథాలు వందలు వందలు పరిశీలింపగా, కావ్యభాషవి వేళ్ళ లెక్క కై నా రాలేదు. అన్నీ వాడుకభాషలోనే వున్నవి. గామాయణాలు, భాగవతాలు, కథలు అన్నీని. ఎరిగి అంటాలో, యెరగక అంటాలో, కొందరు భాష రానివారు వ్రాసినారని. ఫప్పు గిరి తిమ్మన్న వ్యాకరణం రానివాడా? సమీరకుమారజయం చదవమనండి. అతడు భాగవత సారం అని లేటరేషనంటి వాడుకభాషలో గ్రంథం గచించినాడు. ఏ మంటాలో? వ్యాఖ్యా నాలు, లక్షణగ్రంథాలు రచించినవారు భాష రానివారా?

లక్షణగ్రంథాలలో వచనభాగ మంతా వాడుకభాషే. అనంతను చంద్రమ్మ, కవిలోక చింతామణి, రంగరాట్నందమ్మ, సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, లక్షణాదీపిక వగైరాలు - అందులో చిత్రం, లక్షణాదీపికలో పాటలు, పదాలు, పట్టుదులు, ధవళాలు, ఆర్థసంద్రికలు వగైరాలు విఘ్న కవిత అన్నాడు. ఇవన్నీ వాడుక భాషవే. మృగుమధురచిత్ర విస్తరము అని దేశికవిత చతుర్విధము. శ్రీ నాథుడు శృంగారనైషధంలో వీటిని తడవినాడు. పెద్దనాదులు తడవినారు. శ్రీనాథుడు మాతంగి కథ, కాటంరాజు కథ వగైరాలు వాడుక భాషలో రచించినాడు. కుసుల యకం చదవండి. మొదట గ్రంథకర్త యేమి చెప్పినాడో? బ్రాహ్మదొరగారు పండితులచేత వ్రాయించిన వ్యాఖ్యానము లన్నీ వాడుక భాషే. పది పన్నెండు వ్యాఖ్యలున్నవి. పట్టాభి రామశాస్త్రి యనే పెసిడెన్సి కాలేజి పండితుడు అప్పుడు ఆంధ్ర ధాతుపాఠము రచించినాడు. వాడుక భాషనుండి చాలా మాటలు చేర్చుకొన్నాడు. వాడుకభాషలోనే కూర్పు. పండితుడు వతెం వాసుదేవ పరబ్రహ్మశాస్త్రిలు, జూలూరి ఆప్పయ్య పండితుడు, గురుమూర్తి శాస్త్రిలు మొదలగు గొప్ప పండితులు బ్రౌను దొరగారి కీ విద్యావిషయమై వ్రాసిన ఉత్తరము లున్నవి. అన్నీ వాడుకభాషే. బ్రౌను పల్నాటి వీరచరిత్ర వాడుక భాషలో రచించినాడు. ఆంధ్రభారతం విషయక్రమంగా వాడుక భాషలో వ్రాయించినాడు. అయిదారు వాల్యూము లున్నవి. వందలు వందలు వ్రాయం చేసి మరీ వ్రాయించినాడు. పేర్లు పేర్కొనడ మెందుకు? చిన్నయనూరిగారివరకూ వుండే వచనగ్రంథాలలో యేవో కొద్ది సంఖ్యని తప్ప అన్నీ వాడుక భాషవే. యక్షగానాలభాష చాలావరకు వాడుకభాషే. గొప్ప గొప్ప కవులు వ్రాసినవి ఉన్నవి. యక్షగానాలు నిన్న మొన్న పుట్టినవి గావు. బహుకాలంనుంచీ వున్నవి. సంస్కృతకవులే వాటికి లక్షణాలు చెప్పినారు.' [తెలుగు పత్రిక. సంపుటము 1. సంచిక 1.

తెలుగుకొనుటలో గల ఉత్సాహము, సమర్థ ఎక్కువగా ఉండేది. తమ పరిశీలనవలన తాము తెలిసికొన్న విషయమును నిలబెట్టుకొనుటలో గల పట్టుదలకూడా ఇద్దరికీ సమానముగానే ఉండేది. ఏదైనా ఒక ప్రయోగంగురించి కాని వ్యాకరణవిషయంగురించి కాని, వారు వానించు కొంటూ ఉంటే ప్రక్క నున్న వారికి మచ్చట గానే ఉండేది. 'కాసనములందలి ప్రయోగాలు ప్రమాణంగా మా తండ్రిగారు చూపించినప్పుడు అది తమ కిన్నము కానియెడల కాసనము చెక్కిన వాడు చేసిన తప్పు అని కాస్త్రీగారు రన్చప్పుడు "తాళపత్ర గ్రంథాలలోని ప్రయోగములు ప్రమాణంగా మీరు చూపించినప్పుడు అవి లేఖక ప్రమాదములు అని అంటే మీ ప్రామాణ్య మేమయినట్లు? లేఖక ప్రమాదములు వ్రాత ప్రశులలోను ఉండవచ్చును, కాసనాలలోను ఉండవచ్చును. అవి లేఖక ప్రమాదములో వాస్తవమయిన ప్రయోగాలలో ఇతర ప్రమాణ ములనుబట్టి నిర్ణయించాలి" అని మా తండ్రిగారు వాదించేవారు. ఒకరి అభిప్రాయమును ఒకరు ఖండించుకొన్నప్పుడు వాదం తీవ్రంగానే చెల రేగేది. మా తండ్రిగారి గొంతు పెద్దది. ఎదిరి వాదం సులుగా కనబడకపోతే పెద్ద శ్రేణులు వేసి మాడను గొట్టేవారు మా తండ్రిగారు. "ఏమో మరి నాకీ ప్రయోగం దుష్టంగానే కనబడుతున్నది. నిశ్చయికమైన యతిప్రాస స్థలములలో కనబడిన దాకా నేను సాధువుగా గ్రహించలేను" అని పెదవి విరిచేవారు కాస్త్రీగారు. పట్టుదల విషయములో ఇద్దరు సమాన తీవ్రత గలవారే అయినా చచ్చ ముగిసిన వెంటనే మా తండ్రిగారికి ఆ కోపం, ఆ ఆవేశం చట్టన మాయమై పోయేవి. గృహకృత్యాది విషయములు ప్రసంగించినప్పుడు తమ హృదయం నవనీ రంలా గయిపోయేది మా తండ్రిగారికి. కాస్త్రీగారు మాత్రము తమ వాదం ఇతరులు ఖండించి నప్పుడు కొన్నాళ్లు చాలా బాధపడేవారు. తమకు వాస్తవమని తోచిన దేదో మొగమెట్టుమి ఏమీ లేకుండా ఎదిరి వారు నొచ్చుకొంటారేమో అనే ఆలోచన లేకుండా ఘాటుగా వ్రాయ డంలో ఇద్దరూ ఒక్కలాంటివారే. ఎదిరివారు తమ అభిప్రాయమును విమర్శించినప్పుడు మా తండ్రిగారికంటే కాస్త్రీగారు ఎక్కువ బాధ పడేవారు. ఒకరి పొండిత్యము యెడల ఒకరికి

ఎక్కువగా ఆదరాభిమానాలుండేవి. నిరసనలో గూడ్డాకాస్త్రీగారియెడల మా తండ్రిగారికి గల గౌరవము ఎక్కువగా కనబడేది. ఏదైనా ఒక పొరపాటు! కాస్త్రీగారు వ్రాసిన వ్యాసంలో కనబడితే, "ప్రభాకర కాస్త్రీగారివంటి పండి తులు ఈ తప్పు చేస్తే తక్కిన పండితులమాట చెప్పే దేమిటి?" అనేవారు మా తండ్రిగారు. "ఈ విషయము మీ తండ్రిగారికి నచ్చజెప్ప లేకపోయినాను గదా? ఏం చేసేది?" అనే వారు కాస్త్రీగారు. కొన్ని శబ్దాలకు వ్యుత్పత్తి తెలియజేస్తూ కాస్త్రీగారు ఒక వ్యాసము త్రిలింగంలో కావ్యాలు ప్రకటించినప్పుడు మా తండ్రిగారికి సంతోషము ఎక్కువగా కలిగి నన్ను చదువుమన్నారు. ఆ మరునాడే కాస్త్రీగారిచేర, తమ సంతోషము తెలియజేస్తూ లేఖ కూడా వ్రాశారు. ఒకసారి చెన్నపట్టణం నుండి మా తండ్రిగారు కాస్త్రీగారు రచించిన మన్నాళ్ళముచ్చట అనే చిన్న కావ్యము ప్రతి ఒకటి తెచ్చి చదువుమని నా చేతి కిచ్చి కాస్త్రీగారి కవితాచాతురి, భాష, రచన మెచ్చుకొంటూ ప్రసంగించారు. రెంటాల సుబ్బాబావుగారు కాస్త్రీగారి కిచ్చిన ఒక చిత్ర మునుబట్టి కాస్త్రీగారు కల్పించి రచించిన కావ్యమని తెలియజేశారు. అదే కాక కాస్త్రీగారు రచించిన తక్కిన చిన్న కావ్యాలుకూడా మెచ్చుకొనేవారు.

మా తండ్రిగారు చెన్నపట్టణం వచ్చినప్పు డెల్లా ఇద్దరమ్మ గంటలకొలది భాషావిషయ మును గురించుకునేవారు. కట్టకడపటిసారిచర్చ కాస్త్రీగారు సంప్రదించిన బసవపురాణంలో కాస్త్రీగారు రచించిన పాతాల గురించిని కాస్త్రీగారు రచించిన ఉపోద్ఘాతము గురించిని జరిగింది. అంతకు పూర్వము మా తండ్రిగారు ఆ గ్రంథం కడుశ్రద్ధతో చదివి తమకు తప్పు లుగా తోచిన వన్ని గీట్లు పెట్టి అందులో ఎక్కువ తప్పుగా తోచిన చోట "అనంద ర్భం", "తప్పు తప్పు" అని కూడా వ్రాసి ఆ పొరట చిని పోయినంత గట్టిగా పెన్సిల్ తో గీటు పెట్టారు. చెన్నపట్టణంలో ఆ గీట్లు గల పుస్తకమే పట్టుకొని కాస్త్రీగారితో ప్రసం గించారు. మా తండ్రిగారు తాము వ్రాసి పెట్టుకొన్న మాటలు ఎంత కప్పి ఉంచినా కాస్త్రీగారికి కొద్దిగా కనబడకపోలేదు.

చర్చ పూర్తియైన తర్వాత కాస్మిగారు తమ బసకు వెళ్ళడానికి సిద్ధపడి, మీ చేతిలో నున్న ఆ ప్రతి నా కొకసారి ఇస్తారా? కవు గాని ఎల్లండి గాని మరల అందజేస్తాను' అన్నాడు కాస్మిగారు. 'తప్పకుండా ఇస్తాను. కాని, అందులో నేను నా కొన మని వ్రాసి చెప్పకొన్న మాటలు చూచి మీరు బాధ పడ కూడదు. ఆవేశం కొద్దీ నేను తీవ్రమైన మాటలు అనడం గాని వ్రాయడం గాని నా ప్రకృతి, అది యొక గుర్తునా. అందుచేత చెప్తున్నాను. ఆ మాటలు ఆ విషయానికి వర్తిస్తవి. అంతే కాని మీ యెడల నాకు గల గౌరవము తగ్గిపోదు' అని చెప్పి పుస్తకం ఇచ్చాడు. మా తండ్రిగారు మరి రెండు దిన ములలో చెన్నపట్టణం విడిచి పల్గామిడి చేరు కొన్నారు. కాస్మిగారు ఆ గ్రంథం మా తండ్రిగారు చెన్నపట్టణంలో ఉండగా అంద జేయలేదు. మరియొక పదిదినములు గడచిన తర్వాత ఆ గ్రంథం పంపిస్తూ నొచ్చుకో వద్దని మీ రెంత చెప్పినా మీరు వ్రాసిన మాటలవల్ల నా మనసు తీగింబినది. అది నా దౌర్బల్యమే కావచ్చును' అని వ్రాశారు. ఆ లేఖ చదివి మా తండ్రిగారు కూడా చాల బాధపడ్డారు. ఇదిగాక మరియొక స్వల్ప విషయంకూడా కలత ఎక్కువ కావడానికి కారణమైనది. చెన్నపట్టణంలో ఉండగా మా తండ్రిగారు కాకినాడను నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని చూడడం సంభవించింది. బసవపురాణం గురించి పంతులుగారు ప్రశ్నించారు. 'ప్రభాకరకాస్మిగారు సంప్రదించి ప్రకటించినది ఎట్లున్నది?' అని అడిగారు. 'బాగానే ఉన్నదిగాని కాస్మిగారి వంటి వారు సరియైన పాఠాలు గుర్తించక పోయి వారు గదా అని విచారించాను. ప్రాచీన కావ్యభాష తెలిసినవారిలో వారిని మించిన వారు లేరని నాకు తెలుసును. మరి వారే పాఠాల విషయంలో తప్పులు చేస్తే నే నేమనేది?' అన్నాడు. మరికొన్నాళ్లు పోయిన తర్వాత పంతులుగారు కాస్మిగారిని కలుసుకొని

'బసవపురాణం మీరు పాడు చేశారని రామ మూర్తి పంతులుగారు నాతో చెప్పారు' అని అన్నారట. అందుకు కాస్మిగారు చాలబాధపడి మరికొన్నాళ్ళకు నేను చెన్నపట్టణం వచ్చి వారిని కలుసుకొన్నప్పుడు నాగేశ్వరరావుగారు అన్నమాటలు కాస్మిగారు నాకు తెలియ జేశారు. నా మనసు చాలా కలత చెందినది. పల్గామిడి చేరిన వెంటనే ఈ విషయం మా తండ్రిగారికి తెలియజేశాను. పాపం! వారు కూడా చాలా నొచ్చుకొన్నారు. "బసవ పురాణం సంప్రదించడంలో కాస్మిగారు కనబరచిన వైరుష్యం కూడా నే నెంతో కొని యాడుతూ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి తెలియజేశాను. ఆ విషయం వారు తెలియజేయ లేదు కాబోలు. అది తెలియజేయకుండా నే నెంచిన లోపముమాత్రమే తెలియజేశారు కాబోలు. అదీ గాక "పాడుచేశారు" అని నే ననలేదు. కొన్నిచోట్ల సరియైన పాఠాలు ఎంచలే దన్నాను" అని మా తండ్రిగారు చెప్పారు. మరికొన్నాళ్ళయిన తర్వాత నేను చెన్నపట్టణం వచ్చినప్పుడు కాస్మిగారిని కలుసు కొని జరిగినదంతా తెలియజేసి మా తండ్రిగారు చాలా నొచ్చుకొన్నా రని చెప్పాను. కాని కాస్మిగారికి ఉపకాంతి పూర్తిగా కలుగలేదు. అప్పుడా విధంగా కలిగిన కలత ఇద్దరి మనస్సుల లోను కొద్దిగానో గొప్పగానో ఉండిపోయిన దనే అనుకొంటాను.

నా యెడల మాత్రం కాస్మిగారికి చివర వరకూ ఆదరాభిమానాలు లుండెను. నా భారతీ శతకమునకు కాస్మిగారు రచించిన ఉపోద్ఘాతము అందుకు ప్రబలమైన నిదర్శనము. అదిగాక 1949 లో ఒక సమావేశము తిరు పతిలో ఏర్పరచి నాచేత నొక ఉపన్యాస మిప్పించి నన్ను గారవించారు. వారి యెడలను, వారి పాండిత్యపటిమయెడలను నాకు గల గౌరవము ఎక్కువ వగుతూ ఉండేనే కాని ఎన్నడును తగ్గలేదు. వారి ఆత్మ ఆశంధ ప్రకాంతిని పొందునుగాక!

జానపదసాహిత్యోద్ధారకము

శ్రీ వేటూరి ఆనందమూర్తిగారు

* : —

“సాహిత్యము ఏకాగ్రముండికొ కాదు-అన్ని వర్గాలవారికీ అనుభవించదగి ఉండాలి” అని ఆంధ్రజాతిని మేల్కొల్పిలిన కొగిమండిలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఒకరు; తొలిసాక్షిలో ముఖ్యులూను. సాహిత్యం జానపదాలని నిడిచి వర్ణింలేదు. అందుచేత జానపదులను కూడగట్టుకొనే సాహిత్యసంపద వర్ణితుంది. సాహిత్యం అందరికీ అందుబాటులో ఉండా లనడానికి కారణంకూడా ఆదే. జానపదుల నాలుకలపై తేలికగా తేలియాడే దీని సారస్వత సంపదంతా అనుభవయోగ్య మనే శ్రీ శాస్త్రిగారి తలపు. మాయమర్మము లెరుగని ఆమాయక జానపదుల చిత్రవస్తులూ, తీరుతెన్నులూ ప్రదర్శిత మయ్యే ప్రజాసారస్వతమంతా జాతి జీవనానికి దర్పణాలనీ, జాతి సంస్కృతికి నిశ్చేపాలనీ వారి విశ్వాసము. అందుకనే అటువంటి జానపద సాహిత్యాన్ని సంతా అవశ్యం ఆదరించి నేకరించుకోవాలనీ, ప్రకటించి నిశ్చేపించుకోవాలనీ వారు చెప్పగలిగారు. చెప్పినట్లు చేయునా కలిగారు.

శ్రీ బాలపామగాడులు లోకవృత్తి నమసరించి ఆయాసందర్భాలలో వాడుకొనేమాటలు, పాడుకొనే పాటలు ఈ సారస్వతానికి స్వరూపాలు. అందుచే పరిశీలన సౌకర్యార్థమే. జానపద వాఙ్మయన్ని బాలభాషనీ, శ్రీల పాటలనీ, పామరభాషనీ విభజించుకోవచ్చును. ఈ గేయాలలోని సాహిత్యముకాని, వాటి ఫణితులుకాని, ఛందస్సంప్రదాయాలు కాని మన భాషలో, సంస్కృత భాషావ్యామోహంవలన సాహిత్యతనంది నిలిచియుండకపోయినా సోదర భాషలైన ద్రవిడకర్ణాటాది భాషలలో అవి అన్నీ ఉత్తమ సాహిత్య పదతులుగానే కొని యాడ బడుతున్నవి. ద్రావిడభాషల సమన్వయ పరిశీలన సమగ్రముగా జరిగినప్పుడు ఈ విషయము తేటతెల్ల మవుతుంది. శ్రీ బాలపామర గేయాల ఫణితులు మాత్రమే కాక వాని మాతృరూపము లనదగిన మంజరి, ఏకపద, ద్విపద మొదలు సప్తపదుల వఱకుగల ఫణితులన్నీ మనదేని సారస్వతాని కలంకారములే. మన జానపద వాఙ్మయము కొంతవఱకై నా

యీ దశలోనే సాహిత్యత నందకొన్న దని చెప్పవలసి ఉన్నది ఇవికాక మనభాషలో వచనమాలికా గీతాలనీ, సంకీర్తన లనీ మఱి ఒకటికెందు పదతులు కూడా వెలసియున్నవి. ఇట్లా మన జానపద వాఙ్మయ స్వరూపము పసిపిల్లల తొక్కుపల్కుల పాటలనుండి సంగీత సాహిత్యములు పండబాటిన సంకీర్తనల వఱకు స్మరింపదగియున్న దనవచ్చును. ఈ క్రమాన్ని చూచుకొన్నప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిగారి జానపద వాఙ్మయనేవ పై అన్నిరంగతులూనూ ఉన్నదని చెప్పవలసి ఉంటుంది. బాలభాష కడ నుండి సంకీర్తన వాఙ్మయమువఱకు వారి విమర్శ కంచని విషయమే లేదు. బాలభాషని మొదట నేకరించి సచిత్రకంగా భారతి సందికలలో ప్రకటించింది వీరే. బాలభాష పసిపిల్లల వినోద విజ్ఞానాలకు సహకరిస్తుంది.

బాలభాష

అసలు పసుపిల్లలే యిండ్లకు శోభ. వారు సంసార సౌఖ్యమునకు, సౌభాగ్యమునకు మూల కందములు. పిల్లలు లేనిదే యింట కాలక్షేప ముండదు పసుపిల్లల-బొడ్డాడిన దాని బోరగిల పడేవఱకు, తదాదితప్పటడుగులు వేసేవఱకువారి చేష్ట లన్నీ మన కానందదాయకములే. పిల్లలు పుట్రాహ్లాదస్వరూపములు. బాల్యమే ఆటవంటిది. తాను మరిసిపోతూ యితరులను మురిపించేది. అందుచేత నే ఎఱున్నను భగవంతుడు అంతగా ముంపించాడు. ఈ పిల్లలకు ఉంగ పట్టినప్పటి నుండి విన్నము చేయించేవఱకు ఎన్నెన్ని దశలు! దశ కొక్కొక్క పాట చొప్పున కనీసం బాల భాష వర్ధిల్లింది. ఇది చూడండి.

ఊఁ ఊఁ ఉంగన్న
ఉగ్గుపాలు ఇందన్న
గుంటెడు ఉగ్గు కమ్మన్న
ఉమ్మక కక్కక మింగన్న
ఊఁ ఊఁ ఉఁ ఉంగన్న
లుంగలు పెట్టకు గ్రుక్కన్న
ఓర్వని సవతుల దిట్టన్న
ఒప్పుగ మసలర బుచ్చన్న—

తల్లి పిల్లవానికి ఉంగపట్టేటప్పుడు పాడుతుంది పాట. వాళ్ల ఉచ్చారణతోనే నెమ్మదిగా వాళ్ల దృష్టి నాకర్పించి ఉగ్రపట్టడాని కిది వీలు.

పిల్లవాడు మెడ నిలుపగలిగే సరికి తల్లి పాలుపట్టిన తర్వాత ఒడిలో చేతికి వీపాన్ని కూర్చో బెట్టుకొని ముందువెనుకల కూగిస్తూ

ఏను గొచ్చిం దేనుగూ

ఏపూరొచ్చిం దేనుగూ

మాపూరొచ్చిం దేనుగూ

మంచినీళ్లు తాగి దేనుగూ —

అని పాడుతుంది. పాట విన్నదానికే ఆ ఊగింపులో పనివాని శరీరానికి పరిశ్రమ కలుగుతుంది. త్రేవ్వ వచ్చి పాలు ఒంటికి పడతవి. ఇటువంటి ప్రయోజనం కలదే

చిట్టి తలనొచ్చేనే

చిట్టమ్మ తలనొచ్చేనే

దాదీ తలనొచ్చేనే

దాదమ్మ తలనొచ్చేనే —

పాటకూడా! పిల్లవాడు లేచి నెమ్మదిగా నిలువగలిగేసరికి తల్లి మెల్లిగా వాణ్ని పట్టుకు మందొబెట్టి

విడం చేస్తే గిడెడు నెయ్

మర్నా చేస్తే మానెడు నెయ్ —

అని పాడుతూ ఆడిస్తుంది. వాగ్గూ నిలవాలో - ఎలా నడవాలో నెమ్మదిగా నేర్పుతుంది. నెయ్యి ఒంటికి పుట్టకూడా! అది వెరవే పిల్లవాడు తనకు తానే లేచి నడవగలిగేసరికి వాడి మనోదానికి ఎన్నెన్నో ఆటలు - పాటలు!

పాదాలు చేతులూ ఒకదానిపై ఒకటి పెట్టి చేతుల మధ్య తన వ్రేలేని త్రిప్పుతూ

¹గుడుగుడు గుంచం

గుండె రాగం

పాదనపట్టం పటికే రాగం

ఆప్పుడాల గుం ఆటకి పోతే

వేళేగుట్టం పెట్టికి పోతే

కత్తా? బద్దా?

అని పిల్లవాణ్ని తల్లి ఆడిస్తుంది. లేదా కాళ్లు బాగా చాపించి—

1. గుంచం = గుండం (?) గుండెరు+ఆగం, పటికేరు+ఆగం (పటికేరు అంటే పారేరు (?) తెలుపు ఆన్న అర్థం).

2. ఈపాటకి వైద్యసంబంధమైన అర్థం ఉన్నదంటారు. పిల్లవాళ్లకు వచ్చే గజ్జికి యిందు మందు చెప్పబడ్డదని!

* కాళ్ళా గజ్జి కంకామ్మ
వేగుచుక్క మొగమొగ్గ
మొగ్గా కొడు మోడుగునీరు
నీరు కామా నిమ్మలవాని
వాని కామా వావంటుకూర
కూరా కామా గుమ్మడపండు
పండు కామా పాపాయికాలు
కాలా తీసీ కడగా పెట్టు

అని ఆడిస్తుంది. ఇట్లాటే వేన్నో ఆటలు, పాటలు. ఇక తర్వాత నెమ్మదిగా పాలు తప్పించి పునఃపాకం చేసిన గజ్జెనగూట్లు తినిపిస్తారు పిల్లవాడికి. అది ఆలవాటు పడడానికి-విన్నత ర్వాత జీర్ణించుకోడానికి మరికొన్ని ఆటలు పాటలు ఉన్నవి.

పప్పెట్టి పాయసం పెట్టి

నెయ్యేనీ బువ్వెట్టి

ఆం తినిపించి ఆం తినిపించి

చెయ్యి కడిగి మాలి కడిగి

మా అత్తారింటికి దారెండు

యిలా పోయి యిలా పోయి

కితకిత కితకితా.

పిని గిలిగింతలు పెట్టి పిల్లవాణ్ని నవ్విస్తుంది తల్లి. ఈ పాటలో తమాషా చూడండి. గజ్జెనగూట్లు తినడం పాపము నేర్పడం - తిన్నాక వాణ్ని నవ్వింపడానికి కితకితలు; పనుపిల్లలు ఎంత నవ్వితే అంత ఆనోగ్యం!

కొని కొన్ని సమయాల్లో పిల్లవాడు అన్నం తినడానికి ఒల్లను, మాగాం పడతాడు. అప్పుడు 'నిగ్గూ కరుణాధురీణయగు ప్రాణము' ఆ తల్లి వాణ్ని చుంక నెత్తుకొని వెండిగిన్నెలో బువ్వ కలిపి లాలిస్తూ, బజ్జగిస్తూ, ఆరు బయటికి తీసుకెళ్ళి, ఆకాశంకేసి చూస్తూ, నీలినింగిలో పెరిపోతున్న చందమామను దాయ దాయని పిలుస్తూ, పాపాయిని తినిపించి పామ్మని చెబుతుంది. ఆ సన్నివేశం ఆలాంటిది కాబోలు. పిల్లవాడు గుట్ చప్పుడు కాకుండా తిని ఊరుకొంటాడు. బువ్వ పెట్టినాక జీర్ణం జీర్ణం వాలాపి జీర్ణం అని నెమ్మదిగా లాలించి పడుకోబెట్టి

జో వచ్చుతానంద జోజోముకుందా
రావె పరమానంద రానుగోవిందా-నో-నో-
అన్నలాలిపాటనో

రామా లావణ్యమేఘశ్యామా లావణ్య
తామరా సానయనా దశరథతనయాలావణ్య.
అన్నలాలిపాటనో పాడుతుంది. ఆ లాలి
పాటలోని పుత్ర స్వగాల్యా, అనుప్రాసలూ,
రాగం అన్నీ ఒకటిగా కూడి పిల్లవాణ్ణి
బుజ్జగించి నిద్ర పుచ్చుతవి.

మయసు రాగా పిల్లవానికి లోకజ్ఞానం
కలుగుతుంది. మాటలు వస్తవి. చెప్పదలచు
కొన్నది చెప్పకలుగుతాడు. ఆ పైన అక్షరా
భ్యాసం-బడి-చదువు. ఆ దశలో పిల్లవానికి
విశోధంతోపాటు విజ్ఞానం కల్పించాలి. సద్వ
ర్తన నేర్పాలి. ధర్మ ఆచరణలూ, సామా
న్యంగా బాలబాలికల ఆటపాటలూ, కథానినో
దాని పై ప్రయోజనాలనే సాధించేవిగా
ఉంటవి. ఇవి చూడండి.

కట్టెలు తెరా శివ్యా-నా
కాళ్లు నొస్తుందవ్యా
బట్టెలుతకరా శివ్యా-నా
ప్రాణం పోతుందవ్యా
అన్నం తినరా శివ్యా-నే
నందుకు సిద్ధం అవ్యా-

ఈ పాటలో పిల్లలకి కావలసిన హాస్యం-కనో
దం ఉన్నవి.

కంచీకి పోతావా కృష్ణమ్యూ-ఆ
కంచీవార్త లేమి కృష్ణమ్యూ
కంచీలో ఉన్నాది అవ్యా-ఆ
అవ్యా నాకు పెట్టు బువ్వా
బువ్వా ఉన్నది గాని కృష్ణమ్యూ-నీకు
పప్పు ఎక్కడి దోయి కృష్ణమ్యూ
ఆ యింటి యియింటి అప్పు-ఆ
అప్పు నాకు పెట్టు పప్పు
పప్పు ఉన్నది గాని కృష్ణమ్యూ నీకు
నెయ్యి ఎక్కడి దోయి కృష్ణమ్యూ
కొమటి అక్క-ప్ప చెయ్యి-ఆ
చెయ్యి నాకు పోయి నెయ్యి
నెయ్యి ఉన్నది గాని కృష్ణమ్యూ-నీకు
పెరుగు ఎక్కడి దోయి కృష్ణమ్యూ

ఆ యింటి యి యింటి పొరుగు
ఆ పొరుగు నాకు పోయి పెరుగు—

ఈ పాటలో యిరుగు పొరుగులతో సంబంధం
ఎలా ఉండాలి - దాన్ని బట్టి మన జీవితం
చిట్టగా ఏవోట్లానైనా ఎలా గడుపుకోవచ్చో
తెలియవస్తుంది.

ఉత్తముని పేరేమి ఊరిపే-ని
సత్యపురుషుని కన్నసాధ్య పేరేమి
ఉత్తముడు దశరథుడు ఊరు అయ్యోధ్యా
సత్యపురుషుని కన్న సాధ్య కాశల్యా—

అన్న యీ పాటలో ఆదర్శమూర్తి శ్రీరాముని
కథ వస్తుంది. పిల్లవాళ్లు ఆయనవంటి వర్తన
నేర్చుకోవాలని ఆశయం. ఇక పిల్లవాళ్లకి
భక్తి శ్రద్ధలు నేర్పే గేయాలు ఉన్నవి.

వానలు కురిసే టెందుకురా
పంటలు పండి టెందుకురా
పంటలు పండి టెందుకురా
ప్రజలూ బ్రదీక టెందుకురా
ప్రజలూ బ్రదీకే టెందుకురా
నేవుని కొలిచే టెందుకురా
దేవుని కొలిచే టెందుకురా
ముక్తిని పొందే టెందుకురా —

అన్నపాట అటువంటిదే! పోతే 'అనగా అనగా
ఓగాణు, ఆ గాణుకి ఏడుగురు కొడుకులు'
అని సామాన్యంగా చెప్పుకొనే కథ చూడండి.
కథాక్రమంలో క్రమేన్వితమైన మెలా జరిగిందో,
అట్లాటి కథలే 'నీమ చిటుక్కు' 'ఈగ తన
పేరు మరవడం' మొదలైన కథలు కూడా.
వీని ప్రయోజనం పిల్లవాళ్ళకు ధర్మ ఆలవ
రచడమే.

అడపిల్లలు ఇద్దరు ఎదురు బదురుగా నిలు
చుండి చేతులు బేడిసెలు వేసి తిరుగుతూ

ఒప్పులకుప్ప ఒయ్యారిభామా
సాగెపప్పు సన్నబియ్యం

గూళ్లకి దూపాయే నీ మొగడు సీపాయే

అని పాడుకొంటారు. ఇది ఒక క్రీడ. దీనినే
కాబోలు హంసకంఠికాదుడు 'బేడిసె తిరు
గుళ్లు' అన్నాడు. మరొక పాట. అడ
పిల్లలు ఇద్దరేసి చేరి చిటికెలు వేస్తూ అడుగులు
తొక్కుతూ, చెప్పట్లు చదుస్తూ ఎంతో కట్టు
దిట్టంగా

చెమ్మచెక్క చేగడేసి మొగ్గా
అట్లు పోయంగా అరిగించంగా
ముత్యాల చెమ్మచెక్క ముగ్గు లేట్లంగా
రత్నాల చెమ్మచెక్క రంగు లేయంగా
అని పాడుకొంటూ అనుకొంటారు. ఇట్లాటివే
బాలబాలికల ప్రేమావేశాన్ని, అటుపాటలూ
ఎన్నో నేకరించి శ్రీ కాశ్మీగారు తొలుత
భారతి సంచికలలో ప్రకటించారు. ఈ బాల
భావనిగూర్చి పాడిన విమర్శనాత్మకమైన
వ్యాసం మద్రాసు ఫిఫ్త్ జస్టిసు పి. పి. రాజ
మన్నారు గారి సంపాదకత్వం క్రింద ఆనా
ళ్లలో వస్తుండిన 'కళ' అనే పత్రికలో ప్రక
టించారు. ఇటీవల గానీ పుస్తకరూపంలో
పునః ముద్రించారు. సంకల్పం మాత్రం
ఉన్నది. కాని యిటీవల 'వన్యజ-పున్యజ',
అటుల-పాటలు అని కొంతలు యీమనంటి
గెయాలని పుస్తకాలుగా ప్రకటిస్తూనూ
వచ్చారు. ఇది బాలవాక్యాల విషయసంగ్రహం.

సతీసాహిత్యం

పిల్లల తర్వాత తల్లులే యిండ్లకు శోధి.
ఇంటి కాపాడి యిల్లాలు, గృహలక్ష్మీ, భర్త
నయనాలకు అమృతవర్ష. అట్టిది శ్రీ
మానూలుగా యిళ్ళలో పూర్వకాలం శ్రీలు
పాడుకొనే పాటలు అనేక సందర్భాలలో
అనేకము లుండేవి. ఇంటి కొల్లు శ్రీయే
కాబట్టి సామాన్యంగా ఆమె ప్రసక్తిలేని
గృహకృత్యమే ఉండేది కాదు. అందుచే
అన్నిటిలోనూ ఆ శ్రీమూర్తి అనేక స్వరూపా
లలో మనకు దర్శనమౌతూ ఉండేది. వరి
కోతలప్పుడు, వడ్లదంపుళ్ళప్పుడు శ్రీలు పాడు
కొనేపాట తెన్నో ఉన్నది. ఇంటి ఏ శుభ
కార్యమో జరిగినప్పుడు వారి సందడి, సందంభం
చూడవలసిందే. తలపు దగ్గర పాటలని,
నలుగు పాటలని, మంగళాంతరి పాటలని,
శోధింపు పాటలని, ఉత్సాహభంజనం వారు
పాడేపాటలు అన్ని యిన్ని కాదు. ఇంట్లో
పనిపాటలు చేసుకొనే ఉప్పుడు, పండగ
పచ్చాలు పాటించే ఉప్పుడు, వ్రతాలు
నోమలూ అనుసరించేటప్పుడు, శుభకార్యాలు
జరపుకొనే ఉప్పుడు ప్రత్యేకంగా శ్రీలు

పాడుకొనే పాటల సన్నిటిని వందల కొద్ది
శ్రీ కాశ్మీగారు నేకరించి అప్పడప్పుడాయా
పత్రికల్లో వాని సన్నిటిని ప్రకటిస్తూ వచ్చారు.
వారి చిన్ననాట వారి స్వగ్రామంలో,
స్వగృహంలో దంపుళ్ళ సావిత్రిలో పదుగురు
శ్రీలు కూడి లయతప్పకుండా గతిచెడకుండా,
కోళ్ళా నోళ్ళా పాడతూ ఉంటే నోటు
ఉక్కు దగ్గర ఉంచుకొని శక్యమైనన్ని
పాటలను ఎక్కించుకొనే వారట. ఇట్లా
శ్రీ కాశ్మీగారు తీరని అన్వేషణతో సాహిత్య
సేవాభిలాషతో ఎంతో కృషి చేశారు. ఈ
దంపుళ్ళ పాట వివండి.

వడ్లు దంపంగానె వచ్చె చుట్టమ్మ
రాచిలుక పోచిలుక పోటు వేదాము
సువ్వనీ నే నొక్కా పోలేసి లేను
చుక్కల్లు సిక్కటిలు చూరన్నా కదలు

* * *

పొమ్మన్న పోదాయె వరికూటివాసి
వరికూటివాసికి వంకాయ వండి
వంకాయ నేలించు వాని పొమ్మంగు

* * *

అందలము కోరింది కుందనపుకుచ్చు
అతిసోపి కోరాడు అత్తవారిలు

* * *

పండ గొచ్చిందంటే లిండికి ప్రేమ
అల్లు దొచ్చాడంటే అత్తాకు ప్రేమ
వియ్యాలవారింట వింగు భోంచేసి
పెంబెల్లి చెయి కడగ శక్తి లేదన్న
ఉరిమందర చేను వేయబోకన్న
ఉట్టిన వియ్యము చేయబోకన్న
ఉట్టో చేసిన చేను కాకిల్లపాలు
ఉట్టోని వియ్యమ్మ కియ్యాలపాలు.

ఈ పాటలూని పలుకుబడి, చుమత్కారము
సామాన్యమైనదా! ఇవికాక వేర్వేరు సందర్భా
లలో శ్రీలు పాడుకొనే పాట లన్నిటిని కలిపి
"శ్రీలపాటలు" అనే పేరుతో ఏలూరు
మంజువాణి ప్రెస్సువారు పాటికెండ్లకు పూర్వమే
కొన్ని సంపుటలుగా ప్రకటించారు. వాటిలో
కామేశ్వరిపాట ఉన్నది. శ్రీదాభిరామంలో
కామేశ్వరి కథాప్రసక్తి ఉన్నది. ఈ కామకల్ప
దేవి కలపును పాడుకొంటూ జమ్మల పురందరి

అందులో వస్తుంది. వీటి వివరాలతో క్రీడాభిరామం సీరికలో శ్రీ కాశ్మీరీ గారు ఆనాడే వ్రాసినవిషయాలివి చూడండి. “కామవస్త్రీ మహాలక్ష్మికే కామేశ్వరి యని నామాంతరము. ఏవురక్కలలోఁ గడఁబొట్టు జైనను కామవస్త్రీ మహాలక్ష్మీ ముఖ్యురాలు కావున నామే పేరు ప్రధానముగాఁ జేర్చినవలెదనుచున్నది. తక్కిన యాఱ్ఱరుకును వేర్వేరుపేరులు గలవు. మొత్తమున వారి కెల్లరకు “అక్క” అని పేరు. నేటికిఁ గూడ సర్వాంధ్రదేశమునను బ్రాహ్మణుని వర్ణముల వారికే కామేశ్వరి (అక్కలు) యిలువేల్పు. ఈ దేవి యిలువేల్పుగాఁ గలయింద్రియ వివాహాది కుభకార్యములు జరిగినతోడనే యక్కల కొల్పును జరగును. ఆనాఁ డెదుగురు ముద్రావల కర్పనము జరగును. ఆంధ్రయుల యందగీతములవలె సుద్రోకజనక మైన గానఫణి తిని కామేశ్వరి పాట వీరవాద్యములతో నానాఁడు పాడుదురు. ఆ పాట తీవ్రముల శ్రీలకు కొందఱకు సివ మైత్తును. ఆ యర్చనము జరుగునాఁ డెంత తొందరించినను భోజనము నూర్యాస్తమయ మగును. “అక్కలు లేచేటప్పటికి నక్కలు కూస్తును” అని నామడి. నేని నుక్కలకథ ననుదితముగా నున్న అదిలక్ష్మీ విలాసము కామేశ్వరి చరిత్రమునను గ్రంథముల మూలముఁ గనుఁగొనఁ గల్గితిని.”

ఒక్క కామేశ్వరి కథ మాత్రమే కాదు-
1. ఊర్జినిద్రుడు, మూర్ఛనగరం పాటలు; క్రావణ మంగళవాగపు పాటలు; ఇంకా తిగితిర శ్రీల పాటలు అన్న పరిశీలించి వాటి వాటి రచనా ఫణితులను వివరించి వారు వ్రాసిన వ్యాసాలెన్నో ఉన్నవి. తెలుగు మెలుగులలోని “తెనుగు తేటదినము” కట్టివ్యాసమే.

“స్వస్తిపాంతుకాత్వైవతస్యలగత్యత్రినేత్ర విస్తరియద్ధమల్లు డనవద్యవిఖ్యాతకీర్తి.”
అన్న కావనపద్యం పఠనఫణితి తాళగతి లేక చదువరుదురరానిదిగా ఉన్నట్లు తోస్తుంది. ఆమధ్యాక్రరఫణితియెంత హృదయరంజకంగా ఉంటుందో వారికి మొదట తెలియవచ్చిన సన్నివేశాన్ని వారావ్యాసంలో వివరించారు.

“ఒకనాడు మాయంటిలో మా అమ్మగారు ప్రాతకాలపు పాట లేనో పాడుచుండగా

వినుచున్నాను ఆ యొక పాట ఫణితి చాల ఆనందజనకమైనది. నేటి కావ్యరచనల కనుకూలంపఁ జేసికొంద మని గణ విభజన చేసి చూతును కదా అది మధ్యాక్రర లక్షలము కల దయి యున్నది. మధ్యాక్రర పఠనఫణితి నా కపుడు తెలియవచ్చినది. దాని మూడిరి చూపుచున్నాను చూడుడు.

‘అంతట రాముల వారూ
ఆంగన నీతను కూడీ
సంతస మంగుచు వేగా
స్వపురమునకు సుమంగళీ
తిమ్మలతోడను గలసీ
నెమ్మరి రాజ్యము లేలే
ధర్మముతో ప్రజలొక్క
తామగతంపర లైరి!’

ఇంగు గెం డింద్రగణములు ఒక నూర్యగణము
గెం డింద్రగణములు. ఒక నూర్యగణము
వెరసి ఆఱుగణములు కలసి ఒక చరణము.
మూడవగణము కడపట సీసచరణదళము
వలె మధ్యాక్రర సరణము మధ్యకు విలుగును.
అకాలపు కవులు పాటించిన సీస, ద్వీపద,
గీతపద్యములు కొంచెము మార్పులు చెందాయు,
చెందకయు కూడ శ్రీ గాల పామరాదులు
పాడు పాటలలో, పదాలలో కానవచ్చు
చున్నవి. శ్రీలు పాడు క్రావణ మంగళ
వారపు పాట సీసపద్యమే.

‘క్రావణా మాసాన శుద్ధపాడ్యమి నాడు
మహాలక్ష్మీ మత్యాళిని గట్టే.’
అని దాని మొదటి చరణము. మఱియు
ద్వీపద అను అదికాలపు రచన అనేక ఫణితి
ప్రభేదాలతో పాటలలో, పదాలలో ఉన్నది.
ఒకటి గెండు ద్వీపద ఫణితి ప్రభేదాలు చూపు
చున్నాను.

‘ఒకరూ కట్టిన చీరా
ఒకరూ కట్టారూ
ఒకరూ తొడిగిన గైకా
ఒకరూ తొడగారూ
ఒకరూ పెట్టిన నగలూ
ఒకరూ పెట్టారూ
వార్షీ పొసగింపా నా
వశమూ కొడ నెను.’

1. ఊర్జినిద్రుడు గురించి శ్రీ కృష్ణకాశ్మీరీ గారు మాడర్న్ రివ్యూలో వ్రాసిన వ్యాసం పాఠకులు చూచురుగాక!

ఇది ద్వీపదవికారము.

‘వెన్నెల దైల వేవేలసంగ్యము

పండిట్ల పేయింట్ల పరమాపావనము’

ఇదియు ద్వీపదయే. ఇట్లు ఒక ద్వీపదయే పలురసములలో, పలు ఫణితులలో వాడుక భాషలో పలుపాటలుగా వేలినది.

‘ఇట్లే మన యింట్లో పాడేపాటలెన్నెన్నో దేసి రచనలు సంస్కృత సంబంధము లేనివి. అవియు యిప్పటికిని నరవమున గొప్ప కావ్యములలోని ఛందోరచనలు’ ఈ వాక్యములు శ్రీ శాస్త్రిగారి ‘తెలుగు కవితలోని దేసి తనము’ అన్న ఉపన్యాస పాఠములోనివి. ఇట్టి ద్రవిడభాషాసమన్వయ పరిశీలనలో శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన కృషి ప్రశంసనీయము.

శ్రీ శాస్త్రిగారు పాఠపాటల్ని సేకరించడమే కాదు. వానిని సాహిత్యరీతులతో సమన్వయించి చూపినారు కూడా. చాలా పాత కృష్ణా పత్రికల్లో శ్రీల పాటలని, దంపుశృపాటలని పామరభాషనీ, మధురకవితలనీ శీర్షికలతో పెక్కు పాఠపాటలను ప్రకటించారు.

ఈ శ్రీల పాటలలోని విశేష మే మంటే అవి అన్ని భారతనాట స్వరూపస్వభావాలనూ, అడర్బాలనూ చిత్రించేసిగా ఉంటవి. సంసారాలలో శ్రీల కష్టసుఖాలు కూడా కొన్నింటి వ్యక్తి చూపుంటవి. హితివోధ, సంరక్షణ ఉన్నవి కూడా లేకపోలేదు. ‘ఒక డాలి కోరి కాదా యింగ్రునికి ఒడలెల్ల కన్నులాయె- ఒక డాలి కోరి కాదా రావణున కున్న తల లూడిపోయె’ అని హెచ్చరించే పట్టుల కూడా శ్రీలపాటల్లో ఉన్నవి. జమ్మలవారు, పంబవారు, గొల్లలు బోలెడుతరంగానో శ్రీల పాటలను పాడు కొంటూ రాత్రిపూట పామర జనులను వినోదపరుస్తూ తీవ్రం గడుపుకొంటూ ఉండడం మన మెరిగినదే. కామేశ్వరకథ-బాల నాగమ్మకథ - లక్ష్మమ్మకథ - గుమంచికథ మొదలైనవన్నీ ఆలా ప్రచారంలోకి వచ్చినవే. వీనిలో శ్రీల పాడుకొనేపాటలు కొన్ని, శ్రీలకుసంబంధించినపాటలు కొన్ని. ఆలా ప్రత్యేకంగా శ్రీల పాటలే కాక పామరభాషగా వ్యవహరింపదగిన గేయాలు మనకు వేనకువేలున్నవి.

పామరభాష.

సామాన్యంగా వీనినే జానపదగేయాలని అనడంకూడా కద్దు. వానిని గూర్చి పర్యాప్తమైన పరిశీలన ఇంకా ఎంతో జరగవలసి ఉన్నది. ఈ జానపదగేయాలను, వాని స్వరూపాలను వెదకి వెలికితీసి, దానిపై విమర్శ నాత్మకమైన పరిశీలన జరపిన వారిలో ప్రథములు శ్రీ శాస్త్రిగారే. వారి బసవపురాణ పీఠికే ఆవిషయాన్ని వెల్లడి చేయగలరు.

పండితారాధ్యదర్శిత్రలో ‘పేర్కొనబడిన “పదములు తుమ్మెదపదముల్ ప్రభాత పదములు పర్వతపదము లానంద పదములు వాలేకుపదములు గొట్టి పదములు వెన్నెలపదములు సెజ్జ వర్ణన, మఱి గలవర్ణనపదము”లు

మొదలైనవన్నీ ఆంధ్రదేశమున అప్పటికి పూర్వమే ప్రచారములో ఉండినట్లు తెలియ నవుతున్నది. కాని అప్పటిలో అట్టి పద వాఙ్మయాన్ని గూర్చి పరిశీలించడానికి ఎక్కువ అవకాశం లేకపోయింది. ఇటీవల తాళిపాక వారి రచనలు వెలుగులోనికి రావడంతోయీ విషయంలో సంపూర్ణావకాశం కల్గిందని చెప్పవచ్చు. ప్రాచీన జానపద వాఙ్మయానికే నూతనవికాసం కలిగింది.

“జాజులు, చందమామలు, కోవెల, చీలుక, సుమ్మెదపదములు, లాలి శుష్కిగొట్టి ఉయ్యాల లాల చీల జోజో జేజే జయజయ విజయోధన శోభన మంగళ వైభోగములు, మేలుకొలుపులు, నలుగులు, దంపుళ్లు, కొట్నాలు, కూగుగులు, గుట్టెనూళ్లు, చందమామ గుట్టకలు, నివాసాలు, ఆరతులు, మంగళారతులు, జయమంగళాలు, సాసముఖాలు, అవధానములు, తందానలు, వెన్నెలలు, చిత్తమా, మనసా, బుద్ధి (సంబోధనలు) మొదలగు మధుర కవితారచనా విశేషములీ సంకీర్తనములలో చాలగలవు.” వీనిలో తిరిగి ఒక్కొక్కపద స్వరూపమిదా ప్రత్యేకమైన కృషి అవసరమైనది; చేసినారుకూడా శ్రీ శాస్త్రిగారు.

జాజులు, గొట్టిళ్లు మొదలగు పద స్వరూ

1. దేసించినావికేసులు తెలుసుకొనడానికి శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి దక్షిణభారత సారస్వతము-దేశీ చూడదగును.

పాలనుగూర్చి వారెటుకపటచిన ఆపూర్వ విషయాలు శిరసావహింపవలసినవి.

జొ. జి. జి.

నాచన సోమన వసంతవిలాసములోనిదిగా లక్షణకారులు పేర్కొన్న 'వీణాగానము వెన్నెల తేట' అన్న తాళచాపదమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉత్తరసారివంశము పీఠికలో వెల్లడించారు. అం దీ జాబజపాటను గూర్చిన ప్రసక్తి ఉన్నది. పోగా శ్రీనాథుడు భీమఖండం పంచమా స్వాసంలో

* "జాదర జాదరంచు మృదు
చర్చరీతులు వాచీరసా
స్వావయదాలిశేకమునఁ
జంధిక గాయఁగ దక్షవాణిలో
వీధుల వీధులం గనక
వీణెలు మీటుచుఁ బాడి రంగనలో
మోద మెలర్చుగా భువన
మోహనవిగ్రహు భీమనాథునికా.

అనే పద్యంలోనూ, మరియొక చోట మీదా జాబజను పేర్కొన్నాడు. వసంతకాలంలో జాబజ పల్లవిగా గల పాటలను (హిందోళ రాగంలో ముఖ్యంగా) పాడుకొంటూ ఉంటారని దానివల్ల తెలియవచ్చింది. అప్పటి కంటే, కానీ తాళ్ళచాకవారి కేయాలలో జాబజలు బోలెడు బయటపడిన తర్వాత ఆపదను - దాని స్వరూపముకూడా బాగా వెల్లడయ్యింది.

'చాలు చాలు నీజాబజ నన్ను
బాలి బలించె నీ జాబజ
వలపు వేదనల వాడెను-యీ
తల నొప్పులచే తలకేను
పులకల మేనితో పొరలేను-కడు
జలిగొని చల్లకు జాబజ...'

ఇది జాబజ పాటలోని పల్లవీ, చరణమునాను. దీనిని గూర్చి ఆస్తమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు ఉద్ధరించినవికేసు లేని మాడండి.

'చాళుక్యరాజుల గ్రంథములలో (అభిలషి తార్థ చింతామణి, సంగీత మాడామణి) సంగీత విషయములు చాలగలపుగాని వానిలో వృత్తము లయిన సంగీతప్రబంధము లంత ముక్త మయినవి గావు. ఏలలు, ధవళములు, చర్చగులు, ఏక తాళులు, శరభశీలలు, చింగులు మొదలయిన

వేవో కొన్ని మాత్రమే చిన్న రచన లందుఁ జెప్పఁబడినవి. అందుఁ గొన్ని వేడుకు వాడు కలో నున్నవి. వానిని గూర్చి యభిలషి తార్థ చింతామణి సంగీత మాడామణులలోని ముక్కలు కొన్ని :—

* * * *
'రా' వింధోళిక స్తాళః
చర్చరీ బహుప్రయః
యస్యాం సేదశమాత్రా స్సుప్త
స్వాస్యాని ప్రాససంయుతా
సా విసంతోత్సవే కేయా
చర్చరీ ప్రాక్యతైః పదైః॥

'చాళుక్యులు కర్ణాటకు లగుటచేతను, రాజు లగుట చేతను లోలత సంగీత సంప్రదాయ మధికముగాఁ గన్నడమున బంపించించి యుండును. మొదటి కీ గానమునకే కర్ణాటక గాన మని పేరయ్యెను. సంగీత శాస్త్రమున స్వరపద్ధతికి ధానివని, సాహిత్యపద్ధతికి మాతు వని పేరు. శరీరమునకు సప్తధాతువు లం దుటఁ బట్టి తత్సాదృశ్యమున సప్తస్వరములకు ధాతుసంబంధము కుదిరినను. 'మాతు' కర్ణాట భాషా పద మనుకొందును. మాతు=మాట. ఈ శాస్త్రము లోలత కర్ణాటమున వెల నుటచే సాహిత్యమునకు 'మాతు' అన్న కర్ణాటపదము గొను టయ్యెను గాబోలును. పై లక్షణ స్వకములలో నున్న చర్చరీయే జాబజ నుచునది. ఆస్తమాచార్య సంగీతన ములలోని జాబజపాట లన్నియు గోవాకు వసంతోత్సవములలోఁ బాడునవిగా నున్నవి.'

పై సూచించిన సంగీతగ్రంథములలో చర్చరీ లక్షణము మాత్రమే కాదు, ధవళము, శరభశీల, ఏకతాళి మొదలగు మరికొన్ని పద లక్షణములు కూడ ఉన్నవి.

గొప్పిప్ప :—

ఈ జాబజ కయిన తర్వాత గొప్పిప్ప చిత్ర మైన పదాలే. పాల్కురికి సోమన కూడా పేర్కొన్న పదాలివి. 'కొలనిదోపరికొప్పిల్లో' అన్నది ఆస్తమాచార్యుల ప్రసిద్ధమైన గొప్పిప్పదం. మార్గశిరమాసంలో శ్రీలు, బాలి కలుగుమ్యాల ముందర గుంపులు చుట్టి, వల

1. జాబజను గూర్చిన మరికొన్ని వివరములకు శ్రీ నిడదవోలి వేంకటరావుగారి "భాషా పరిశోధన-ప్రయోగవిశేషములు" చూడదగినను,

యాకారంగా తిరిగి గొబ్బిళ్లు తడుతూ గొబ్బి పాటలు పాడతారు. నడుమ ఒక తట్టలో గొబ్బిదేవతని (పేద ముద్ద) ఉంచుతారు. బాగా విచ్చిన గుమ్మడిపూ నొకటి దానిపై గుచ్చి పసుపు కుంకుమ పెట్టి దేవతని తీరుస్తారు. ఈ దేవతని యింటింటికి తీసికెళ్లి వాకిళ్ల ముందు పాట పాడుతూ చప్పట్లు చదుస్తూ చిత్రమైన విన్యాసాలు చూపుతారు.

ఈ గొబ్బిపద స్వరూపాన్ని గూర్చి దేవ సానంవాగు యిటీవల పునఃప్రదించిన “తిరుప్పావై-సప్తపదులు” పీఠికలో శ్రీశాస్త్రిగారు ఇలా వ్రాశారు.

“దక్షిణ భారతదేశమున దైవ సేవతము కొన్నిమాన్యులతో నిప్పటికిని గలదని నే ననుకునుచున్నాను. ధనుర్మాసమునఁ దెలుఁగు దేశమున బాలికలు తెల్లవాలు బామున సేవిద్రతేచి గొబ్బెమ్మలను శేర గోమయముతో (ముద్దలు) బొమ్మలుగా జేసి మంగిళ్ల మ్రుగ్గుల బెట్టి పూలతో నలంకరించి పూజింతురు.

సుబ్బి గొబ్బెమ్మ ముఖమూ లియ్యవే
తామరపువ్వుంటి తమ్మ జియ్యవే
చేమంతిపువ్వుంటి చెల్లెల్ని య్యవే.

ఇత్యాదిగా పాట పాడుచు బ్రాధింతురు. ఇట్టి ప్రాధనము తిరుప్పావైలోను గొంత గలదు. దక్షిణ భారతమున దంతటను సామాన్య మయిన యొక నైతము ననుసరించి ద్రావిడ వైష్ణవులు విష్ణు సంక్రమణానక మగు తిరుప్పావైని, ద్రావిడ ప్రాచీను శివసంక్రమణానకమగు తిరువెంబావైని గల్పించుకొని యుందురు. ‘గొబ్బెమ్మ’ పదము ‘గోపెమ్మ’ పదభవము. అరవమున ‘గొబ్బియ్యో’ ‘గోపియో’ పదభవము.”

గొబ్బి పదస్వరూప మీది యిట్లే అనవచ్చును. గొండ్లి అనబడే కుండలాకార నృత్యమే (గగ్గనృత్యమే) గొబ్బిళ్లు గగ్గ-గబ్బ-గొబ్బి-అయిన దని తలచుట సరి కాదు.

“ద్వారవతి యాదవకులభర్తకుఁ
దాళివాఁడములు తప్పక కొట్టుచు
వజ్రపురిని దావలమై చిక్కిన
గోపప్రియునకు గొబ్బి ధ్లుచును” అన్న

హంసవింశతి పాఠంబాదా వై భావావికే
తోడగుచున్నది.

లాలి.

ప్రసిద్ధమైన లాలిపాట—

“జోవయ్యతానంద జోజో మకుందా
రావె పరమానంద రామ గోవింద
అంగజాని గన్న మాయన్న యిటు రారా
బంగారు గిన్నెలో పాలు పోసేరా
దొంగ నీ వని సతులు పొంగుచున్నారా
ముంగిటా నాడరా మోహగాకారా

* * *

అంగుగా దాల్చిపా కన్నయ్య చాల
శృంగారచసగా శౌప్యే నీ జోల
సంగతిగ సకలసంపదల నీవేళ
మంగళము తిరుప్ప ముడఁగోవాలా.”

అన్నది అన్నమయ్య రచితముగా ఉన్న విషయము అన్నమాచార్య చరిత్రపీఠికలో శ్రీశాస్త్రిగారు వివరించారు. అన్నమయ్యగారి పాటలు నేడు ఎన్ని ప్రచారములో లేవు? ఇది తప్పకుండా ఆయనదే. ఇక్కడ ఒక చిన్న విషయము.

‘శృంగార మంజరి’ జేసి కేపాద్రి
శృంగవాసునకు నర్పించి యిచ్చుటయు
నాడఁచు బరకమా కన్నల జోల
పాడఁగ నాఁ డెల్లఁ బసికొన్నవైతి
నాకృష్ణమాచార్య సభాత్మవిమతి
గాకఁ గొన్నాళ్ళు వింతయంద వైతి...

పై గ్రంథభాగమున చాలత పతక మా కన్నల జోల, తర్వాత కృష్ణమాచార్య సభాత్మ విమతి కలవు. కృష్ణమాచార్యుడు కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని నాటివాడు. కాన యాతని విమతికి ముందు గల పతక మా కన్నల జోల యంత కింకను బ్రాచీనము కాబోలును. అది యెట్టిదో తెలియఁ జాలకున్నాను. పతమాక ఊరి పేరేమో! అది పతకమాకోపతకమారో, పాతకమారో ఇంకేదో ఆ యూరి వాడైన అన్నలు అనుగేయకవి జోల పాట రచించి యాడుచు నొండె ప్పామి బాలుడై యాడఁగా నొండె బాడెడివార డని యగము కాబోలును” అని ఆ గ్రంథం పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. నే నిటీవల కావనసంపుటములు చదువుచుండఁగా

గుర్తించిన కాసన మిది దీనికి సంబంధించినదై ఉంటుందని ప్రకటిస్తున్నాను.

1 కర్నూల్ జిల్లా, మార్కాపురం తాలూకా త్రిపురాంతకంలోని త్రిపురాంత కేశ్వర దేవాలయంలో చీకటిమిడ్డలలోని కాసన మిది శక సంవత్సరము లేదు.

1 వ్యయ సంవత్సరం [కా]-

2 త్రింక శుంగ ప సోమగ్రహ-

3 ఇ పుణ్యకాలమందు త్రిత్రి-

4 పురాంతక దేవర దీపానకు-

5 శ్రీమన్మహాప్రధాని పాదుకమూ-

6 రి అంసల దేవని పదాలు ఎఱగంస-

7 యనాయుండు ఇచ్చిన మోదాలు ౨౫ (బహుళ : ఈ కాసనకాలము 1280 వ్యయ కావచ్చును.)

కాసనంలోని “పాదకమూరి అన్నలు” వై ద్యపదలో ప్రస్తావించబడిన “పతకమా కన్నలు” ఒక్కరే నేమా! అన్న సరే కాసి-వారి బోల విషయమే తెలియరావడం లేదు.

సువ్యవస్థ :-

ఈ సువ్యవస్థ పాటలు కూడా తాళపాకవారి సుకీర్తనలలో కానవస్తున్నవి. శ్రీ కాశ్మీర గారు పూర్వమే కృష్ణాపత్రికల్లో ప్రకటించిన దంపుశృ పాటలలో కొన్ని సువ్యవస్థలూ కూడా ఉన్నవి. ఇవి వట్ల దంపుశృపుడు శ్రీని పాడుతారు. ఇటీవల కొటమరాజు కథా విషయంలో వివరాలు సేకరించు తున్నప్పుడు,

1 సువ్యవస్థ సువ్యవస్థ దేవసువ్యవస్థ సువ్యవస్థలాల సువ్యవస్థ దేవసువ్యవస్థ ఏ యన్నా రాడు పా(ప)చ్చవడ్లు నే బోసి పోటువేయంగ దొనకొండరాసులు కుప్పన్న కూలు

ఇత్యాదిగా గల సువ్యవస్థ కొటమరాజుకథకు సంబంధించినది లభించింది.

కూగూగులు

ఈ సువ్యవస్థ తర్వాత ముఖ్యంగా నేను చెప్ప దలచుకొన్నది కూగూగు పదాలను గూర్చి. అన్నమయ్య రచనలో

గులు తెలిగినదొంగ కూగూగు వీడు

గుడిలోన దాగేని కూగూగు

తెలతల దోచేని నీర్లాడగానె

కొలని దరిని దొంగ కూగూగు

బలువైన వుట్ల పాలారెగించేని

కొలది మిరిసదొంగ కూగూగు

అని ఒక కూగూగు పద మున్నది. దీనిని గురించి కొంత వివరిస్తాను. కొంతకొమ్మచ్చలు ఆడుకొనేటప్పుడు పిల్లవాళ్లు—

గుగూగు కొమ్మంచు

చాకలాడి బండకింద సాడంతా తాగేడు

గుగూగు కొమ్మంచు!!

అని ఉత్తపాట పాడుతూండడం కృష్ణాజిల్లా వైపుల ఉన్నది. ఆ మొదటిపాదాని కర్ణం ‘అడుగడుగు’ కొమ్మంచులో ఉన్నాడు’ అనే! అడుగడుగు - గోగోగో స్వరూపమే గోగోగోగాను గుగూగుగాను గూగూగుగాను ఏర్పడింది. తర్వాత ఇదే పరుషాచ్చారం చేయగల సామర్థ్యంచేతను, శబ్దపాఠ్యం (Analogy) వల్లను కూగూగుగా వ్యవహారానికి వచ్చిందనుకొంటాను.

అట్లాగే దొంగ యితరులను పట్టుకొడానికి తరిమి తరిమి ‘అడుగడుగు’ అనవలసి వచ్చినపుడు ‘గూగూగు’ అనడం ఉన్నదని శ్రీ విన్నా అప్పారావుగారు నాకు తెలిపారు. వారి చిన్ననాట దాగుడుమూత ల జేటప్పుడు- దొంగ ‘గూగూగు’ అని కూక లేస్తూ పరు గత్తడం అలవాటుండే దని వారన్నారు. ఈ విషయం కూడా నామాటకు బలంగానే ఉన్నది. పోగా ఇక్కడి అన్నమయ్యగేయం దాన్ని నిర్ధారిస్తున్నది. దొంగ కృష్ణాజిల్లా ‘అడుగడుగు’-గుడిలో దాగేడు-అడుగడుగు’ అనడమే అది. ‘కూగూగు’ పదస్వరూప మిట్టిది!

ఏలలు :-

ఏలపదాలకి లక్షణకారులు లక్షణం వ్రాశారు.

అన్నమయ్య సుకీర్తన లక్షణం అనే గ్రంథంలో యిలా చెప్పినట్లు—

‘నాయకావ్యసహస్రమై నయము కలిగి

మేచ్చపరిభాషఁ దగి రాగమితమైన

1. (1 S. G. rol x No: 266 AR No: 237 of 1905)

2. ఈ పాటను శ్రీ తిమ్మవజ్జల కొండరామయ్యగారు విజయ సంవత్సరాది సంచికలో ప్రకటించారు.

యేలపాట పదంబునా నిలఁ జెలంగు
మహితనాయకసంబుగ్నిమధ్య మగుచు.¹
ఇది ఆ లక్షణానికి చిన్నన్న తెలిసింపు. ఈ
ఏలపదాలను గూర్చి శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆంధ్ర
పత్రికలో ఆ నడుమ వ్యాసం వ్రాస్తూ
అప్పా రావోయీ ఒప్పుల
కుప్పా రావోయీ
తప్పుటకుగూ లిడుచూ నా
తండ్రి రావోయీ
అంగిలోపాలా నీబాజ్జా
అకలి గొన్నాదీ
బంగారు నా తండ్రి రావో
పాలూ పోనేనూ

అని ఒక చక్కని ఏలను ప్రకటించారు.
ఏలలు పాడుతుంటే విన మధురంగా ఉంటవి.
చందమామలు :—

చందమామపదానికి తాళ్లపాక వారి లక్షణమున్నది.

“దు స్తర విప్రలంభమున
దూతికతోడ మొఱంగి చంద్రవి
స్య స్తభరస్య భావమున
నాయకుఁ జేసియుఁ గాంత యేనియుఁ
వి స్తరపాదపాదముల
వేడుకఁ జంగురుఁ చేసుకొన్నచోఁ
బ్రస్తుతి కక్కఁ దత్పదము
భాసురమై ద్విచక్రమృదాకృతిఁ”
‘వేంకటభూమి-ధరవన కీర్తనలక్ష్యము-
లురుపదకవితాశితామహిమం జెప్పలచెఱ్ఱ.

అన్నమయ్య గారే లక్ష్యలక్షణాలు రెండూ
చేశారు. వారి రచనలు చూడదగును.

ఇతరపదాలు :—

పై చెప్పినవి కాక యింకా వెన్నెల
పదాలని, తుమ్మెద పదాలని, లోయిల పదా
లని, అల్లోనేకల్లని .. ఎన్నో రకాలపదాలు
తాళ్లపాక వారి రచనలలో ఉన్నవి. వెన్నె
లలో అనీ, తుమ్మెదలో అనీ పల్లవిగా గల
రచనలే వెన్నెల, తుమ్మెద పదాలు.

ఇంతవఱకు ప్రత్యేకించి తాళ్లపాక వారి
కీర్తనలలోని జానపద సాహిత్యభాగాన్ని
గూర్చి మాత్రమే ప్రసంగించడ మైంది.

¹ శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘కట్టు కథలు’ అనే
వ్యాసంలో వివరించారు.

కప్పాయ్ కప్పాయ్ అనరాదా

కాళ్ళభేతాను డనరాదా

అని నీటికుండలో కప్పని ఉంచి, దాన్ని
నెత్తిన పెట్టుకొని వర్షాలతోనపై “మొట్టో
వానలేవుదా” అని ప్రార్థిస్తూ, పై పాట
పాడుతూ, ఇంటింటికి వెళ్లి బండెడునీళ్లు పాదా
లపై పోయించుకొంటూ పిల్లవాళ్లు తిరగడం
మన మెఱిగినదే. ఈ జానపద గేయగాథ
వేద లలో వివరింపబడ్డ దని శ్రీ శాస్త్రి గారు
వ్రాశారు. శ్రీవారి జానపదసాహిత్యసేవ లోకో
త్తర మైనదికదా !

ఎన్ని పాటలు వారు నేకరించారు ! మద్రాసు
ప్రాచ్య పు స్తక భాండా గారానికి తాళపత్రగ్రం
థాలు నేకరించడంతోనం టూరు వెళ్ళినప్పుడు
ఆంధ్రదేశం మొ తమీదా అక్కడక్కడ అప్పు
డప్పుడు వారు చేపూర్చుకొన్న సాహిత్య నిధు
లిట్టి వెన్నని ? ఈ పాట వినండి. కర్త ఎవరో
తెలియదు.

రామరామరామ గామరామ యేల పలుకపూ
పలుకుమన్న పలుకపు పంచదార చిలుకపూ
నీవనిమ్మ ర వరి నీకు వడుగు కావలే
ఇత్యాదిగా రామాయణకథ పూర్తిపాఠం పాట
దూపంగా ఉన్నది. ఎంత చక్కని దీ రచన !
పలుకుబడి లబ్ధిగా ఉంది !

ఇటువంటి పాటలు పదాలుగల తాళపత్ర
గ్రంథాల నెన్నింటినో వారు నేకరించి ఆ
భాండా గారాన్ని ఆలంకరించారు.

పాటలూ పదాలూ గల తాళపత్ర గ్రంథా
లను నేకరించినవే కాక స్వయంగా వారు విని
వ్రాసుకొన్న పాట లెన్నో ఉన్నవి.

హరిహరీ లక్ష్మణస్వామీ ఇది యేమి
అన్యాయ మిటు చేస్తే వేమీ
ఆ తల్లి నటు బంటిగా
అడవిపాలూ చేస్తేవా—

అని లక్ష్మణుడు గర్భవతియైన సీతమ్మను అర
ణ్యంలో దిగవిడిచి వచ్చే గందరగంభాని పాట-
పాదపాదానికి ‘హరిహరీ’ అనడం ఎంతో
దైన్యమూ, జానీ ఉన్నది. పోగా పామరులకి

1. ఈ వ్యాసం, వారే విస్తరింప జేసినది, ఈ పత్రికలోనే ప్రకటించబడ్డది.

—సంపాదకులు.

ఏకధాటిని సమాసాలతో కథ చెప్పుకు పోవడం కన్నా తేలికగా వాడు అనుసరించేటందుకు వీలుగా ఇలా విరిచి విరిచి చెప్పడంలోనే యీ సాహిత్యంలోని ప్రశస్తత ఉంది. ఈ పాటని శ్రీ శాస్త్రిగారు పాఠ కృష్ణ పత్రిక లో ప్రకటించారు.

ఇట్లా బాలభావను, శ్రీలపాటలను, పామర భావను వీ రెంతో ఉద్ధరించారు; పరిశీలించారు; ప్రకటించారు; తమకు తామై కంతం వీలెచ్చి సంతకము పాడుకొని లోలోపల ఆనందించారు.

ఈ జానపదవాఙ్మయ మంతా శ్రీ బాల పామరాదుల నాలుకలపై నిలచిపోయినదే తప్ప సాహిత్యత నందుకొన్నట్లు నేటికింకా మన దృష్టి కౌనలేదు. కొంతవఱకు నా ఆ దశను బొందిన వని చెప్పదగిన దేని సాహిత్య రచనలు యక్షగానాలు, మంజులు, ద్విపదలు, వచన గీతాలు మాత్రమే. ఇవి మధురకవిత్వం. కవి విషయంలోనూ శ్రీ శాస్త్రిగారిదే పెద్ద చెయ్యి. వారి సుగ్రీవవిజయం పీఠిక రత్నము వంటిది. కురవంజులగూర్చి వారు వ్రాసిన విషయాలు సిద్ధాంతములుగానే నిర్ధారించవచ్చును.

ఎంత పని చేసితివి రామా-నిన్ను నే

నే మనంకును సార్వభౌమా

చెంత కీటు గారేక చెట్టులో దాగుండి

చింతమృగమునుగొట్టునిధి మాయే నాబ్రతుకు అడిగా పాడుకొనే పాట గుత్తెనదీవి రామాయణం లోనిది వారంగులో ఉద్ధరించారు. కూచి పూడి వారనిగూర్చి, అటు భాగవతాలను గూర్చి ఎన్ని విషయాలు వారంగులో క్రొడీకరించారు! నిజం చెప్పాలంటే లోక మెరుగనిదీ-విషయం క్రొత్తదీ కౌనిదే వా రేమీ వ్రాసేవారు కాదు. అది యాచి, తూచి తూచి వారు వ్రాసినవి సర్వధా ప్రామాణికములే అయ్యేవి.

“సుభద్రాపరిణయం” విషయం చూడండి. కాళహస్తి జమీందారుగారి లైబ్రరీ నంతా భద్రతకోసం తిరుపతి లైబ్రరీకి తరలిస్తూ ఉండగా అక్కడి పుస్తకాలతోపాటు వచ్చినది. అన్న మయ్యగారి భార్య తిమ్మక్క వ్రాసినది. మంజరీ వికారమైన రచన. సరిగా వారి దృష్టి దానియందే లగ్న మయింది. ఆమె తొలి తెలుగు కవయిత్రి. “ఎగుబుజంబులవాడు మృగ రాజు మధ్యంబు పుడికి తుమ్మకొను నెన్నడుము

వాడు.” అని చేమకూరకవి యీ పేను యెలా అనుసరించాడో శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆ గ్రంథం పీఠికలో వెల్లడించక తీరుకోలేదు.

ఇటీవల మద్రాసు గవర్నమెంటు తరపున ప్రకటింపబడిన కాటమరాజుకృపాదా యిట్టి మంజరీ వికార మనదగిన రచనయే. దీనియెల్లయ వ్రాసినది శ్రీ శాస్త్రిగారు పరిష్కరించిన గ్రంథాలలో (గంగనాథ రామాయణం కాక) దీని కొక్కదానికే స్వయంకృతమైన పీఠిక లేకపోయినది. ఈ గ్రంథం జానపద వాఙ్మయంని కెల్ల మేలుబంతి అనదగినది. అగుమంచి కథకూడా అలాటిదే, శ్రీ శాస్త్రిగారు నేక రించినది.¹

వచనమాలికా గీతాల విషయంలోనూ వీరిదే అగ్రతాంబూలం అనక తప్పదు. దాదాపు యిరువది యేండ్లక్రింద శ్రీ శాస్త్రిగారు భారతి సంచికలలో “వేం లేళ్ళ వచనాలు” అని కొన్ని వచనమాలికా గీతాలను అప్పటికి లభ్యమైనంతవఱకు ప్రకటించడానికి యత్నించారు. కాని తర్వాత తిరుపతిలో తాళ్లపాకవారి సాహిత్య నిధులను గమనించి యింకా పరిశీలించి ప్రకటించే తలపుతో అప్పటికా యర్జును మునినారు.

ఆపైన తిరుపతిలో స్వామి సన్నిధిని కుదుర్చుకొని వాని నన్నిటిని సరిగా పరిష్కరించి విపులమైన పీఠికలతో ప్రకటించారు. వచన వాఙ్మయమునుగూర్చి గొల్ల పరిశ్రమ చేసిన వాడు వీరే.

రాగతాళాలతో కూడ ఉన్నటువంటి “వేంక లేళ్ళ వచనాలు” సాహిత్య వైష్ణవ సంప్రదాయముల రీత్యా చాల సరసమైన రచనలు. ఈ గ్రంథం పీఠికలో శ్రీ శాస్త్రిగారు వచన వాఙ్మయ వికాసాన్ని గూర్చి సర్వవిషయాలు సూత్రప్రాయంగా వివరించారు. అందే వారు కృష్ణమాచార్య వచనాలనుగూర్చి ఉట్టంకించారు అతని కేర్పొన్న వేంకటాచల విహార శతకంలోని పద్యాలను ఉద్ధరించారు. “ఆ వచనములు కవించిన కృష్ణమాచార్యులు కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని నాటివాడని యేకశిలాసగర చరిత్రాదులవలన తెలియనగును” అని వారధోజ్ఞాపికలో వెల్లడించారు.

1. పై సంచికలో అగుమంచికథ కుద్దప్రతి ప్రకటింప నున్నాము. —సంపాదకులు.

పదునైదవ శతాబ్ది వాడయిన ఆనంతుడు వచనము (గద్య)ను పేర్కొన్నాడు. ఆతర్వాత లక్షాశివోమణికౌరుడు గద్యలక్షణాన్ని వివరిస్తూ గద్య, బిరుదుగద్య, మాత్రిక, వచనము, విన్నపము అని ఆయిదు తెలుగులన్నాడు. శ్రీ శాస్త్రిగారు రన్నులు ఇతడు పేర్కొన్న “విన్నపమనే ఆనంతుమాత్యుడు పేర్కొన్న వచనము లగును”

“అనంతమాత్యుడు (వచన) గద్యమనియు, లక్షాశివోమణికౌరుడు విన్నపమనియు పేర్కొన్న తీరు రచనలని సంస్కృతియన శ్రీ భగవద్రామానుజాచార్యులవారు రచించిన గద్యత్రయమున, పాల్కురికి సోమనాథుడు రచించిన పంచద్రకావ గద్యములను బహుశా రించుకొని కర్ణాటాంధ్రములలో వైష్ణవ భక్తులు సాగించిన రచనలు లయియుండునని నేనునుహించుచున్నాడను.”

... పీఠిక

“ఇంకను నిట్టివి శంకర వచనములని, శతకోప విన్నపములని, కాలగూన వచనములని, కాలికా వచనములని, భవానిసోహర వచనములని, శేషగిరినాథ వచనములని మతీయు గొన్ని పేర్లతో వచనరచనలు ప్రాచీనములుగా గాన వస్తుచున్నవి అవి యెల్ల నించుమించుగా ను నాలుగవ శతాబ్దికి తరువాతి వేకావగు ననుకొందురు. ఇప్పటికి నా యెఱికి కరిగింతలో కాల నిర్ణయము శిష్టదగిన ప్రాచీన వచనరచనలలో గొప్పమాచార్యులొక్కరినమునకు తర్వాతి” వలె “తేజోవర వచనము”లే పేర్కొనదగినవి. ఈ రెంటిలో నొకటి పదునైదవ శతాబ్ది తుదిని రెండవది పదునైదవ శతాబ్ది తుదిని” అని శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆ పీఠికలో వ్రాశారు.

నానుట - సామెతలు—

ఇక మిగిలిన విషయ మెక్కిటి ఉన్నది. అది పామర భాషలోనే చెప్పదగిన నానుట సామెతలు మొదలగు వానినిగూర్చి. ఈవిషయం లోనూ శ్రీ శాస్త్రిగారు చెప్పిన కృష్ణ ఆచార మైనది. కీర్తిశేఖరుని శ్రీ చిట్టమూరి నారాయణ రావుగారు “సామెతల యజ్ఞము” చేయ దలచారు.

అసలు సామెత లన్నవి జాతీయజీవనానికి కొల బద్దలవంటివి. అంటే జాతి శక్తి, సంస్కృతి,

ఎలాంటిదో ప్రత్యక్షంగా మనకు ప్రతిబింబింప చేసే వస్తువు! ఆయాప్రజలు, వారు పుచ్చుకొనించే ఆయాభాషలు సంస్కారశక్తిమునక్రమశః పరిణామం చెంది చెంది సుమాపం దాచుస్తూ ఉండడం సంభవిస్తూ ఉంటుంది. అలా మానవ జాతి, తదనుగుణంగా వారి భాష తేరుకొని పుచ్చుకొని తేటపడుతూ ఉండే అవస్థలో అప్పుడప్పుడు అక్కడక్కడ సమస్తిగా సంఘానికి సమస్యయించేలాగున రసాయనంవంటి రస గళికలు అనుభవ పూర్వమైనవి, అదరణీయ వైనవి ఉద్బుద్ధ మాతూ ఉండడం సంభవిస్తూ ఉంటుంది. అట్లాటే మన న్యాయాలు, జాతి గుణాలు, నానుటలు, సామెతలు మొదలైనవి. ఇవి ఆయా ప్రజల నాలుకలపై తేలికగా తేలియుండు తుంటుంది. అటువంటి వాటిలోనే ఆయాజాతుల ప్రజల ఆభివృద్ధి, అనుభూతులు, పలుకు తీరులు, కూర్పు నేర్పులు, ఆశావాసాలు, సారస్వతై రిస్యములు, సుందర్యసౌందర్యములు అన్నీ అద్దములో వలె ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటుంది. అంతేకాక వాటిలో నాటివజ్రులు పెరిగిన జాతి సేవిత మంతా, శక్తి అంతా, అనుభవమంతా పొందు పరుపగడి ఉంటుంది. అట్టి తీరు తీరుములుగల భాషాసామగ్రిని పట్టి పరకుగా కొట్టివేయుట తగదు. నేటికి నా వాటి నేటికీ ప్రకటన చేయవలె. ఏనాటికైనా, ఏభాషకైనా వాటి ప్రయోజనం అంతిమతరానిది. అన్ని భాషా సౌధాలు అందువీధనే ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇవి రాణిపోతే అవి కూలిపోయింది.

శ్రీ శాస్త్రిగారు ఎన్నో పలుకు బళ్ళకీ, నానుళ్ళకీ చిత్రారాలు నిమోదించారు.¹

నేలం మొత్తం మీద అనేక ప్రాంతాలలో పెద్దల బుట్టల్లోను, నోళ్ళల్లోన ఆగి మిగిలి ఉన్నవాటిని, అస్పృశ్యులటువంటి-కొంటువంటి బహుగ్రంథ సంఘములోని వాటిని, ఉరూరా తిరిగి, కనపడిన వారి నల్లా అడిగి, అదీ యిదీ తీర గేటి, విన్నవాటిని విన్నట్లు, కన్నవాటిని కన్నట్లు-అర్థం అయినా, కాక బోయివా వ్రాసి ఉంచుకొని తంటాలు పడితే ఏ వాటికైనా ఒక రూపం వాటికి తీసుకు రావచ్చు. నేకరిం ఒక పద్ధతి క్రింద చేయ లేదు. నేకరించిన విధప ఒక పద్ధతి కల్పింప

1. ఈ వ్యాసంకుడా ఈ సంచికలోనే ప్రకటించాము—సంపాదకులు.

ముద్దరాజురామన-కవినంజీవని

శ్రీ రావూరి చొరస్వామిశర్మగారు

తెనుగు భాషలో ఘం దోవ్యాకరణ లక్షణ గ్రంథములు పెక్కు లు గలవు. అందు నేడు ముద్రితములై ప్రచారములో నున్నవి ప్రేమ లెక్కింపఁదగినంత యల్ప సంఖ్యాకములై యున్నవి. వీరగు మిక్కిలి యాముద్రిత లక్షణ గ్రంథములందే నాలుగైహో సుపరిష్కృతములు. ముద్రణభాగ్య మందక క్రిమిగ్రస్తములై శిథిలములై నామరిపితములునై యుద్ధరంపఁదక తాళపత్ర గ్రంథాలఁగములందు మూలఁబడి వచ్చు. ఈ విషయంలో యింకా ఎంతో పర్యాప్తమైన పరిశీలన జరపవలసి ఉన్నది.

‘జరుగవలెను-జానఁబడుల సాహితీ సామగ్రిని నమకూర్చి, నసిపఱచి, నమునత ప్రచారముతో వాటిని సంక్షింపదం వెంటనే జరుగవలెను.’ అని పరితపించి ‘ఉరూరు, నాడు నాడు భిక్షగాడై తిరిగి’ ‘జేబులలో నోటుబుక్కు ఉంచుకొని’ ఆక్కిడి క్కిడ అప్పటి కిష్టఁడు వ్రాసుకొంటూ వచ్చారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. అప్పడప్పడు మచ్చుకు వాటిని ఆంధ్రపత్రిక లలో ప్రకటిస్తూనూ వచ్చారు. ఇంకా ప్రకటింపవలసినది బోలె కున్నవి. ‘అమఁచునలె మమవ్యవర్థము, జంతవర్థము, గ్రామవర్థము, జాతివర్థము, శరీరవర్థము, బాంధవవర్థము, నిందావర్థము, వ్యవహారవర్థము, నామవర్థము, కథావర్థము-తత్వాదిగా వర్థ విభజన చేసి, నానుళ్లను, పానుబళ్లను, లజ్జలను, పలుకు గుత్తులను ప్రకటించాలని వారి చిరకాల సంకల్పము. వర్థవిభజన చేసి ఏరుస్తున్నాము, కూరుస్తున్నాము, దైవం అనుకూలినై త్వరలోనే ప్రకటిస్తాము.

సాహిత్యానికి శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చేసిన సేవ ఆపారమైనది. ప్రత్యేకించి జానపద సాహిత్యానికి వారు చేసిన సేవ ఆమాత్రమయినది. పలుముఖములైన శ్రీ వారి ప్రతిభకు నా శతనమస్రప్రణామములు!!

యసాగ్యంపశ్యమల్ల పేర్కొనెఁడు లక్షణ గ్రంథములు ప్రకృతిముగ లవు. భాషాభిమానులు వాఙ్మయమునకు వివక్షలులగు నిట్టి లక్షణ గ్రంథముల వెలుగులోనికిఁ జెచ్చుటకు యథాశ పాటుపడుట వారికిఁ బ్రథమకర్తవ్యమని నా విన్నపము.

ప్రకృతిము కవిజనసంజీవని యను లక్షణ గ్రంథముంగూర్చి యిందు బ్రస్తావించఁ దలఁచితి ఇయ్యని ముద్రితము కాని యనమగ్రము, ఆపరిష్కృతిము. నమగ్రగ్రంథ మెందేని లభించిన నన్నదానితో సంప్రతించి పరిష్కరించి ప్రచురింపఁబడియున్నది. లేదా ప్రచారములో నున్న యీ అనమగ్రప్రతి (వాల్మీకప్రతి) నేని సుపరిష్కృతము గావింపవలయు.

కవిజనసంజీవని వెలుగు ఘం దోవ్యాకరణ విషయములంగూర్చి స్వల్పముగా నూత్రప్రాయముగాఁ దెల్పు లక్షణగ్రంథము. దీనికి గవి పేటపేట ‘కవిజనసంజీవని’ యని యీ క్రింది పద్యమావలఁదెలియుచున్నది.

క. ఒనరించెద నన్నయతి
క్లనముజ్వప్రముఖనిభిలకవిమూక్తమణి
జని యగు కవిజనసంజీ
వని యనులక్షణము సుకవివ్రలు నుతింపకొ.
గద్యలో నయితి మీపేక యున్నది.
కాని తిరువాతి లాక్షణికులు దీనినే కవిశోక సంజీవని, కవిసంతీవని, కవిజీవసంజీవమున్నగు పేర్లతో వ్యవహరించియున్నారు.

కవిజనసంజీవని గ్రంథకర్త :
ముద్దరాజు రామధద్రకవి. ముద్దరాజు రామన, రామధద్రయ్య యని లాక్షణికులచేఁ బేర్కొనఁబడియె. ఇతని తండ్రి ముద్దరాజు గణపయ్యమాత్యుఁడు. గణపయ్యకుఁ దదరామన, పినరామన, రామన (మనకవి) అని ముగ్గురు కుమారులు. అందు మనకవి కనిష్ఠుఁడు. ఇతఁడు నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; మదనగోపాలభక్తుఁడు. ఈ విషయము లన్నియు

గ్రంథమునందలి యవతారికాశ్వాసాంత పద్య గద్యములచేఁ దెలియుచున్నవి.

సీ. అందమా నీకే మహాసుధానిధి నిరా

మా... లాక్షణిక తాదాశలంబు

దొరయు నీకే కవిసోమస్తుతా శేక

నా... కాలంక్రియాపాటవంబు

తగు నీకే శాస్త్రీక సవనీయభావ్యుకై

యటముఖ్యశబ్దవిద్యానిరూఢి

తెల్ల నీకే లక్షణగీతమహానక

విత్వపై తారద్యవిలసనంబు.

గీ. ననచు బుధు లెల్ల నినతింప నలరె ముద్ద
రాజు గణపయ్య గర్భవారాశిపూర్ణ
చంద్ర పెదరామ పినగామ సచివముల
కనుగుండమృద రామభద్రాఖ్యకవిని.

(1-8)

గద్యః— ‘ఇది శ్రీ మన్మదన గోపాల కృపాటూత్తు సుప్రస్థా సారసారస్వత సంపదా నంద నందవరకులాలంకార ముద్దరాజు గణప యామాత్య పుత్రు పెదరామ సచివ సోదర రామభద్రప్రణీతంబైన కవిజనసంజీవని యను లక్షణగ్రంథము...’

పై రచనవలన రామన మహావిద్వాంసుఁడు, లాక్షణికుఁడు, కవితావిశారదుఁ డను తెల్ల మగును.

ముద్దరాజు పెదరామన :—

మన ముదరాజు రామన కగ్రజాంతు. ఇతఁడు పింగళీనూరిన రాఘవపాండవీయము నకు రాఘవపాండవీయాదిని మను శేగ వ్యాఖ్య రచించె. ఆ వ్యాఖ్యలోని గద్య కవిజనసంజీవనిగద్యం బోలి యున్నది.

‘ఇది శ్రీ మన్మదన గోపాల కృపాటూత్తు సుప్రస్థా సారసారస్వత సంపదానందనంద వరాస్వయశ్రీరపారావార రాకౌసుధాధామ ముద్దరాజు గణపయామాత్య పెదరామసుభ మణి ప్రదర్శితం బైన రాఘవపాండవీయా దర్శనంబు.’

దీనిని సరిగాఁ నిరీక్షింపక కొందఱు రాఘవపాండవీయవ్యాఖ్యాత కవిసంజీవనీ కర్తయగు ముద్దరాజు రామయే యని ప్రమాద మునఁ దలంచి ప్రకటించియున్నారు. ప్రభువు ముగా వీరేశలింగముగారు తమ కవుల

చరిత్రలో నీ పొరపాటు గావించిరి. (ముద్ద రాజు రామన్న కవి సంజీవని యను లక్షణ గ్రంథమును రచించెను. మఱి యు నితఁడు రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యాన మునుగూడఁ జేసెను. కవులచరిత్ర - 2-వ భాగము) తరువాత ననంబుని ఛందో దర్పణోపాధాతముగా శ్రీ గిడుగు సీతాపతిగారు వీరేశలింగముగారి వ్రాతను జూచి భ్రమించి ముద్దరాజు రామనకే వ్యాఖ్యానకర్తృత్వ మంటఁ గట్టిరి. (మా. ఉపాధాత. పు. 9 : ... ప్రభుమాంకి విభక్తులపై...ఆనే ఛందోదర్పణము లోని పద్యమునే 16 శతాబ్దాంతమున ఉడిసవాడని వీరేశలింగము పంతులుగారు చెప్పిన ముద్దరాజురామన్న రాఘవ పాండవనీ యాదర్శములో రెంకవోట్ల ఉదాహరించి నాడు.)

ఇంకిను మఱికొందఱు ప్రమాదమును లక్షణ గ్రంథ కీర్తకలలో నధస్థాపికలలోఁ గావించి యున్నారు. కవిసంజీవీ న్యాదర్శగద్య లింఛ మించు సముగా నుండుటవలన భ్రమించి యాదర్శగద్యలోని ‘పెదరామ’ నామభేద మును సరిగా గమనింపమచేసి ప్రమాద మేర్పడి యుండుఁగాబోలు ! ఈ పొరపాటును సవరించి, ‘ఆనంబుని ప్రశస్తి’ యను వ్యాసముని నాంధ్ర పాండిత్య పరివర్తిత్రీయంగు నేను బ్రకటించి యున్నాను. (మా. పత్రిక సం. 38-50-చికి 1-3 పు. 25-26) ఇట్టివల శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారి యాంధ్రకవిత్వగణిలోను నీ ప్రమాదము దొలగినది గాను. (మా. 10 సం పుటి-105 పుట : ...) పింగళీ నూరిన చరిత్రము వ్రాయు సందర్భమునఁ దరంగిణిలో నిట్లు రచితిము—‘కవిసంజీవని యను లక్షణగ్రంథ మును రచించిన ముద్దరాజు రామకవి యీ రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానము రచిం చెను’. ఇకముందు ముద్దరాజు రామ చరిత్ర వ్రాయుపట్టున నేని వీరిప్రమాదమును సవ రించుకొందురుగాక.

కవిజనసంజీవనీకర్త ముద్దరాజు రామన; రాఘవ పాండవీయ వ్యాఖ్యాత పై రామన కగ్రజాం డగు ముద్దరాజు పెదరామన యని విజ్ఞ లెఱుంగుదురు గాక.

రామన కాలము :

వీరేశలింగముగారు 16 శతాబ్దాంతపువారి డని మాఱుముగాఁ జెప్పిరి. ఇందుకి మాతృముగా నితని కాలము నిగ్గయింపఁ గడఁగెను. రామన కగ్రజుండగు పెద్దరామన రాఘవ పాండవీయ వ్యాఖ్యాత యగుటచేతను, నాతని వ్యాఖ్యలలో ఆంధ్రభాషాభూషణము, కావ్యాలంకార చూడఁబడి, అనంతని నందము, కవి చింతా మణి యను లక్షణ గ్రంథము లుదాహృతము లయి, యీ కవిసంజీవని స్వహీతము గావించుట చేతను, మన రామన మూలక తిరువాలివారి డని, సంజీవని యాదర్శ వ్యాఖ్యానంతరకాలికి మని చెప్పవచ్చు. మూడవ రాఘవ పాండవీయ రచనాకాలము క్రీ. శ. 1545 ప్రాంత మని నిర్ణయింపఁబడియున్నది. (మా. కవితరంగిణి. 10 సంపుట 104 పు.) ఏతద్గ్రంథ వ్యాఖ్యాత తమ్యుండగు మన కవి గ్రంథము క్రీ. శ. 1550 తరువాతిదిగా నెన్న వచ్చు. 1550 సం. ప్రాంతమువారిగను చిత్రకవి పెద్దన తన లక్షణ సార సంగ్రహమున లాక్షణికుల జేర్చును నెడ మన రామనను బ్రస్తావించు డయ్యె. చిత్ర కవి పెద్దనగారి తనయుఁడు చిత్రకవి యనంత కవి. ఇతఁడు రామరాజ భూషణుని హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యానముగారు వ్యాఖ్యానము రచించె. మూలక రాఘవ పాండవీయ ద్వ్యర్థిని జూచి రామరాజ భూషణుడు హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యాన ద్వ్యర్థి రచించి నట్లు, ముద్దరాజు పెద్దరామన రాఘవ పాండవీయ వ్యాఖ్య వ్రాయుట నరసి యీ యనంత కవి హరిశ్చంద్రలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్య వ్రాసి యుండుఁ గాఁబోలు ! ఈ యనంతకవి తినిగు వ్యాఖ్యలో 'సంధి గూర్చుండ బ్రథమాంత శబ్ద విధితి (1.12) అను కవిజన సంజీవని లక్షణమును బ్రమాణముగాఁ జూపెను. కావున ననంతకవి వ్యాఖ్యారచనకుఁ బూర్వమే యీ కవిసంజీవని రచన జరిగియుండవలయు. అనంతకవి క్రీ. 1550. 1610 ప్రాంతియుఁ డని కవిచరిత్రకారుల నిర్ణయము. హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యాన రచన వసుచరిత్ర రచనా నంతరము జరిగినది గాన, నయ్యది క్రీ. శ. 1580 సం. ప్రాంతము నందలిగాఁ గవితరంగిణి నిర్దేశించెడు. తర్వాత 1610 లోఁగా ననంత కవి వ్యాఖ్య రచించి యుండవగుఁ గానఁ గవి

సంజీవని 1590 ప్రాంతములోనిది గా నెన్నవగు. మఱియు నీ కవిసంజీవనిలో రాఘవ పాండవీయము (1545 సం.) పాండూగంగ మూహ త్యగము (1560), తిరిగొప్పల మల్లని చంద్ర భాను చిత్ర (1586-1613 ప్రాంతము), పొన్నిగిరి తెలగన్న మాయాతి చరిత్ర (1574-81 మధ్యకాలము) నుదాహృతములు. కేశశిరోగముగాఁ ముద్దరాజు రామనాయకు మిందుగాఁ గొంగునుంట తిమ్మకిని లోడి నమ కావీరుఁ డగుటచే నీ కవిలోకి సంజీవనినండి యాతఁడు తన సులక్షణ సాధమున నేమియుఁ గైకొనలేదు' అని కవులచరిత్రలో వ్రాసిరి. (మా. స్వీతి విభాగము - మా. రామన) వారి కవి నుండిన సులక్షణసాధమున శేషమో కాని నేఁడు ప్రచురిములో నున్న యీ గ్రంథమునఁ గవిసంజీవని పద్యములు గలవు. ఒక పేర నవి ప్రక్షిప్తము లయి యుండు నేమో? ఇదమిత మని నిర్ణయింప నలవి గాను. ఒక గ్రంథములోని దానిని మూర్తీకదాని లోనిదిగాఁ జెప్పుట, పూర్వకాలిక లక్షణగ్రంథములందు త్తరకాలిక గ్రంథస్థ పద్యములఁ జొప్పించుట యత్యాగు లగు తెల్వాయిలు జేసఁగు లక్షణ గ్రంథము లందు గోచరించుచుండు. పై పరామర్శలనఁ గలిపి సంజీవని రచనాకాలము 1590 సం. ప్రాంత మని, కవికాలము 16 వ శతాబ్దితర భాగ మని నిర్ణయింపవగును. కవినివాసాది వృత్తాంతములు నెలెను నాధారములు ప్రకృతము గాఁరావు. ఇక గ్రంథముంగూర్చి పరిశీలనము.

గ్రంథసమీక్ష :

ఈ కవిసంజీవనిలో నాల్గు తరంగములు గలవు. అందలి విషయములు వరుసగా 1. అతిపద్ధతి 2. విభక్తిపద్ధతి 3. సమానపద్ధతి 4. సంధి పద్ధతి యనునవి. అన్ని తరంగము లసమగ్రములు, అస్తమధ్యములు ఈ సంజీవనిం జేర్చిన్న యదాహరించిన లక్షణ గ్రంథమున-అప్పకవీయము, అహోబల పండితీయము, సులక్షణసారము, స్వలక్షణ సారసంగ్రహము (కూచిమంచి తిమ్మన), కవిసంశయ విచ్ఛేదము (అడదము నూరికవి), లక్షణ శిరోమణి (పాత్రిక వేంకటరమణకవి), ఆనందరంగరా ట్పుండము (కస్తూరి రంగకవి) మున్నగునవి పెక్కులు గలవు. పై లక్షణకారులు కవిసంజీవని

లోని కొన్ని లక్షణముల గైకొనియు మఱి కొన్ని లక్షణముల ఖండించి స్వమతముల నట నట నుద్ఘాటించియున్నాడు. అవి యెల్ల సంగ్రహముగా ముందు తెల్పబడను. కవిజనసంజీవ నిలో నీ క్రిందిగ్రంథములలోని పద్యము లుదాహృతములు - కవిత్వము భారతము, భాస్కర గామాయణము, రంగనాథ గామాయణము, వసుంధర విలాసము (నాచన సోమన?), పెద్ది రాజు నలంకారము (కావ్యాలంకార చూడామణి), సైమధము, వగాహఫరాణము, శృంగారపద్మము, మనుచరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద, రాఘవ పాండవీయము, సాండురంగ మాహాత్మ్యము, యయాతి చరిత్ర, చంద్రభాను చరిత్ర. ఇంగు భారతమునుండియే చాల నీల కుదాహృతులు గలవు. యయాతి చరిత్ర-నూరసరా జని యచ్చు ప్రతి. ఈ నూరసరా జెవ్వఁడో? యయాతి చరిత్ర కర్త సొన్ని గంటి తెలగన్న. రామన యొసఁగిన లక్ష్యము లట్లే వరుస దప్పక కొన్ని పట్టాలందుఁ జై లక్షణ గ్రంథములందు సంగ్రహింపఁ బడి యున్నవి. కూచిమంచి తిమ్మన యీ సంజీవని లోని విషయము లామూల్యము గ్రహించి తన కున్న మతభేదములను బ్రదర్శించి యున్నాఁడు. లక్షణశిరోమణిలోని సమగ్ర

శ్వాసము కవిసంజీవని ప్రతిబింబము. అనంద రంగరాట్టండము చతుర్థాశ్వాస పూర్వభాగము (వ్యాకరణ విషయము) నట్టిదే. ఇఁకఁ గవి సంశయ విచ్ఛేద విషయమా? కవి సంజీవని లోని పద్ధతులఁ బునఃపఠాటితము చేయుచు నంగు లేని యితర లక్షణ విశేషములఁ దెల్పుటకే రచిత మని యీ క్రింది తత్కృతియుఖ పద్యమువలనఁ దెలియనగు.

‘కవిజనసంజీవనిలోఁ
దవలినపద్ధతులు మఱి యితరలక్షణల
త్యువినిష్ఠగతులఁ చె
ప్పవలయు వేఱ యొక్క పద్ధతిచేతక.
ప్రియ మందఁగఁ గవులు కవి
త్వము సుకవిత్వానుసరణిఁ దప్పక కవిసం
శయవిచ్ఛేదనమనునా
హ్వయ మిడి లక్షణ మొనర్తు నాత్మలు
[మెచ్చన్.]’

కవిసంజీవనియందు బలఁ గవి సంశయ విచ్ఛేదమునఁ దరంగములను (1, 7, 8) విభాగము లుండుట గమనింపఁదగ్గ విషయము. ఇఁక వెలుఁగులోనికి రాక మూలఁబడియున్న లక్షణ గ్రంథము లెన్ని యీ సంజీవని ననుకరించెనో?

ఆటవెలది : తేటగీత

ఆటవెలదు లన్నఁ దేటగీతము లన్న
మనసు కరఁగిపోవు మంచుపగిది
నాట లేక తేటపాటయు లేకున్న
వెలదు లున్నఁ జాలు వేవరాలు !

(ఇది శ్రీ ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మగారి చాటువు. సంఘసంస్కర్తగా, మహాపండితుడుగా, వక్తగా వెలిగిన శ్రీ శర్మగారి చాటువులు పెక్కింటిని శ్రీనిదదవోలు వెంకటరావుగారు సేకరించి భద్రపరచారు. వాటిని క్రమంగా ప్రకటించుతాము. —సంపాదకులు,

శాస్త్రిగారి ఖండకావ్యాలు

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యునిగారు.

కూలంకషమైన పాండిత్యపాటకమునకును, దానికి సరివచ్చు ప్రతిభావిశేషమునకును బట్టి గొప్పలై పరమపావనమైన ప్రవర్తనముచేతై రెంటికీని వన్నెగిడజాలిన విద్యవ్యరేణులు కీర్తిశేషులు ప్రభాకరశాస్త్రి గారు. పండితా ఖండలులుగా, విమర్శకశిరోమణులుగా, బరి శోధక ప్రథమ గణ్యులుగా శ్రీశాస్త్రిగారు సర్వాంధ్రదేశమునకును సుపరిచితులే. వారు సుతో వరిల్లిన యాధ్యాత్మిక తత్త్వాభివేషము చేతను, బహు ముద్రితా ముద్రితగ్రంథ పరిష్కరణ పరిశోధన ప్రణాళికచేతను, సత్యము కంటె ససత్యమునే యెక్కువగాఁ బ్రకటించు నని కవిత్వమునెడఁ దమకుఁగల సిగ్గుమైన కుభి ప్రాయముచేతను సభకార సామ్యములు కల వారయ్య వారు మహాకావ్యరచనమున కంశగా మనసు చొప్పించుకొని. లేనిచోఁ “గ్రాత ప్రాతల మేలుకలయిక”కుఁ బరమోదాహరణములైన ప్రాథమికావ్యములను సృష్టించి వారాంధ్రభాషాయోష యగుత సభిసవాంకృతుల నెన్నింటినో కై నేసి యుండెడివాఁక. అట్టి యలంకారముల సంపూర్ణ సాంద్ర్యముతో నందగించు నదృష్ట మాంధ్రకీ లేకపోయినది; కాని యా సాంద్ర్యప్రకాశము నించించుక ప్రదర్శించు చిన్నతొడవులు కొన్ని యామె ధరింపక పోలేదు. అవి శాస్త్రిగారు జీవిత పూర్వార్థమున నప్పుడప్పు డలవోకగా రచించిన లఘుకావ్యములు. ఇందుమించు నూడేసి పద్యములతోఁగూడిన యట్టి కావ్యము లేఁననిది మిది యున్నది. ఆకృతిని లఘువులయ్యు నంద చందముల నతిప్రాఢములైన యాకృతులఁ బురస్కరించుకొని శ్రీశాస్త్రిగారి కవితా ప్రతిభను ప్రదర్శింప యత్నించెదను.

కావ్యమున కాలంబునైన కథావస్తువు నెన్ను కొనుటలో శ్రీశాస్త్రిగారునుసరించు పద్ధతి విశిష్ట మైనట్టిది. సాధారణముగా వారు యథార్థముగా జరిగినదియు, దాము చూచి నదియునైన విషయమునే కథా వస్తువుగా గ్రహించుచుందురు. ఒక్క ‘కపోత కథ’లోఁ

దప్పఁ దక్కిన కావ్యము లన్నింట వారు తాము స్వయముగా నెఱంగిన విషయములే వర్ణించి యుండిరి. చిన్న నాటి చేష్టలు కేవలము వారి స్వరూపము. ‘విశ్వాసము’నందలి కథ వారు ప్రత్యక్షముగా దర్శించినట్టిది. ‘కదాపతీపు,’ ‘దివ్యహాసము,’ ‘యా న్నాల్ల ముచ్చట’ యను వానియందలి కథలను గల్పితము నైనవి కావు. వానిని గూడ వారు కనియో, వినియో యథార్థము లని విశ్వసించిన విప్లుటనే గ్రంథ స్థములఁ గావించిరి. మా న్నాల్ల ముచ్చటలో “యథార్థమైన యొక గాథారంబు వాక్రువ్వఁగా నాదంభించితి”ననియు, దివ్యదర్శనమునఁ “శిష్టాచార నిజము పెంచి సమంచితమైన సత్కృతి”ననియు గ్రంథారంభముల వారే వ్యక్తము చేసియుండిరి. కల్పితకథలు కృత్రిమములై సత్యదూరములుగా నుండు ననియు, జరిగినకథలు సహజసందర్భములై పతితలకు గపానందమును నీలిబోధను జూఱు నొసంగుననియు వారికి మాటని యట్టిప్రాయము. అందుచేతనే కల్పితములను, సత్యదూరములను, నూహమాత్ర సాధ్యములైన కథలతోఁ గూడిన కావ్యము లన్న వారి కంత సంతసము చేయఁగడిది కాదు.

సంస్కృత లాక్షణికులు కావ్యప్రయోజనము నుగడించు సందర్భమున “సద్యః పరవిద్యుతి” లో పా యుపదేశమునకుఁగూడ నొక్కంత ప్రాధాన్యము నొసంగియుండిరి. ఆనందోపదేశములే (To teach and delight) కావ్యప్రధాన ప్రయోజనము లని పలువురు పాశ్చాత్య విమర్శకులును దలంచియుండిరి. శ్రీశాస్త్రిగారి కావ్యము లన్నింటనీలిబోధ నిండి నిఁడికృతమై యుండును. వాస్తవమున వాని సృష్టికి మాత్రకంధమైనది నీలిబోధన ప్రణాళికయే. వారు ‘దివ్యదర్శనము’ వ్రాయుటకుఁ “దత్త విస్మరణము లోకమందుఁ బరిపూర్ణము కాఁగలదన్న వేడ్క పొందిరి గొనుట”యే ప్రధాన కారణము. మా న్నాల్ల ముచ్చటకు బీజము “అరంగూరిన కూరిమిం జెలగు భార్యాభర్త లేతత్కథాపారం బారసి మేలు

గాంతు రను" నుత్సాహము, చిన్ననాటి చేష్టలలోఁ దండెగారు కాంచిన నీతిసాధన "నాఁడె కాదు నాకు నేడను నేనాడు నెమ్మనమ్మనంగు నిల్చియుండు" నని వారు వాక్రుచ్చియుండిరి. రసప్రచార మయ్యెను నీతి రహితమైనవో నెట్టి వస్తువున 'పాతీవ్రత్యము లేని పక్షాతి బెడఁగు'వలె శాస్త్రిగారి మనస్సు నాకర్షింపఁజాలదు. వ్యర్థమయ్యెద వైఖరము వారి దృష్టి యట్టిక. ధనరూపాధికారములచే నెంత ఘనులయ్యె చాత్రహీనులైన వ్యర్థులు వారికిఁ ద్రోవప్రాయము. అట్టివారిగొప్ప వారి కౌదాగమును లేదు; దగమును లేదు.

శాస్త్రిగారి కథాకళన పద్ధతి ప్రపన్న రమణీయమై యుల గాదుమంగను. విశ్వాసము, చిన్ననాటిచేష్టలు అనువానిలో గథావస్తువత్వమునెదిరి. మొదటిదానిలో నొక రస నిర్భరమైన దృశ్యమును, నెండవదానిలో బాల్యచిత్రమైన యొక జీవితానుభవమును వర్ణింపఁబడినవి. కపోత కళకును భాగతిమునఁ దిక్కున సోమయాజి వర్ణించిన అబ్బ కపోతో పాఖ్యానమునకును గథాసంఘటనమున సంతకావ్యత్యాసము లేదు. కడుపు తీపులో పోవటినే యందలి "ఆకొమ్మ వికారె గడఁగాయడఁగా నాకొమ్మ, యందు వికసించు బ్రాణెన యెట్లయ్యె నదియు బామె యేమె" యను వాక్యమును జగువునప్పుడు పాతల హృదయమునఁ గలుగు కథావగమన కౌతుకము పోకటి వేరే యందలి సర్వదంశన వృత్తాంత మెటుంగు నప్పటికిఁ బారము ముట్టి, యెచ్చటి కిరువరస నిర్భరత్యముచే నొకానొక పాఠవశ్య విశేషమును గలిగించును. మాన్వల్లి ముచ్చటలో గృహపతి యెల్లని "దిటలు గాఁ గొరిగిలించి, నందిటఁ గదించి యించు నపులూగు మోదె జంపించు" దృశ్యమును గృహిణి మాచిన ఘట్ట మాకథలో గర్భసంభవనవిదానిని వలచి యిట్లాలి నవమానించిన యాయెంటి యజమానునికి "గునివీఁపును జెట్టినోర్, మిడి గ్రుడ్లు, వ్రేలెడు నొడలన, బానకడ్డను, నర్విచేడ్లకుఁ బ్రేవయ్యును" గల్లి యహస్యామైన గూకారముతోఁ గూడిన ముదివగ్గను దివిగలియొద్దఁ గాంచవలసివచ్చుటయే శిక్షయైనది. జరిగిన వృత్తాంతమునకు ఫలితమైన యీ విషయ మాచితర పద్ధతమున నించుక

హాస్యచ్ఛాయతో నెంతో రమ్యముగాఁ జెప్పఁబడినది. దివ్యదశ్యనమునఁ గథాకథన నైపుణ్యము పరాకాష్ఠానందినది. కథ యిందుఁ గాలక్రమ పద్ధతిని గాక కార్యకారణ పరిపాటితో నడిచినది. కథారంభమునఁ జెప్పఁదగిన పూర్వవృత్తాంతమును గళ కొంత జరిగిన పిమ్మట మధ్యగాఁ జెప్పుట యిందుకు నిదర్శనము. కథాంతమున బ్రాహ్మణుఁడు పాతృత్వనకదుగ్ధాంబును జూచి గృహిణి యనియు, దుగ్ధప్రసాదవతిని జూచినకదుగ్ధాంబు యనియు భ్రాంతినిొందుట పాతకుల నదృశ్యరస పరవశుల నొనరించును. అతఁ డానాఁడు భోజనమునకు సకాలమున రామిచే దుగ్ధప్రసాదవతి భక్త్యముల గ్రహించి స్వయముగాఁ గొండవై కరిగె నని ముందుగాఁ జెప్పకపోవుట యిచ్చటి మధ్యత రిసావతరణమునకుఁ గారణము. ఇట్లు కథను సవలము వాగ్యము చేయుకొంతవఱకు పాతకుల యూహకు విడిచివేయుట కథన పద్ధతిలోఁ గల యొక గడుసుపోకడ. విశ్వాసమునఁ గుక్క మరణించె నని స్పష్టముగాఁ జెప్పివేయక "కావ్యలోనికి నులుకుట గంటి మేము, కుక్క యీవఁదెయ్యడన కెక్కుజాడ కానరా దయ్యె"నని నూచించి, యుప్పరి గుండె బాగకొనుమఁ దట్టపాటలమూల తల పెట్టిక కాల్యప్రక్కకుఁ బరుగువాటె ననుటతోఁ గథను విడిచివేయుటయు సీమార్గమునకుఁ గొనివెట్టివే. చిన్ననాటి చేష్టలలో అంకులగాటమునండి పడిన పిమ్మటఁ దల్లియో తండ్రియో యెవ్వరో వచ్చి తమ్మింటికిఁ గొని పోవువఱకు అనఁగా స్మృతితప్పి మరల వచ్చువఱకు జరిగిన వృత్తాంత మిట్లే వాచ్యము కాక వ్యంగ్యము చేయఁబడినది.

కథ చెప్పుచు మధ్యమధ్య నందగ్గము ననుసరించి ముంగు వృత్తాంతమును నూచించుచుండుటకూడ నొక గమణీయమైన పద్ధతి. సంస్కృత నాటకములలో నిట్టి పద్ధతి తఱుచుకొన వచ్చుచుండును. కవి చెప్పుకొన్ని వాక్యము లాయా నందగ్గములకు సరిపడినట్లే కనఁబడుమఁ గళ జరిగినకొలంది భవిష్య దర్శనానికములుగాఁ బరిగమించును. ఇట్టి వాక్యములు శాస్త్రిగారి కావ్యములలో లెక్కువొట్లఁ గానిపించును. రెండు మాత్రమే యిచ్చట నుదాహరించెదను. కడుపు తీపులో

నానక యిల్లాలు కృష్ణలో స్నానము చేయుచు 'అర్చ్యుడి నూర్వనకు, హగహు యటంచు ముకుసెవులో మూసికొని యామె మునుక గొనఁగ' నొడువ నున్న పిల్లలు 'మనిఁగె' మో యమ్మ యమ్మయో మనిఁగె'నని తందర బింద రగుటయొక, బని యంతయు ముగించుకొని యామె నిద్రపోవుటకు వచ్చి పిల్లలను జూచి 'అమ్మ యమ్మ యటంచెప్పు డమ్మకొఱకె' యోదనం బాయె నే చూడఁగో కడమ్మ అమ్మ లేకున్న'నని యమ్మలించుటయు నామె పిల్లలను విమోగ సమద్రమున మంచి మరణింపఁబో నున్నదను భావ్యమును నూచించుచున్నది. దివ్యదర్శనమున బ్రాహ్మణునికు భోజనము పెట్టుటకు ముందు గృహిణీవేషమున నుండిన కనకదుర్గ ప్రవసాక్షిత్వాగ్రము కలుగ లేదని నిరుత్సాహుడై పరితపించు నాతినితోఁ జెప్పిన వాక్యము లన్నియు నభిప్రాయ గర్భితములై యొక చిమత్కారమును బ్రదర్శించుచున్నవి. ఆమె గృహిణీ యని బ్రాహ్మణునభిప్రాయము కాని నిజమున కామె సాక్షిత్కనకదుర్గయే. ఈ యంశమును బురస్కరించుకొని మాటనచో 'బ్రత్యక్షుండైనది నీ కొకింత, యట మాటై యొక నేమున్నదో' 'కాననీ రాదనెదామె నీ యెగుర సాక్షిత్కారమై నిల్చినన్' అను వాక్యములందలి భావ గాంభీర్యము వ్యక్త మగును.

వస్తువులతో వ్యక్తులతో యుండు వ్యత్యాసమును లేటపఱుచుటకై శ్రీ శాస్త్రి గారు ప్రదర్శించు ప్రతియోగ ఘట్టము లన్యుతావహములుగా నుండును. విశ్వాసములో నిజమునకుఁ జొదలి ప్రక్కఁ గూర్చుండిన యట్లుని వృత్తాంతమునకును బ్రధాన కథా విషయమునకును సంబంధము లేక మైనను గానరాదు. కాని యది విశ్వాస నిధానమైన యాశ్వాసము ప్రవృత్తికిని సాధారణ మానవ ప్రవృత్తికిని గల భేదము నూచించుటకై యుద్దేశపూర్వకముగా నందుఁ బ్రవేశ పెట్టబడినది. రైలు కదల మొదలిడఁగానే బ్రాహ్మణ యవకునిఁ జూడ వచ్చిన యత్త మామలతో నాతని పడుచు పెండ్లాము కూడ వెడలిపోయెను. ఉప్పరిని విడువఁజాలక యెట్లో స్తేషముకు వచ్చిన యాతని శ్వాసము మాత్రము యజమానుని యెడఁబాటు నోర్వఁ

జాలక రైలుబండిలోఁ గూడ గ్రుక్కబట్టి పరుకె మొదలిడెను. మానవులకును శ్వాస ములకును నుండు విశ్వాసములకుఁ గల తార తిన్వము నీ ఘట్ట మెంతో చిక్కఁగా వ్యక్తిము చేయుచున్నది. ఉప్పరి తివకును గుక్కుకును గల సంబంధమును వివరించుచు 'చావు తిప్పించెనండి యీ దొడ్డు కుక్కు నాకు బిడ్డలకును. మనిసి బుధికింకె' మో దొడ్డు బుద్ధుండి, ముసలదండి యెప్పుడు మమ్ము విడిచి' యని చెప్పినప్పు డా తారతిన్వము మఱింత సుస్పష్ట మగుచున్నది.

శ్రీ శాస్త్రిగారు వర్ణనములు గాంభీర్యము నకు నెలవుల్ల నన జనుండురములుగా నుండును. వారి కథ లన్నింటికఁ దాదలమెనది 'కృష్ణా తిరిగిటి తీరశోభిణాంధ్రలక్ష్మి.' ఆ ప్రాంతము లనే వారు పరితలకుఁ బ్రత్యక్ష మగునట్లు వర్ణించి యుండిరి. ఆ తావు లన్నియు వారి వితమునో నన్నిహిత సంబంధము కల వగుటచే వారు సూక్ష్మతతో వివరములతో వానికిఁ గావ్యములందు రూపకల్పనము కావించిరి. 'పల్లటూరు మాది పకువులు, పైరులు, చెట్లు, చెఱువు, కృష్ణగట్లు, గఱువు బైళ్లు, గుక్కు, పెంకుటిళ్లును గల వంశె' యను వర్ణనము చదువు నప్పుడు కృష్ణాతీరమునందలి గ్రామశోభ ప్రత్యక్షము కాక మానదు. కడుపు తీపులో నానక దంపతులు కృష్ణాతీరమును వీడి దక్షిణ గోళమున కరుగవలెనీ నప్పుడు చింతా పూర్వకముగఁ గావించిన వగ నలు సత్యములను సహజములునై యా ప్రాంతమునందలి పాడిపంటలను, బ్రకృతి సౌందర్యమును, బ్రజల మనః ప్రవృత్తులను జక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నవి. చిన్న నాటి చేష్టలలోఁ గావించబడిన యుత్సాహ సమయమునందలి దక్షిణకాళి వర్ణనము నిస్సంధురమై యున్నది. ఉత్సవ దిద్వత్కృత జన సమదాయముల కోలాహలముచే నా పల్లటూరు 'తెన్నును దీరు నెఱుంగరాని మాఱు టూ'రయ్యెను. 'సర్క సుడంచె, వాటక కాల వెలసె, పచ్చె టంకులరాటంబు, హెచ్చె లాడరీలు, మఱి బొవ్వలాటలు చాలఁ గలిగె, కెండె కనులొట చాలకయుండె నాకు' నను సద్యము శ్రీ శాస్త్రి గారి విశిత పరిశీలనమునకుఁ దార్కాణముగా నున్నది. దివ్యదర్శనములోని కనకదుర్గాలయము చెంతఁ గల వివిధ జనుల

వర్ణము కూడ నిశ్చేయ దృశ్యమును గలిగి
లకుఁ బ్రత్యక్షము చేయుచున్నది. విజయ
వాడ యాంధ్ర భూనాభి శత్రుమై, సింహ
దనర్థులు, భావన చరిత్రముఁ బ్రాణప్రాలుఁ
గల్గి వెలయు జనులతో నొప్పారు నని వర్ణం
చియు శ్రీ శాస్త్రిగారు గర్వించు బ్రజల
మాధ్యమ మందు టెండల మోటు మువక
'సుప్తరంబునం బెండల కాలమంగ వనియించుట
దుష్టసామెట్టి వారికి'ని చెప్పట వారి నిష్పత్తి
పాతిమైన పరిశీలనమును చేసి తెల్లము కాంచు
చున్నది. కపోత కథ యందలి గాలివాన
వర్ణన మకాలమున నైన బారతీలకు వర్ణ విజృం
భణమును సాహిత్యగర్వము చేసుకొని మోసము.
పిండి వివరు నప్పటి ఎక్కువ వర్ణమును, భక్త్య
భావ్యముల సాధకుని కడకుఁ గొనిపోవు దుర్గా
ప్రసాదవతి వర్ణనమును గడగడగా విశేషము
పాఠకుల మనః ఫలకముల వలె మోసముల
నచ్చొత్తి విడుచుచున్నది. ఈ విధముగా
శ్రీ శాస్త్రిగారు గల సందర్భమున నే వర్ణనము
కావించిన నది సవనమై సుస్పష్ట కథలతో
సాహిత్యరంగమునకు ననుటలో సలిక
యొక్క లేదు. వారు కావించిన వర్ణనము
లన్నియు సతిదీగములై సందర్భమునకు సరిపడి
గలగలమనోజములుగా నుండును.

పాత్రపోషణమున శ్రీ శాస్త్రిగారు రెండ
జేసిన చెయి. అల్పకథా వస్తుకమున నే చిన్న
కథలలోఁ గూడ వారు సోపమున పాత్ర
లను సుస్పష్ట కథలలోఁ దీర్చి నిద్రిం. కవల
లలోఁ గంటఁ గన్నకథల ను, నాటకము
లలోఁ గంటఁ నేకాంకితలలోను వలెనే పెద్ద
కావ్యములలోఁ గంటఁ ఖండకావ్యములలో
గమనితలలో పాత్రపోషణము నిర్వహించుట
కష్టసాధ్యమైనది. కడుపు తీయగాని
బుజుని యెల్లాని తిట్టిన మువ్వ సాహిత్యమై
యతిశ్లాఘనీయముగా నున్నది. అమె బిడ్డల
యనుభవల గానాడుటయై యుదాహరణమైన పుస్తక
ముతో బామను బట్టుకొని చివరకు దానికే
ప్రాణముల బలిపెట్టెను. ఆ గమనమున
నామె మాపిన మౌమికైవలెనే చిత్త
స్థైర్యమును వర్ణనాతీతియులుగా నున్నది.
విశ్వాసమున సుప్పరియఁ గుక్కయు
ననోద్యమము ప్రదర్శించుకొన్న విశ్వాసము
ఖండమై యలగారు చున్నది. రైలు తినవై

నట్లుగా నుప్పరిని బెట్టెలోనికి రావలయుక నితో
ధించిన చాదరి యాదర్శము చక్కగా
నిరూపింపఁబడినది. మాన్వత్వముచ్చటలో
సుకీలమైన గేస్తురాలు దానిపై వలపు నిలిపి
కామపరవశుడై వర్తించిన భర్తమై జూపిన
యాగ్రహము గాఢమయ్య భర్తబంధురముగా
నాచుది. దివ్యదర్శనమునందు సాధకుని
పాతిత్వ బిజ్జానయు, దుర్గా ప్రసాదవతి
దయాదాద్యములను, గ న క దుర్గ కరుణా
మయత్వమును మిక్కిలి సేర్పుతో బ్రదర్శింపఁ
బడినవి. కపోత కథలోఁ గపోతదంపతులు
కావించిన యాతిభ్యమును, జూపిన పరస్పర
ప్రేమయును నిగుఱమానమున దయామార్దవ
ములను కూర్చున్న లంబుని హృదయమున
పైతిము పరివర్తనము కలగింపఁ జాలినది.
ఈ విధముగా శ్రీ శాస్త్రిగారు ప్రతి కావ్యము
నంగన ప్రధాన పాత్రలను బిగిలత్తమైన ప్రతి
భతోఁ గల్గించి దద్దాగా ఉద్గిష్టమైన సతి
విశేషమును బారతీలకు శక్తిమంతమైన విధ
మునఁ బ్రబోధించి యున్నారు.

పాత్రల మనోవృత్తులను బ్రకటము చేయు
టలో శాస్త్రిగారు ప్రదర్శించు నేర్పు
సామాన్యమైనది. మాన్వత్వముచ్చటలో
గృహిణి నేరికి నూయో గోయో మాయ
కొంగునని భర్తతో నేడ్చుచు బిల్లు గమ
యమున దొడ్చి 'తల్లి వెంటాడుచుఁ నీర
కొంగు గొని యాశ్రులు తుడ్చుచు నేడివించు
చున్నాడవు నేడు బామనును నాయన!
పోవడ మందు' బిల్లుటయు, రెండవ
నిమిగ్గు ఆకిలె యమ్మ యాకిలె, నాకన్నము
పెట్టించె, నాన్నాగా' యని లోక చెలిం
గీడ్చుచు నమ్మకును నాన్నకును నేకీభావము
కలగించుటయు మానుమనము లెఱుంగని
చివరకు మనః ప్రకృతిని రమ్యముగా
కృత్తిము చేయుచున్నది. చిన్ననాటి చేష్టలు
చిన్న బిడ్డల మనోవర్తనముల కమలినమైన
యాద్యమువలె నున్నది. కడుపు తీపులో
నిద్ర మంచుకొని పచ్చుచున్నను జిన్నబిడ్డలు
తిండియొద్దఁ బయండ నంగీకరింపక తల్లి
యన్నము తిని పచ్చునటకు గుమ్మముకడఁ గు
నుకుచు గూర్చుండుట చాల సహజముగా
నున్నది. విశ్వాసమునఁ బల్లితో రైలు దగ్గ
జును వచ్చి రైలు కదిలగానే తిరిగి వెళ్లు

చుండిన పనులు పెండ్లాడును విప్రయుక్తుఁడును, దన్ను విడువ లేక రైలు వెంటనే గ్రుక్కపట్టి పక్ష గొట్టు కొనివచ్చు కుక్కనుప్పరిమూల దిరిగి తిరిగి చూడఁ దివురులు లోక పరిపాటి కనుగుఱుముగా నున్నది. మూన్నాళ్ళ ముచ్చటలోఁ దప్పచేసిన మగఁ డేదో నెపము పెట్టి తనకునవద్యవర్తనమును నిరూపించు కొనఁ జూచుట లోకమునఁ గృతాపరాధులైన మగవారు వర్తించు పద్ధతికఁ బ్రతిబింబముగా నున్నది.

పాత్రిపోషకులను వలెనే నిసపోషకులనుఁ గూడ శాస్త్రీగారు కృతహస్తులు. కరుణరస పరిపోషమున వారి కభీనివోము మెండు. విశ్వాసమున నానంద మాద్యంతము నిర్భయమై ప్రవహించుచున్నది. కడుపుతీపులో గొప్పిణి సర్పపిష్టయై ముఱించు ఘట్టమును, గొప్పత కథలోఁ గపోతించుటకు లగ్ని కాహుకుడైన ఘట్టమును గుఱుకొన నిధానములుగా నున్నవి. దివ్యదర్శనమునందలి చివరి దృశ్య మచ్చిత రసమున కాటపటై పతతల కానందపారవశ్యము కిడిగింపక మానదు. శాస్త్రీగారు చెప్పినో కాని హాస్యరసము పొంతకుఁ బోయి. కడుపుతీపులో భేకములు పోకటలు నెగయించుట అటలు చిసి కాహుకట్టు అండెనని వర్ణించిరి. చిరకాలము దెన్నపట్టణములో నుండిన కతమునఁ జిత్తమున హత్తుకొన్న యజుల పోరాఁపు కోలాహలము నవ్యవిగత నానందపు లయ్యు నొనిత్య విశేషముచే నాకృష్టమై శాస్త్రీగారిచ్చు నుపమాన రూపమున వెల్లడింపక మాన లేక పోయి.

ఆంధ్రదేశ మన్నను ఆంధ్రపుత్రకు లన్నను శాస్త్రీగారికిఁ గల యాదరాభిమానము లపారములైనవి కడుపు తీపులో గారజవ దంపతుల నోరఁ బడికంటెన వర్తనము విండుకుఁ దారాగ్రములు. ఆంధ్రదేశము నవ్వ సవ్య సంపద్యుతమై “చక్కల యక్కల తీసి చిక్కిని పాచును, గడ్డ పెరుగును, జిడ్డును నేయియు, మిక్కిలి చవిగల కూరలును” గలిగి స్వయంసంపూర్ణమై యుండును కృష్ణప కంఠోద్యోగయుక్తి సుఖశ్రీద మైన దని యాదంపతు లనుకొనట కిదియే సూతువు. ఇంక నాంధ్రు లన్నకో మాయమర్మము లెఱుంగరు. విద్య లంతగా నెర్పకపోయినను ధనుహిమ

చేనులు. నెక్కము తిక్కము వారి సొమ్ము. లోన గర్వము తక్కువైనను ప్రకంఠుక గండ్రలును బలసమున్నతులునై యొప్పగురురు. “అల్పిగ్నగతవంశము, స్వాతంత్ర్యసంఘటి, స్వల్పసంతోషము, దుర్నితీ విహీనత, వైచార్యచేతత్వము నాంధ్రులంగుఁ బెర్పడు గుఱుమలో” ఆంధ్రకవిత సర్వసద్గుణముల కాలవాలమై “అఖిలభారతి శ్రీమాధ్యంతనశితా నేకజాతి యువతిగోకిమునను నిస్సమానకీర్తి” నెగడుచుండును. ఈకారణముచేత న యజుల దంపతులు దక్షిణదేశమున కరుగవలసినప్పుడు “దొంగకునో లేదో మధురపర ద్విము గల్గు తెల్లు గెస్తుల చెక్కితీయ మగల” నని వాపోయి యుండెడి. ఈ ప్రభుగుఱుముల నజువారిలోటఁ జెప్పించుటలో నీ చిత్రి మంతో యున్నది. ఎవరి గుఱుమలను వాకి కాకి యితిఁలు చెప్పునప్పుడు విశ్వాస్యత యొక్కవగా నుండును గదా.

శ్రీ శాస్త్రీగారి కావ్యములలో వాకి వివిధ విషయములపైఁ గల యభిప్రాయములు చక్కఁగా వ్యక్తిము చేయబడినవి. విప్ర కమానుడను దత్తత్పియు విశ్వాసమున నొండొరులపైఁ జాలుకుఁ జూపులను ప్రసరింపఁ జేసికొన్నప్పుడు మూకిములైన గూ చూపులలోనే చూపరులు గంభీరమైన యుగము నవగాహనము చేసికొనఁ జాలిరి. ఆనయమునఁ గుక్కగొడను నప్పరి టిక్కియేడుపును నెవ్వరి మగలకు చక్క పయ్యెను. “... కావ్యమున కంటేఁ జూతుఁ క్యంగ్యమునకుఁ ప్రతి మను మాట” శాస్త్రీగారి కిప్పుడు పూర్తిగా నగ్గ పయ్యెనట! పట్టు చివితఁ బడకంటె శాస్త్రీగారికి గ్రామజీవితమున నానంద మెండు. “అనగావాన న్నానయా యిట్టెన నుక్కు మూసికోవలె గూపమునగిఁ జూచి” మిత్యాది గాఁగల పద్యమున వాని చెన్నపు మునందలి కాపురమును బరిహాసవాక్యములతో వక్కిరించి నాను. భారత గృహిణి పరమపావనత్వము సంతగా నుగడించినను శాస్త్రీగారికిఁ దృప్తి యొదవదు. మూన్నాళ్ళ ముచ్చటలోఁ దా నొనర్చిన దోషమున కా కాముక బ్రాహ్మణుడు పశ్చాత్తప్తఁ డైనతఱి పవిత్రతలమైన యిల్లారి పావనగుణ సంపద వర్ణించుచున్నది. చదువనియో సామనియో నన్యకార్యముల

వ్యక్తమైన గృహకృత్య నిర్వహణను సేవ్యని గరితలపై శాస్త్రీగారికి గలయేదగిం పింఠితన రానిది. సంపద్యముచేతనో తీరక లేమిచేతనో పతి కుశ్రూప కల్లం ద్రిత్యులను—అందును యువకులైన పంచారికలను—నియోగించుట వారి కాపురమునకే కడగండ్లు కూర్చునని శాస్త్రీగారి యభిప్రాయము. “కుచనంపన్నత కూలిపోవు ననియో, కొవ్వగు మైసారు వింత చమత్కారము లంతరించు ననియో స్వయంబు లేకుండ గుబ్బచనుల్ దిబ్బబుగా నొనర్చుకొని డబ్బాపాలచేసిపట్టపుత్రచయంబుం బహుస్స” మాతలు మాతృనామమున కర్హులు కారనియు కాని గాలహతలుగా భావంపవచ్చు ననియు శాస్త్రీగారి నిశ్చయము. దివ్యదర్శనమున శాస్త్రీగారికి పాదసయోడను దివ్యములైన స్వప్నాదుల యొడను సభిప్రాయము లేటెల్లము చేయఁ బడినది మృష్టును బుద్ధునునైన భోజనమును శ్రీనాథునివలెనే శాస్త్రీగారును సభియోనముతో వలించుచుండును. “పయగతూగ వేచి పచ్చి మిగెపపండ్ల నుక్కరించి పోసి యూరనిచ్చి కొంత కొంత పోగిపిగొను గోగుపచ్చడి చవికి నింక నోరు చినికితీరు” ననునది కడుపు తీపులొని దంపతులకే కాక శాస్త్రీగారికి గూడఁ గల నిశ్చితమైన యభిప్రాయము.

ఇంక శాస్త్రీగారి భాషాక్షలలను గూర్చి యిండుక వచించి యీ వ్యాసమును ముగించెదను. సంస్కృతభాషపై సంత యభిమానమున్న శాస్త్రీగారు సాధారణముగా దీర్ఘ సమాససంఘటనమునకై యత్నిము చేయును. వారి రచన జాతీయములను మృదుమధురములను శ్రవణేయములైన పదజాలములతో మకరందప్రవాహమువలె సాగిపోవుచుండును. వారి పద్యము లన్నియు ధాగాకుద్ధికి బెట్టినది చేరు. వీనులకు వికటముగానుండు కుంటినడక యెచ్చటను గానరాదు. ఆపశ్చిమములకుఁ గాని యనఁచిత్యాదంబరములకుఁ గాని చోటియక వారికివిత యాభిజాత్య సంపన్నమైన యిల్లాలి కీడెయల గనుచుండును. మహాపండితు లయ్య శాస్త్రీగారు శబ్దప్రయోగమున నెంతో విశాల దృష్టి నహించు రనుటకు వారిదేదేదే వాడుచుండునన్యచేశ్యపదములను, క్యవహరరూఢములైన యాంధ్రపదములను నిదర్శనములు. ‘ప్రవాహినీ దేశ్యా’ ‘సిద్ధిగోకా ద్దేశ్యా’ యను

మాత్రముల యంతరార్థమును వారివలె గుర్తించిన వారిందఱో యుండదు. పూర్వకపుల కావ్యములందలి పద్యములను వారందుఁ గావించిన యపూర్వప్రయోగములును శాస్త్రీగారికి జిహ్వగ్రస్థిములై యుండును. వారికి యపూర్వప్రయోగములను జక్కఁగా వాడి చాపుచుండును. ఇంటామె, తెల్లంద్రాచు, డోరందము, కత్తరించిపాటు మన్నగు ప్రయోగము లందకుఁ దార్కాణము. వారి పద్యము లొక్కక్కటి యొక్కొక్క సుప్రసిద్ధ పూర్వకవి కావ్యముందలి పద్యములను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుచుండును. దీని కన్నియేని ఉదాహరణములు కలవు. దివ్యదర్శనమునందలి విజయవాడను కలంచు రెండవ సీసపద్యము మనచరిత్రయందలి మనదర్శన పరమైన పెద్దనగారి సీసము నందమును చదివె పుచ్చుకొనుచున్నది. నిజమైన శ్రోత ప్రాతల మేలుకలయిక శాస్త్రీగారి కనిత్యమునం దెన్నియో తెలింగుల గోచరించుచుండును. వారి కవిత్యమును బలించునప్పుడు పవిత్రమైన పూర్వకాలమున నిరసించుచు నాధునిక సౌకర్యముల నన్నింటి ననుభవించుచున్నట్లుండును. వారి భాష సలక్షణమును సుప్రమాణమున; వారి భావనంపద స్వతంత్ర సుందరము; వారి రచనక్రమ చాచిత్యశోభితము.

శాస్త్రీగారికి వృత్తములందువలెనే గేయము లంగను ప్రీతి హెచ్చు. గంగీతమునం దంతగాఁ బ్రవేశము లేనివారియ్య వారిపద్యము నేవో గేయమును బాడుచునే యుండుడివారు. తిరుప్పావై-సప్తపదుల తెనిగింపులలో వారికి గేయములతోఁగల యపార పరిచయము వెల్లడియగును. ఆ సప్తపదులను వారిలో మృగు మధురముగ నడపించినారు. వారి కావ్యములలో రసానుగుణమైన ఛందఃప్రయోగము కనిపించును. వృత్తము లన్నియు వారికి వశవద్దులే యయ్యన కార్పాలమునువాడుటయందు వారికిఁ ప్రీతి హెచ్చు. కడుపుతీపులలో కూరెం గొంపలు, ఘోరక్రూర విషోదగంబు ఆనుపద్యములు రసానుగుణములై మిక్కిలి యింపు నింపుచున్నవి. సీసపద్యరచనలో వారి శ్రీనాథ కవిత్వము సేవ్యలోముఖముగా గోచరించును. గీతములలోఁ దెటగీతి కన్న నాటవెలది వారి కెక్కువ ప్రీతికరము. విశ్వాసమునను, చిన్న నాటి చేష్టలందును బెక్కు పద్యము లాట

కలదులే అవి యలతి యలతి మాటలతో బాదపాదమున విటిగి యధాస్వయముల రెంటు గిట్టములు గాక వేమన పద్యములతో సాటికే బోటికే నిల్చుచుండును. ఇట్టి వాని కుప్పరి తన చరిత్ర చెప్పిన పద్యములు దృష్టాంతములు. వారి కావ్యములలో పెద పెడ జిన్న చిన్న గద్యభాగములు కూడ గలవు. ఒక్క దివ్యదర్శనమున మాత్రము స్వప్నవృత్తాంతము పెద్దభాగమునఁ జెప్పఁబడినది. రసభావాదికములను బట్టి యది సర్వధా వచనమున నుండఁదగినదే.

కాత్రిగా రథాలంకారములను యెచ్చటను బ్రయత్నము చేయరు. ఉపమారూపకాదులు రచనలో నచ్చటచ్చట సహజముగ నే ప్రవేశించుచుండును. అతిశయోక్తి శ్రేష్ఠము న్న వారి వలన గానబడుచున్న వర్ణనాదుల పట స్వభావోక్తులే బహుళముగా నుండును. ఇంక శబ్దాలంకారములన్న వారి కభిమానమున్న దనియే చెప్పవలయును. యమక వృత్త్యనుప్రాసములు వారి రచనలో దలుచుగాఁ గానబడుచుండును. కొని గూయలంకారములపై వా రెచ్చటను సవభావములకుఁ గొంత కలుగ నీయరు. కొన్ని చోట్ల యమకము విజయవిజయమునగు వోలె నత్యంత

రమణీయమై పతితల కచ్చెరువు కలిగించుచుండును. 'నగకుగొనఁ డాయె దా నా నగకు గొనఁదాయె' చిన్న. చే. ప్రసాదముంచు దేరగా చూత్రులు కొని తేరగా' వివృత. ఆలింగనభందమి తన, యాఁం గనఁ జాలఁ డయ్యె. మూ.ము. ఆ కొమ్మ విసరె గడఁగఁ బడఁగా నా కొమ్మ' క. తీ. మున్నగు వింగుతు నిదగ్గ నములు. ఇంక వృత్త్యనుప్రాసమున కుదాహరణములు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి. వానిని వారి రచనలో నెచ్చటనైనఁ గానవచ్చును. ఇట్టి శబ్దాలంకారములతో గూడిన పట్ల కొన్ని వాచన సోముని రచనను జూపికఁ జెచ్చుచుండును.

శ్రీ కాత్రిగారు తత్వజ్ఞాన నిధులు. సాధారణముగా నాధ్యాత్మికత్వముముదిసకొలది నొకకిరసాన క్తి తగ్గిపోవుచుండును. శ్రీ కాత్రిగా రింగు కపవాదము. వారు తుది దాఁబ్రహ్మాండగసానంపముల గెండింటి నవిచ్చిన్నముగా ననుభవించుచు నే యుండెరి. ఇరు తెలుగుజ్జన యీ గవజ్జత వా కావ్యములం దెల్ల వెల్ల పగుచునే యుండును. వారి కావములలో గల యనన్య సామాన్యమైన విశిష్టత యిది!

కసురి రంగడు.

క॥ వచియిం చెద నొకపరి నిన్
రుచిరగుణప్రథితకీర్తిరక్తకెతసుధా
రుచిబలహరి విచికిలహరి
ఖచరలహరికౌతరంగ కస్తురిరంగా !

క॥ ఎంతు న్నిను వరమంద
కౌతారవపుషితఘోష కౌతాలనదే
కౌతాలపకౌతాలస
కౌతాలసదంతరంగ కసురిరంగా !

గాథానపశతి

కొన్నిగాథలకు శాస్త్రీగారి అనువాదములు.

(1925 సం. ప్రాంతములందు శ్రీ శాస్త్రీగారు గాథానపశతినుండి తెనిగించిన కొన్ని పద్యము లివి.)

శాస్త్రవీరచంద్ర బడి మగడు పేరుకొన వీవు
గుట్ట మెక్కి యాడె గుట్టవాడు
అట్టే యేడ్చు వాగ్రహము బొల్లిగిట్ట యి
ట్టాల్లి కంత నప్పు గాలువాడె.

వంటపని చేయుచో మని యంటకొనియె
నేమి చేయది యిట్టాల్లిసాము సోక
ఉల్లసము బాడె నది గాంచి వల్లభుండు
నెచ్చెనీ! యచ్చనెల నీరునెమ్మొగ మని!

ఏవి యేవ నీకు వేవిళ్లనోర్పులు
చెప్ప మనచు గ్రుచ్చి చెలికు లడుగ
ననటి చెల్వలయిక యర్జుని చూపులు
మోచ్చెన్ గ్రోత్తమీలు ముద్దరాలు.

మంచునను లేనిమహానికి నినిదిన
మోషి కులవహుటి చూపి చెప్ప
నిడుపులగు వ్రాచుడి యున్నచామల
త్యూలల కూర్మి, తమ్మమంచినడతి.

విప్రయోగ మొగ్గు వీలగు పోల్లల్లె
నదంగిలయ నేగు మనెకవాన
ఇట్లు గొక్కియూని నేయండి వివాహ్యు
డైనచు దున్న పొచ్చి చావుకంటె.

పట్టపగలంటి గొండకు పట్టు జడసి
వోకి చలచూప కొడలిలో మురియుండె
నీడనైతిము తెలువరి! నీవు విడక
బాట నడిచెగు విశాంతి బడయ వేల?

చెడనడతి కంటఁ బడసి, వేర్వాసె
శక్తి, మరల నంటిల్లెఁ గాక
నీకు క్రోగఁ, జల్లవానెను గా, కింక
దొంటి తియ్యదనము దొరకు నేమి?

తనమగిందు గండ్ర వెనుకముం దరియఁడు
మలుగి యింటఁ జెడ్డమనసువాడు
వెల్లడింప చెదియు నిల్లాలు గుణవతి
నలఁగుచున్న దిల్లు నిలుపుకొలక.

కాటుకొన్నవి వింధ్యశిఖరము లవి ద
వాగ్ని దరికొని కాల్పు గ్రీష్మాతిపమున
గ్రోత్త కాగ్నియు లవి కావు చిత్రీ! ది
గు ల్వడకు దూర మరిగనచెల్వకొలక.

మన నెఱుంగునెయ్యరనోడ మంతనంపుఁ
గజముల్ సాగకున్న సౌఖ్యమునె కూర్పు;
వెలు తీసిన వారితోఁ దారసిలిన
కర్మములు సాగె నేమి సంకటమె కూర్పు.

నోపరాగముల్ రాధకన్యలకులందు
గాఢపుక్కిళ్ళ నూని పోకడఁచుచుంటి
వంటె కానింక కృష్ణ నిన్నంటి వచ్చు
నోప రాగమ్యు లట్ట పోగొట్టు కొంటి.

ఎంత వృద్ధి గాంచెనేనియుఁ దనసామ్యు
చేత బోధి సుఖము చెందలేడు
మండుటెండ మాడూచుండుఁబ్రోవరి తన
యెడలినిడఁ దనుపు నొందనట్లు.

పొచ్చె వెల మాఘమాసము వచ్చె ననుచు
దుష్టఁగంటి తెగ నమ్మి యెద్దుఁ గొనియెఁ
జోకిఁ బొగ నేని కుంపట్టు గలవు తనకుఁ
శెటను బెగిపన్ను లనుత్కృష్ట నేద్యగాఁడు.

కొనగింపఁడు సుజనఁడు కొంగొకఁడు
కొనగించెనే నెదిర జెనుగను రిలఁపఁడు
తిలఁచుగా కొక్కపుడు తప్పిచారి, నోర
కెగు వల్కఁడు; పత్తి నే సిగ్గుపడును.

అది ధనముచేతి నెది గె, పతఁడు శఘఁడు
కష్టములయం చెవఁడు వేఱుగాక యుండు
నది సురూపము గుఱును లెం చెవరియుండు
నది యెఱుక ధర్మచింత లెం దొదవియుండు.

జీమగా నేలపై రాలెఁ జిల్లముక్కు
లట్లు పూవులు మోదుగుఁ జెట్లక్రింద
కావికాటలతో యద్భుతపునదయు
గమ్మకడ వ్రాలభిక్షుసంఘమ్యు లనఁగ.

కొట్టమున మందఱో నడ కొంటెయావు!
గంటి వటె దానిసౌభాగ్యగర్వ మెంతో!
దురుసుటాబోతు కొనకొమ్మ నొరసి పరిహ
రించుకొనుచున్నదే! కంటిరెప్పదురద.

అర్చకులముల కడగండ్ర నడఁపి సమ్మ
దములు వొందింప నిర్దురే తగినవారు
నర్మమంగళాధిపుఁ డైనశన్దుఁ దొకఁడు
కాలివాహనుఁ డనుమహిజాని యొకఁడు.

క ట్టు క థ లు

జి. ప్రభాకరశాస్త్రి

[శాస్త్రిగారి పాండితి తెలుగులో మొంతటి తలస్పర్శి అయినో సంస్కృత ప్రాకృతాలలోనూ అంతటిదే! వేద వాద్యముగాల సాంఘికవ్యవస్థకూ, నేటి పరిస్థితులకుం గల సాదృశ్య వైదృశ్యా లను తెలుపుతూ శ్రీ శాస్త్రిగారు పెక్కు వ్యాసాలు రచించినారు. ఉపనిషత్తుల కథలకూ, నేటి జానపదగాథలకూ గల పోలికలను తెలుపుతున్న యీ వ్యాసాన్ని మచ్చుకు ఇక్కడ ప్రచురిస్తున్నాము.]

—సంపాదకులు.

సదాత్మకుడై ప్రేమరసితమైన పరమ పురుషుడు ఆసదాత్మకురాలై చెప్పినట్లు వివర ఆడ్డదిద్దాలాడే గయ్యాల్గిప్రకృతిని వలచి వల పించి లోబరుచుకొని తనతనమును ప్రకటించు కొనేటందుకు చేసే విశ్వప్రయత్న మంతా ఒక కట్టుకలే. శబ్దబ్రహ్మవివర్తంలో ఆద్య మ్నాథులయిన వేదాలలో, ఉపనిషత్తులలో, కట్టు కథలన్నీ, పట్టకథలన్నీ, నేను మనం వాకొనే రచన లెన్నో ఉన్నవి. ప్రేమిరీయ సంహితలో—ప్రజాపతి గతామరత, ప్రజా సృజేయే...ఇత్యాదిగా ఒక చిన్నకథ.

ప్రజాపతి ప్రజలను సృజించవలెననే కోరి కతో ఒక సృష్టి చేయగా ఆ సృష్టి పాములయి నేలకన్నాలలో దూరిపోయినవి. రెంహోసారి యింకో సృష్టి చేయగా అవి పక్షిలై పైకెగిరి పోయినవి. మూడోసారి సరిగా మనుష్యు లనే సృష్టించినాడు. ప్రజాపతి అనుభవాల మీద సృష్టిలోపాలను గుర్తించుకొంటూ దిగు కొంటూ ఉత్తమ సృష్టి చేస్తూ ఉన్నాడన దానికి ఈ పాముల పక్షుల కథ.

ఋగ్వేదంలో మందూకనూక్త మని కప్పల కట్టుకథ ఒకటి ఉన్నది. వానలు లేక వాగులు వంతలు ఎండిపోయే వలపుదినాలలో పామర బాలకులు కప్పకాకు కట్టి నీళ్ళకడలలో పెట్టి పసుపు కుంకుమలతో కప్పను ఊరేగిస్తూ పాట పాడుతారు. తుదిముక్కై జ్ఞాపకం ఉంది.

కప్పాకప్పా నీళ్లాడే
కడద ల్పిండా వానా కురిసె
మొట్టో వానదేవుడా.

ఇదే ఋగ్వేదంలోని కట్టుకథ. శర దృకువనుండి బారియలలో దూరి వానాటికి ఎండి పోతూ ఉండే కప్పలు సంవత్సర సత్రం చేసే బ్రాహ్మణులవలె పృథ్వీప్రతిగా అమాక్తం జపిస్తూ ఉంటువిట! ఆవులు చేరరాగా లేగల వలె, వానలు కురియగా అందాకా ఎండలలో ఎండి పోతూ ఉండే కప్పలు నీళ్ళలో తేలుతూ ఆగవులు సాగిస్తున్నవి. ఒకప్ప ఇంకోకప్పను పట్టు కొంటున్నది. వానలు కురుస్తూంటే రెండూ సంహోషిస్తూ నీళ్ళలో దాటాలు వేస్తు న్నవి. గురు వుపదేశిస్తూ ఉంటే శిష్యులు సంత చెప్పు కొంటున్నట్లు ఒక కప్ప కూర్చూ ఉంటే తక్కిన కప్పలన్నీ దాన్ని అనుక రిస్తున్నవి. వానలు కురియడంచేత ఎండిపోయి గడ్డలు కట్టుకొన్నశరీరాలు నిండారగా నీళ్ళలో కప్పలు దాట్లు కొట్టపాగిస్తున్నవి.

బావుగు కప్పలు, గోండ్ర: కప్పలు, మచ్చల పచ్చకప్పలు, గరకరకాల కప్పలు అన్నీ ఒకటై శ్రుతి కలిపి అకపులు సాగిస్తున్నవి. అమాక్తంలో తుదిముక్కకు వాయ.

మేకహూతల కప్ప మేటిసిరు లిస్తుంది

ఆవుహూతలకప్ప విశ్వద్య మిస్తుంది

గోండ్రు కప్పిస్తుంది గోబాలి నోషనులు

మొలన, వరాకాల మలరారగా మాకు...

మండకోపనిషత్తులోని పట్టకథ ఒకటి వినండి.

ద్యానుపగ్ధా సయోజా సఖాయా

సమూసం వృక్షంపరిపన్వజాతే,

తయో రన్యః సిప్పలంప్సాద్వత్తి

అసన్నన్ననోఽభిచాకశితి.

సాగనయిన రెక్కలుగలవై చెలికారముతో జంటగూడి రెండు పిట్టలు ఒక రాకెచ్చెట్టు నంటి పట్టుకొని ఉన్నవి. ఒక పిట్ట ఆ చెట్టు పండ్ల నాగగిస్తున్నది. ఇంకోపిట్ట ఏమీ ఆర గించకుండా మామూలు ఆనందిస్తున్నది. శరీర మనే చెట్టున బీజేశ్వరులనే రెండు పిట్టలు ఉండడం, బీవు డనేపిట్ట కర్మానుభవాల సనుభవమూ ఉండడం ఈశ్వరుడనే పిట్ట సాతీమాత్రుడై చూస్తూ ఉండడం దీనితత్వార్థము.

ఇంకో కథ :-

జానశ్రుతి ఆనేరాజు ప్రజల కందరికీ సర్వా గ్ధాలుత్యాగంచేస్తూ మహాధర్మాత్ముడగా ఉండి ధాడు. ఒకనాటి రాత్రి ఉప్పరిగపై ఆకసం చూస్తూ హాయిగా అతడు శయనించి ఉండగా రెండు హంసలు మీదనుండి వెళ్లుతూ జరిపిన సంభాషణ రాజు విన్నాడు. ఒక హంస 'ఓయి! అటు పోకు. అదిగో జానశ్రుతి త్యాగ తేజస్సు స్వర్గం ముట్టుతూ వెలుగున్నది. దాన్ని డీకొంటే రెక్కలూ మనమూ మాడి పోతాము.

రెండోహంస— 'ఇత జేమి సర్వధర్మవేది అయిన రైక్కమహర్షియూ? ఈతడు త్యాగ ధర్మమే ఎరుగన్నాడు. బ్రహ్మాద్యాభ్యాసం చేసి దానివల్ల రైక్కడు సర్వధర్మములూ ఎటు గున్నాడు. ఆయన తేజస్సు డీకొనరానిదే' అన్నది. ఆసంభాషణ విన్నరాజు మర్నాడు రైక్కణ్ణి వెదకించి సగరాలలో పట్టణాలలో గాక ఆతడొక మునిషల్లో బండిక్రించి కూర్చుండి చేతివ్రేళ్లచిడుము పొక్కులు గొతుకొంటూ ఉండగా గుర్తించి ఆమనకు తనకూతుర్ని గోవులను ఉల్లస ఇచ్చి సంవర్తవిద్యను ఆయనవల్ల ఉపదేశం పొందాను సర్వధర్మజ్ఞుడైనాడు.

వాళ్ళొకవ్యాపారుల యితిహాసపురాణాదుల లోను హల, గుణాధ్య, కాలిహాస, భవభూతి, విష్ణుశర్మ ప్రభృతి కవీశ్వరులకావ్యాలలోను, చెట్టుకథలు, పిట్టకథలు మాత్రమే కాక అగ్రభర మయిన కట్టుకథలొకా ఎన్నోఉన్నవి. మనుష్య పాత్రలను గూని కథ కట్టడంకంటే చెట్టుమీద పిట్టలమీద జంతువులమీద కథలు కట్టితే అవి చాలా ఆహ్లాదకరంగా ఉంటే. విద్యావివేక వంతులయిన మనుష్యులను తమకంటే తక్కువ తక్కువ యెలుకలుగల, జంతువుల, పిట్టల, చెట్ల చెట్టలూ, అవి వెలయించే భావాలూ,

నూత్నునుకుమారములై పసిపిల్లల చేష్టల వలెనే ముగ్ధులు ముచ్చట్లు గొల్పుతూ చిత్రములలో సంస్కారములను సిరముగా కల్పించి చక్కదిద్ద గల్గినవి.

వాళ్ళొక మహాకవి తన హృదయక్షేత్రం కవితారసార్ద్రమై పడునుదీరి కవితాంకురములు మొలవడానికి ఆదనువెదకుతూ ఉండగా కటిక బోయవాడొకడు టెక్కుతార్చుతో కవగూడి కామవిలాసంతో ఉండే కాణపిట్టల జంటలో మగపిట్టను ఉండేటట్లు చావగొట్టడం, కువ కువ గోలపెట్టి యేడుస్తూ ఉండే పెంటిపిట్టను చూడడం అప్పుడు పుట్టిన హాకమే స్లోకమే నోట వెల్లుడడం దానినుండి రామాయణ మహా కావ్య ప్రవాహం పొగువారడం జరిగింది. రామాయణంలో సీతావిరహము వర్ణించినప్పు డెల్లా వాళ్ళొక చెవులలో పెంటికాజు కునకువ ధ్వనులు గోచరిస్తూనే ఉండినవికాబోలును. పై పిట్టకథ సంస్కృత కవితా సరస్వతికి ప్రవచిత్ర అయి ప్రఖ్యాతి గన్నకరుణకథ.

అశ్వేతిహాసాలలో మత్స్యకూర్యాంజనేయ గరుత్మదాదుల కథలు, నాథజాతకేతిహాస ములలో మహాకవి, పారాకథాదుల కథలు, అట్లే జైసత్తిగంక కేతిహాసములలో యింకా ఎన్నో హృద్య మయినవి, కట్టుకథ లనదగినవి కావచ్చున్నవి. "అత్రాభ్యుదాహరన్తి మమితి హాసంపురాతనమ్" అంటూ భారతంలో ధర్మోప దేశపరములయి ఉన్న పిట్టకథలకు, కట్టు కథలకు ఆకరములు ఏవేవో యెలుగరాను. కొన్ని కథలు వేదాలలోని వయి ఉంటవి. అనేక కథలు వ్యాసులవారే కల్పించి ఉంటారు. భారతంలోని కట్టుకథలనుగూర్చి మరి యయిన పరిశీలన మెవ్వరూ యింతవరకు జరపినట్లు కానరాదు.

భారతంలో లుబ్ధకపోతోపాఖ్యానం, ధర్మ వ్యాధోపాఖ్యానం మొదలైన కథలు ఒకసారి చదివెలిమూ మఱి జన్మ మున్నంతదాకా వాటిని మఱవజాలము. చిత్రమృత్యులను శిక్షించగల పై కథలను నా పసితనంలో చదివి నదివి ఎన్నో నాళ్లు వాని మననంలోనే మునిగిపోయినాను. భారతపు కట్టుకథల విశేష మేమంటే అవి వినోదమాత్రఫలములూ, బలవంతాన ఏదో పరమార్థము తెల్పుకొని మడిపెట్టుకోవలసినవి కాక, అదినుండి అంతందాకా ధర్మోద్బోధ

స్ఫూర్తితోనే పరితలకు మెలకువలు గొల్పుతూనే ఉంటవి. బౌద్ధజాతకకథలు అలాటివే.

బుద్ధుడు అహింసా, త్యాగ, సత్య, దయా, ద్యుత్తిమగుణముల పారమ్యం పొందడంలో ఒక్కొక్క గుణపారమ్యానికీ ఎన్నెన్నోగా చాలా జన్మలెత్తినాడట. అందు జంతుజన్మలూ, పక్షిజన్మలూ, వృక్షజన్మలూ కూడా ఉన్నవి. జాతకకథలంటే అవే. అమరావతి, నాగార్జున కొండ, సారనాథము, కాంచి మొదలయిన ఆ జాతకకథలు ఆనాడే తల్పచిత్రమై వెలసినవి.

ధర్మపాఠడనే బౌద్ధాచార్యుడు కాంచీ పురంలో నివసినూ త్రిపిటకాలకు వ్యాఖ్యలు రచించినాడట. అందు ఆంధ్రాధ్యక్షులు చేర్చినాడట. ఆంధ్రాధ్యక్షుల విషయం సమంతి పాపాదిక అనే బౌద్ధగ్రంథంలోనూ జాతకకథలలోనూ కానవస్తున్నది. బుద్ధుడూ తచ్చి ష్యులూ రచించిన గ్రంథాలలోని ఒక్కొక్క గాథాపద్యరచనకూ ఒక్కొక్క అధ్యక్షుడు ఉంటుంది. ఆ గాథ, ఎవరికోసం ఏసందర్భంలో ఎప్పుడు ఎవరు రచించినదో తర్జిమణితో ఒక్కొక్క ధర్మోద్బోధమునకూ దృష్టాంతంగా ఆధారితరన్యాసంగా ఒక్కొక్క కథ ఉంటుంది.

ఆ కథలు కొన్ని అనుక్రమంగా ఆంధ్ర దేశంలో వాడుకలో ఉండేవే కొన్ని ఆగాధారించుకు తారణంగా అప్పుడే జరిగినవీ, కొన్ని కల్పితము లయినవీ. అర్యదేవుడనే బౌద్ధాచార్యుని చతుశ్చరిక అనే నన్నూలుగాథల బౌద్ధధర్మ గ్రంథానికి నన్నూలు అధ్యక్షులూ ఉన్నవి. అర్యదేవుని ఉతాధిస్థము గుంటూరు జిల్లా నందూరిలో దొరకింది. కనుక ఆయన గ్రంథానికి సంబంధించిన అధ్యక్షులు ఆంధ్రాధ్యక్షులే అవుతవి. అందులో చాలా గొడ్డల కాపరుల కథలూ, పనిపాటలవారి కథలూ ఉన్నవి.

మేలని గాథాసప్తశతిలోని యేర్పూలు గాథలూ యేర్పూలు కట్టుకథలే.

మహాకవుల కావ్యాలు చాలా కట్టుకథల పుట్టలే. కాలిదాసు మేఘసందేశములో కథానాయకుడు యక్షుడు తొలకరి మబ్బుద్వారా తొయ్యలికి కబురు పంపడం వట్టికట్టుకథకిదా విప్రలంభ శృంగారపు ముచ్చటలలో మునిగి కాబోలు కాలిదాసు అకట్టుకథ కట్టినాడు. పేరికి లఘుకావ్యమైనా అది రసికాస్వాద్య

తలో మహాకావ్యమే అయింది. కాలిదాసు మూడునాటకాలూ చాలామట్టుకు కట్టుకథల పుట్టలే. తుమ్మెద శకుంతలముఖాన్ని పద్యమనుకొని దానిపై వాలడం, చీకాకుతో శకుంతల చెలిక పైల సహాయం కోరడం వారు నువ్వంత మహాగాజు సహాయం వేడుకోమనడం; వీరాధి వీరుడు గుర్రంతు దండట నేమి రాజ్యమేలు చుండగా ఎవరురా ముగ్ధులయిన ముని కన్యలకు బాధకిలిగించేవాడూ? అంటూ కామసుగ్రామ రంగానికి ప్రవేశం చేయడం ఎంత వింత కట్టుకథ! గండుకుమ్మెద యిక్కడ కామవిజయానికి ఎలాగోలు సెనికుడైనాడు. విరిసిన పువ్వు దొప్పలో తుమ్మెదదంపతులు కలిసి మధుపానం చేసినాడట. యువదంపతులకీ తుమ్మెదల చెయ్యమెంత సంతోషము గొల్పుతుందో కాలిదాసు అనుకు.

ధివభూతి కట్టిన కట్టుకథ... ఇది. శ్రీరాముడు పద్నాలుగేళ్ళి ఆరణ్యావాసంలో సీతతో నివసించిన అడవిపట్టుకు పాతికేళ్ళయింతర్యంత మల్లీ వస్తాడు. ఈ రావడం సీతను ఒంటరినిగా అడవులపాలు చేసిన తర్వాత. అక్కడి వనదేవత సీతాత్యాగవార్తకు దుఃఖిస్తూ రామునికి ఆయా ప్రదేశాలన్నీ ఎటుకకు తెస్తుంది. రాముడు పరవశుడై నిలువలాలకుండగా ఇక్కడ కూర్చోమని ఒక గాలిబండ చూపి అంటుంది...

ఏత త్తదేవ కదభీవనమధ్యవర్తి
కాంక్షాసఖస్య శయనీయశీలాతలం తే
అత్రసీతా తృణమదాద్భవమహోయదేధ్య
స్వీతా తతోహరితైర్న విముచ్యతేన్య...

ఆనాళ్ళలో ఆరటితోటనడుమ రాలిబండమీద సీతతో వికోదిస్తూ కూర్చుంటూ ఉండేవాడవే. ఆరాలిబండే సుమాయిది. అప్పుడు సీతమ్మ తల్లి లేళ్ల కిక్కడే కూర్చుండి గరికపిడచలు మేపుతూ ఉండేది. ఆనాడిక్కడ సీత చేతిగరికపిడచలు మేసిన అలవాటుచేతనే ఇప్పటికీ ఈ రాలిబండను విడవలేకుండా దీన్నే చుట్టువారి పడుకొని నెమరు వేస్తున్నవి చూడు లేళ్లు. దీనిమీద కూర్చుండి విక్రాంతి పొందుమా శ్రీరామ చంద్రా! అన్నది వనదేవత. ఆనాటి ఆరటితోట నేడు లేదు. ఆనాటి సీత నేడు లేదు. ఆరాలిబండమాత్రమే ఉంది. రాముడు మాత్రమే ఉన్నాడు. తెలివితేటలు గల మనుష్యులకు కృతజ్ఞత ఉండదుగాని జంతువులు, లేళ్లు చూడు,

ఇక్కడ మేత మేపేవాగు పోయినా అల వాటుచే ఈ పట్టును విడవలేకుండా ఉన్నది. అనడం, పైగా దీనిపై తూగోపునడం-గామనికి కడుపుకోత కాదండీ! రాలిబండ, అరటిగోట, లేళ్లు మనుష్యవర్గంకంటే తక్కువ తక్కువ లయిన జంతువర్గ, వృక్షవర్గ, ధాతువర్గముల లోని వయినా మనుష్యవర్గానికి ముఖ్యత బుగి మున్నది. ఇది భవభూతి కట్టిన కట్టకట్ట. నేను చిత్రరచయిత నయితే ఈ స్థానాన్ని చిత్రించి ఉండేవాణ్ణి.

ప్రధానంగా భారతమనకు, ఇంకా ఆ కాలపు గ్రంథాలకు అనుక్కులి కొంత, కల్పనా చూడ సమకూర్చి సినిమాలో మని, పంచ తంత్రం మనకు గ్రంథాలకున్నది. భావనలో గుణాధ్యక్షుని కంటే బృహద్రథా కనుక గుణాధ్యక్షుని కంటే బృహద్రథా మంజరీ అని గుణాధ్యక్షుని కంటే బృహద్రథా తీగంకర కట్టలకు అనుకరణంగా ఆదిపురాణ మనే గ్రంథం ఉన్నది. ఇంకా ఎండి, అపంతి సుందరీ కట్ట, బాణుని కాదంబరీ కట్ట మొదలైనవి, శుకనప్తతి, యశస్వితీకచంభ, సాల భంజికల కట్టలు, విక్రమార్క కట్టలు ఇత్యాదిగా ఎన్నో కట్టకట్టల గునలు సంస్కృతి సాగర్వలంలో ఉన్నవి. అన్నింటిలోకీ పంచ తంత్ర మనేది దీర్ఘకథా సంబంధం. అది గుణాధ్యక్షుని కట్టలకు పూర్వము ప్రపంచ భావలలోని కన్పించుకో పరివర్తతి ముందుది. దానికి ప్రపంచ భావంతరాల కట్ట లన్నింటికీ మూల భూత మయినది. పంచతంత్రం పాతీసంలో చదివి అందులోని ఆమోఘభూతి కట్టకూ, కీర్త్యాటి కట్టకూ పొట్ట చెక్క లయేటట్టు నవ్వినవ్యక్తి ఇంకా అన్ని కట్టల నదవలం కోసం ఉవ్విళ్లు బిగించినాను. పురిలో

కప్పుకొన్న గాడిదకట్ట ప్రపంచభావ లన్నింటి లోకీ ఎక్కింది.

ప్రపంచతంత్రంలో మెలకువతో ప్రప ర్తించ గోరేవారికి పంచతంత్రం పట్టుపట్టునా అనుసంధానం కోవలసిన కథాంశాలూ, నీతి శ్లోకాలూ కల్గిన దివ్యదృష్టిగ్రంథము. దాని లోని పేరు పెరిగిన కోతికట్ట లోకతంత్రంలో ఎంత ముఖ్య మయినది — ఎంత నవ్య పుట్టించేది? కథాసరస్వత్యం, భోతాశపంచ వింశతి, భోజవికమార్క కట్టలు, శుకనప్తతి కట్టలు కథాప్రధానరచనలు.

ఇదిగాక భృంగపంచకమనీ, తుక్కాపంచక మనీ, వాణిజీపంచకమనీ, అన్యాయపురీ పంచక మనీ, ముత్యాకథాగర్భితము లయినశ్లోక పంచకములు చాల ఉన్నవి. సంస్కృత కేవల వేదాంతాది మహాకావ్యాలకూ, ధర్మ కావ్యాలకూ, ఆధ్యాత్మవాదాలకూ పనికి వచ్చేదే కొని పాథానిజన చిత్తఃసోదజనకము లయిన ముత్యాంత్యకములయితద్వారా ధర్మ తత్త్వాల కేవల భోగ్యగ్రంథాలు గలది గాదనే ఆపోహను పై గ్రంథాలూ పరిహరించగలవు.

సంస్కృతసారస్వతిల పైగ్రంథాలకు కట్ట లను ఆకిరం కావడం, ప్రపంచ కట్టల కన్నీం టికీ పై సంస్కృత కథా గ్రంథాలు మూల నుండి కావడం, పై కట్ట గ్రంథాలు నేటికీ సమర్థితుడా ప్రపంచంలో మంచి మంచి కథాగ్రంథ లకు ఊటపట్టు కావడం సంస్కృతసారస్వతి. భను దీర్ఘమానంగా వెలుగుస్తుంది.

ఇట్టి చుమత్కార సారస్వ సమరములయిన కట్టకట్టలను ప్రసవించిన తల్లికి సంస్కృత సగర్వతిక జే...జే...లు.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో విజయవాడ కేంద్రం వారి సోద్యంతో)

కొంచమంత్ర

ఉ॥ నూటపరాటు లిచ్చెను వనూనవద న్యుండ వందు నెమ్మదిగా
మూలక నెంచి వచ్చితిని మానితక్కిరిధనుండ వాటని
సాటి ప్రధాను లెవ్వరికె సంశితరక్షణశక్తి కలదు బా
హుమి కాన ప్రావును కృపాకర ! కొండయ మంత్రీశిఖరా !

చిన్నిమార్పులతో చెన్నైపాఠాలు

ప్రాచీనగ్రంథసంస్కరణప్రచురణలు ఒక కళ కావాలి, తాళపత్రకేషి సుభంగా పోల్చుకోవాలి. కాను తాళపత్ర గ్రంథాలలో విలేకరులు తల కొక ఒక్కంగా వ్రాసేవారు. బండిబిలు వ, పలు న, నలు కతలు, గుడి ఎత్వాలు ఇలాంటివి వ్రాసేవారు. దానికి పలు చాలవరకు వుండదు. దీనికి తోడు వ్యాకరణ కార్యాలైన గడదవా దేశాలు, పూర్వ, ఆర్థినిగువులు, అనుష్టా రానికి మారుగ వర్ణ పంచమాక్షరి వ్యవహారం, పాదాంతరాలు లేఖక ప్రమాదాను-పీటన్ని టితో పరిష్కర్త వ కారడమి నో డిటి లోనో ఇచ్చున్నట్లు వుంటుంది.

ఇలాంటిప్పుడు తెనాలి గానులింగును చెప్పి నట్లు “తెలియనివన్ని తప్పని దిట్టతనా” నిర్ణయించుకొని సంస్కర్తలు తమ కాలానికి అనుగుణంగావున్న వ్యవహారం ఆధారంగా పాఠాలు నిర్ధిస్తూపాఠాంతరాలు కల్పిస్తూ తమవాదాలను సమర్థించు కొన జూడేవారు. నన్నెచోడుని కుమారసంసరణం నన్నయ భారతానికంటే ప్రాచీనమని నిరూపించడానికి పరిష్కర్తలు పడినసాట్లు తెలుగునా గెరింగినదే. నన్నెచోడుని కుమారసంసరణం ప్రతి ఆంధ్ర దేశం మొత్తంపైన దొరికనది ఒక్కటే. అది తింజావూరు. సరస్వతీ గ్రంథాలయంలో మన అదృష్టవశాత్తు భద్రవరకు బడింది. తర్వాతి శ్రమ లన్ని దాని పులికలే. నన్నెచోడుడు తన గ్రంథం అవతారికలో శిశి కవితాప్రస్తావనలో

“మును మార్గకవిత లోకం

బున వెలయగ దేశికవిత బుట్టించి తెనుగును నిశిపి రంధ్రవిషయం [ర”

బున జన జాకుక్యరాజ మొదలుగ బలువు అని అన్నాడు. భారతానికంటే దీని

ప్రాచీనత్వాన్ని సాధించడానికి సమకట్టిన పరిష్కర్తలు ఈ పద్యం నాల్గవ పాదాన్ని “జన సత్యాశ్రయిని దొట్టి చాకుక్యవృపుల్” అని దిద్దివేసట్లు వదలి. దీనితో తెలుగునా దెల్లా ఒకప్పుడు కల్లోలిత మైంది. అప్పుడు

బయలుదేరి కిమిగులకు, వ్యాఖ్యలకు, నిందలకు, ఆశ్చర్యాలకు లెక్క లేకుండా ఇంతమాత్రం పద్యం నాలుగోపాదం (తిప్పని పాదం)లో చేర్చి చాకుక్యవృపుడు ఎవరో ఇంతవరకు తేలలేదు. పరిష్కర్తలు ప్రాచీనప్రతుల పాఠాలను నిట్టి వేయడానికి వనుకొడేవారు. కారణదానికే ఇంతగా వివరించవలసి వచ్చింది.

చిత్రభాగతింలా “మానభూపాలు చిత్రా యభానుడతిడు” అని వుండగా శ్రీ వీరేశలింగం గారింతటి వారికి సంసహం కలిగి ‘చిత్రాభానుడతిడు’ అని తిప్పి వేశారు. దానితో చిత్ర 30 ఏండ్లదాకా మరుగుపడింది. 30 ఏండ్ల పిదప చిత్రాభానుడు సర్వస పాతమని అది సితానీ భాను అనేపది మని శ్రీ కొమట్రాని లక్ష్మణరావు గారు గుర్తింపట్టారు. శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు (చెదరాబాద్) విపులంగా సితానీ భానుని విరివి ప్రకటించారు.

మరికొందరు స్వసిద్ధాంతి నాపసకు కాక పోయినా తాము గ్రామ్యమని భావించిన వానిని ప్రాచీనకవులు ప్రయోగించి వుండరనే సన్నికంతో పెద్దదారి త్రొక్కేవారు. చూతాము, మరాక, పరిక మున్నగుయాపాలు గ్రామ్యాలనే దృష్టితో, చూతము, మరువక, పరువక అని దిద్దివేసేవారు. చూతాము అనేది తిప్పని మాతంబు అని దిద్ది అంతకంటే పెద్ద తప్ప చెశాడు. చూతాము అనే క్రియాయూపం ఫలము, ఫలంబు అయినట్లు చూతంబు కాదనే సంగతి వారికి తోచలేదు. కలుహారం, కల్లారం, యవ్వనం, సుమాహ, బాలకి, సఖుడు అనే సంస్కృతప్రయోగాలు తప్పని భావించి తిద్దడానికి పూనుకొని పద్యాని పద్యమేమార్చి వేయడానికి ప్రయత్నించారు. ఇలాటి ప్రయోగాలను నన్నెచోడుడు, అనంగునివంటి చంద్రకారుడు యతిప్రాసలలో బిగించడంవల్ల కదపడానికి పిలువేక తలలు మార్చే సంస్కర్తలకు పచ్చి వెలక్కొచ్చినవి.

శ్రీ నాథుడు భీమఖండములో చూస్తున్నాడు వలె త్రాడ్యుడు (పగ్గలూగ నిర్జీవంగా అగు) అనే జాతీయం ప్రయోగించగా దానిని

సంస్కర్తలు రాద్ధుడు అని దిద్దివేశారు. భాషా శాస్త్రవేత్తలను బాలకవి శాస్త్రం అను సర్వశ్రమ తూర్పున బట్టారు శ్రీ గిడుగువారు.

కాలనిలో పాఠిని తొలగించి వంచినట్టిని మంచుకున్నట్లు శేఖరప్రయదాలను పరిశీలించి కవి హృదయాన్ని గుర్తించి, సాధుపాఠాలను నిర్ణయించేవారని మన శాస్త్రంలో ప్రత్యేకమైన లక్ష్యం వచ్చు. వారిలో నాద్యైత్య ప్రభువగణ్యులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు. వివిధప్రశ్నలను ప్రశ్నలు చేసి పాఠాలు చేస్తున్నట్టి వారు మూలపురుషులు. సాధు పాఠ నిర్ణయంలో వారి స్రుతిభి అధిష్ఠితం. తాటాకు పుస్తకాలను నింతకం చూడడం చేత కాబోలు వారి చూపు ఎప్పుడూ సాధు పాఠాల పైనే ఆసేది. సంస్కరణకు వివిధ భాషాసాంప్రద్యంలో పాటు స్ఫూర్తి ముఖ్యం. శ్రీ శాస్త్రిగారు సంస్కృత, ప్రాకృత, తమిళ, కన్నడి వాఙ్మూలాలను తిరచి వారు గమక అంతవరకు సహజంగా అర్థంకాని మాటలు తలకట్ట, గుడ్డో, కొమ్మో, మార్చి చెప్పగానే పంతగా అతికడి. ఎంతో హాయిగా అర్థమయ్యేది. తర్వాత ఇంత చిన్నమాట తెలియక పోయి దేమా అని సిగ్గుపట్టేది.

హరవిలాసం, నన్నెచోదని కుమార సంభవం, కాశీఖండం మున్నగు గ్రంథాల పాఠాలను శ్రీ శాస్త్రిగారి కోసం నేకరంధ్రానికి తి. బా. పు. న. శేష ఆకాశం, ఒకరంధ్రలో మామ్య ప్రకృతిని బ్రహ్మలో వాటికి పనిచేసే ఆవకాశం కొంతకాలం నాకు లభించింది. సాధు పాఠాల నిర్ణయంలో వారి కున్న ఆహ్వాన స్ఫూర్తిను కొన్ని తార్కాణాలను పేర్కొంటున్నాను.

ఆంధ్రాప్రదేశ్ కోసం శ్రీ శాస్త్రిగారు హరవిలాసాన్ని పరిష్కరిస్తున్నారు. నేను తంజావూరు నుంచి తెచ్చిన పాఠాంతరాలను ప్రైవేటు చేస్తున్నాను. ద్వితీయాశ్వాసంలో చిరు తొండనంటి కథ. చిరుతొండడు శివ భిక్షులు పండ్లని తేనిది భుజింపని వాడు శివ భిక్షుల కోసం వెదకుతూ వెళ్ళి తేని పద్దంపతులు కనిపిస్తారు. వారిని సాపా

టాకు పిలువగా కొడుకును చంపి వండి వడ్డిస్తే వస్తానంటారు. గతే అని చిరుతొండడు ఒప్పుకుంటాడు. కాని ఇంటికి వెళ్ళి అందరితో వల్లె అనిపించుకో మని ఆశివభాగవతుడు అంటాడు. “కంచి దాపుననే వుండకదా. అడుగామడనా? వెళ్ళి” మృంటాడు. ఇది ప్రసంగం. “అవం చియే గంచి నీకు అడుగామడయే” అని వుంది పాఠం. ఎంత ఆలోచించినా అర్థం కాదు. శాస్త్రిగారికి తమిళముని మెదడులో మెరిసింది. సరే, “పాత మహాగీతా లెన్నోయి?” అన్నారు. ఎంగుకు అడుగుతున్నానో అర్థం కాలేదు అయినా అయోధ్య, మధుర, మాయ, కాశీ, కాంచి, అవంతి, ద్వారక అని ఏడు ఏకరూపు పట్టాను. “ఇంకేం? ఆగం చెప్పు” అన్నారు. నాకు తోచలేదు. “అవంతి అవంతి ఒకటే. అవంతి రూపాంతరం. కాంచీకి కాంతి అనే రూపంకూడా వుంది” అన్నారు. “పక్కన వుండకంచేకదా, చిటికీలో రాగలవు కదా. అవంతి అంత దూరంలోది కాదు కదా? అని అర్థం చెప్పారు. ఒక్క అక్షరం మార్పుతో సంపూర్ణం అతికపోయింది.

వారికి సారి చెప్పి పురిమంచి బెజవాడ వెళ్ళుతున్నాను. కాశీఖండం పాఠాలను గురించి శ్రీ శాస్త్రిగారు ప్రయత్నం వెంకటరమణయ్య గారితో చెప్పిస్తున్నారు. నేను వింటున్నాను. నూర్యన్ని నేను ఘట్టం “సృష్టిక సైత్ర” అని నూర్యనికి విశేషం. సృష్టి కందోయి అనే పాఠం కూడా వుంది. నూర్యకు ఒకడే గమక కందోయిపాఠం వుదరదు. నూర్యకు సృష్టికి కిమ్మ అని చెప్పడం కవి అభిమతమై వుండడం సృష్టి మని గర్వ జగింది. పదార్థం వుదరదు. సృష్టిక సైత్ర అంటే సృష్టిక సైత్ర ఏమిటి? బెజవాడ చేరవరకు శాస్త్రిగారు దానితో కుస్తీ పడుతూనే వున్నారు. నేను అంతేరను. బమ్మ ఎక్కుతుండగా, “కుడిరిందయ్య, అయినా చూడు” అంటూ, “కందెర అంటే ఎలా వుంటుంది?” అని అడిగాను. సృష్టిక కండ్లు తెరపించేవాడు; జగత్తుకు చతువు అని అర్థం చెప్పారు.

నాచనసోముని హరివంశంలో పాండ్రక వాసుదేవుడు ద్వారకపై దండెత్తివచ్చిన ఘట్టం. కొటలో బందోబస్తు జరుగుతున్నది. కొట కొమ్మ కొమ్మకు వైనుంది శత్రువులను ములభంగా

చూచి పరిమార్చడానికి వీలుగా “సోదన దీవి యెత్తుడు” (కొమ్మకొమ్మ నిగంతరమున సోదన దీవియెత్తుడు) అని ద్వారకాధిపతి ఆనతిస్తున్నాడు. సోదనదీవి అని ముదితప్రతి పాఠం. అర్థం కాలేదు. ఇది సోదనదీవి, సోదనదీవి కాదు అని శాస్త్రీగారు అన్నారు. అప్పుడు మాత్రం నాకు ఆశ్రమేందా? మరల వెగ్రిమాపు చూచాను. “కన్నడం వచ్చునని విగ్రహితావుగా, ఇంత మౌనం తొందాః రావచ్చును.” “పచ్చపున” శోధించడానికి, కడకడానికి ఉపయోగించే పోలగ పేరి దీపంలాంటిదానిని కన్నడంలో సోదనదీవి అంటారు. దీనిని సంపకవి ప్రయోగించాడు. ఇది శోధనదీపతిద్ధవం. మన పాత పుస్తకాలు—ముఖ్యంగా నన్నయ భాగవతం, హరివంశం, కుమారసంభవం, బసవపురాణం వంటిది బాగా అర్థం కావాంటే కన్నడ సంప్రదాయం తెలియాలి” అని వివరించారు.

శృంగారవైషధంలో ఒక భోజనవర్ణన. “అవపచ్చళ్లు చవిచూచి రాదరమున పొగలు నెగయగ నానకొపుటములంగు, ఎర్రదనమున” — అని వుంది.

“అవపచ్చళ్లలో ఎర్రదన మేమిటండి? మిగిలినవి పచ్చడా ఏమిటి? ఇంతకూ మిగిలిన మొక్క శ్రీనాథుని తగ్గలేకా మనకు దిశమతి అయింది మంచినుంచి” అని ప్రశ్నించాను. “ఎర్రదనం కాదయ్యా, వగ్రదనం, వగ్రదన మంటే తీవ్రత, కాంక్ష, లేఖకుడు ‘చ’కు తల కట్టు ఇవ్వడం మరచాడు. నీ తలలో కట్టు కట్టు కుంది. అర్థం కాదు” అన్నారు.

వైషధంలోనే చంద్రవర్ణన. చంద్రుడు చలి మిడి ముద్దలాగా, కళంకం నూటిడి (నూల బిండిపిడచ) లాగ వున్నదని నోట్లో వీరూరించే వర్ణన. నూటిడి అనేది అవపాత మని శ్రీ వేదం వెంకటరాయశాస్త్రీగారు నూటిడి అని నిద్రిపే కారు. నూలు+ఇడి బొప్పిభక్తికం రాగా నూటిడి అయింది. శ్రీ శాస్త్రీగారు వివరించే వరకు నూటిడి ఏమిటో తెలియదు.

అన్ని పుస్తకాల పరిష్కరణ ఒకఎస్టే. నన్నెచోడుని కుమారసంభవం పరిష్కరణ ఒకఎస్టే. అడుగుడుగుకు సంకేపాలే. ఉన్నది ఒక ప్రతి. తమిళ కన్నడ సంప్రదాయాలు తెలియ నది ఒక పద్యం పెగలదు.

కుమారసంభవం, ద్వితీయాశ్వాసం 69 వ పద్యంలో “...మి పట్ట కలిగి పాశుపతము పోడుగ నేటికి” అని వుంటే. ఆరం కావడం లేదు. నేను పట్ట కలిగి ఏమిటని ప్రశ్నించగా, శ్రీ శాస్త్రీగారు నవ్వి, “ఏమిటై బ్రహ్మ స్త్రం మాట పోవటం గూర్చి” అన్నారు. ఏమిటనిట్ట కలిగి (పట్ట పై కోపించి) అని, ‘చ’కు గుడి ఇవ్వమన్నాను. గుడి భద్రంగా అని విచ్చింది.

మునుగూడుపదంలోనే ఆష్టమాశ్వాసంలో (159) శృంగార వర్ణన. ఒక నాయిక సగము నిద్ర అంటున్నది, “చెరువున చెరువు తీస్తే కదా నానాపాదవం, బాగా శ్రీలలితయం లోను” అని.

క. చెరువున బుచ్చుక రిమ్ముల
గగనచి గగన మానగానిగతి తగులులలో
చన వాసతి యోతి నే
ద్రువ నేని మనోభ్రమము భరుడు నడయున్.

అని పద్యం. మొదటిపాదం చెరువున బుచ్చుక రిమ్ముల ఏమిటి? శాస్త్రీగారిని పోరాడు వివరించ మిరి. చెరువు అనే పదంలోని ‘చ’కు గుడి దీగంపై, రిమ్ములను కిమురి అని సవరించి గుచ్చు కుంటే పదభోగం వచ్చును ‘నాటికే బుచ్చుక రిమ్ముల’ అయ్యింది. “చెరువున ఈ నే తీసుకుండా నమిస్తే ఏ చేమిటి? ఇప్పుడు సరిపోయింది? అన్నారు. తొలి పాదంలో నుండా ఏంచేస్తామి? కాని నా పాదాభివ్యం కూడా వెలిగిద్దామని నోచింది. “అసలే భావం సంస్కృతించుంచి అపహరించాడండి” అన్నారు. “అది ఆప హారం కావోయ్ వారియెడ వుండే గౌరవాభి మానాలను గ్రంథం చేయడమేనోయ్. శ్రీనాథుడు వ్యయంగా వ్యంపలేకనా, మయూ రుని నూర్వశతకాన్ని స్వీకరించడం? తిక్కన పాల్కురికి వారి పదాలను పదిల పరచుకొని గౌరవించాడు. నన్నయ తనకు ముందున్న కన్నడకవుల ప్రయోగాలు సంతరించి గౌరవం చూపాడు” అన్నారు.

కుమారసంభవం ఏకాదశాశ్వాసంలో యుద్ధ వర్ణన. వీర పురుషులు నాయకులతో తమ మగంటిమిని చెబుకుంటున్నారు.

“పోర బాకు దాల్చి నీరు గొన్నట్లు ప్రతి
బలము నెల్ల బాయపడగ దోలి
గొడుగు క్రింది రూపు బాడిన జయంబు నీ
కత్తు నధిప నన్ను నింత నమ్ము.”

ఇదే మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వారి ప్రతి
పాఠం కూడా పోలీస్ బాకు దాల్చి, శత్రు
బలాన్ని పాగద్రాల్చుతాను అని ఆంధ్ర చైర్మనే
నీరుగొన్నట్లు ఆ సవాల్ క్యానిక ఆంధ్ర శాస్త్రీగారు
ఎంతో ఆలోచించి “పోర బా కదల్చి” అని
సవరణ నూచించారు కొలెనిలో పాచిని పాచు
జేసి నీటిని తీసుకొనేటట్లు శత్రువైనాన్ని
పారదోలి జయం నీ కస్తాను అని ముచ్చటగా
ఆంధ్రం వివరించారు. విని ఎంతో ఆనందం,
ఆశ్చర్యం కలిగాయి.

కుమారసంధివంటోరే ఏకాదశాశ్వాసంలో
తారకాసురునిపై ముట్టడిని వర్ణించే ఘట్టం.
దాడి ఏగ్గాట్లా చేయించడానికే వైవాను క్రింది
వారికి ఉత్తరవులు చేస్తున్నారు. “వారువ
మందు పంపు నహవాసుల నలెవులయి కాపు
గాన్” అనిపాదము మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం
ప్రతిపాఠం కూడా ఇదే. వారువ మందు పంపు
గుర్రం అక్కిడికి పంపు అని ఆంధ్ర చైర్మనే
కుదరడు. కాని ఆంధ్రవిద్యం మోకనరంగంలో
“గుర్రపుదళం...” పంప మని ప్రస్తావన ఉంది.
కనుక ఖరీదు క్షేత్రపుకుంది. మిగిల శాస్త్రీ గారి నే

ఆశ్రయించాను అర్థం అని. ‘వారువ మందు’ అనే
చోట మకారానికి కొమ్ము ఇవ్వవచ్చునని వారు.
వారువ మందు పంపు అయినది. ఏదో కొంచెం
అర్థమైంది. ఇప్పుడు అది కూడా శూన్యం.
దిక్కులు చూచాను. ‘ఏమిటి ఆలా వార్పు
కున్నావు? పార్పుకున్నావు’ అని వారు
ప్రశ్న వేశారు. చూడు అనే ఆంధ్రంలో వున్న
వార్పు ధాతువుకునున్నదిక రూపం (చూచు
టకు) వారువన్ అని తెలిసింది. అంతఃపురం
కాపుగా మనోహరం నిర్మించడానికి కొందరిని
మందు పంపు మని ఆంధ్రం కుదిరింది. వార్పుక్రియ
పార్ తమిళక్రియా సమానార్థకమని పార్వాన్
పార్వాన్ చూచేవాడు, భవిష్యత్తును చూచే
వాడు. బ్రహ్మవేది, పార్వాన్ అయిందని
శాస్త్రీగారు తెలిపారు.

ఇలాటి సన్న వేశాలు వేసకువేలు. గ్రంథ
పరిష్కరణలో శాస్త్రీగారికి దీటుగాల పండి
తులు డాక్టర్ సీతాపతి, శ్రీ మానవల్ల రామ
కృష్ణ కవిగా ర్లున్నారు. నడివయస్సు వారిలో
వారి సాయివి అందుకోగలవారు శ్రీ నిడద
పేట వెంకటరావుగారు.

ఈనాడు ప్రాచీనగ్రంథాల నిల్వప్రయ
ణం అవసరం. శ్రీ శాస్త్రీగారు మానవ
బాడీలో వాటిని నూతనరంగు రంగుతో
ప్రయోగించేటం మొదల.

---గామనింబం.

సి. పి. బ్రౌను

సి. పి. బ్రౌను గారికిని జల్లనై యుండిరా పద్యముల్ చేసినపాప మేమి?

యిల వనంశుడు వనంబుల నెల్ల బ్రోవరా జాగి చేసినయదృష్టం బోమి?

సంపెంగ వాసలో నుద్దంప శక్తియే లేకొట్టుకును బ్రాహ్మి లేదు కాని

హరు డే ప్రమానంబునైన జేపట్టరా గదంగికిని బ్రాహ్మి లేదు కాని

గి. నాకు భాగ్యంబు లేదు గాబోలు నుమ్ము, యెవ్వరికి నీవు యిచ్చి రక్షింపలేదా

కబ్బములమే! కందర్పహరుని సాటి! పరగ నమ్మితి బ్రాహ్మణుఃపాలితిక!

ఇంక సీసంబులను నాల్గింటిని ప్రాచీనములను నైకొని గీతపద్యము నెవ్వరితో విచ్చి
గాడు కవిత్వాగ్రయం దయిన బ్రాహ్మణేర విచ్చిరగనలో నడికించి చెలిచినాడు. ‘భోజనం దేహి
రాశేంద్ర’ యన్న పోరాజుమీది స్లోకమున కిది రచనలో అన్న!

సంస్కృతరూపకాలు - శాస్త్రిగారి

:

అనువాదాలు

శ్రీ బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు

బ్రహ్మముఖముల పాండితీప్రకర్షను చూపి తమ ప్రతిభను వెల్లడించి భాషావాఙ్మయముల కపారనేవ చేసినవారిలో శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు గ్రగఃఖ్యులు. ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు మూలభూతమగు సంస్కృతవాఙ్మయము నవలోదయ చేసి శ్రీ శాస్త్రిగారు తెలుగునకు సాదరభాషలగు ఆటవ, కన్నడములలో ఆసాధారణ పరిశోధన మొనర్చిరి. ఆంగ్లమునఁ గావలసినంత జ్ఞానము గడించిరి. కానఁపరిశోధనమున ఆగ్రతాంబులము గ్రహించిరి. అనువాదము లానయ్యటలో నంత పేసిన చేయనిపించుకొనిరి. పండిత ప్రకాండులలో ప్రథమశ్రేణికిఁ జెందినవారని పేరుపడిరి. కవులలోను, కథకులలోను ఉత్తమశ్రేణికిఁ జెందినవారని కీర్తిఁ గాంచిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిన ప్రతివ్యాసమునందును ఏదైన నూతనాంశము వెల్లడింపఁబడుచు నేయుండును.

మన దేశమున నొకటి, రెండు విషయములలోఁ బరిశ్రమ యొనర్చి, వానియందఁ గూలంకపముగు ప్రజలను గడించినవారు కొందఱుండ వచ్చును. కాని శ్రీ శాస్త్రిగారివలె సర్వతోముఖముగ వైరుధ్యము గడించి, చక్కని కవిత్వము చెప్పఁగలవారు మిక్కిలి యరుదని చెప్పవలెను.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రభుత్వప్రాచ్య గ్రంథాలయమున నిర్వహించినది ఆంధ్ర పండిత పదవి. విరామము నైకొనిన పిదప తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యపరిశోధన సంఘంలో నిర్వహించినది ఆంధ్రపరిశోధకపదవి. ఇట్లయ్యెను శ్రీ శాస్త్రిగారు అమరవాణియొడ నక్షేత్ర చూపుచు వచ్చిన కౌని యుక్షేత్ర చూపలేదు.

‘పరిశోధన’యనునది శ్రీ శాస్త్రిగారికి బాల్యమునుండియు పట్టుపడినది! వీరి పరిశోధనలో సంస్కృతాంధ్రములు రెండును సమాన ఫక్కినే నడచినవి.

సంస్కృతవాఙ్మయమును శ్రీ శాస్త్రిగారు తొలి దినములలోనే ప్రారంభించిరి. ఆందుకుఁ దగిన పాండిత్యము నాయన శ్రీ ఆద్వైత—సోమనాథశాస్త్రిగారిఁద్వ విద్య నభ్యసించి సంపాదించిరి. ముక్త్యాలనాండి నెలువడుమిండిన ‘శ్రీనరస్యతీ’పత్రికలో ఆపూర్వగ్రంథములతోఁ బాటు సంస్కృతవాఙ్మయచిర్చలను ప్రకటిం చెడినారు. ఉదారభాషునకర్తయు, ‘చతుర్భాషాపితామహ’ బిరుదాంకితుఁడును అగు కాకిల్యమల్లభట్టుంగూర్చియు, విద్యానాథ బిరుదాంకితుఁడై, ప్రతాపసుద్ర మశోభూషణమును రచించిన ఆగస్త్యకవింగూర్చియు, చెన్నభట్టు, అన్నభట్టు, బాయనేనాపతి మున్నగువారిఁ గూర్చియు నంతే శ్రీ శాస్త్రిగారు మూల్యవ్యాపములను ప్రకటించిరి.

శ్రీ శాస్త్రిగారు స్వతంత్రరచనలతోఁబాటు కొన్ని యనువాదములను వెలయించిరి. వానిలో సంస్కృతానువాదములును కలవు. అవి కర్ణభారము, మధ్యమవ్యామోగము, ప్రతిమానాటకము, భగవద్భక్తము, మత్తలీలాసము, నాగానందము అనునవి. ఇందు నాగానందమునందలి తొలి రెండంకములే వీరి రచన. తక్కిన గ్రంథమును శ్రీదివాకర్త-వేంకటాచార్యునిగాను పూరించిరి. ఆగ్రంథ మొనడును నే ప్రకటింపఁబడినది.

పయిఁబన్నియును చూపకములు. వీనిలో కర్ణభార, మధ్యమవ్యామోగ, ప్రతిమానాటకములు భాసకృతుల కాంధ్రానువాదములు. మత్తలీలాసము మహేంద్రవిక్రమవర్మకృతి కనువాదము. భగవద్భక్తముమూడ నట్టిదే! దీనిని మహేంద్రవిక్రమవర్మయేరచించినను, వ్యాఖ్యాత బోధాయనకృత మని పేర్కొని యున్నాఁడు. ఈ యంశమును శ్రీ శాస్త్రిగారు ‘భగవద్భక్తము’ తొడిమలో వివరించి యున్నారు.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రభుత్వప్రాచ్య లిఖితగ్రంథాలయమునకై గ్రంథములను సేకరించుటకుఁ గాను శ్రీ రామకృష్ణకవిగారితోఁ బాటు తిరువనంతపురమునకు వెళ్లి, యచట భాస

నాటకములను కనుగొని నప్పుడు మీ రిరువురి కిని వానిని తెలిగింపవలె ననుకోరిక కలిగిన దంట ! కావున ఆ వెనువెంటనే శ్రీ శాస్త్రి గారును, శ్రీ గామకృష్ణకవిగారును కూడ కొన్ని రూపకముల ననువదించిరి. శ్రీ శాస్త్రి గారి యనువాదములలో ఆ రీతిని తొలగి కర్ణభార, మధ్యమివ్యాయోగములను తెలిగించిరి.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారి యనువాదములు మూలమున కన్యూనాలిరిక్తము లయి, మూలమునకు మెఱుగు పెట్టజాలి యుండును. సారశ్యము, రసోచితమగు కూర్పు, తెలుగు నడికాగపు సొంపులు మీ రచనలలోని విశిష్టతలు ! మూలమునఁ బ్రాకృత ముపయోగింపబడిన చోట్ల తెల్ల మీ తెనిగింపులలో చక్కని వ్యావహారిక ముపయోగింపబడినది. ముచ్చటగఁ గొన్ని గ్రంథములనుండి యుదాహరణలు—

కర్ణభారమునుండి - (మూలము)

శ్లో. హతోఽపి లభ్యే స్సర్గం
అస్మాను లభ్యే యశః,
ఉభే బహుమతే లోకే
వాన్తి నిష్ఫలతా రణే.

(అనువాదము)

క. చచ్చిన స్సర్గము వచ్చును
వచ్చి జయించినను యశ మనశ్యమి కల్గున్.
మెచ్చు గల రేది పాపగణఁ
గచ్చునులో రిత్తపాటు కలుగను మావే !

మధ్యమివ్యా యోగమున--(మూలము)—

శ్లో. తాం! తినుణానుమానకాన్తః!
నియమపరాధ్య మనప్రసక్తబుధ్ధి!
కిథమివ గజరాజద స్థభిగ్న
స్థురివ యాన్యసి ఘృప్తతో వినాశమ్.

(అనువాదము)

ఉ. 'ప్రాయపుగన్నతండి! వర
వంపుఁబవల్ గల ముద్దఁగుణ్ణ! యా
మ్నాయనిష్ కచ్చి త్త! నియ
మన్రతతత్త్విర! నాశ మయ్యెదే?
పోయెదే? యయ్యయో! యనుగఁ
బుత్తక! మత్తజంబు కొమ్ములం
ద్రోయుచు ప్రార్థనం ధరణిఁ
ద్రుంగడు క్రొంచువుమాఁకుచందమై.'

ప్రతిమానాటకము - (మూలము)

శ్లో. 'భ్రమతి సలిలం వృక్షావస్తే
సశ్శేన మవసితం,
తృప్తితపతిణా నైలే క్షప్తం
పిబన్తి జలం ఖగాః,
స్థల విభవతంత్రాస్త్రాః కీటా
దశే జలపూరితే,
నవవలయినో వృక్షే మూలే
జలక్ష మరేభియా.'

[పంచమాంకము]

(అనువాదము)—

సీ. 'అలవాలముఁ నిండా' మర్దులువాటి
వారిపూరిము పాటువాటుచుండె,
దగ్గొన్న గము లిత్తరులచెంతలనుండి
యొచ్చెంచి యరదని రావకుండె,
బిలములందు జలమ్ము నెలకొన్నఁ గీటంబు
లంతంత మొకల కగుగుచుండె,
తరుమూలముల నీరు తలుఁగుచున్నకొలంది
వలయులో క్రొంగొత్త వెలయుచుండె
గీ. తీయనీ రిప్పు డిప్పుడె పోయుచున్న
పగిదిఁ గనుపట్టు నీచెట్టుపాదు; లింత
లంతలం బ్రాంతముల జనకాత్మికాత
వెలఁగుచుండె నటంచు నూచించుచుండె'
ఇం దెన్నగీతి నీ చిహితీ పాదములురెండును
మూలములకుమీరి పోషమును తెల్పుచు,
ప్రస్తుతివిషయమున కొంతయు మెఱుగుపెట్టు
చున్నది.

మత్తలిలాసము --(మూలము)

శ్లో. ప్రజ్ఞాదానదయానుభావధృతయః
కానిః కలాకాశలం
సత్యం శౌర్య మనూయతా వినయ ఇ
త్యేకంప్రకారా గుణాః
అప్రాప్త్యంతయః సమీక్ష్య శరణం
యాతా యమేకం కలా
కల్పంతే జగదాది మాదిపురుషం
సర్వప్రభేదా ఇవ.

(అనువాదము)

కా. కాంతిప్రాధి విత్తే నూనృత కలా
కాశల్య దాక్షిణ్యవి
క్రాంతిస్సంత్యనుభావముఖ్యగుణముల్
కాలిక్కలిన్ నిల్ప నా
పాంతన గానక మొత్తమై శరణ మా
భూపాలునిం జెందఁగ

లృప్తంతంబం దఖిలాది నీశ్వరుని న
య్యోస్పృష్ట గన్నట్లుగాన్.

మత్తవిలాసమునందే క్రింది ప్రాకృతగాథకు
చక్కని గేయరూపానువాద మొనర్చినారు
శ్రీశాస్త్రిగారు.

(మూలము)

‘గహీదశూర్ణం బహువేశధాభిసో
శదం పితాత ఉదకీ వహన్తి మే,
శదం చ వహ్ని నిశగ్గభీతణం
ముహూ ముంచామి ఆహం మహోశవీ’

(అనువాదము-గేయము)

శూలాలు పట్టుకొని
చాలా వేషలో వేసికొని
వేలకొద్దీ పితాచాలు
వెళ్ళా ఉంటై నాపాట్లన్;
పెద్దపుల్ల వందలకొద్దీ
దద్దరిల్లా ఉంటై నాలో
గద్దరిల్లామల్ చిట్టుల్ బుగ్గుల్
‘కొవిస్తుంటై నానోళ్ళన్’
నా గానందము—(మూలము)

శ్లో. ఉత్ఫుల్లకమలకేసర
పనాగ గౌరవ్యతే! మమసి గౌరి!

ఆభివాంశితం ప్రసిద్ధ్యశు
భిగవతి! యుష్మత్ప్రసాదేన.

(అనువాదము)

ద్వీపవ : --

అరబూచిన తమ్మి యకరుపున్నట్టి
గౌరవ్యము మేనఁ గల దేవి! గౌరి!
మమఁ గన్నతల్లి యుష్మత్ప్రసాదమున
సమకూరుఁగాక నా సమభివాంశితము
పయి యుదాహృతులు యాదృచ్ఛికముగ
గ్రహింపఁబడినవి గాని, ఏర్పి కూర్చినవి కావు.
ఇట్లునువాదములను వెలయించుటయే కాక
కొన్ని సంస్కృతగ్రంథములను పరిశోధించి
శ్రీ శాస్త్రి గారు పఠ్యురించి యున్నారు.
అందు వీరు సంస్కృతించిన ‘నీతిద్విషష్టిక’ను
శ్రీ కనుపట్ట-మార్కండేయ తర్కగా రెన్వడో
ప్రకటించి యున్నారు.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి గా రే కృషి యొనర్చి
నను, ఆ విషయము నందళికిని వెల్లడింపరు.
వారి యాప్తులకును దెలియని పెక్కు విష
యము లే కాగితములలోనో మఱుగపడియు
నుండవచ్చును. అట్టివానిని పరిశీలించిన
శ్రీశాస్త్రి గారి సంస్కృతభాషా వాఙ్మయసేవ
యితోఁడధికముగ వెల్లడి కాఁగలను. అట్టి
పనికి ‘శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధకమండలి’ వారు
పూనుకొందు రని విశ్వసించుచున్నాను.

కృష్ణ భూ వ తి .

క॥ అప్రదుఁ డక్షప్రదుఁడును
గుప్రదుఁడును నీకు సరియె కువలయమందుకొ
సుప్రద కృష్ణమహీభుజ !
విప్రోత్తమకల్పభూజ ! విద్యాభోజా !

కవి - దాతతో

ఉ॥ పుట్టెడు వడ్ల దూది యరపుట్టెడు గండపురైక్క తక్కడుకొ
బట్టును నూనె పేర్చెడును బందుము సెన్గలు నీక్రమంబనక
గట్టిగ మాసమాసముకుఁ గట్టడి చేసిన బాలుఁ బాలు ని
బాట్టుకు బట్టుకు నుట్టిబాట్టుకు బాట్టుకు బాట్టెట్టురకా.

వర్ణనవిధానంలో పెద్దనసంయమం

శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులుగారు

(గతసంచిక తరువాయి)

మాయాప్రవరుడు కంటబడినప్పుడు గూడ వరూధనీ ప్రవర్ణము జాన్యచిత్రమై, నన్నివేశ సమాచితమై యున్నది. ఆమె కపటభూసురుని జూచినది “కువల న ఘోరల్యా కూడన్” వని సంభవములై మింటబువ్వ పుష్పాడుల” (మ. 8. 87) యందు. వాడెప్పుడు కేవలజ్ఞై విగాలు చిరుముచుండెను. అతడు నిరతివ్రతి యుడు. అది ప్రాతఃకాలము నోడ నే వరూధని వచునట్టి డించి ‘కలక్వలత్కైక కాంచిత్రై’ యెగురెగెను. కపట విప్రుని జూచిసంతన గూమరుగలం గాచిన వల్లపును డెలిసి కాంచిత్రై’ (మ. 8. 89) యనదు! ఆమె గుండజల్లుమనెను. కాళ్లు దొట్రువడెను. ముఖంబుజము దీనమైనది. కనుదోయి చించలమయ్యెను. ఇవన్నియు నా కవి గ్రంథమున బ్రవేశపెట్టిన నాటక పదములు. తరువాత వరూధని ‘గ్రీటు కొనుచు’ ముక్తసరిగా మూడుపద్యములు వలికెను. శాస్త్రప్రకారము చందమామడాదు లంతకుముందే నాగినదిగాదా! అప్పుడుమానూ ప్రవరుడు గ్రుక్కత్రిప్పక విదపద్యములు చదివినాడు. ఇంతకుముందు ప్రవరుడు పెదవి విప్పటయే పెద్ద యన గ్రహము. వాతాశ్వుగ వానిలోఁ గలిగిన యీ మార్పునకు వరూధని మిన్నంది కొన్నది. వాని వాలకముఁ జూచిన, ఆమెకు వాడు మెత్తబడినట్లే లోచెను. ఇంతవరకు నవకాశము దొరుకక తనుకులాడుచున్న ‘సిగ్గు’ గలుక్కున వరూధనిపై మాకినది. ఆమె ‘తన చేతి చెఱగు ఓసముం దెనచుచు’ ప్రణయమానమును జూపెను. జలకేళిలో మునిగియున్న చెలిక పైకి గొడవ తెలియ నే తెలియదు. పిదప వానిను గుంపుగాఁ గూడుకొని, ‘అలతి హాస్యములతో మే మున్నా మనిపించినారు.

వరూధనీ ప్రవరుల శృంగారము గూడ మూడు పద్యములలో ముగిసిపోయినది. ఇతరుల నేక పద్యములలోఁ జెప్పు విషయమును గుంపించి పలుకుట యన కలవాటు. కాని పలికిన ప్రతిపదమును బది పద్యములంత యుండును. అయిత యవకాశములోననే వారి

కొక చక్కని శయ్య గూడ నేర్పాటు చేసినాడు.

రచనమునందుఁ దనకున్న పాండిత్యము సంతయుఁ గనుపరుపవలె ననుదృష్టి పెద్దనకుఁ దక్కువ. సమస్త శాస్త్రపారంగతుడయ్య నే శాస్త్రమర్యాదను జూపడు. వ్యాకరణ పటిష్ఠములగు పదములను భయంకరముగ వాడి చెదరిగొట్టడు. మిమాంసను వెలార్పడు. ఆవశిశ్యము ఆవశ్యపాద్యము. అతని కలిత అచ్చుమన పితానాదము.

ఆకాలమున అన్నిరంగములలోను ముఖ్యముగా సంబంధము గలిగిన వ్యక్తు లిద్వరు. వారు పెద్దన మక్కుతిమ్మనలు. అల్లసాని పెద్దన వ్రాసిన చాటువులు గొన్ని యగపడుచున్నవి. తిమ్మనని గనబడుటలేదు. అనాటి యన్ని రంగములలోను అంత వ్యాపకుడు గనుక నే, ‘మను చరిత్ర’లో నా సమాజము బ్రతిపించించినంత మఱి రేనియందును గనుపింపదు. ‘రాయలనాటి’ జనత యిట్లున్న దని చెప్పుటయేగాక, యా సమాజ మెట్లుండవలెనో గూడ పెద్దనలు చెప్పగలుగు. ప్రథమాశ్వాసమున బ్రహ్మాండమగు సీసపద్యమన గృహస్థాశ్రమమును వర్ణించుట, నాటి శైలులు — వైదిక మతమునందలి ‘వర్ణ వ్యవస్థ’పై దండెత్తుట చేత నే.

మనుచరిత్రలో పెద్దనామాత్యులు వ్రాసిన సీ. బుద్ధింధియంతో భములకుఁ బెట్టనికోట, విపదంబు రాశిగుర్వికృతి కోడ, ఖలగ రాలాప మార్గణ కజ్రకవంబు, రణమహిళలికి శ్రీరామరక్ష, శాత్రువర్గుల్య సంస్తంభనౌషధి, మొనయు చింతాశ్రేణి మూకవిప్పు, యోగాదిసంసిద్ధి లాడఁగూర్చుపెన్నిధి, తూలు నేకాకుల తోడునీడ,

గీ. సకలసుగుణప్రధానంబు సకలకార్య జాలసాఫల్యకంజైకసాధనంబు స్థైర్యగుణ మట్లై ధైర్యంబు దక్కి పోరఁ దత్త్వమింతురె యకట! మీతరమువారు. ఈ పద్యము మనుచరిత్రకై రచించినది గాచని నా తలఁపు. అంతకుముందే యే

రాయమారు యధ్యక్షులతో కేవలమే తెచ్చుకొట్టుటకై వ్రాసియుండును. ఆ పద్యము బాగుండుటచే గావ్యమున వాడుకొని యుండును. నా యీ యూహ కా 'రచనము'లోని 'మితరము వారు' అను మాట యుపసార్థగ కము. ఆ పదము చాటువున కడికినంతగా గావ్యమున కతుకుట లేదు. అది యట్లుండె.

స్వగోచి ముసలితనమున — మన మొక భాగ్యతోనే యేడ్చుచుండగా — మువ్వరను గట్టి కొన్నాడు. ఆ వేడుకను గమనించిన యొక హంసి వాని దక్షిణ నాయకత్వమునకు మెచ్చికొన్నది. అపు డా రాయంచమాటులు విని యొక చక్రవాకి 'నీ కేమి పిచ్చిపట్టినది ఈ స్వగోచియందు వీరికి బ్రేమ లెక్కడివి? ఒక్క పుగఘని యందు — 'సమతాభిమానవతు' లైన మగువల కను — గమే యున్నచో, నెండ మావులలో నీ కల యుండదు? ఆ నాయక — స్వగోచికి దాసీనికరమువలె కనపడెనాను. అంతే పామ్య'ని (మ. 6. 72, 78) అలము సేసెను. ఇట్టి సన్ని వేశమును మహాకవి మఱలఁ జెచ్చినాడు. ఒక హరిహోత్రంసమును లేటిపిండు, సానురాగముగ మెయి నాకు చున్నది అపుడు వాడు 'తలఁగుఁడోహా! నేను స్వాగోచి నే! నంకెనాక్షులతోడ నెల్లప్పుడు దర్పన్ముఖిఁ గ్రీడింప' (మ. 6. 70) నని చూంకరించెనట! ఈ విషయమును మఱల మఱల చాటిచెప్పట ఆనాటి బహుభార్యత్వ మనెడు చెడుగును ఖండించుటకే యని తోచును.

మన జాతికి సంప్రదాయము నీకమువంటిది. మండ్రియైనను, చెడ్డయైనను వారు తొందరగ వదలరు. మార్పు బ్రదికియున్న జాతికి గులులే గావచ్చును. కాని, పునః పునః పరివర్తన శీలమైన జాతి తెగిన గాలిపటమై పోవును. 'కనుచేడు'న జక్కిన మయాధిని ప్రవరుని నొప్పించుటకై బ్రహ్మాండముగ శాస్త్ర చర్యలు తోడినది. అన్నియు విన్న ప్రవరుఁ డొకసారి నవ్వివాడు. నవ్వి 'మోక్షులక్ష్య పథ్యాగమ సూత్రపక్తి కివెపో! మీ సంప్రదాయారములో' అని మొకమాటతో నెగురఁగొట్టి నాడు. పేతువాదమును మనవారు శ్రుత్య విరుద్ధమైన నీ యంగీకరించిరి. కాని నాఁ డా తర్కమునకు వెలలేదు. మనకు విజిగిన

మయాధిని 'గానట బీనట'గా పుగాన గాథలు ప్రవ్వెను. దాని కొ ప్రముండు బహులే యుపగ లేన. మయాధిని పలుకుచుండినంత సపు అమె — 'మేనిజవ్యాదివసం గవంబించు నొడులు' గడిగి కొనుచుండెను. పెద్దల మాటలే ప్రమాదముగాని వారి సవితముగాని లోటుపాటులు గాదన్న 'వ్యాసవసనము'ను జక్కగా మననము సేసిన వాఁ డామనుష్యుఁడు.

ఇంత జాగ్రత్తగలవాఁడైనను — సముకాలిక మగు నుద్రేకమునకు లోబడి యాకవి యాచిత్యమును జెడగొట్టికొన్ని తావులుగూడ కావ్యమున నున్నవి. వలపున గలిగిన వింతి వేడికి — సిలుగులఁ బడుచున్న మయాధిని చంద్రుని బడఁ దిట్టుచు.

క. గోవధము సేయుతురకల

మంబువు నీవు మొదలఁ దక్కగ పాంథ శ్రీ, వధము సేయు నోక !

యనుచున్నది. ఈ జాతిని గుఱించి పెద్దనకుఁ జెటినంత — మయాధినిఁ జెలికుదను కొంగును. ఇట్టివే మఱికొన్ని యక్కడక్కడఁ గనబడును

ఏండ్లును బూండ్లును, యెఱకలు గట్టికొన్న, చెప్పక చెప్పెడు, నోములు నోచినమ్ములు ; నామరతంపగ, మొదలైన ప్రయోగము లా మహాకవి జెనుగు బ్రతుకుల లోతులు దడవి తెచ్చినవి. కొన్ని స్వయముగ కనిపహజ మైన రసవాద విద్యతో నిర్మించికొన్నవి. జమకాము, ఘాసకము, ఇత్యాదులు—యెన్నో నాశ్యమండి తెనుగున గలిసిపోయిన కన్నడ పదాలు. మొహదా, ఘరుంజ, సిరాజీ వంటివి కొన్ని యవ్యదేశ్యములు.

పెద్దనామామ్యుల పైకికి ధ్వని ప్రాణము. అక్షర సంయోజనముం దాయనకుఁగల జాగ్రత్త యన్యుల కెవ్వరికిని సాధ్యముగానిది. 'తరు గహనగుహావిహార' అనుచోట — నా గవుల యొక్క వైశాల్యమును జూపు చున్నాడు. 'తరుషండమండలాంతర' యనున దగణ్యములో తఱచుండనమును, 'ఉద్దండగండక పెదండ' యను సమాసము ఆగణ్యకములైన మృగముల క్రూరత్వమును జెప్పక చెప్పుచున్నది. మయాధిని యిల్లు చాల విశాలమైనది. ఆ వైశాల్యమును జెలుపుటకు గుర్యత్తరసంయోజన మెక్కువగాఁ గల 'కారులము' గావలసి వచ్చినది. 'పెద్దన్న

గారి అబంజని కాంచె (మ 2. 3) యను పద్యము వానలు గురిసినట్లు, వంకల బాంజె యున్నది. ఈ పదనే యాతడు చతుర్థాశ్వాసమున గూడఁ జేసినాడు. అక్కడ నాకవి వర్ణించిన 'కనకాచిలపటరకభీకరమై' (మ. 4. 11) యనెడు రచన మచ్చముగ వాననే గురిపించును.

వరూధని ప్రవరని జూచి నంతనే, 'మమీ సురావ్యయం బెక్కడ! యీతనూ విభవ మెక్కడ?' అని యన్నది. ఆమె కీర్తినిజాతి యెట్లు దెలిసెనే? అనలు ప్రవగుని రూపము నాకవి 'నకలు ప్రవగు'ని జూచి యూహించుచు (3. 71) మనును.

నాటి రాచమరియాదలు అమాత్యుడైన పెద్దనకు బాగుగాఁ దెలియును. మనోరమ పెండ్లికి నలకూబరుఁడు వచ్చినాడు. అపుడు యక్ష యవరాజు కూరిమి మంత్రితో నేకత మాడి కుబేరుని శేరిట వహువల నాధిగ్య దించి యుడుగరల సమర్పించెనట! (5. 96) ఆ వస్తువులను జదివించిన పురోహితుఁడు నార దుఁడు. పెద్దవాఁడైన కుబేరుఁడ ఁడగా-నలకూబరుఁడు-దన-పేరిట జదివించుట-అవినయప్రదగ్ధ నముగదా! గంధర్వరాజు బిడ్డ పెండ్లికి గుహ్య కేశ్యుఁడు స్వయముగ రావడు. ఆయన 'దర్శా' పెద్దది. అందుచేఁ గుమారు నంపించినాడు.

గంధర్వరాజును రాక్షసత్వ మావేశించి నప్పుడు పెద్దనల వర్ణన ముక మహాపుష్టి. (5. 24) ఇట్టి వర్ణనమును గాళిదాసు కాకుంఠిలమునరెండుమాడు చోటలఁజేసెను. పెద్దన్న గారి యీ రచనముగూడ నాబాలికఁ జేరినదే.

ఆనాటికివులు జిజ్ఞాసతోఁగాని, జిగిషతోఁగాని సమకాలికుల కావ్యములను జదువుచుండిరి. ఇప్పు డా రెండును శూన్యము. మనువసు చిత్రలనిండ ఈ పోలికలే యున్నవి. అట్టివే పెద్దన్న తిమ్మనల కావ్యములందును గలవు. పారిజాతాపహరణము మనుచరిత్రకంటె ముందే ముగిసిన దని నా యూహ. రెండు మూడుదావారములు మాత్రము చూపింతును. ముక్కుతిమ్మన పార్వతిని ముగ్ధ నాయకగా (పా. 1. 2) వర్ణించినాడు. దీనిని గాంచిన పెద్దనామాత్యుల మెను 'మధ్య'గా (మ. 1. 1) దయారుజేసిరి. ఈ లక్షణముల ననుసరించి, భట్టమూర్తి పర్యతరాజకన్య ప్రాధనాయకయై (వ. 1. 5) గూర్చున్నది. తిమ్మన్నగారి

గూఁపలి వర్ణనము మంచి యర్థపుష్టి గలిగిన పద్యము (పా. 1. 3) దీనిని జూచి 'పండ్లు పులిసిన' పెద్దన్న మెల్లగాఁ జల్లని భ్రాంతి మంతము నని వేసినాడు. రామరాజభూషణుని వినాయకుఁడు పెద్దగా నెదిగి, సంసారమును విచారించి కొనుచున్న రాజు. శివుఁడు సంబంధించిన పశుల నన్నిటిని దానే చక్కఁబెట్టుచు, 'పితృప్యాంతములను' బాగుగా నెలయించి వేసెనట! ఆయన వక్త్రము సామాన్యమైన యేమిది గాను; అది (వ. 1. 7) 'యథ రాడ్వక్త్రము.'

'అల్లసాని'వారి హాస్యము చాల లలితమైనది. ఒక పదముచే, ఒక యలంకారముచే నాతఁడు హాస్యమును ధ్వనింపఁజేయును. వారి నవ్వు పెదవి దాటిరాదు. 'నెలనివాటనవ్వుట' ఆయన పెద్ద హాస్యము. ఒక్కొకసారి యట్టి ఘట్టములలో, పాఠకులనే 'యూహించికొను' డని దాటిపోవుటయుఁ గలదు. మనోరమా వివాహమునఁ బేరటాండ్రు వహువరులకుఁ గడు నవ్విం చుచుఁ జేసెను. (5. 94) ముడివెట్టరట! వా రెట్లు 'నవ్వింపిరో' మనకుఁ దెలుపలేదు పెద్దనలు. తపస్సు నడపుచున్న ఋషి 'దూది రాశిగాఁ జేసిన తీతి' ముం డెనట! వారొకసారి హాస్యమును 'పాము గడు ముదిసి కడపట గామగు చందము'న—అని యంకరింతుగు. 'జిహ్వా శ్రుప్తు డల్లు', 'వీసాల పైఁ దేనియదా' 'ఈ పాండిత్యమునకుఁ దెక్క మఱయింపఁ గంటిమే' మొదలైనవి—దములలో, పలుకు బడులలో వారు సేయు హాస్యములు. పెద్దన హాస్య మగ్ధ మగుటకు మనకుఁ జాల లలితచూదయము గావలెను. 'బీద బలిసి బంజెకాఁడైన పొరువులు బ్రదుకుఁగనునె!' ఇది—'అల్లసాని' కవుల దండి హాస్యము.

పెద్దనామాత్యులు గాయల కాలమున సాహిత్యమున వెలిగిన మహాశీతి. ఆనాటి యన్ని కావ్యములును ఆ సహస్రకరణుని కాంతి పుంజములచే జగజ్జలాదినవే. వానిని విడచిన విద్యానగరి సాహిత్యమే లేదు. వారున్న నికఁ గావలసినది లేదు. అతని కవిత్వ రత్నాకరము. దానిమండి నాటి కవులు కావలసిన 'జాతి రత్నము'ల నేరుకొని, 'విలుసానలు' పట్టించి కొన్నారు. కవితాపితామహులు చెఱచిన పాత్రలుగూడ—'స్వరోచి'ని బోలినవి-గాన్ని యున్నవి. అవియు రత్నాకరమున జలజంతువుల వంటివి. అంతే! (సశేషము)

రాజరంజన విద్యావిలాస నాటకం

శ్రీ ఎన్. వి. జోగారావు.

బ్రిటి తంజాపురాండ్ర తాళపత్ర గ్రంథ సంఘమునకు చెందిన యొక అమూల్య యక్షగానము. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రచురించిన కేటలాగులో గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయ నూచికలో గాని యిది చేర్చబడలేదు. కాని యొక కాగితపుప్రతి ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున గలదు.

గ్రంథకర్త :

తంజాపురు మహారాష్ట్ర ప్రభువులలో నొకడగు తుళజరాజు. ఆ భోజరాజు వంశమున తుళజ నామధేయు లగువురు గలరు. ముంగు నిరూపింపబడు గ్రంథస్థ నిదర్శనములబడి ఏతద్గ్రంథకర్త తలదండ్రులు దీపాంశు, ఏవోడీ-శహాజీశరభాజీ లెని కగ్రజులు. ఆ మహారాష్ట్ర రాజవంశమున ఏవోడీలను ఇగువురు గలరు. కాని యేతద్గ్రంథావతారికలో ఏకమహారాజు స్తుతిలో నతడు 'శాహానంద్రాత్యజ' డని యున్నది. అతడే ఛత్రపతి శివాజీ సకల తిమ్మడు, తంజాపురమున మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠాపకుడును. అందుచే నీ గ్రంథకర్త మొదటి తుళజరాజు గుచు న్నాగు. రెండవ గూతడు గ్రంథకర్త యొక్క నా 'అదోక' కిందలేడు. ప్రస్తుతి గ్రంథకర్తకు 'సుక్కోటీ' అను నామాంతరము గలదు. అతని రాజ్యపాలన కాలము క్రీ. శ. 1729-35. (ఆం. వి. ప. కేటలాగు). ఈ గ్రంథరచన మా కాలముననే సాగియుండవచ్చును. శివకామసుందరీపరిణామము నింకొక యక్షగానము, సంగీత సారమృతమును నొక శాస్త్రగ్రంథము నితని గ్రంథాంతరములు. ఆ రచనల పార్యాపర్యవిచారమునకు ఆధారము లగుపింపవు. తుళజరాజు విష్ణుమతసహస్థు వగు శివభక్తుడు. పాడి యెరిగిన రాజు, కవి, పండితుడు, శాస్త్రనికషయితమైన సంగీత ప్రియత్వము గలవాడు. తలదండ్రుల యెడనె కాక అన్నలన్ను నలభి భక్తిప్రపత్తులు గలవాడు అని గ్రంథావతారికల ద్వారా విశదమైనది. ఆ యోగ్యతలన్నియు నొక యెత్తు. అతని ఆచార్యత తత్వజ్ఞాన మొక యెత్తు. ఆ జ్ఞానమే యీ యక్షగానరచనమున కధిపానము.

గ్రంథావతారిక :

నాంది. ద్వి. 'శ్రీమచ్చిదాసంద శివ జగత్కంద సామాదినిగమప్రసవమకరంద ఆతిశయాధార పద్మాంతరామోద లెతమధువ్రత లనత్పి. వస్వరూప పరిపూర్ణ నిర్గుణ బ్రహ్మాండకోటి సుగుచిరమణిసూత్ర (సు) నానదీప సరసాక్షి గాకాగ సజ్జ నాధారి కనుజించి గక్షించు కరుణాపయోధి.'

నాంద్యంతమున వసంతకర్ణము. నూత్రధారుడు వచ్చి పారిపార్వతుని పలకరించి 'తుళజమహీ పురందగుండు గావించు నావరాహ స్వామి మహాత్మ్యంబు కనుగొన పరమహంసలు, పరమయోగులు, పరమమును, పరమ వైష్ణవులు, తక్కిన సన్నిజములు వచ్చి సభ గూడినారు —

'ఇహపరంబులు గల్గ నూనించి భక్తి నెలను తుళజేంద్రు డెలమి గావించిట్టి రాజరంజన విద్యావిలాస విష్ణు దక్షిణాయంతము సభ మెచ్చి నభ్యుతముగ'

అని పని సంస్కృత స్లోకములలో వరుసగా నిత్యాంధమగు సుధమును, సగస్వతిని, ఆదిమ కవులను, ఏకమహారాజు దీపాంబికలను, శహాజీ శరభాజీలను స్తుతించి, సభాసమస్కారము చేసి, భూజేపిని ప్రార్థించి పుష్పాంజలి సమర్పించును. తనుపరి యొక ద్విపదలో కథాసంగ్రహము చెప్పబడినది. తరువాత పారిపార్వతు 'డక్షైత' మాహాత్మ్యము సుగ్గడించును. నూత్రధారుడు విఘ్నేశ్వరు నావాహనము నేయును.

కథ :

పారిపార్వతుడు 'విఘ్నేశ్వరుడు వచ్చెను, మహాసంతోష మాయె నోయి' అని 'పరికిన మాట వెంబడినె సంతోషుడు' (ఆత్మమహారాజు కొలువు కటికీడు) వచ్చును. వాడు వచ్చి సభకు మెచ్చరిక చేసిన యంత పుండరీక పురాణకు డాత్మమహారాజు కొలువునకువచ్చును. అప్పుడు మాయాదేవి అరివడ్వర్గ జనయిత్ర,

గాత్రపురాధపతి యగు జీవరాజు మంత్రులు చిత్తశర్మ మజ్జాన వగ్యుల దమ్ము చూచుకొని తన్ను తనయనహితముగా వెడల నడవగా 'కడుపు చురుక్కని' యట గదలి తన 'కంచంత కాపుర' మొగడి వోయినదని మొగబెట్టుకొనుట కాత్మమహారాజు నగరి 'బంతు' (మొగసాలి?) వాకటికి వచ్చి కటికముతో రాజుగారికి 'నా మోటు మందలించి' (విన్నవించి, చెప్పి) భేటి (సమఖము) చేయించివోయి' అనును. భేటి యగును. ఆ భేటికి మాయాదేవతల ఫిర్యాదీలై మోహమాదా, కర్మశర్మ, 'పశుపతులకును పైతము సశరణ స్వర్గఫలము నమకూర్చువాడు' ముఖాభి ధానుడు, 'వ్యవహారం తప్పి మోట్లాడితే యెవరి పేగెత్తును' ఆ పేరు' గలవా డధర్మము (వాడు నైవేద్యమున కలిమహాశయుని విధమున నుపన్యసించును), గామసీ బుద్ధినియు వత్తురు. జీవరాజు మంత్రులమోటు విని మించివాడై పోవు చున్నాడని వీరి విచారము. ఆ సందర్భమున ఆత్మరాజు రాజనీతి ప్రవచనము!

'తా వివర మెఱిగి నచివుని

భూవస్థితి తెలియురాజు పడయును సుధములో

కేవలసచివాయ తత

భూవిభు కేవళ కీడు పొందించు మహిమ్,

తరువాత రాజుగారు 'ఓరిమి మోహన యోగి' నీవు... జీవాపురస్థితి తెలుసుకొని! ఊహించి మటుమీద సుచితకర్మములు' అని మోహనిని నియోగింతును. అక్కడలో కథారంగము మారుచది.

జీవరాజు కొలువు ముందుగా ధర్మము నభి వాని నెచ్చరింపవచ్చును. తరువాత చిత్తశర్మ వచ్చి, ఆత్మరాజు మాయాగుల కథయ మిచ్చి తమపై వారిని పురికొల్పి నున్నాడనని 'వలనొప్పు నే గాలి వార్తగా వింటి' నని చెప్పును. మజ్జానవగ్యయు, నిశ్చయుడును వత్తురు. ఆ వేళకు మృగేంద్ర వాహనము లేగు గాని మణిస్తంభునివలె దిగినాడు మోహన యోగి. నాటకము పేరు సార్థక మగునట్లు జీవరాజు, అతని యా ప్రవర్తనవారిలు నాశ్చర్య చకితులగునట్లు వింతవింతవిద్యలు ప్రదర్శించును. జీవరా జతని నిన్ని విద్య లింత పిన్నవయసున నేను లభ్యునిని ప్రశ్నించును. అంతయు శివుని చిత్తము, తన తపోభాగ్యము నని వాని నయా ధానము. అది విని నోటినుండి జీవరాజు

తపశ్శిక్ష వగును. ఆత్మరా జతని తపమున మెచ్చి శివస్వరూపమున సాక్షాత్కరించును. అంత జీవేశ్వర సంవాదము - జీవుడు మునిమృని: శివుడు 'వినవోయి' జీవరాజ! సంసారములో నున్నప్పటికిన్ని భూసలలోని దారము వలె నిస్సంసారివై నిరామయుండవై యుండవోయి' అని. అవితథము శివునాజ్ఞ. తరువాత జీవరాజ మాయాదేవులకు వాగ్దాదములు నడచును. మాయ తన కన్నకొడుకు కాముని పెండ్లికొడుకు నొనర్చి వంశ ముద్ధరించి పుణ్యము కట్టుకొమ్మని శివుని బలిమోలును. రతి మన్మథుల రాకలు వర్ణింపబడినవి. మాయా దేవీజీవేశ్వరిల ఆధ్వర్యమున వారి కల్యాణ కాండ జరుగును. మల్లోరి తిమ్మనభట్లు, దోశల కాశీభట్లు 'వివాహంబునకు యాజ్ఞ కంబు నేయ' నరుంతురు. వారి వెంట పేరటొండ రాకలు. వారి రాక లెల్ల వెట కారముగా వర్ణింపబడినవి. అట్టి వెటకారములు నాటి కృతులందు మిగుల సామాన్యమైన విషయము. గంధర్వుల మంగళగానముతో గ్రంథము ముగియును.

గ్రంథాంతగద్య :-

"శ్రీమద్భాగవతం కలకాంభోధి రాకా శిశాంక సమగ నిశ్చంక, వృషాంక పాద పంకజ నేవాధుగంధర సకల భామకాంతా నిర్వాహం విలస జీవమహారాజ నీపాంబికాతనూజ కామమహారాజ శరభరాజానుజ తుళజమహారాజ ప్రణీతం రాజ రంజన విద్యావిలాసనాటకం సగమాత్య ప్రతయే సకల విద్యస్మనేకల శ్రేయశ్చైవ || శ్రీ దక్షిణామూర్తయేనమః ||"

గ్రంథసమీక్ష

విషయము తాత్త్వికము. వివేచన సాంకేతికము. జీవన్ముక్తిని, గృహస్థాశ్రమమును సమర్థించును. కథారంభమున పారిపాశ్చ్యోకవచనము ద్వారా గ్రంథ ప్రతిపాద్య విషయము అద్వైత సంబంధియని కవియే నూచించినాడు. ఇతివృత్తమును బట్టి తంజావూరు గ్రంథసంపాదకులందరి పరమానంద తీర్థయతి ముక్తికాంత పరిణయము, చల్లా నూరయ్య వివేక విజయము నిట్టివే. అస నీతరగతి కావ్యము లన్నియు కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధ చంద్రోదయమునకు మోసన

పులికలు—ఇది యదంతరమో స్పష్టపడలేదు. ప్రారంభ పరిసమాప్తు లందలి స్థితివాచనమును బట్టి నిశ్చంకముగ నిది శంకరాంతర మనవచ్చును. ఇందు విషయము పట్టుకొన నైనను గదిన సూత్ర మైనది. అచ్చట స్థితి వ్యాకరణికపు నుడికారము ముచ్చటగా వాడబడినది. కంఠంత కాపురము, గాలివార్త, మందలించుట (చెప్పట), పలుకరించుట (చెప్పట), లోకువ, ఝారీ, బంకు (మొగసాలకీ), ఛేటి (సముఖము లేక దస్యము), తోరిహత్తుగా (అధికముగా) మొదలగునవి కొన్ని ప్రయోగ విశేషములు. ఇందు దశపులు, ద్విపదలు, కందములు, సీసములును గలవు. దశపులలో మోహని రాక మోహనాగములో, ఆనందుని రాక ఆనందశ్చరవిగో, శంకరసాక్షాత్కారము శంకరాభరణములో చెప్పబడుట యొక విశేషము. పద్యములలో కందసీసములు త్రిమిగా వాడబడినవి. ఆ గెండింటికి వాచము కవికి బాగుగా పట్టుబడినది. అందును కంఠపద్య ప్రియు డనవచ్చును కవిని.

ఇందు గ్రంథారంభమున నాండిశుభాచారము, వసంత వర్షము, సూత్రధార పారి పార్శ్వకుల ప్రస్తావనయు గలవు. అది మార్గనాటక సంప్రదాయము కలదు. ఆపృటికే యక్షగాన రచనమున నది కొంత పొడవైనది. తుళితాజా ఋతుకీర్తనము చేయుట, పారిపార్శ్వకుని ప్రవేశపెట్టి సక్రమ ప్రస్తావన రచించుట ద్వారా ఆ నాటకరణము నకు సమగ్రము సంపాదించి, తరువాతి గదన లకు తన కావించిన మాన్యు నూహలగా నిలచినాడు. అతని శివకామసుందరీ పరిణయమునందును నిది స్పష్టమైనది! అంతేకా దతని యక్షగానములు గెండింటికిని చాల పోలి కలు గలవు. గ్రంథపు లెక్కగడ సుళుకరి; ఆ వసంతవర్ణనమందలి కందపద్యము, శివో

శివోజల స్థితి, శభాకంఠము మొదలగు సంస్కృతము లంత. సంస్కృతి శివోజలను గెండింటి నుభాతిభిముగా వచ్చినది. గెండింటి భూతిపి వ్రతము. పుష్పాంజలి సమన్వయము, భూతిపి స్థితి లుంగు జనుశివోజియాక శాల ప్రసంగ లుండిట చూచి కవిస్వప్నలో నొక శివోజి స్థితి గోచరించును. గెండింటి కథాసంగ్రహము ముందు చెప్పబడినది అది నాటి యక్షగానముల సామాన్యమే. కాని యట్లు కథనము గదాపారించుట ప్రాధికపుల పరిపాటి గాని సంస్కృతి తప్పదు. గెండింటిను తుళితాజా మహాత్మ్యములు గావించి నావరహస్యాన్ని ప్రశంస, ఆతని అన్వేషిత్రి ప్రశంసయు, చూడగానే ప్రశంసయు గలవు. గెండింటి అవతారిక లొక్కటిను, గదనా గానీయు సాధారణము. శివకామసుందరీ పరిణయమున గాజరంజన విద్యానిలకమున నున్న గ్రంథాంతగన్య లేదు. అది లోపించి యుండవచ్చును.

ఒక చిన్న విశేషము. సూత్రధారచనము లెల్లను పాత్రప్రవేశనూచనమునకు, కథానానంధానమునకునుగిష్టమైనవే. కాని తుళితాజా పాత్ర లనుచిత్రముగా ప్రవేశపెట్టెను. ఆచూలమట్లాకు గ్రంథాదిని సూచింపబడినట్లు సంబోధ పాత్ర ప్రవేశపెట్టు బడినట్లు అనగా మరొకరి మాటలలో తమ శివు తడవబడిన వే పాత్రలు ప్రవేశించును. భాగవతులు (కంఠప్రదర్శన హంగు దాకలు) పాత్రలను బల్కరించుటయు స్పష్టముగా నిందు గలదు. ఇది ప్రదర్శనోద్దేశమైన నుట కెట్టి యభ్యంతరమును లేదు. అందులకే గదా నాటక నామకరణమును చేయించు కొన్నది. కాని యట్టి సాంకేతిక ప్రక్రియ గల, తత్త్వము విషయమైన నాటకము ప్రదర్శనమున కెక్కినచో నంతి రక్తి కట్టగలదా యని నా యనుమానము.

వేటూరివారి చాటువులు

శ్రీ వేమూరి సీతారామశాస్త్రిగారు

* :—

పూజ్యపాదులు కీర్తిశేఖరమునకు శ్రీ శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు జగ మే

ప్రసాదములు నిండుచుండగా నుండిన పండితాదులు. గ్రామమునకు బాంధ్యము భావలలో బాగు ప్రసాదము గల వారు. పాశ్చాత్య పరిచయముగూడఁ గలవారు. రసవిక్రమవిశేషములు. నిష్పత్తి పాదులైన విమర్శకాగ్రసరులు. విశ్వమానవకల్యాణము నాకాంక్షించు నిగాడంబర యోగిపుంగవులు. ఇట్టి మహనీయులను గన్న యాంధ్రమాత యత్యంతము గన్యరాణి. ఆంధ్రభావతీ తద్వారమున నాంధ్రలోకమునకు నెంతో పాలు కావించుచున్న, కావించవలసియున్న శ్రీ శాస్త్రిలుగారిని పూర్వపురుషాయుఖ్యులను గాక మున్నే శోల్పోవుటచే గడుంగడు గుర దృష్టురాలు కూడ. ఇది వారి కుటుంబము, బంధుమిత్ర శిష్యవర్గముమాడి వేటుగఁ జెప్పఁ బని లేదు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు వారు ఆబాల్య పరిచితులు, మిత్రులు, గురకల్యులు, ఆదర్శ పానీయులు. శ్రీ శాస్త్రిగారి శిష్యులమున్నున్న జ్ఞానకల్యాణకా పేదకట్టపట్ల ప్రసాదము దానికి నాలుగు మైళ్లలోనున్న పల్లవర్మ నా జన్మభలము. శ్రీ శాస్త్రిగారు కేవలము బడి చదువు పుండ చేరినాని స్వగ్రామములోనే శ్రీ మద్వారి సుందరరామ శాస్త్రిగారి యొద్ద కాళిదాసత్రయము నభ్యసించిరి. శ్రీ శాస్త్రి గారి తల్లిదండ్రులు ఉత్తమ క్షత్రియ సంస్కృతి ములు గలవారు. పాద్మతీమరి మేల్కొలువలె నాదగ్గదంపతులుగా నుండి వారు. తండ్రి శ్రీ సుందర శాస్త్రిగారు వైద్య ముఖ్యమైన విద్యగాఁ జెప్పకొన్నను భగవతి భగవతాన గ్రంథములను లోతుగా తిలకి చూచి వారు. ఉదారహృదయులు. వారి గర్భవాసమున జనించినవారందఱును ఒకరిని మించిన ప్రతిభాశాలు లొకరు. అందు నాయకమణి యనఁదగినవారు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు. కుమారులను కేరళ శేష్యులని కథలను గాథలను విమర్శ

పూర్వముగా బోధించుచుండువారు శ్రీ సుందర శాస్త్రిగారు.

తండ్రిగారి సహపదేశముల ఫలితముగా శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారికి తీసుని విద్యాత్పన్న జనించినది. ఆ తృప్తితో నల్లపల్లికి వచ్చివారు. సంవాద విద్వాంసు, మహాతపస్యులు నగు శ్రీ శ్రీ చిత్తపల్లి సోమనాథ శాస్త్రిగారి యొద్ద కౌమ్యనాటకాలంకారాని నా తల్లి గ్రంథము లను తొలి శాస్త్రమున నొకటి రెండు ప్రకరణ ములను, వ్యాకరణ శాస్త్రమున లభ్యకౌముదియు పఠించినారు. ఆనాడు మీ ప్రతిభము సహస్ర గాయత్రీ జపము, పాదుంప్రాతిఃకౌముల నన్ని కౌమ్యము చేయుచు నాదృష్ట బ్రహ్మచారిగా నుండివాడట! కీర్తిశేఖర ఆవార్తి సుబ్ర హ్మణ్య శాస్త్రిగారు, పీఠపాఠ వేంకిటరామ శాస్త్రిగారును మీరి కిటు సహపాఠులు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు నాకింటి పరిపంజ్రంబేండ్లు పెట్టిరి. వారు వైదికగ్రంథములను చదువడిగా నే నన్నుజే సోమనాథ శాస్త్రిగారియొద్ద శబ్ద విద్యా ప్రావీణ్యము చేరినవేల వారము. అందుచే ప్రశాస్తి గానకర్తగాను విద్యయానాడే లోయ గానకర్తగాను కేవలము పెద్దల వేరే యాదవడటత నెవరి సరిగా గలుగించు దిశలో నేరపోయిరని.

మీ వాటి ప్రకరణము శాస్త్రిగారు తమ సహాధ్యాయులతోను సత్యకౌ శాస్తాభ్యస నుచు నున్నప్పుడు వాస్తవ్యులు, సుప్రసిద్ధ శిష్యాభిమానను శ్రీ శ్రీ చిత్తపల్లి వేంకిట శాస్త్రిగారి యొద్దనున్నది. ఇక్కడ రెండు మార్లుంట్లు వ్యాకరణ శాస్తాభ్యసమును, సంస్కృతాగ్రంథ కౌతాభ్యసమును గూడ గాడంచెరి. "సామకృష్ణ" కవితలో నొకరిని ప్రేమిణీ వేంకిట మహాశాస్త్రిగారు మీరి కిటుఁ గ్రాతిగా సహాధ్యాయులైరి. అట్టితాపధాన ములను గూర్చి శిష్యులందఱు ముంగు గొంతజలకు నిష్ఠానులైరి.

శ్రీ శాస్త్రిగారి భావుకులు శ్రీ కాజ శేషశ్యుగారు. ఆయన మిగుల సహృదయులు. మద్రాసులో వారు స్థిరదు గుమాస్తాగా నుండు

వారి వారి ప్రోత్సాహముచే శాస్త్రులుగాను మద్రాసు చేరుకొనిరి. తమ కితాబు పాండిత్య ప్రతిభావిశేషములచే ఆ చరిత్రకాలములో నే మద్రాసునందలి యాంధ్రప్రముఖులు శ్రీ రెంటాల వేంకటసుబ్బారావు పంతులుగారు, శ్రీ పరప్పాకం ఆనంతాచార్యులు, పండిత డి. గోపాలాచార్యులు, శ్రీ వేసా రువేళము పంతులుగారు, శ్రీ శోభాధరక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు మున్నగు పలుమంది విశాసనీయుల యాదగాభిమానులకు గుర్తులు. ఒకటి రెండేళ్లు ట్రస్ట్ కేసీ మిషన్ ట్రైనింగ్ లలో, ప్రసిద్ధిని కాటేటిలో సంస్కృతాంధ్ర పండితులుగా పని చేసిరి. వీరిపై ప్రత్యక్షమైన భాండారకములో ప్రవేశము సంపాదించుకొనిరి. ఆనాడు మద్రాసులో బుగ్గవలలో, సమావేశములలో, వాడికి ప్రవృత్తినాడులలో తప్పకనదిగా శ్రీ శాస్త్రులుగారికి ప్రవేశప్రాముఖ్యము లుండెడివి. వాని కిట్లంటి శ్రీ శాస్త్రి గారితో యింకో యువస్థానిం. కలసిరి. వీరి కన్నని పద్యములు వ్రాసి పరిశుభలనిననో, అభి నందింప వలసివచ్చే. శ్రీవారి ప్రశంసలను బడయు కున్నచో నాడు వాని కంటిగా గాడింపే లేదు.

గవర్న మెంటు ఓ. కె. లో లైబ్రరీ తెలుగుశాఖలో న దోర్నముగారి చేత ఒకా గ్రంథములను బరిశీలించిరి. తీవ్రమైన పరిశోధనలను జరిపిరి. ప్రముఖుగా ఆ శాఖకు ధ్యక్షులైరి ప్రభుత్వము వారి యాదేశము మీదనే తంజావూరు లైబ్రరీకి బోయిరి. తెలుగు గ్రంథముల స్థలం బరిశోధించిరి. అముద్రితములై యుండగు ములుగువడి యున్న సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథముల కేకరించు పని మీదను తెలుగు దేశము నాలుగు జెలుగుల సంచరించిరి. ఉద్దండులగు పండిత ప్రకాంతులను పలుమందిని గలసికొనిరి. పెక్కు తాళపత్ర గ్రంథములను, వారె పుస్తకములను వెలికి దీసిరి; అనేక కావ్యములను కేకరించిరి. వాని నన్నిటిని జక్కగా బరిశోధించి భాషా విషయకములగు సహారహస్యముల నాంధ్ర లోకమున కందించిరి. శ్రీ వారి సారస్వతాభి ముఖనమున బాడమిన యమృత ప్రవాహములే చాటుపద్యమణిమంజరి రెండు భాగములు, శృంగార శ్రీనాథము,

బహు భాగాలు వీరిక, తెలుగు మెలుగులు, వింగళ తఱకలు మున్నగునవి.

1913, 16 సం. ప్రాంతములో శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రులు గారికి జబ్బు చేసినది. కొంత కాలము వెలుగు పెట్టి సకుటుంబముగా స్వగ్రామము చేరుకున్నారు. ఆ కాలపులో గురువగులగు శ్రీ వేంకట శాస్త్రులుగారి దర్శనము బాధకు వచ్చినారు. ఆ తరువాత నను శ్రీ వేంకట శాస్త్రుల వారి యుద్ధ సిద్ధాంత కాము చిరువు కొనుచున్నాను. అప్పుడే వాకు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రి గారితో ప్రస్తుతముగా పరిచయ భాగ్యము కలిగినది. ఇ వాకు శాస్త్రి గారోడి గండవ సత్యత్వ త్వము. మొదల సత్యత్వమును గూర్చి చుప్పడే శ్రీ వారి ముఖమున బెరిసి తొన్నాను. శ్రీ వారికి నాయం దకారణ వాత్సల్య మేర్పడినది. దగఱకు. జేరి యువక కేవలములం జెప్పించువారు. ఉధయలము కలిసి మెలిసి తిరుగుచుండు వారము. ఒకేమిందముపై బంధకొనువారము. శ్రీ వారి ప్రతిభా విశేషము, పాండిత్య ప్రకృతిము, కవితా ధూర్వహత్వ విమర్శకత్వాదులు లేక పోయినను, ఒక్క సత్యత్వ సాహిత్యమును బురస్కరించుకొని యుబ్బి తబ్బిబై పోవుమిండువాడను. క్రమముగా మా స్నేహము వృద్ధి పొందినది. తరువాత మద్రాసు నుండి వారి స్థితులకు వచ్చినపు డెల్ల వారి యింటనే కాని, మా యింటనే కాని, వారి శ్వశురు గృహముననే కాని యుధయలము కలిసి యుండవలసినదే.

శ్రీ శాస్త్రు వారి కప్పట్లో కల్గిన వ్యాధి యే మందు మాకులకు లాంగక పోయినది. వారిలో నిరుత్సాహము, అకాంతి, జలపు ప్రసరినవి. తలనని తలంపుగా, పురాకృత సుక్తిత ఫలముగా శాస్త్రిగారికి కుంభకోణ వాస్తవ్యులగు శ్రీ సి. వి. వి. స్వామి పాదుల శిష్యత్వము లభించినది. వారి కరుణా కటాక్షముచే చేతితో దీసి వైచినట్లు వ్యాధి నిర్మూల మైనది. వెనుకటి నిరుత్సాహ భయాదు లంతరించినవి. నూతనోత్తేజ మేర్పినది. కవిత ములో బెద్ద మార్పు వచ్చినది. తాను తరించి లోకమును తరింపజేయ వలె నను దృఢ నిశ్చయ ముదయించినది. అంతకు మున్ను

చేయవచ్చు. యుక్తప్రాయము భాషా నేపథ్యము వారి దృష్టికి సక్రమముగా గాఢమైనది. శ్రీ. సి. వి. వి. స్వామి వారి యువ శాస్త్రమును యోగాభ్యాసము చేయసాగిరి. ఎప్పటికప్పుడు గురుపాదలవలన సంశయములను దీర్చుకొనుచుండిరి. దీక్షితోగ్రహించిరి. కొంతకాలమునకు శాస్త్రముగారి కృషి ఫలించిరి. ఆపుష్కములైన కొన్ని యోగ శక్తుల లక్షణములు, తన్మూలముల బెక్కు సంవత్సరములను నిరూపము చేసిరి శ్రీమహామహర్షియగు జాషిరి

ప్రభుగోష్ఠమునండి విరమించుకొన్న విగ్రహము సాంస్కృతిక సేవాసంఘము లగు శ్రీ శాస్త్రుల గారిని తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి వారి ప్రాంతభాషాపరిశోధనాలయము లోనికి పంపించిరి. అక్కడ గూడ బెక్కు సంవత్సరములను గావించిరి. శ్రీ శాస్త్రుల గారి దృష్టి తాళిపాకవారి పద కవిత్రయముపైకి బ్రహ్మించినది. చిక్కిని నుడికొరిము, చిక్కిని తీయములు గలగి తాళి పత్రములలోను, రాగి కేకుల మీదను జివికి జీరించి పోవుచున్న మధుర మధురములైన కీర్తనలను వేల కన్నులగా గీకిరించి వాని లోకమున కలుకపలుచిరి.

మా గురు పాదలగు శ్రీ వేంకట శాస్త్రుల గారిని ఆస్థానకవి పట్టభద్రులనుగా గీసి మద్రాసు ప్రభుత్వము గౌరవించు సందర్భమున బెజవాడలో శ్రీ శాస్త్రుల గారిని కట్టి కడిపటంగా గలసికొన్నాను. తిరుపతి వచ్చి తమ గున్నిధిలో పదిగోజుల పాటు ఉండవలసినదిగా నిండు వాత్సల్యముతో సెలవచ్చిరి. కాని నా కా భాగ్యము పట్టలేదు. ఎప్పుడో సాని కాళముగా బోవుద మనుకొను వాడిను. అంతలో దలవని తలంపుగా శ్రీ శాస్త్రులు గారు భౌతిక సేవమును వదలి వేసి నారు. గృహములమును, బంధుమిత్ర సమీపమును, తెలుగు లోకమును ఆపారమగు గుళి సముద్రము నడుమ వదలివేసిరి. ఇవి శాస్త్రుల వారి జీవితసంగ్రహము.

శ్రీ శాస్త్రుల గారి కవిత్రయము మిగుల రసవంతమై గంభీరమై ముద్దులు మూట గట్టుచుండును. పద్యమును చిక్కిగా దువ్వొడ్డి తీర్చి వృద్ధ మగు తయారైన మీదట నీ గాని బయట

బెట్టువాగు కాదు. యతిప్రాసలకై పడి కట్టు రాళ్లు వేసికొనుట, వ్యక్తములైన పదములతో వేరొ విధముగా చేలవముగా పద్యము పూర్తి చేయుట శాస్త్రుల గారికి గిట్టని విషయములు. పద్యములలో వారికి శ్రీనాథుల దాదర్శము. కవ్యచుక్క లాగిన తీగ లాగున శాస్త్రుల గారి పద్యముల గొడ్డులు లేక సాపుగా సాగి పోవుచుండును. చూడఁడు.

శా. ఆంగురారద్రవేముడిం శైలగుభా
ర్యాభగ్త లేతత్కథా
నానం బాసి మేల గాంతు రనును
తానామ్యుల న్నితినిం
దాం గల్గి నుభావై న యొక గా
భావం వాక్యవృత్తా
నానంభించితి నే నిదే సుకవితా
వ్యాసాపునధిగిజివ.

శ్రీ నాగని చాటువుల వలెనే శ్రీ శాస్త్రుల గారు చాటువులు గూడ మిక్కిలి వృద్ధయంగు ములనవి పెక్కులు గలవు. ముచ్చనకుఁ గొన్నిటి నింగు నుదాహరింతును.

ఒక నాటి ప్రాతఃకాలము శ్రీ శాస్త్రులు గారు శ్రీ గంటాల నుబ్బరావు పంతులు గారితోఁ గలసి యొక తటంతరమున ముఖ మ్మాసము చేయు చుండినట్లు. ఆ చెరువున నొక వనిత కుగ్గిస్తానము చేయుచున్నది. పంతులుగారి కోరికపై నా దృశ్య విషయము గూర్చి శ్రీ శాస్త్రులుగారు చెప్పిన పద్య మిది.

నీ కొనగోటం గుల చిక్కులు దీర్చి ముడి సుట్టి
నలుగలంతులఁ జూపు లాలయఁ జేసి
యగుటలు గుబ్బల జైక కదలించి దుసికిళ్లు
వెలయఁ బర్యాయంబుచేఁ గలయఁ బొదివి
గుమరెత్తు పులకల నిమిర పొక్కిలిబంటి
గీట లే యెండ మై నాట డిగ్గి
గుమ్మడిముటగా గూర్చుండి చిగురాకు
దొప్పదొయికులెని రప్పించి

గీ|| కరగి పోసిన పొంగుబంగారు వోని
యొకపు మైకొంటి తరగలఁ బొరలియాడ
గొలనఁ గనుగొమ్మ చెలికొండ! జలకమాడు
చెఱుగు మాసించినూరి చిగురుబోడి.
ఒకప్పుడు మే ముభయములు శ్రీ చల్లపల్లి
రాజా వారి కొటలోని పూదోటకుఁ బోయి
నాము. ఒక సంపదీపూవు నెత్తాచి నే ను

మౌక్తికమిది దర్శన మిక పలు తిప్పలు వెట్టి నది. అప్పుడు శాస్త్రిగారి పద్యముం జెప్పిరి.

కా. ఇంపుం బెంపున నీడు సారభము మ

మౌనాడు ముమ్మాలు రా

వింపం బేరడియాస పాల్పడియు ని

స్వీతింప రాదయ్యె; మ

న్నింపం జెల్లెదె గంధగౌరవమున

న్నిండాదు నీతీ గహా!

చాంపేయంబ! గుణాతిరేక మెగగన్

క్లాప్తుంబ కా గర్వమున్.

స్వభావోక్తులు, ఆకాంతర వ్యాసములు శాస్త్రులుగారికి మిగుల బ్రతుములు. ఒకప్పుడు శాస్త్రిగారు నెల్లూరి సీమలో బర్యటించుచుండగా ఎవరో యొకగు గురువర్యులగు శ్రీ వేంకట శాస్త్రులవారిం గూర్చి వేదికగా మాటాడ నిట్లు సమాధానము చెప్పి తమ గురుభక్తిని వెల్లడించిరి.

ఉ. కొంతులు వోని కత్తవన

గుంధన, మంత్రకు మించి లింకపుం

బొంకము గల్గెగార జవులు

పొంపిరి వోడె బతింమనేగ్న మా

వేంకటశాస్త్రి పండితిక

విప్రభుచక్కటి దక్కె దక్కుచి

ద్యాంకుల యంగు నెందు గల

దా? సకలాంధ్రమహామహాస్థలిన్.

ఒకప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిగారు గుంటూరు జిల్లాకు క్యాంపు వెళ్లిరి. ఏవో పనులు మీద నందంగుఁ డిరిగి యొండఁ బడి డస్సి బసకుఁ జేరికొనిరి. అప్పుడు చెప్పిన పద్యము శాస్త్రిగారి యధాంగి యొక్క యుత్తమశీలమును గండ్లకుఁ గట్టిపట్టు మాపుచున్నది.

ఉ. దూరమునుండి యొండఁ బడి

దూపిలి యింటికి నేగుచెంచుచో

ప్పారసి కూర్చి పేర్చి విన

యంబు భయంబు దొలంకుమాడ్కి నిం

డారిఁ మోముతోడ నెడు

రయ్యెడితొయ్యలి డింది దేశగం

చారము నేత గోత; పరి

చారకులా? ధనమా? పృథావృథా."

ఒకప్పుడు గురువర్యులగు శ్రీ వేంకటశాస్త్రులుగారి నిట్లు కుశలప్రశ్న గావించిరి.

సీ. కుశలమే మీకు, మీ కులవగ్గులకు? ని

ద్యావృక్షమునఁ గ్రొత్త యంట్లు గలవ?

తిరుపతి గురుకవీశ్వరుఁ డీత్రము రచిం

చెన రిఁజే? యో ముగించితిగ కావ?

మనధానములు నూడె నభ్యుత్థులు వేడె

నేనుమంగురె యెప్పు డెఱుఁగితిని?

గాటంపఁ దమిఁ దోట నాటుకొన్నాని నిం

డాడఁ బండునె జహంగీరుమావి?

గీ. ముక్కుగుట్టల నునుటొక్కపల్కెఁంగుఁ
బసిమిదేహిని మామిడిపండులంగుఁ

ప్రాణిమోహినిసుకవితాఫణిసులంగుఁ

జక్క గుణులించుచుంగుకే చవులవాసి?

ఇట్టి చాటువుల నెల్ల నేకరించి యొక

గ్రంథరూపమునఁ బ్రకటింపుట యత్వంతావశ్య

కము. శ్రీ శాస్త్రులవాఁ దృప్త యాధ్యాత్మికము

వంకరు మరలి పై మెట్టునకుఁ దోవుటచే

మొదలుపెట్టిన గ్రంథములే పెక్కులు పూర్తి

కాకుండ నిచ్చిపోయినవి. ఆ గూంఘుల

గురుదృష్టము. నిత్యదర్శనము, లోకయాత్ర,

ముదలగునవి పూర్తి చేసి యున్నచో సాంధ్ర

భాషాయోష కమాల్యాంకారములై శాశ్వ

తముగా వెల్లొందుండెడివి.

శ్రీ శాస్త్రులుగారి కవితా ప్రాశస్త్యమును

గూర్చి నేను శిష్యుఁ గానుటకంటె మా గురు

పాదల ముఖమునుండి వచ్చిన మాటల నుదాహ

రించుట మేల. ఒక నాడు శ్రీ వేంకటశాస్త్రులు

గారు తమ గీతర ద్వితీయభాగ మగు గురు

దక్షిణను దీసి అంగు "సతీధ్యసంప్రాప్తి"మను

నీ కతోనున్న ప్రభాకర శాస్త్రులుగారి పద్యము

లను జదివి వినిపించి "నాకు నచ్చునట్లుగా

మరలఁ గవిత్వము చెప్పఁగలవాడు మా ప్రభా

కర మొక్కఁడే; ఈ పుస్తకము తీసిపు డెల్ల

నీ పద్యములు చదువ నునస్సు పుట్టఁస" అని

నెలవిచ్చిరి. ఇట్లు గురువుల మెప్పు వడసిన కవి

శేఖరులు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు.

సంస్కృతాంధ్రములలో నెంత వారికిని

గొలుకువడని య నేకపద్యములకు నిర్దుష్టముగా,

సరసముగా నర్థ సమన్వయము చేసిమాడిన పండిత

ప్రవరలు శ్రీ శాస్త్రిగారు. తెలుగు పదముల

సాధుత్వాసాధుత్వములను గూర్చి ప్రయోగ

విశేషములను గూర్చి పలువురు పండితులు

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారికి వ్రాసి సలహాల నందు

చుండువారో భారతిలోఁ బ్రకటితములైన వారి

హృదయము కర్ణనాదములు. 1930 సం॥లో నేను మద్రాసు పోయి సుమా రిగవళి జాలకు వైద్యునిగా శ్రీవారి యింట సున్నాను. ఆక్కడ నాకు జబ్బు చేసింది. అప్పుడు ఆ తల్లి చేసిన యువనాగము ఆ జబ్బును మఱపుచున్నది. ఆ దంపతుల బుద్ధి మెల్ల తీగ్గుకొనగలనో!

శ్రీ శాస్త్రిగారు మిగుల పుణ్యచార పరాయణులు. అంగులకు వారి బ్రహ్మసత్య జీవితము నిద్రుకము. సత్యసంగ్రహము లోని యాశ్రమి పద్యము కూడ వైద్యమును ప్రపంచమును.

శా. సచ్చానేకమహ్మ నిర్మలమహా
రాచారనిగ్ధానముల్
శ్రీశ్వాచార్యులు నేటికామునకుం
సంపదనో క్షణే
పచ్చన్నుల మధ్య గూర్చి, నందు గురికి
పృథ్వి ననిగ్ధానము
లోచ్చవయ్యు కిం సాల్పడితి నొ
కొన్ని రామకృష్ణాహ్మయల్!

అధ్యాత్మికకృషి. శుద్ధికి మైన కొఁది ఆ పుణ్యచార పరాయణత్వము శ్రీ వా సంగు మృగ్యమైనది. తలచుగా వారు “నాన మాతా ప్రాణ నే లభ్యః స వేదయా స భూ నా శ్రుతేన నున్నే. పచ్చణనే తేజ లభ్యః, తద్వద్వం ఆత్మా క్షణేన తేజా కొన్నానో” అను సుపనిషద్వాక్యమును బ్రతుకువాడు. ఆత్మ సాక్షాత్కారము అగర్భ కవేద్యము. అనుల పోకడను బానులకే తెలియదు. ఈశ్వరాను గ్రహించుటకు, సర్వమును జాడతూతుము వలనను శ్రీ వారి కది (ఆత్మసాక్షాత్కారము) పెల్లగొన్న జేపకే” అభ్యుదయించునోపును. అట్టి వా యున్నాడనియు. “విద్యా విజయ సంపన్నే బ్రాహ్మణో గర్వి హస్తిని కుని త్తే వ శ్లోకాశే చ పండితా స్సముదర్శితః” అను గీతా వాక్యము చొప్పున వాడు సమదృశులగును. “నిత్యగుర్యే పథి వినితాం కో క్షణే కో నీపేధః” అన్నట్లు వారికి విధినిషేధములతో, ఆచార వ్యవహారములతో బని యుండును. శ్రీ మధుసూదన స్వామి వారు ఆత్మసాక్షాత్కారము దనుకనే యాచార వ్యవహారము అనుట కొక యుదాహరణముఁ జూపిరి. “ప్రాగ్భిజావాపాత్ కర్మణమ్ తతోఽకర్మణమ్” అనగా విత్తులు నాటుటకు

పున్యమే భూమి పదనుకు వచ్చుటకు చుక్క యువనక మగును. మొక్క మొదలని నిదప గుక్క యువకొఁము కొని పోగా నవికొనిక మగును. ఆత్మసాక్షాత్కారము వలన యాత్మయు మఃశ్చుద్ధి, సర్వాగ్రము మున్నగునవి కలుగును సాచారములు, విధి సంపదములు నావశ్యకము లగును. నిదప కలి సునావశ్యకములు, ఆత్మనిర్మల ప్రతి భవములు. “తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమా ణం తే” అను శ్రీమద్విశ్వముం గట్టి శ్రీ శాస్త్రము కలి మొదటి సత్యముగను, తిర్వాతి జీవితవ్యము నొంది చెప్పవలెదముగా సమన్వయ పలుచుకొన్నామి.

శ్రీ సి. కె. శి. స్వామి వారిని గొర్చియు, వారి వాచిత్యవ్యవస్థను గూర్చియు శ్రీ శాస్త్రముగారు నా కనేతావ్యభివేదనములను చెప్పినారు. “ఇది సంభాష్యమాళి” అను సంకలనము నాకుఁ గలిగింది. దానికి ప్రశ్నించి నాను. “ఇది సంభాష్యమలేకా పోయినదో నా నీకతి పెంగులకు? తిప్పక బరిగి తీగును. సంది యములే” అని సహృదయము చెప్పిరి. యోగ రహస్యములు ఆల్పజ్ఞులకు దురవగామాములు, శాస్త్రముగారు చెప్పిన విషయము లభివ్యక్తిములు. “తే” గిరిపాల దాటిపోయినా. కొన్ని యాశ్చర్య. బరిగివది. శ్రీ శాస్త్రముగారి భక్తి విశ్వాసము లఘుచాత్రము నదలలేదు. పై చెప్పిన శ్రీమద్విశ్వముగారి బ్రాహ్మణి. తరు వారి పోకడి సంగతులు శ్రీ శాస్త్రము గారిని గురి కొన్నాను. నది నందలి కీలకము నదిగి చెడినొప్పునకొకము లభింపలేక.

శ్రీ శాస్త్రముగారి సరిలేని పాండి త్యము, ఆపాండిత్యమునకు శోధను గూర్చునతి శ్రీ శాస్త్రము, ఆరెంటికి వచ్చె శాస్త్రనిరీత వైన సమన్వయ తత్వముని కిం రూపమైన పదవులు, ఆ పదవు లను సంపద చెప్పును దారాశయములు, సర్వము లభిత్వము, ఇన్నిటిని మించిన యాధ్యాత్మిక విజ్ఞానము గల శ్రీ శాస్త్రముగారు ఆంధ్రలోకము నకుఁ బోవలసియులు.

తే. గీ. ఆప్రభాకరతారమ్మ మా ప్రభాక రుల యశమ్ము కలుంగురిఁ దెలుగునాటఁ దెలుగుజగ మెల్లప్రాద్దు జోతల ఘటించుఁ గాత భక్తిపరతఁ బ్రభాకరయుగలికి.

శ రణా రి

[ముప్పై యేడైదింకంట శాస్త్రిగారు చేసిన రచన యిది. గురజాడవారం తేనూ, వారి రచన లంటేయూ శాస్త్రిగారి కంటే మోజుకొద్దీ ఆనాళ్లలో వారు వారిలాగే ముత్యాలసరాలను కూర్చారు. ముత్యాలసరా లంటే కన్నడ భాషనీపట్టదిలో 'చక్కనగమే'! ప్రాచీనకన్నడకవు తెవరూ దీని నాదరించలేదు, ప్రజాకవులే దీన్ని ఆదరించారు. అయినప్పుడు గురజాడవారూ, సాహిత్యం ప్రజానుబంధి అని గుర్తించిన శాస్త్రిగారూ దీనిని పరిగ్రహించడానికి గలకారణం వెదకడం చర్చితచరణం. —సంపాదకులు.]

త్రాపి లోక మశేష మేత
మౌనా మపనయ నిత్యశుభ మా
ధేని పాసి జగద్గుహా! ఇత
వీని భో స్వామికా!—అభయం
దేని భో స్వామికా!—

మీటితిమి మీయాజ్ఞ, లోకా
దాగుల మని పొంగితిమి పై
భోగిలించుడు తెలుగ మైతిమి
ప్రాపుమా తండ్రీ! దయతో
గాపుమా తండ్రీ!

అధికులము మే మియు వే బా
రథము అని దంభోక్త లాడితి
మధకపతనం నెలుగ మైతిమి
అనుకొను తండ్రీ - దరికిని
తేనుకొను తండ్రీ!

నీగిమీదను నేలమీదను
నింగిమీదను వెలయగంటిమి
చేయ నెలుగక పోతి మిరక ర
క్షింపు మా తండ్రీ—దయ వీ
క్షింపు మా తండ్రీ!

పూసితిమి విప్లాధిపత్యము
పొంగిపోయితి నుంతె కాసి
మానవుల మనుమాట మఱచితి
మాను మా తండ్రీ—తప్పిద
మాను మా తండ్రీ!

సత్య మెలుగము నిత్య మెలుగము
కృత్య మెలుగము వ్యత్యయంబుల
నత్యయంబుల దీక్షచుంటిమి
యరయు మా తండ్రీ—మాలో
మెలయు మా తండ్రీ!

క్రమమ తెలియదు తెలుపగల మొన
గాడు లేడటు నట్టుపడుచుం
బ్రమయుచుంటిమి కటికికటిక
బాపు మా తండ్రీ—వెల్పు
చూపు మా తండ్రీ!

ఆయె నింతకు దర్శివేక
చ్చాయలో నడి కొట్టుకొడగ
మానుపెంచె గప్పి తది పెడ
క్రొయు మా తండ్రీ—యిల దయ
చెయు మా తండ్రీ!

ఈ కృథలు భూకంపములు మ
ర్త్యకృత్యఫల దాటినవి, మీ
దివ్యదర్శన మిచ్చి వీనిం
దీర్చు మా తండ్రీ - మమగడ
తేర్చు మా తండ్రీ!

త్రాపి లోక మశేష మేత
మౌనా మపనయ నిత్యశుభ మా
ధేని పాసి జగద్గుహా! ఇత
వీని భో స్వామికా!—అభయం
దేని భో స్వామికా!

ప్రొ. పి. భావరత్నం

“తెలుఁగుం బొలంతికిఁ

వేటూలు రేగు గందవొడిపూతలు

శ్రీ చల్లా రాధాకృష్ణశర్మగారు.

శ్రీ వేటూరివారి పీఠికలు విలక్షణ లక్షణా శేతములు. వారు గ్రంథమునందలి కండ పట్టులైన విషయములను స్ఫురించి కూలంకషముగ విమర్శింతురు. అణగి మణగి యున్న విషయములను వెలికి తీసి వెలుఁగులోనికి తీసికొని వచ్చి వానికి సాహిత్యక్షేత్రమున సానమును గల్పింతురు. ఈ విశిష్ట లక్షణములు 'రెండును శ్రీ కాశ్మీరీగారి పీఠికలకు పెట్టనిభూషణములు. ఆయా గ్రంథములకు వేటూరివారు వ్రాసిన పీఠికలందు భాషాకవి చరిత్రాత్మకములు, విలిచానీకములు, భౌగోళికములు, సాంఘికములు వైన విషయములు కోకొల్లలుగా గోచరము లగుటచే విషయవిభాగ మొనర్చి వానిని పర్యవలోకించుట ఆవశ్యము. సారస్వతపీఠిక లనియు, చారిత్రక పీఠిక లనియు వారి పీఠికలను ద్వివిధముగ విభజింపవచ్చును. భాషాకవి చరిత్రాద్యుద్బోధక విషయములు 'సారస్వత పీఠిక'లందును, రెండవదానిలో సాంఘిక, చారిత్రకాది విషయములను చర్చింపఁబడును. తొలిత సారస్వతపీఠికలను పరికింతము.

భాషాకవి చరిత్రాది జిజ్ఞాసువులకు ప్రబంధరత్నావళియు, చాటుపద్యమణినుంజరి ప్రథమ ద్వితీయ భాగములును తోడునీడలు. ప్రాచీన కవనములయందలి బాగోగుల నరసికొనుట కీ బృహద్గ్రంథములు గీటుతాళ్లు. ప్రాచీన కవిశ్రవరచితములగు చాటుధారలతో నిండి నిడిడి కృతములైన యీ గ్రంథములం దొక్కొక్క కవిప్రవరునిగూర్చి వారు పలికిన పరిచయ వాక్యములు బంగరుటత్తరములతో లిఖింపఁదగినవి. సంక్షిప్తతలో సమగ్రతను మూర్తీభవింపఁజేయు మహత్తరశక్తి వారి రేఖినికి కలదు. వెజ్జితలలు వేయువాదములు నలుపక, సాధ్యమైనంతవఱకు సత్యాన్వేషణను గేసరిపిరి. కావున ఆయాపీఠికలకు చిరంజీవిత్వము సిద్ధించి

నది. ప్రబంధరత్నావళి పీఠికలో వారు నన్నిచోడ, భీమన కవిపుంగవుల కాల విచారమును కొంతవఱకు జరిపిరి.

కవిరాజ శిఖామణి బిరుదవిరాజితుడగు నన్నిచోడ రేవుడు నన్నయాయ్యనికంటె ముందటివాడనియే విశ్వసించువారు వేటికి కొందఱు లేక పోలేను. శ్రీ వేటూరి వారు తంజావూరు సరస్వతీ మహల్ పుస్తక భాండాగారము నంగు కుమారసంభవమునకు లభ్యమైన ఏకైక ప్రతి నాధారముగ చేసికొని యీ వాదమును సునిశితముగ విమర్శించిరి. పూజ్యులు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారి... 'నిలిపి రంధ్ర విషయమునఁ జన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టి చాళుక్య నృపుల్' ఈ పాఠము ననుసరించి సత్యాశ్రయుని విషయమై చేసిన అత్యుపాసలను పెడచెవిని బెట్టి శ్రీ వేటూరి వారు తంజావూరి ప్రతిని పురస్కరించు కొనియే ఒక నిర్ణయము నకు వచ్చిరి....నిలిపి రంధ్ర విషయంబునఁ జనఁ బాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర... 'అను పాఠము నాధారము చేసికొని చాళుక్యరాజునగా రాజరాజ నరేంద్రుడే ఏల కాకూడదనితలచి, చోడఁడు నన్నయకంటెఁ బ్రాచీనుఁడనుట కాధారములు తగినవి లేవు అని వేటూరి వారు నిర్ణయించిరి. కుమార సంభవమునకు ప్రత్యంతరము లభ్యము కానంత వఱకు ఈ వాదమే నిజమునకు దగ్గఱ చుట్టముగా నున్నట్లు తోచును. ఏల యన, ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రకు రూపురేఖలు దిద్దిన రాజకులైక భూషణుడగు రాజరాజ నరేంద్రుడే చరిత్రకు తెలియఁ దగిన తొలితెలుగు భాషా పోషకుడు.

ఆంధ్రవేద కర్తయగు అన్నమాచార్యుని పవిత్రనామమును ఆంధ్రుల శ్రవోయుగళిలో మాటు మ్రోగింపఁ జేసి శ్రీ కాశ్మీరీగారు పుణ్యము గట్టుకొన్నారు. అన్నమయగారి నం

కీర్తనములను తెలికి తీసి వానిని వెలుగులోనికి తీసికొనవచ్చిన మహనీయులు వారే. అనగా ఆంధ్ర సంకీర్తన వాఙ్మయమునకు ప్రాణ ప్రతిష్ఠ గావించి రన్న మాట! అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో వారు పేర్కొనిన విషయ బాహుళ్యమును తిలకించినచో శ్రీ కాశ్మీరీగారు జంగమ విజాన సర్వస్వమని నుడవ వలసి యున్నది. అన్నమాచార్యుల జీవితచరిత్రాదులు తిరుపతి కొండపై వేంచేసి యున్న పండితానులవానికి జగన్మవైభవములు, ఆంధ్ర సంకీర్తనముల వైశిష్ట్యము, సంగీత రచనకు సంబంధించిన అపూర్వ విషయములు, వాణి యాంధ్ర భాషా విశేషములు, కవితారీతులు—మన్నగు పెక్కు విషయములు వారు వెలయించిన పీఠికలలో కూలంకషముగ ముచ్చటించఁ బడినవి. మీఁద మిక్కిలి తాల్పాకవారి విగ్రహములు, తాల్పాక వారు ప్రతిష్ఠించిన వేల్పులు, తాల్పాక వారర్పించిన విగ్రహములు, చేపట్టిన చిలుకలు, తాల్పాక గంగమ్మ గుడి—గంగమ్మ, అవ్వ నది కోన—మొదలగు వానికి చిత్ర పటములను సేకరించి వానిని గూడ లోకమునకు తెలియఁ జేసిరి. వాగ్రూపముగ నున్న పీఠికకు చిత్ర బ్యాఖ్యానమును జతగూర్చి అన్నమయ జీవిత చరిత్రకు మెఱుంగులు దిద్దిరి.

ఈ సందర్భమున మఱియొక విషయమును గూడ పేర్కొనుట సముచితము. కవికర్మ రసాయన కర్తయగు సంకుపాల నరసింహకవి అన్నమాచార్యుని కుమారుడను గొప్ప విషయము మనకు తెలియవచ్చినది అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికవల్లనే. అందులకు వారు చూపిన యుప పత్తులు సహేతుకములు, సమంజసములు నని చెప్పవచ్చును.

“చిన్నన్న ద్విపద కఱుగును” అనుపద్యమున నిరుపయన సుకవితా నిర్వాహకుడయిన తెనాలి రామకృష్ణకవి తాల్పాకకవులను గంతు తించెను. ద్విపదమునకు చిన్నన్నయ్య, పదములకు పెదతిరుమలయ్యయ్య, పద్యగద్య శ్రేణిని నరసింహన్నయ్య వ్రాలునని యాపద్యమునకు శ్రీ కాశ్మీరీగారు లెస్సగా ఆర్థము చెప్పిరి. చిన్నన్న, పెదతిరుమలయ్య విషయమై యద్విధమైన సంశయములేదు. కాని నరసింహన్న విషయమునే కొందఱుసంశయించవచ్చును. పద్యమునందుబాహుళ్యము

దైన నరసింహన్న తాల్పాక వంశీయుడే యని నమ్ముట కాధార మేది? అని ప్రశ్నింపవచ్చును. తాల్పాక కవులను ప్రస్తుతించుచు రామలింగఁ డంతటి సందర్భకుద్దిగల కవిప్రవరుఁడు మఱి యొక కవిచేరు నచ్చట పేర్కొనఁడు. అట్లొన ర్వుట పాకములోని పుడకవలె నుండును పై పెచ్చు సంకుపాల యను గ్రామమునకు కొంత దూరము సమోచ్చారణముగల ‘సుంకేసుల’ యను గ్రామము రాయలసీమలో నుండుట వలనను, కవికర్మరసాయనమునగు వైష్ణవమతాభిమానము, అద్వైత మతద్వేషము, అన్నమాచార్య సంకీర్తన చాప్యలు నిందార్లుగా నుండుట వల్లను, రాజాశ్రయ గర్హణముకూడ నుండుట వల్లను—శ్రీ వేటూరివారు పయిపద్యమున పేర్కొనబడిన తాల్పాక నరసింహన్నయే కవికర్మ రసాయన కర్త యని స్థిరీకరించిరి. ఇన్ని కారణములను పురస్కరించికొని చేయఁబడిన సిద్ధాంతమును సత్యమౌర మనఁదగునా?

శ్రీ కాశ్మీరీగారు సిద్ధాంతములు చేయునపుడు గ్రంథములందలి అంతర్నిష్ఠ్యములను పరమ ప్రమాణములుగా తీసికొనుచుండురు. ఆయా గ్రంథములందలి పదబంధములు, పలుకుబట్టు, కూర్పుతీర్పులు, పద్యచాప్యలు మన్నగనవి వేటూరివారికి హృద్గతములు. కావుననే వారు శ్రీడాభిరామ, కవికర్మరసాయన కర్తృత్వ సమస్యలను సునాయాసముగ పరిష్కరించి నారు. ఆంధ్రవాఙ్మయంబుధిని ఆస్థానము పట్టిన యగ్రత్యక్తులైన డాయన! కనుక గ్రంథ కర్తృత్వ సమస్య పరిష్కారవసరమున శ్రీ వేటూరివారి రచనలించిన అంతర్నిష్ఠ్య పరిశీలన విధానమే శరణ్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

వేటూరివారి సారస్వత పీఠికలందు ‘మధుర కవితలు’ అను పేరుగల సుగ్రీవవిజయ పీఠికకూడ పేర్కొనఁదగినదే. ఆంధ్రపాటక (యక్షగానములు) వాఙ్మయచరిత్ర మిందు దిక్రవర్తనముగ వివరింపఁబడినది. యక్షగానముల పుట్టుపూర్వోత్తరములు, కాలక్రమమున అవి పొందిన మార్పులు మున్నగువానిని వివరించి మధుర కవితలకు వాఙ్మయమున గల ప్రాధాన్య మెట్టిదో కూడ స్పష్టము చేసినారు. దేశ వాఙ్మయమునకు చెందిన యీ మధుర కవితలు నిజముగా మధురకవితలే. పాలకునికి సోమనాథుని బనకపురాణమునకు వారు సంకరించిన పీఠిక

కూడ సారస్వతోపాసకుల సంస్తుతిని సముపార్జించిన దగుటచే దానిని గూర్చి వేఱుగ నుడుగు నవసరమే లేదు. ఇంకను పేర్కొనఁ దగు సారస్వత పీఠికలు గలవు. అయినను స్థలాభావముచే వానిని పేర్కొనుట మానితిని. ఇంక వేటూరి వారి చారిత్రకపీఠికల ప్రాధాన్యమును గమనింతము.

పండితుడుగా, కవిగా, విమర్శకుడుగా, గ్రంథపరిష్కర్తగా, అమూల్య గ్రంథ ప్రకాశకుడుగా విమతి కెక్కిన శ్రీ శాస్త్రిగారికి చారిత్రకరంగమునందును విశిష్ట మగు స్థానమే కలదు. వారి చారిత్రక పరిజ్ఞానమునకు తంజావూరి యాంధ్రరాజుల చరిత్ర పీఠికయే పాత్ర. భౌగోళికవిజ్ఞానమునకు హరవిలాస పీఠికయే పాత్ర.

తంజావూరి యాంధ్ర రాజుల చరిత్రకు వేటూరి వారు వెలయించిన 'తోడిమ' సుదీర్ఘమైనది. ఆసలునకు మించి పోయినది కొనసరు. అయిన నేమి? తంజావూరు నేలిన నాయకరాజుల రాజకీయ చరిత్ర, వారి భాషా సేవ, వారు కావించిన దాన ధర్మములు, వారి ఆస్థానీయులైన గోడంద దీక్షితులు, రత్న ఫేట దీక్షితులను నామాంతరము కలిగిన శ్రీనివాస దీక్షితులు మొదలగు వారికి సంబంధించిన ముఖ్యాంశములు—ఇట్టి వివిధ విషయాదికమును తోడిమ పేర్కొనుచున్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారి పీఠికలో ఆంధ్రభోజాడగు శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయల వారి కులమును గుఱించి సలిపిన చర్చ సోపపత్తికముగ నున్నది. రాయలు శ్మశ్రీయుడా! కూడ్రుడా అనునదే ఆ సమస్య. రాయలు చంద్ర వంశ శ్మశ్రీయుడని కావ్యములు విశదము చేయుచున్నవి. కాని రాయల వారి తమ్ముడగు అచ్యుత దేవరాయలు తన ముదలను మూర్తమౌంబను చెవ్వప్పనాయని కిచ్చి వివాహ మొనర్చెను. రాయలు శ్మశ్రీయుడే యైనచో ఇట్టి వివాహము జరిగి యుండదు. కావున రాయలు కూడ్రుడై యుండ నోపు నని కొందఱే సంశయము. అచ్యుత దేవరాయల వారి భార్యయగు తిరుమలాంబ పట్టమహిషి కాక పరిగృహీత యై యుండ వచ్చు ననియు, పరిగృహీతలు భిన్న జాతివారు కూడ కావచ్చు ననియు వేటూరి వారి యభి

ప్రాయము. బహుభార్యాత్వము బహుళ ప్రచారములో నున్న ఆ దినములలో రాజులకు రమణులు పెక్కురు వలపు నే స్థములుగ నుండి యుండును. కనుక వేటూరి వారి నూత్యపరిశీలనము సమంజస మని తేలుచున్నది.

బూతులయింగ యను ఆపప్రథమ గడించు కొన్న శ్రీదాభిరామము ఏకశిలానగర సంఘ చరిత్రకు దర్పణముగ నున్న దని శ్రీ వేటూరి వారు తమ పీఠికలో వివరించి ఆ కావ్యము నకు చారిత్రకమాగ స్థానమును గల్పించిరి. సంఘ జీవన విధానమును ఇంత సజీవముగను, కన్నులకు కట్టునట్లుగాను వర్ణించు కావ్యము శ్రీదాభిరామమును మినహాయించినచో మఱి యొకటి లేదని నుడువఁ దగును. తన్నగర మందలి సంతలు, వివిధ వర్ణములకు చెందిన స్త్రీలవర్గములు, వైలారథిలుల ప్రశంస—మొదలగు విషయము లింగు ముచ్చటించఁ బడినవి. ఇంకొక విశేషము. అమూల్యములుగ నున్న అదిలక్ష్మీ విలాసము, కామేశ్వరి చరిత్రము అను గ్రంథములను పరిశీలించి శ్రీ శాస్త్రిగారు కామేశ్వరి కథను (అక్కల చరిత్రము) గూడ పీఠికలో వివరించిరి. ఇటుల నూతనాంశము లన్నిటిలో ఆ పీఠిక ద్వారమున లోకమున కెఱిగించిరి.

ఇటులనే హరవిలాసమున నుదాహరింపఁ బడిన దేశములను గుర్తించి ఆ నూతనాంశము లను వివరించుచు శ్రీ శాస్త్రిగారు విలువగల పీఠికను సంతరించివారు. వాని నెల్ల పేర్కొనుట చరిత్రక చర్చకముగ నుండును. అన్నమాచార్య చరిత్ర పీఠికలో గూడ విజయనగర సుమ్రాట్టుల ప్రశంస నెఱవీరి. విజయనగర రాజ్యముపై కపిలేశ్వర, పుగమోతమ గజపతులు సలిపిన దండయాత్రలను, తురు ఘ్నులు జరిపిన దౌర్జన్యములను శ్రీ శాస్త్రిగారు పేర్కొని ఆ నాటి రాజకీయ, మత, సాంఘిక చరిత్రలను తెలియఁజేసిరి.

విజ్ఞాననిధు లనఁదగుపీఠికలను సంతరించిన శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు ప్రశంసార్హులు. కవి సమాఖ్య శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు మదివినట్లుగా, “వేటూరివారి వ్యాఖ్యలును, పీఠికలుకా దనుఁగను నొలంతికిన్ చేటులు లేగు గండవొడి పెట్టినవూతలు!”

ఆచార్యసత్తముడు

బృహ్మంబాడుగు నయినదొడ్డశరీరము, బ్రహ్మ
వర్చస్సు పరివేషముగాఁ జుట్టియున్న గంభీర
వదనము, శాంతసుందరము లయిన దృఙ్గంచల
ములు గలిగి యాసనమునకు నిండుగా బుద్ధభగ
వానునివలె శిష్యగణముచేఁ బరివేష్టించఁబడి
యుండిన యలనాఁటి నాగురుమూర్తి నా
వృద్ధయశీమల! నేటికిని నిలిచియే యున్నది.
అది నాతోడదర్శనము. కథాశాలలో విద్యత్క
త్వలోఁ జేరుటకై పోయినదిన మది!

‘నాయనా! మీయింటికి రేమి?’ అని
ప్రశ్నించిన దొక గంభీరవాణి.

‘తియ్యవజ్జలవారండి’-అమానుకముగా నే
నంటిని

‘ఇంటిపేరు నిలుపుదువుగదా’

‘నిలుపుదు నండి’ తిరిగి అమానుకముగా నే
నేను బ్రత్యుత్తరించితిని.

వెంటనే వారిని బరివేష్టించి యుండిన శిష్య
గణ మంతయు గొల్లు మన్నది. నేను నివ్వెట
పోయితిని. వెట్టిగా వారిపైపు చూచితిని.
అప్పుడే మాకథాశాలవైకప్పవైఁ గోఁతులు
కొన్ని యల్లరి చేయుచుండినవి. వా రా యల్లరిని
జూపిరి. ‘మీయింటిపేరు తియ్యవజ్జలవారంటివి
కదా! అందుకుని వీ రందఱును నవ్వుచున్నారు’
నని. అప్పటికి నా కిగ్ధ మయినది. నవ్వితిని.

‘ఇంటిపేరు నిలిపెద’ నంటిని. ఈ గోఁతుల
వలె నల్లరి చేయక యింటిపేరు నిలుపవలెను
నుమా’ యని హెచ్చరించిరి.

‘సరే’ అంటిని.

* * *

అసంవత్సరము మేము చిదువుచుండిన ప్రవేశ
కత్తులో గ్రాత్రగా నిరవురు విద్యార్థినులు
చేరిరి. ప్రభాకరశాస్త్రిగారికి కిఁము ప్రధాన
మయినట్లు తక్కిన యెందఱుఁ బ్రధానము గాదు.
తనవిద్యార్థులు గచ్చీఁకులు కొవలయు నని వారి
యాశయము. స్త్రీజనము విషయమున నెందులకో
వారియొడల కంఠ మెత్తి పోవును. వారున్న
చోటికి మే మందఱుముఁ బాఠము నేర్వఁ బోయి
తిమి. కూర్చుంటిమి. కూర్చున్నదే తడవుగా
వారొకపద్యమును వ్రాసికొనవలసిన దని మ
న్యూదేకించిరి.

“లాచి పరాంగనలో వరవి

లాఁమనోహరరూపసంపదం

జూచినఁ జూడఁ దుత్తముఁడు,

చూచినఁ జూచును మధ్యముండు, తాఁ

జూచినఁ జూడకుండినను

జూచును నీచుఁడు, వారిలోన నక

జూచినఁ జూడకుండుగుణిఁ

జూచినచూపునఁ జూడు మంచికా!”

పద్యము వ్రాసికొంటిమి ‘ఈపద్యముఁ గంతస్థము
చేసి రేపు నాకప్పుఁ జెప్పవలయు’ ననిరి. ‘సరే’
యంటిమి.

‘ఇది త్రిపురాంతకుఁ డనుకవి రచించిన
యందికాశతకములోని పద్యము. ఈనాఁడు
మితరగతిలో నీయిరువురు విద్యార్థినులును జేరి
నారు. మీరు సోదరీసోదగులవలె మెలఁగవల
యును’ అనిరి. మాకన్నులు చెమ్మగిల్గినవి.

* * *

మంచి దస్తూరి యనిన శ్రీ శాస్త్రిగారికి మద్దు
వచ్చును. మద్దు వచ్చుటయే కాదు. వారట్టి
దస్తూరిని నిజమునకు మద్దు పెట్టుకొందురు.

‘అంగ్రభాష యమృతి, మాండ్రాక్షరంబులు
మునుపు లాఁకుగుండ్రము త్రియములు
అంగ్రదేశ నాయుగారోగ్యవర్ధకం
బాంగ్రజాతి నీతి ననుచరించు.’

ఈపద్యమును వారు ప్రతివిద్యార్థి చేతను వలె
జేయింతురు. గుండ్రము త్రియములవంటి యక్షర
ములు వ్రాయుఁ డని ప్రబోధింతురు. అఁగు
వారిది చిక్కని దస్తూరి. అభిప్రాయార్థము
గ్రాత్రపు స్తక మేదని వారికడకు వచ్చినచో
శ్రద్ధగా, గుండ్రని యక్షరములతో దానిపైఁ
దమ చేరును వ్రాసికొనుటయందు వారికి ముచ్చట!

* * *

లేతవయసున నున్నవిద్యార్థులు శృంగార
గ్రంథపఠనమువలనఁ దప్పుత్రోవలు పట్టుదు రని
వారి గట్టి విశ్వాసము. వారు ఊరికి వ్రాసి ప్రచు
రించినది గదా యని యభిమానముతో క్రీడాభి
రామముఁ జనవఁడలఁచి వారి యనుమతికై చీటి
వ్రాసికొని పోఁగా వారు దానిపై సంతకము
పెట్టువారు కారు. వివాహితు లయినవిద్యార్థులు
కొందఱుండెడివారు. వారికే యనుమతి లభిం
చెడిది. మేము బహుప్రయత్నమున ‘వీరిమనరీ’

చదువుచుండగా నాపుస్తకముఁ జదువుకొనుట కనుజ్ఞఁ బడసితిమి. అదియు నందలిపద్యములను దుర్వినియోగపఱుప మని వాగ్దానములు చేసిన మీఁదట !

* * *

పారిజాతాపహరణము చదువుచుంటిమి. అగులో—

క. కలకాల మొక్కగతిఁ బూ
సలలో దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక
మెలఁగెడుపురుషుఁడు గలుగుట
తొలిజన్మము నోముఖము తోయజనేత్రా !

అనుపద్యముకడకు వచ్చితిమి. పద్యము సుగముగా నే యున్నది. వ్యాఖ్యకు, వివరణమునకు నెట్టి యవసరము లేదు. ముందునకుఁ జూపుచుంటిమి. వా రాఁగు మని గద్దించిరి. పద్యము తిరిగి చదువు మనిరి. చదివినంత నే యిందులో దోష మున్నది. పూసలలో దారము - సతిమదిలోనక యుగఘండు అని రెండుమాఁడుపాఠాలు దానినే తిరిగి తిఁచి చదివిరి. భిన్నవచన మను దోష మిందున్నది. పూసలోన దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక మెలఁగెడు పురుషుఁడు అని కాని, పూసలలో దారంబు మాడ్కి సతుల మనములక మెలఁగెడు పురుషుఁడు అని కాని యుండవలయు ననిరి. ఆరెంటిగోఁ గూడ సతుల మనములక మెలఁగెడు పురుషుఁడు - ప్రస్తుతము కాదు. సత్యభామ పలుకుచున్న పలుకులివి. కనుకఁ బూసలోన దారంబుమాడ్కి సతిమదిలోనక - అను తొలి సంస్కారమే సమంజస మనిరి. 'పూసలలో దారంబుమాడ్కి' నని సమావేశముగాఁ దీసికొని భావమును మాత్రమే కయికొని యగ్రమును జెప్పకొన రాదా' యంటిని. వారు నవ్వి 'కుయుక్తులు పన్నవల' దనిరి. ఆ సంవత్సరము వారు విద్య త్వరితకుఁ బరిష్కృతకారులుగ నుండిరి. ఈ పద్యములోని దోషమును గుర్తింపవలసిన దని వారు ప్రబంధముల ప్రశ్నపత్రములో నొక ప్రశ్నమును గూడ నొసఁగిరి! నే నడిగితిని. 'మితఁ డోచిన యొకానొకవిషయమునుగూర్చి పరీక్షలోఁ బ్రశ్నించుట ధర్మమా?' అని. వారు నన్నుఁ గేకలు వేసిరి. 'ఒకపద్యము నిచ్చి యందు దోష మున్న దని తెలిపి యాదోష మేదో తెలిసికొనుఁ దని యడుగఁగాఁ జెలిపి

కొనఁజాలనివాఁడు 'రేపు పండితుఁడై యేమి తెలిఁగిం మను?' అనిరి.

* * *

పావులూరి గణితమును వారు పరిష్కరించుచుండిరి. అప్పుడు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము తిరుపతిలో నుండినది. ఆచ్చటి పావులూరి గణితపుఁ బ్రతులను జూచి పుత్రికలు వ్రాసికొని వచ్చితిని. పాఠాంతరములు నేకరించితిని. మూలముతో సరిచూచి లెక్కలు తుదిర్చితిని. కొన్నిపట్టులు తుసుర నే లేదు. అట్లు తుసురినపట్ల నట్లే విడిది ప్రశ్నార్థకచిహ్నముల నుంచితిని. పాపు వ్రాసి వారిమందు పెట్టితిని. ప్రశ్నార్థకగణితముగ నీక్రిందిపద్యముఁ జూపితిని.

గీ. అష్టమాంశంబు మొదలుగా నర్థభాగ
మంత్యముగఁ గ్రమింబున శేష మగుచున్న
న ప్రగోదావరీసోజములఁ దెచ్చి
ద్రాక్షరామభీమేశ్వరు లోక నాథు ?

గీ. పంచమాంశంబులోపలఁ బరగ నాటు
పుచ్చ శేషంబు నిజవర్గ మిచ్చ నరిగె
నాటు విజనస్థలంబున నాడుమిం దె
నెన్ని యగునిగజములు మా కెఱుంగఁ జెప్పుమ.

ప్రశ్నార్థకచిహ్న మున్నచోటఁ జూపి 'వ్రాత ప్రతు లన్నిటను నీపాద మిట్లే కలదు. పాఠాంతరి మేదియుఁ గానరాలేదు. ఇది యిట్లే యుండుటకు గాఢభంగము, యతిభంగము. సంస్కరణము చేతఁ గాక ప్రశ్నార్థక చిహ్నముతో నట్లే వదలితి' నంటిని. వాంఛపద్యము నొకమాటు చదివిరి. మొగ మెత్తి నన్నుఁ జూచి యొకమాటు నవ్విరి. 'కుదురలేదా?' యనిరి. 'కుదురలే దంటిని'. 'నేఁ గుదిర్చెదను. చూడుము' అని కలముఁ దీసికొని వా రాపాద మును బూర్తిగాఁ గొట్టివైచి యిట్లు వ్రాసిరి. 'డాకరేమి భీమేశ్వరు లోక నాథు' 'సంస్కరణమునకుఁ బాండిత్య మొక్కటిమాత్ర మున్నఁ జాలదు. బహువిషయపరిజ్ఞాన ముండవలయును. 'డాకరేమి' యనునది ద్రాక్షరామమునకుఁ జేరు. ఇదిగో 'చూడు' మని యొక్కజే శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన కాసన పద్యమంజరి యుండఁగా దానిఁ గొని యుండలి కాసనములలో ద్రాక్షరామమునకు డాకరేమి యని యుండుటను జూపిరి. 'ఒక్కప్రతిలోఁ గూడ 'డాకరేమి' యని లేదేమి?' యని

ప్రశ్నించితిని. దాక శమి యనుగా నేమో పాఠకుల కర్తవ్యము కాదేమో యని యా ప్రతి విలేఖకులు 'దాక శమి' యనునొక బ్రాహ్మ రామ మనియే వ్రాసికొని యుండు రని వారు సమాధానము చెప్పిరి. ఆ సవరణ యెంత చక్కగా, ససిగాఁ గుదిరినది యని యిప్పటికి నే నాశ్చర్యపడుచుండును.

* * *

కులతత్త్వముల విషయమై వారి దృక్పథ ముదాఠము. మేము వారి సన్నిధిని జనువుకొను చుండఁగా కృష్ణామండల వాస్తవ్యుఁడు కొఁబోలు దాని బహుమ్య యను హరిజన విద్యార్థి తాను విద్యత్పరీక్షకై చదువఁదలఁచి నట్లుక, నందుకై సహాయము నరించుచుంటి ననియు శ్రీ శాస్త్రిగారి కొక యుత్తరము వ్రాసెను. అది చూచి శ్రీ శాస్త్రిగారు వెంట నే యాతని రమ్మని యుత్తరము వ్రాసిరి. అతఁడును బయలుదేరి వచ్చి శ్రీ శాస్త్రిగారి దర్శనమునకై వారి యింటికిఁడకు వచ్చి దూరమున నే నిలుచుండి తనవిషయమై యెఱిగించెను. శాస్త్రిగా రాత నిని దగ్గఱకు రమ్మనిరి. అతఁడు సంకోచించు చుండెను. అప్పుడు శాస్త్రిగారు నవ్వును "నీవు నాదగ్గఱకు రావచ్చును. రమ్మ" అని తమ దగ్గఱఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని యతని స్థితిగతు లను విచారించిరి. పిదప నతనిని దమవెంటఁ బెట్టుకొని కళాశాలాధ్యక్షులకడకుఁ బోయి యాతనిని గళాశాలలోఁ జేర్చుకొనుటకు వీలగు నేమో చూడవలసినది యని యడిగిరి. కాని యిప్పటిదనుక నాకళాశాలలో హరిజనవిద్యార్థి యొక్కఁడను జేర్చుకొనఁబడక పోవుటచే నాత

నిని జేర్చుకొనుటకు వీలులే దని అధ్యక్షులు తెలి పిరి. అంతఁ జేయునదిలేక శ్రీ శాస్త్రిగా రావిష యము నాతనికిఁ చెలిపి తిరుపతిలోనే యున్న యొక హరిజనహాస్టలలో నతనిఁ జేర్చుప్రకృ త్తముఁ జేసిరి. ఆనాఁడు రాత్రి యాతనిని దమ యింట నే తమప్రక్కనే కూర్చుండఁబెట్టుకొని మిక్కిలి యాప్యాయముగా నాతనితో మాట లాడుచు భోజనము చేసిరి.

* * *

వారి పాఠప్రవచనపద్ధతి వింతతీరు కలది. చాదస్తముగా, తీర్థమునకుఁ దీర్థము, ప్రసాద మునకుఁ బ్రసాదముగా ప్రతిపదార్థముల, తాత్పర్యములు చెప్పట వారి పద్ధతి కాదు. అది వారి కలవాటు లేదు. వారు చెప్పపాఠము రసవ్యాఖ్యానము. అవసరము లయినపట్టుల మూలముతోడి సంవాదము. మొదమనకుఁ దగి నంత మేత పెట్టునది వారితోడి సాహిత్యగోష్ఠి!

వారిలో మహాకవి శేషము - ఎవరైన నేదైనఁ బద్యమునకుఁ గాని, పదమునకుఁ గాని యర్థము కుదురకయో, యన్వయము కుదురకయో యాచిక్కు విడఁదీయుటకై వారి నాశ్రయించి ననో దాని నెట్లైన సాధించి సరసార్థము సమ కూర్పవలయు నని శతపోరుట. ఇంచుమించు అది తమ కొక 'ఛాలెంజి'గా భావించి దానిఁ గుదుర్చుటకై వారు తపింతురు. అట్టి ఘట్టములు నేను స్వయముగా నెఱిగినవి యెన్నియో కలవు. అవి యెల్లఁ బేర్కొనుట కిటఁ దావు చాలదు. —కోదండరామయ్య.

తొలితెలుగుకవయిత్రి

శ్రీమతి బాణగిరి రాజమ్మగారు.

శ్రీ ప్రభాకర కాశ్మీగారి తక్కిన పాపిత్య యజ్ఞ మంతా ఒక యెత్తు. తాళ్ళపాక తిమ్మక్క వ్రాసిన 'సుభద్రా కల్యాణం' పాటను ప్రకటించి ఆమెను తొలి తెలుగు కవయిత్రిగా నిరూపించడం మొక యెత్తు.

పడతుల పాటలన్నా, పామరల పదాలన్నా పండితులకు నోరే. దానిలోని కవితా మాధుర్యాన్ని గ్రహించి పరిగణించడం చాల ఉదారమైన పని. సరసమృదయాలే అలాటి పనికి పూనుకుంటారు. అలాటి వారు శ్రీ కాశ్మీగారు.

శ్రీల పాటలు వేనకునే లున్నాయి. కాని వాటిని వ్రాసినవా రెవరో, పాడినవా రెవరో పేరు తెలియదు. ఇప్పటికీ దొరకిన పాటలలో పేరు తెలిసినపాట సుభద్రా కల్యాణమే.

“అనెలో తాళ్ళపాకొన్నయ్యగారి
తరుణి తిమ్మక చెప్పి దాను సుభద్ర
కల్యాణ మనుపాట కడునుంచి లేట
పలుకుల.....”

అని ఆమె స్పష్టంగా చెప్పకొన్నది గనుక ఎవరు దీనిని వ్రాసిందనే వివాదమే లేదు. అన్నమాచార్యుని వంటి పదకవితా పితామహుని పల్ని గనుక తిమ్మక్క శ్రుతపాండిత్యంతోనే ఇలాటి పాటలు కట్టి వుంటుంది. సందేహం అక్కర లేదు.

తిమ్మక్క లేట మాటలకు విజయ విలాస కర్త ముచ్చటపడి వుంటాడు. కనుక దీనిని అనుసరించే కావ్యం వ్రాసినాడని అనలేము గాని ఈ పాటను తప్పక చదివ వుంటాడని నా నమ్మకం. వినకపోతే ఈ రెండిటికీ పోలికలు వుండి వుండవు. కొన్ని పోలికలను చూపుతాను.

సుభద్ర దొంగయితి వేడంలో వున్న

అజ్ఞుని కుశల ప్రశ్న చేసే ఘట్టం చాల నాజా కయినది.

1 “అయ్య మీ శోభ మరసి చూచితిరా?
ఎయ్యది మీ నామ? మెచ్చట నుండునురా?
పరగ నిండ్రప్రసవట్టమునను
బహుళ సంపదలనో బగనుచున్నార
ధీరమానులు కుంటిసుతులో? వారు
ఆరయ గడుసుఖులై యున్నవార ?

విజయవిలాసంలోని ఈపద్యం చూడండి, ఎంత పోలిక వుందో!

2 ‘క. మీ రిండ్రప్రసవం గని
నారా? పాండవులఁ జూచినారా? సుఖులై
వారందఱు నొకచో ను
న్నారా? పీఠాగ్రగణ్యు నరు నెఱుంగుదురా?’
సుభద్ర అజ్ఞునికి ఏమయిందో, ఎక్కడ వున్నాడో అని దిగులుపడి అడుగగా, దొంగయితి యుక్తిగా రెండగ్గాలు వచ్చేటట్లు పలికేమంచి ఘట్టం.

3 “అమర గా బలికెను అలివతో నపుడు
కోపలి యిద్దరము గోకర్ణ వంతు
మాడియే యుంటిమి కొన్నాల్గు లచట
భోజనమ్యులు శయనములు నొక్కచోట
చెలియ ! యుంటిమి మేము చెలికొండ్ర
వరిను

అతనికి వాకున అరమర లేదు
అతనికి నా కైకృత్య మతివనో వినకె.
దీనికి వృత్తరూప మనదగిన విజయవిలాసం పద్యం వింటే.

4 ఉ. కొమలి యీ గలి నృది వ
గుల్మడఁ బల్కిన నవ్వినిజ్జర
గ్రామణిమాను మీ రెచట
గంటిరొ యంటిని, కన్న మాత్రమే?
ఏమని చెప్పవచ్చు నొక
(తరువాయి 97 పుటలో)

1. సుభద్రా కల్యాణం, 29వ పుట. 2 విజయ విలాసం, ద్వితీయాశ్వాసం, 168 వ పద్యం. 3. సుభద్రాకల్యాణం, 38 వ పుట 4. విజయవిలాసం ద్వితీయ శ్వాసం 168, 169 పద్యం.

శాస్త్రిగారిసరదాలు

శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు

-:❖:-

మహాపురుషుల సరదాలు, అభిరుచులు, విశేషాలు కొంతగానే ఉంటాయి. వాటికి వారి జీవిత విధానానికి సంబంధం ఉన్నట్లు మూల దృష్టికి కనిపించదు. కాని ఆనంతస్తుషిక అక్షు శ్శువలె అజ్ఞాతంగా ఏదో మూత్రం ఉండనే ఉంటుంది.

గాంధీమహాత్మునికి మేకలను పెంచడం సరదా. “మేకల పాడియును గోత మేదిని నుమరీ!” అని చిన్ననాడు వల్లించిన పద్యం జ్ఞాపకం వచ్చినప్పుడు గాంధీజీ చర్యకు పద్యానికి కుదరజేమా-అని ప్రశ్నించుకుంటూ ఉంటాను. శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసకు కూరగాయల బేరసారాలు చేయడం సరదా అట. కానిట, దమ్యిడిలు లగాయతు లెక్కలు కట్టి కట్టి వనూలు చేసేవారట. శవమృత్యుదైన ఆ మహనీయుని తదితర జీవితానికి ఈ బేరానికి సంబంధం ఉందా? ఏమో! మరికొందరు గొప్పవారికి మొక్కలు పెంచడం, పాదులు త్రక్కడం విశేషం. ఇట్లే మా గురువర్యులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారికి కూడ కొన్ని సరదా లుండేవి.

చేతికర్రలు చిక్కిపట్టి చేర్చి పెట్టుకొనడం, ఇష్టులకు బహూకరించడం వారి సరదాలలో ఒకటి. రకరకాల కర్రలు వారివద్ద వుండేవి. అయినా మంచి కర్రచూస్తే మోజు. మామూలు కర్ర తెప్పించడం, ఉప్పుకాయితోలో రుద్దించి నున్నగా తయారు చేయించడం; నూనె వూసి కొన్నాళ్లు పడజేయడం, తర్వాత చేత వుమ్మ కుని దుమ్ము దులిపి మనసారా మొదలు నుంచి కొనవరకు తీడి బలంకొద్దీ జరిపించి భుజానికీ, పెదకు తగిలించుకుని చూచి, పదుగురినీ “ఏలా ఉంది? బాగుందా?” అని ప్రశ్నిస్తూ ఆనందించడం-వారికి పరిపాటి. వారి కర్రవిమర్శ చూస్తే, చికిత్సకు వచ్చే రోగుల రోగాలను ఉచ్చాటన చేస్తున్నారా అన్నట్లు నాకు లోచేది.

అలాటిదే మరొకటి ‘పెన్నిళ్లు చేకూర్చు కొనడం. రకరకాల పెన్నిళ్లు, రంగు రంగుల పెన్నిళ్లు-డైరీ పెన్నిళ్లవంటి సన్నవి మొదలు అడ్డర్లైజ్ మెంట్ కోసు అంగళ్లలో పెట్టే

రూలుకర్రల లాంటివి వరకు వారివద్ద వుండేవి. వారు పెన్నిళ్లు చెక్కడం ఒక కళ, ఒక శాస్త్రం. ఉల్లాసంగా వున్నప్పుడు అన్నిరంగుల పెన్నిళ్లతోనూ వ్రాసేవారు. ఆ రంగులన్నీ చూచి, వీరు ప్రభాకరులు గదా, ఆ ప్రభాకరునికి వలె వీరికికూడ సప్తర్షాల కిరణాలు, సప్తాశ్వాలు కాబోలు ఇవి-అని అనుకునేవాడిని.

“ఏమాయ్! ముక్కులేని పండేవో చెప్ప. చూద్దాం!” అన్నారు ఒకరోజు శాస్త్రిగారు. నాకు లోచలేదు. నే నేమైనా పండితుడినా. బేరసారాల మనిషిని గాని? “అనాసపండు కొదటయ్యా?” అన్నారు. “ఇది భాషాంతర శ్లేషలే! నీకు తెలియదు” అని వివరించారు. ఇంతకూ వారికి అనాసపండుంటే మహాప్రీతి. రకరకాలుగా దానిపై గమ్యుక్తులు చేసేవారు.

‘తక్కిన విషయాలలో’ పాండిత్యంవలెనే పాకశాస్త్రంలోనూ వారిది పైచేయే. రకరకాల వంటకాలను తెలుపుతూ వండే పదకు లను విశేషంగా చెప్పేవారు. కూరలు తరగడం వరికి సరదా. ఏది బిళ్లగా తరగలి, ఏది బద్దలుగా వుండాలి, ఏది పొడి పొడిగా తరగాలి అనేది ఒక శాస్త్ర చర్య. బచ్చలి కూరను గురించి వారు పొగడని రోజు లేదు. “నేయి అనే ఛత్రంలో బచ్చలి దొరగారు వస్తున్నారు. రోగాలనే రాడీలారా పారిపొండి” అని ఆర్థం వచ్చే స్లోకం చదివే వారు. గోంగూర సంగతి వస్తే మెట్ట గోంగూర, మాగాణి గోంగూర, దనాసరి గోంగూర-దనాసరి నుంచి తెన్నాసీర్, భూగోళం చర్చలకు దిగిపోయేవారు.

అప్పుడప్పుడు ప్రసంగతశాస్త్ర ‘ఏ మాయ్ పెట్టి! నాతో నీవు రోజంతా కాలతే.పం చేస్తే, నీ వ్యాపారంసంగతి ఏ మాతంది? దాని సంగతి చూచుకో. “బంగారువంటి కొమటి సంగీతము చేత బేరసారము లుడిగె”-అన్న కథ అవుతుంది కుమారీ!” అని ఛాట్లలాడే వారు. ‘మరేం పరవా లేదండి. వ్యాపారం దానంతట అది పొగిపోతుంది’ అని జవాబు చెప్పే వాడిని. (తరువాయి 97 వ పుటలో)

బునకు లవంబునకును గృతి
ఘనపదములయందు వర్గఘనమూలంబుల్.

ఉదాహరణము—

క. పదశత్రయమున కిప్పుడు
ముదమున వర్గంబు దాన మూలము ఘనముకా
వదలక యాఘనమున ఘన
పదమును సాధించి యెఱుకపఱుపుము

[మాకుక్.

ఒడ్డు— $3 \frac{1}{2}$, గవర్గించిన $\frac{2}{2}$; దీని

వర్గపు $\frac{9}{8}$, దీని వర్గమూలము $\frac{3}{2}$;

ఇది భిన్నవర్గాదినగుప్తయము.

ఇది భిన్నపరికర్మము.

కూన్యపరిక ర్మాప్త కంబునకుం గరణ
నూత్రము—మూడుపద్యములు.

క. ఖయ్యలోన రాకి యవికృత [గుణం
మయినను గుణంబు కూన్య మగు కూన్య
బయినట్టిరాకి శేషవి
ధి యున్నచో బాడువకమ్ముఁ జెలియఁగ

[వలయుక్.

క. నున్న గుణ మైనచో మఱి
నున్న హరంచేని రాకి కూన్యముగా కం
దు న్నికృతార మగుచును
నున్నం బాగ్గొన్నఁ జెల్లు కూన్యహరమునకా.

క. కూన్యములు ఖవర్గాదులు [యగుక్
కూన్యము సంగుణిత మయ్యు కూన్యంబ
కూన్యము తేషమతో సా
మాన్యం బై యుండు యుతిసమయమున

[యంగుక్.

ఉదాహరణము రెండు పద్యములు—

క. అయి చేమి యయ్యె ఖయ్యతం
బయి ఖోనితమై ఖనిఘ్నమై ఖావాప్తం
బయి వేలువేలు చెప్తు మై
వి యొకో నున్నకును వలయు విన

[వర్గాదుల్.

గీ. నున్న నైదింటఁ బెంచిన నున్నయందు
నైదు గూడినచో నేమి యయ్యె నిండ్ర
సంఖ్య కూన్యంబుచేతఁ బెంచఁగ దశంబు
చేసి త్రిగుణించి ఖాప్తంబు నేయ నెంత?
ఒడ్డు ౫ దీనితో ౦ గూడిన ౫; ఒడ్డు
౫, దీనిలో ౦ నున్న పుచ్చిన ౫; ఒడ్డుగుణ్యము

౫, గుణకము ౦, గుణించిన ౦, ఒడ్డు భాజ్యము
౫; భాజకము ౦, భాగించిన లబ్ధము ౫,
ఒడ్డు ౦, వర్గపు ౦, ఒడ్డు ౦, వర్గమూలము
౦, ఒడ్డు ౦, ఘనము ౦, ఒడ్డు ౦, ఘనమూలము
౦, ఒడ్డు గుణ్యము ౦, గుణకము ౫, గుణించిన
౦; ఒడ్డు ౦, దీనిలో ౫ గూడిన ౫, ఒడ్డు
గుణ్యము ౧౪, గుణకము ౦, తేషము దానిలో
 $\frac{1}{2}$, గుణకము 3, భాజకము ౦, లబ్ధము $\frac{1}{3}$.

ఇది కూన్యపరిక ర్మాప్తము.

గద్య

ఇది శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
ప్రబోధానంద శ్రీ చరణ సద్గురుచ్చాత్ర
హరిశ్చంద్ర కొదూరి యెఱ్ఱయమాత్య
పాత్ర రాఘవనూరి పుత్ర కవిదేవేంద్రా
పరనామధేయ సుజనవిధేయ సహజ ధైర్య
వల్లభార్యప్రణీతం బైన వీలావతి యను పాటి
గణితంబునందుఁ బరికర్మగణితము సమాప్తము.
వ. ఆనంతరంబ ప్రక్షిప్తంబునందు విలోమకాళికిం
గరణనూత్రము. రెండు పద్యంబులు.

గీ. హరము గుణముగ గుణకంబు హరముగను
ధనము బుణముగ బుణమును ధనము గాఁగఁ
గృతి పదంబుగ మూలంబు కృతిగ నిట్లు
దృశ్యమునయంగఁ జేయ సిద్ధించు రాకి.

గీ స్వీయభాగసమేతవిస్తృత మైన
యట్టివ్యస్తంబనం దేని యంశకొన్ని
లోనహరము హనమై యుండు నంశ
మనకృతము శేషవిధిఁ జెప్పినట్టియదియె.

ఉద్దేశము —

మ. త్రిగుణం బైన నిజత్రిపాద
మయి ధాత్రీభృతృరిచ్చిన్నమై
స్వగుణాంశోనితమై స్వనిఘ్న
మయి...శరంబై తదం ?
బు గొనంగాఁ బడి సామజోన
యంతమై పొల్పార దిగ్భాజితం
బగుచుకా రెం డగు నెద్ది చెప్పఁదగు
నారా! రాకి యా పేర్పడక

ఒడ్డు గుణకము 3, ధనము $\frac{3}{8}$, హరము
3, గుణము 3 $\frac{1}{3}$ వర్గపుల బుణము ౫, ౫

మూలధనము ౮, హారము ౧౦, దృశ్యము
రెండు, యథోక్తకరణాన వచ్చిన రాశి ౨౮.
ఇది విలోమజాతి.

ఇష్టకర్మంబునకుం గరణనూత్రము—

గీ. కణగి యుద్దేశకోప్త (క్ర ?) మార్గమున నిష్ట
మరసి యుక్తోన మాహతం బాహ్యతముగఁ
జేసి దృష్టిపహతి దానిచే హరింపఁ
గానఁ బడె రాశి యిది యొప్పు (యిష్టక)
[గర్భ సయ్యో.

ఉద్దేశము—

గీ. పంచమాతము స్వత్రిభాగోనితము దశ
భాజితంబు రాశిపాదదశత్వ
తీయయుక్త మగుచు నేయిది చెపు మప్ప
షష్ఠి యయ్యో గణకసమ్యతముగ.

ఒడ్డు— గుణకము ౫, స్వాంశము $\frac{1}{3}$,

హారము ౧౦. రాశ్యంశము ౧౪, ౧౨, ౧౩,
దృశ్యము ౬౮ ఇందును నిష్ట : ౩, ఇది
పంచమాతము చేసిన ౧౫, స్వత్రిభాగము ౫,
దీనిచేత నూనితము ౧౦, దశభాజితము చేసిన
౧, కల్పితరాశి ౩, దీని పాదదశ తృతీయ
ములు ౩, $\frac{3}{9}$, $\frac{1}{3}$; — ఇవి సమచ్ఛ
దము చేసి తొల్లటి దశభాజితముతోఁ గూడిన
౧ $\frac{2}{9}$, దీనిచేత దృష్టపాతి ౨౦౪ పాలు

గొన్న లబ్ధరాశి ౪౮ వర్గమూలాలు వచ్చిన
ఉదాహరణమందును ఇష్టకర్మము పని చెయ్యదు.
రాశ్యంశయుతోన మైన యుదాహరణమందును
విలోమజాతి పని చెయ్యదు.

అంశజాత్యుదాహరణము—

ఉ. ¹ అంబుజరాశిలోపల పడంశ

పురాలయపంచమాంశతు

ర్యంబుల బాహ్యులాట విరుపాధిపు

కాళఁడు హర్యజార్కపే

రంబులఁ బూజ సేసె గురురాజ

పదాబ్జము శేషపద్మప

ట్కంబునఁ జేసె నర్పితముగా

సకలాంబుజసంఖ్యఁ జెప్పమా.

1. 'అమలకమలరాశి' రిత్యాదిష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము. మూలములోని రుద్రునిఁ
ఁగివారింపుట యందు విశేషము. 2. మూలములో లేదు. 3. 'పంచాంశోఽర్పితలాత్' ఇత్యాది
ష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము. శ్రుతి ౪౧.

ఒడ్డు $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ —దృశ్యము

౬, ఇష్టరాశి ౧, కల్పించి పూర్వరాశిం చెచ్చిన
రాశి ౧౨౦.

శేషజాత్యుదాహరణము—

గీ. ² నరసన కంద్రసందమఁ డైన యచ్యుత
జనరాయని కృపాదృష్టిఁజేసి
యంబోలికామూఢుఁ డగుచును నా బామ్య
లాట కాళఁడు వేడ్క నర్థరాశి
లో నాత్మగురునాథుఁ డైనకుమారతా
తాచార్యవర్ణున కర్థ మిచ్చె
ద్విజాలకు శేషతృతీయములో రెం డిది
శేషపాదము కవిశ్రేణి కొనఁగ

గీ. స్నేహమునఁ దనచెలులకు శేషనవము
భాగపంచక మంతయుఁ బంచిపెట్టెఁ
గవిమహేంద్రున కర్పించి మివిలిన్టి
వేయునూట పదా త్తెంత విత్తరాశి?

౦ $\frac{1}{2}$, శే $\frac{1}{3}$, శే $\frac{1}{4}$, శే $\frac{1}{8}$

దృశ్యము ౧౧౧౬ ఇందు నొకటి యిష్టరాశిగాఁ
గల్పించి భాగాలు శేషమునఁ బుచ్చి తేఁగాను

౧ $\frac{1}{9}$, దీనిచేత దృష్టపాతి ౧౧౧౬. పాలు

గొన్న ద్రవ్యమానము ౨౦౦౮౮. ఇది విలోమ
జాతిక్రమాన నై నా సిద్ధించును.

విశేషజాత్యుదాహరణము—

మ. ³ అలియూధంబునఁ బంచమాం

శము విహారంబు నీపద్రుమం

బులకై యేగ గళిలీంధ్ర

గంధములకై పోయెం ద్రిభాగంబు జా

దులకై తద్వివరత్రిభూత మరిగం

దోడ్తోన వేటొక్క పు

ష్పలిహం బాడుచు నుండె వేడ్కఁ

జెపుమా సర్వాలిసంఖ్యానముకా.

ఒడ్డు $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ X 3 : $\frac{1}{4}$;

దృశ్యము ౧ అలియూధము ౧౫.

సంక్రమణ విషమ సంక్రమఃంబులకుం గరణ

మాత్రము—

గీ. అంతరంగమున యుత్పాదకములైన సయంతియు
రాశియుగ మగు నిదియె సంక్రమణ మింక
విషమసంక్రమము రాశి వివరభక్త
వర్ణవివరంబు యంతిగఁ బూర్వంబునట్లు.

ఉదాహరణము—

క. ఏవాని యోగవియతులు
భావింపఁగ భూమిదిశలు బాణక్ష. ముల్
నీ వారాసులు చెప్పం
గావలయును బామ్యలాట కాళిఁడు

[మెచ్చుకొ.

ఒడ్డు—రాశి యోగము ౧౦, రాశ్యంత
రము ౨౩, ఇందు వచ్చినరాసులు ౩౮, ౬౩.

ఉద్దేశము—

క. రాసులనియోగ మెనిమిది
రాసుల వర్ణద్వయాంతరము నన్ను రా
రాసులపరిమితి చెప్పుము
కాళలనిది బామ్యలాట కాళిఁడు మెచ్చుకొ.
రాశ్యంతరము ౮, వర్ణాంతరము ౪౦౦,
వచ్చినరాసులు ౨౧, ౨౯.
ఇవి సంక్రమణవిషయసంక్రమణంబులు.

మూలజాతికిం గరణమాత్రము—

గీ. సగుణదళవర్ణమున దృశ్యము గనఁ బడము
గొని గుణార్థంబు క్రమమునఁ గూడి పుచ్చి
వర్ణపుగ నొనరించిన వచ్చి నంద
మొంద గుణకఘ్నములలోన యుక్తరాశి.

గీ. మఱియు నారాశి భాగమునివోన
మయ్యె నే భాగయుక్తోన మయ్యె నొకటి
మూలగుణము దృశ్యంబునఁ బాలు పుచ్చి
వానఁ బూర్వోక్త...వలయు రాశి.

మూలోదృశ్యజాత్యుదాహరణము—

క. జలము వెలువడియె సారస
కులమూలదళంబు లేడు గొబ్బన శేపం
బులు ౯౦ డడట రమించుచు
నిలిచెం దత్సంఖ్య యెంత నిక్కము
చెప్పుమా.

ఒడ్డు— మూలగుణకము $\frac{2}{9}$, దృశ్యము $\frac{2}{9}$,

ఇందు గుణదళవర్ణపు $\frac{4}{9}$, $\frac{1}{9}$; ఇది దృశ్య

మతోఁ గూడఁగాను $\frac{1}{9}$, $\frac{1}{9}$; దీనిమూలము $\frac{1}{9}$,

ఇందున గుణార్థము $\frac{2}{9}$ కూడిన ౪, వర్ణించిన
ప్రమాణం ౧౬.

యుతదృశ్యజాత్యుద్దేశము—

క. మేలుగ నేరాశిం దన
మూలంబులు తొమ్మిదియును మోదంబున స
మేళింప నూటయిరువది
నాలుగుపదు లయ్యె నరసి నా కది చెప్పుమా.

ఒడ్డు — మూలగుణము ౯, దృశ్యము ౧౨౪౦.
యుక్తప్రకారమున వచ్చినరాశి ౯౬౧.

భాగోపములోన దృశ్యజాత్యుద్దేశము—

చ. ¹ యదమున హంసయూధపదముల్
పది స్ఫుర్తది కష్టమాంశ మిం
పాదవఁగ మెట్టతామరలపాంతకు
దిగ్గన లేచిపోయె న
య్యుద్ధకమునందు వెల్పడక యుండె
రమింపుచు హంస లాటు నె
మ్మది నెఱిఁగింపు హంసకులమానముఁ
గాళిఁడు సంతనింపఁగాక.

ఒడ్డు— భాజ్యము $\frac{1}{9}$, మూలగుణము ౦

౧౦, దృశ్యము ౬; మఱియు నారాశి భాగ
మునివోన మన్నమాత్రక్రమమునఁ చెచ్చిన
హంసకులమానము ౧౪౪.

ఉద్దేశకము—

మ. ² అనిలోఁ బారుఁ డిష్టప్రజాత్మమునఁ
బ్రత్యక్షప్రజం బాగఁ జ

య్యనఁ దన్మూలచతుష్టయంబున
రథాశ్వానికముం జంపె శ

బుద్ధిని నాటమ్యుల నొంచి మూట బలువిల్లుకొ
ఛత్రముం గేతువుకొ

దునిమెం గర్జనిఁ గూల్చెబద్ధొకటఁ దోడ్తో
నెన్ని యాబాణముల్.

$\frac{1}{9}$, మూలగుణము ౪, దృశ్యము ౧౧౦,

భాగమానము ౧౦౦.

1. 'యాతం హంసకులస్య' యన్వయోక్తమున కాంధ్రీకరణము. చూ. పుట ౧౧౯. 2. 'పార్థః
కన్ధవధాయ' యిత్యాదిష్టోక్తమున కాంధ్రీకరణము. చూ. పుట ౧౧౧.

భాగములయొక్క దృశ్యబాహుళ్యము

క. ¹ పదునెనిమిది నిజపదములు
ముదమున రాశిత్రిభాగమును గూడిన ని
య్యది యయ్యో మాటయిరువది
పదు లిపు డారాశి యెఱుకపఱుపుము

[మాకుకా.

ఒడ్డు— అంశము $\frac{1}{3}$ మూలగుణము ౧౮,

దృశ్యము ౧౨౦౦, ఇందుకు ౧ లో భాగము
గూడిన $\frac{3}{8}$, దీనిచేత మూలగుణమున్ను

దృశ్యమున్ను పాఠ వుచ్చి పూర్వప్రకారము
చెచ్చినరాశి ౫౭౬.

ఇది మూలజాతి.

అంశమూలజాతికిం గరణనూత్రము.

క. పద మంశము నదియొం ద [బ్రా
త్పదగు దృశ్యములు లవహారములుగాఁ
గుదితవిధి సిద్ధఫలముఁ [యొక్క.
బదపడియంశంబు మాడఁ బాలనవల
అంశమూలనదృశ్యబాహుళ్యదాహరణము.

గీ. ² అలికులార్ధఫలము నఖిలవాస్తాంశ
కమును గూడి పాల్గొనములు నేరి
భ్రమరయుగము తగులుపడి యొండఁ
రాత్రి యెల్ల మధుకరంబు లెన్నికి

ఒడ్డు— $\frac{1}{2}$, అ— $\frac{1}{2}$; మూలగుణము ౧౦,

దృశ్యము ౨, లబ్ధాశులమానము ౭౨.

అంశమూలయంతిదృశ్యబాహుళ్యము—

క. మదగజకులనవసాద్యయ
పదదశకము గజకులార్కభాగము రాశిం
గదియించి మాటపదునెని [యొక్క.
మిది యయ్యోను గజకులంబు మిలి యెంత

ఒడ్డు— భాజ్యము $\frac{1}{12}$, అంశ $\frac{1}{6}$,

మూలగు మ ౧౦, దృశ్యము ౧౧౮, నూత్ర
క్రమానం చెచ్చినగజకులమానము ౭౨.

ఇది అంశమూలజాతి.

గద్య

ఇది శ్రీ పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య
ప్రబోధానంద శ్రీచరణ గద్గరుచ్చాత్ర హరితస
గోత్ర కోడూరి యొజ్ఞయామాత్యపాత్ర
రాఘవనూరి పుత్ర కివిదేవేంద్రాపరనామధేయ
సుజనవిధేయ సహజధైర్య వల్లభార్యప్రణీతం
బ్రహ్మలీలావతి యనుపాటిగణితంబునందుఁ బ్రకీర్ణ
కము సమాప్తము.

వ. అనంతగంబ త్రైరాశిక వ్యస్తత్రైరాశికం
బులకుం గరణనూత్రము—

క. ప్రమితేచ్ఛలు సముజాతులు
ప్రమాణమున ఫలగుణేచ్ఛ భాగించిన ల
బ్ధము ఫలము నిచ్చుతును వ్య
స్తమునందున వీడుపఱుపఁ జనుఁ బ్రమి
తేచ్ఛ.

ఉద్దేశము—

క. ³ సదశపలద్యయమితమృగ
మద మిప్పుడు నిష్క్రమప్రమత్రయ కణుఁగిం
చెదవే యాహారణిఁ దొ [మయ్యొక్క.
మృదినిష్క్రంబులకు నెంత మృగమద

ఒడ్డు— ప్రమాణరాశి $\frac{3}{2}$; సవర్ణించిన

$\frac{1}{2}$; ఇచ్చారాశి $\frac{1}{12}$ లభ్యఫలములు ౫౨ కర్మలు

ఉదాహరణము— [౨

క. ⁴ ఇల నర్వదిమూఁడుపలం
బుల జవాదికి యుగాభ్రభూసంఖ్యము లీ
విలువను బాదద్వాదశ [బుల్.
పలంబులకు నెన్ని యాయబడు నిష్క్రం

ఒడ్డు—

క. కల వివట రెండుదమ్మం
బులకును ముయ్యాలుద్రోణములు
విలువ వలయు డెబ్బది పణ [ముద్గంబుల్.

ములరాశిం డెప్పు మెన్నిమూలము లయ్యొక్క.
ప్రమాణరాశి యిచ్చారాశితోడను సమ
జాతిగా వేసేగొఱకు ప్రమాణదమ్ముల పణాలు

1. 'యో రాశి రష్టదశభి' రిత్యాదిష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము. పుట ౧౧౮.

2. 'అలికులదశమూల' మనుష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము. చూ పుట ౧౨౩.

3. 'కుంకుమస్య సదశం' ఇత్యాది ష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము చూ. పుట ౧౨౪.

4. 'ప్రకృష్టకర్పూర' ఇత్యాదిష్టోకమున కౌంధ్రీకరణము చూ. పుట ౧౨౩.

చేసిన 32, పలరా? ద్రోణాలు ౧౮, ఇచ్చా
రా? పణాలు 20, లబ్ధభారీకలు ౨, ద్రో
ణాలు 2, ఆధకము ౧ ప్రశ్నములు ౨.
ఉద్దేశము—

సీ. ఆచ్యుతజేనరాయల వసంతశ్యాగ
మునకు వచ్చినయరి జనుల కిడిన
గూవిందుకై బామ్మలాట కాళవిభుండు
తాను దెప్పించినతండులములు
నలవదియేను పుట్టులమీదఁ బడునెన
మందుముఁ బదియేను మానికలకు
నేడుము కుంచెడు నేడుసోలలను గి
ద్దంటికి బడ్లు పుట్టెంటి లెక్క
గీ. నతని కరణంబు గొలిపించె నగరి బియ్య
మిడినవేహరులకు నవి యెన్ని యయ్యె
దెలిసి వడ్లకు సరి చూపవలయు మాకు
వెండియును రెండుదెలుగులతండులములు.

ఒడ్డు వ్రాసేలాగు—

౨
౨౦ ఇది సవర్ణించిన ౫
౧
౪ సవర్ణించిన ప్రమాణరాశి 322 ౫
2
౬
౧
౪

ఫలరాశి ౪ ౫ } ఇది సవర్ణించిన
౧ ౧ ౮ }
౨ ౦ } ౧౪2౦3
౧ ౫ }
౧ ౬ } 32౦

ఇచ్చాఫలము— పుట్టు ౧౨౪, తూములు
౧౬౦.

ఇచ్చారా? యిచ్చాఫలముగాఁ దెచ్చి సరి
చూపు నిమిత్తము క్రమ్యుల ఒడ్డు ప్ర ౧ ఫలరాశి
సవర్ణించి యపవర్ణించినది 322.

ఇచ్చారా? ౧౨౪ }
౧౬ } ఇది సవర్ణించిన ౪—
౨౦ }

సవర్ణించిన ౬ $\frac{౨}{౫}$ ౪; ఇచ్చాఫలము

బియ్యముపుట్టు ౪౫, తూములు ౧౮, మానికలు
౧౫, ప్రమాణరాశి ఇచ్చాఫలముగాఁ దెచ్చి

సరి చూచే నిమిత్తము క్రమ్యులను ఒడ్డు సవర్ణించి
సవర్ణించిన ప్రమాణరాశి

౧౪2౦3 } ఇచ్చారా? ౧.
32౦ }

యిహోక్తకరణాన వచ్చిన యిచ్చాఫలము
బియ్యము తూములు 2; కుంచము ౧; సోలలు
2; గిద్ద ౧.

ఉద్దేశము—

సీ. మొగిఁ బ్రజారాజాంశయును నాల్గుపుట్టైన
రాజాకుం బందుము ప్రజకు నేడు
మామిఁదఁ బుట్టకైన.....
నిరస వసుంధరాధశ్వరనకు
సంతియ ప్ర- కగు నటమిఁదఁ బుట్టికి
బదిమానికల మహిపాలునకును
బ్రజ కేనుమానికల్ గ్రమ్యుల నది కొల్వ
నొదవుఁ బుట్టికి నల్లు ముపచయంబు

గీ. గోరి తూమునఁ గ్రమ్యులఁ గొల్పినట్టి
పుట్టి పిన్నతూమునఁ గొల వట్టుకొన్నఁ
బుట్టు రెం డగు నధికారిపురుషు లవియు
వెచ్చవెట్టిన నేగు...చ్చ నందు.

సీ. అరుల కవగరం బైనదో మనబామ్మ
లాట కాళిఁడు దయ నాత్మభాగ
కలమరాసులు మూఁడు గొలిపించె దొమ్మిది
మానలు తూము...నాల్గు... ?
తూములు తక్వగాఁ దొమ్మిదియును నైదు
నిరువదిపుట్టును నివియుఁ గాక
పాలు పంపనియట్టికాలిరాసులు మఱి
యిన్నుటఁదెబ్బది యేడుపుట్టు.

గీ. నలుకుముం బదియేడు పుట్టులును నాణు
తూములను నిరసయును నద్భుతము గాఁగ
సరవి సీరాసులకు సమాంశంబు లైన
కలములందు ఘటిల్లుపంటలు లిఖంపు.

ఒడ్డు— ౮ ౪
౧ ౧
౧౯ ౧౯
౨౦ ౨౦
2
౧౬

ఒండేసి	F	22	02
	0	0	0
	0F	8	2
320	20	20	2
			8

వ. రాచభాగము ఆయాలు గూడి పిన్నతూమున వ్రయపుపాత్ర పైతము పుట్టున్న 2 తూములు 3 న్ను కుంచాలు మూడున్న అయిన ప్రమాణరాశి—పుట్టికి వలరాశి కోరి తూమునపంట పుట్టు 8. ఈలాగుననే యామీదఁ బ్రమాణరాశిపుట్టు ౮, తూములు 2, మానిక 0, ఫలరాశిపుట్టు 2, ఆమీద వ్రయము ప్రమాణరాశి 0 తూములు 2 కు 0, సో 3, ఫలరాశి పుట్టి 0, ప్రజారాజ భాగములు ఆయాలు గూడి వ్రయానకు వ్రయపుపాత్ర పైతము పిన్నతూమునఁ బ్రమాణరాశి పుట్టు 00, తూములు 04, మానలు 2, ఫలరాశి కోరి తూమున పంట పుట్టు 8, ఆమీద ప్రమాణరాశి పుట్టు 02, తూములు 08, మానికలు 2, దీని ఫలరాశిపుట్టు 2, ఆమీద ప్రమాణరాశి పుట్టు 2, తూములు 00, కుంచాలు 3, మానిక 0, గిద్దెలు 2, ఫలరాశి పుట్టి 0 కి యీప్రమాణఫలరాసులవల్ల నున్న ఒండేసి యిచ్చాగ సులవల్లనన్న తడఁబడక తెచ్చి పంట కోరి తూమున వరసనే పుట్టు 2; రెండో పంట పుట్టు 3, తూములు 8, మూడోది పుట్టు 08, నాలుగవది పుట్టు 002; అయిదోది పుట్టు 2, ఈప్రకారము తెలిసి యుక్తిమంతుఁ డైనవాడు పని గల తావుల యోజించుకునేది—

ఉదాహరణము—

గీ. మూటి కొక్కండుఁ దాఁ బడమూడు చేసి పండ్లు గొని యమ్మై మూడేసి పదియు

[మూడు

గవ్వలకు మామిడివిధానఁ గలిగెఁ బదియు మూడు ద్రమ్యముల్ లాభంబు

[మూల మెంత.

ఒడ్డు— గవ్వప్రమాణము 3, ఫలం 03,

ఇచ్చ 0, ఇచ్చాఫలరాశి పండ్లు $\frac{03}{3}$; ఇది

యొక త్రైరాశికము.

ప్రమాణరాశి పండ్లు 3, ఫలరాశి గవ్వలు 03, ఇచ్చాఫలరాశి పండ్లు $\frac{03}{3}$ } ఇచ్చాఫల

గవ్వలు 02F; ఇది రెండవ త్రైరాశికము. ఇందులో మొదలిగవ్వ యొకటి పుచ్చిన ప్రమాణరాశి 020, ఫలరాశి మూలము గవ్వ, ఇచ్చాఫలరాశి లాభము F గవ్వలు ద్రమ్యములు 03 కి - గమజాతీకరించి పెట్టిన 020 - ఇచ్చాఫలము మొదలి గవ్వలు F32.

ఉదాహరణము—

క. ఏను దివసంబులకుఁ బది

యే డాదాయముగ వెచ్చి మెనిమిడినాళ్లం దోడన పదు నెనిమిదిగా

మాడలు నూటిచ్చి చెప్పమా యెన్నాళ్లుకా. ఒడ్డు— ఆదాయానకు ప్రమాణరాశి దినాలు 2, ఫలరాశి మాడలు 02, ర శి 0, ఇచ్చాఫలము మాడలు ఆదాయము $\frac{02}{2}$ } ఒడ్డు—

వ్రయానకు ప్రమాణరాశి దినాలు ౮, ఫలరాశి మాడలు 0౮ ఇచ్చాఫలరాశి దినము 0, ఇచ్చాఫలము వ్రయం మాడలు $\frac{౮}{౮}$ } ఈవ్రయము నాదాయములోఁ బుచ్చిన

శేషము $\frac{౮}{౮}$ } ఇది ప్రమాణరాశి 2 ఫలరాశి 2నము 0. ఇచ్చాఫలరాశి నిల్వమాడలు 000, ఇచ్చాఫలం యేను 0, నెలలు 2 దినాలు 20. తక్కి యెడలనునిలాగున నేయుక్తి తెచ్చుకొనేది ఇది త్రైరాశికము.

వ్యస్తత్రైరాశికలక్షణానకు నూత్రము—

గీ. ఎచట నిచ్చ దణుగు నేనియు ఫల మెక్కు నొండె యిచ్చ దణుగుచుండ నేనిఁ దణుగుచుండు ఫలము త్రైరాశికవ్యస్త భావ మచట ననువుపణుపవలయు.

వ. అది యెట్లనిన—

గీ. జవములకును యవనీతిఁ జేసి విలువ? గాంచునెడ వన్నె వెంబడిఁ గనక మెక్కు నపుడు రాసులు భాగించు నచట వలయుఁ బ్రకటముగ వ్యస్త త్రైరాశికక్రమంబు. ?

ఉదాహరణము—

సీ. నిష్కముల్ నాలుగెన్నిదులు పోడకవర్ష కయ్యేనే వింకలిహోయనముల

యాదుదానికి నెన్ని యగు రెండుగుర్కులు
దున్నినయట్టి యొగ్గనకు విలువఁ
గావింప నాల్గుటంకము లయ్యెనే దుర్కు
లాలు దున్నిన దాని కయ్యె నెన్ని
దశవర్ణ జాంబూనదం బొక పలిమెఁడు
వలయుచోఁ బదియేను వన్నెపసిఁడి
గీ. యెంత యాయవలయు నిరసయుఁ

[దూమునఁ

బట్టి కొలువ నై గుపుట్టు లైన
కొల్చురాశి యెదురుంచాలతూమున
నేపు మీటి కొలువ నెన్ని యయ్యె.

ఒడ్డు— ౧౬, ౩౨, ౨౦౭ లభము ౨౫,
ఒడ్డు ౨, ౪, ౬ లభము ౬, ఒడ్డు ౧౦, ౧,
౧౫ లభము—^౨ఒడ్డు ౭, ౫, ౫, లభము ౭.

గీ. మూడుపిడియలోఁకు మున్నూటయరువది
యొక్క బారత్రోని యరయుఁ బడ్డ
నాల్గుపిడిలలోఁకునకు నెంత లెక్క నే
యంగ నచ్చుఁ గాళిహస్త మెచ్చ.

ఒడ్డు— ప్రమా ౩, ఫలము ౩౬౧, ఇచ్చ ౩,
వ్యస్త్రైరాశికమాత్రాన వచ్చిన యిచ్చా
ఫలము ౨౭౦

౩

ఇది వ్యస్త్రైరాశికము.

పంచరాశికములకుం గరణమాత్రము-

క. విరత.....ఫేదకముల
నితశతరభిత్తులందు నిడి.....రాశ్యా
హతి యరసి యల్పరాశ్యా
హతిచే గొనఁ బంచరాశికాదుల ఫలముల్.

ఉద్దేశము—

గీ. వడ్డి నూటికి నెల కైదు వన్నె లేని
యబ్బమున కెన్ని యగుఁ బదియాటికిని
గాలవృద్ధులచేఁ దెమ్ము మూలధనము
మూలవృద్ధులచేఁ దెమ్ము కాలవిరతము.

ఒడ్డు ౧ } ౧౨ } లభవృద్ధి ౪౮
౧౧౦ } ౧౬ } ౫,
౫ }

కాలనయనార్థము క్రమ్యుల ఒడ్డు

౧ } ౧౦ ౬ }
౧౦౦ }
౫ } ౪ ౮ }

లబ్ధమాసాలు ౧౨, మూలధనానయనార్థము
క్రమ్యుల ఒడ్డు.

౧౩౦ } ౧౨ }
౫ } ౦ } లబ్ధమూలధనము ౧౬.
౪౮ |
౫ }

క. నలువది నాళ్లకు నూటికిఁ

బాలుపుగఁ బంచమహిత బాణములు
చ లవటిక త్రిమాసం [వచ్చినఁ బం ?
బుల కర్మాస్థితకరాంగముల కెంత యగుకా.

ఒడ్డు— ౪౦ } ౯౬ } లభవృద్ధి ౭
౧౦౦ } ౧౨౬ } ౧
౨౬ } ౦ } ౪
౪౦ } ౫ }

ఉద్దేశము-

చ. మునిగుణితాక్షివర్ణ మగుముప్పదిచిన్నము
[లెత్తుకొంచనం
బునకు దళాధికాద్వగుఁముల్ నెల చెప్పిన
[రెండుమాడ లె
త్తిన మితవర్ణహేమమున కెన్నగు రూకలు
[నన్నె విల్వలం
దనరఁ నెత్తు మూల్యతులనంబు లవెన్నియొ
[యెన్ని చెప్పమా.

ముప్పది చిన్నము లనఁగాను మూడుమాడల-

ఒడ్డు— ౧౪ } ౧౨ } లభరూకలు ౨౨
౩ } ౨ }
౭౭ } ౨ }
౨ } ౦ }

తౌల్యజ్ఞానార్థము- ౧౪ } ౧౨ } లభతౌల్యము
౩ } ౦ } ౨
౭౭ } ౨ }

వర్ణజ్ఞానార్థము- ౧౫ } ౦ } లభవర్ణము
౩ } ౧౨ } ౧౨
౭౭ } ౨ }

ఇది పంచరాశికము. (సశేషము)

(87 వ పుట తరువాయి)

(యిందుక భేదము లేక యామునే
మే మయి యున్నవారము ను
మీ వికచాంబుజపత్రలోచనా!)

సహిశిల మనస్సును వర్ణించడంలో
తియ్యక్కడే పైచేయి. శ్రీల మనస్సు
శ్రీలే బాగా గ్రహించగల రమకుంటాను.

ద్రావణి వ్యయంగా సుభద్రాస్థుల పెండ్లి
సన్నాహం చేసి, పడకటింటి సంగారం చేసి
తర్వాత పడిన అవేదన, సమాధానం ఎంత
వాస్తవంగా వర్ణిస్తుంది తియ్యక్క!

1. "తలపోసె మనసురా తాళంగ లేక
యేమి వస్తువులైన నియకమ్ము గాని
ప్రాణేసు నిచ్చి మరి బ్రతుకొంగ రాకు!
అభిలాంబకోటి బ్రహ్మాండనాశుకుని
చెల్లెలు గనక నే నొల్ల ననరాదు
అది గాక సభలూన ఆ కాలపులకు
మానభంగము కల్గు మీకాలమాన
మానధన మొనగిన మాహాత్మ్యకాలి
అటువంటి శ్రీకృష్ణ కనుగు చెల్లెలట
అని తలపోసెతా ఆలిన మోసించె."

అట్లుని చేరబోయే సుభద్ర వేషం ఆనాటి
అందచందాను, సంప్రదానాన్ని మనకు తెలు
పుతుంది. సుభద్రను...

2. "పన్నిట స్నానంబు బాగుగా నార్చి
తటిబోసి కట్టించె ధవళవస్త్రము
విసనకట్టలగాలి పీచి యిడుచెట
పొసంగగా తడియార్చె పాలెలి శిశువు
ధూపవాసనలలో దులిపి యల్లార్చి

1. సుభద్రాకల్యాణం, 54 వ పుట. 2. సుభద్రాకల్యాణం, పుట 51.

(88 వ పుట తరువాయి)

కోజూ రాత్రి చాల పొద్దు పోయేవరకు
వారి సన్నిధానంలోనే గడచి పోయేది. 'ఇక
కల్లు నిద్రపో. నేను పడుకుంటాను' అనే
వాడు. నిద్రంటే వారికి మహాసరదా. నాల్గవ
నిమిషాకు గురక విసిపించేది. ఏమిటి అబ్బి
ర్యం? ప్రగలంతా పని తీరిక లేదు. ఈగా
స్త్రుల రాయిడి. ఎన్ని వ్యాకృతులు? ఎంత
వ్యాకులత? అయినా ఇంతటి సుఖనిద్ర
రావడం ఎలా? — అనే సందేహం చాల
కాలం ఉండేది. కాని లోకమాన్య బాల
గంగాధర తిలక్ జీవితం చదివిన తర్వాత
వాకా సందేహం నివృత్తి అయింది. లోక

గొజ్జంగిలేకులు కొప్పున దులిమె
నొడూణమును బెట్టి నూగాడు మొలను
బిల్లిల మొలనూట్ల బిగిసి మోయగను
ఘంటుల మొలనూట్ల ఘంటుల మొలయ
కంతహరమ్ములు కొస్తుభమణులు
కాలిపెండయు గూర్చి ఘనతనోరుతను
అందెల దిద్దె నా యలిన సుభద్ర
తరుకు మించినవందించలమైని
నెలవంకతాయిలతో నెల పుట్ట గట్టె
శ్రీకారములతోడ నెలంగెను చెవుల
కమలాక్షి పంజుల కమ్మలే పెట్టె
సామ్మలన్నిటిమీద శోభిల్లునట్టి
నూడు పేలుండ జేయు ముక్కల పెట్టె
కుంకుమ గంధము గూర్చి నాయించి
గోవకమురి బూసె కొమరాలి మేన."

ఈ వేషంతో వున్న సుభద్ర లేపాక్షి చిత్ర
కాలంలోని రాణివిగ్రహంవలె కనిపించుమా?

తియ్యక్క అట్లనుకు కర్తవ్య నిష్ఠుడు.
విజయవిలాసంలోని అట్లనునివలె ఎక్కడికక్కడే
విగ్రహవేదనలతో ప్రాశస్త్య ప్రసాద మైన తీర్థ
యాత్రను మరచిపోయేవాడు కాదు. తియ్యక్క
తన కింపును సుభద్రాస్థుల సమాగమంతో ముగించి
కథాకథనచాతుర్యం చూపించి.

శ్రీల నోట్లో నలిగిన ఈ పాటను ఆదరించి
ప్రకటించిన కాస్మిగారికి ఆంధ్రమహిళాలోకం
కృతజ్ఞమై వుంటుంది. కాస్మిగారి మార్గాననే
తెక్కిన శ్రీలపాటలను వాటి అందచందాలు
తెలుపుతూ ప్రకటించడం అవసరం.

మాన్యనికి ద్వీపాంతరవాసశిక్ష విధించినపుడు
ఆయనను బర్మాకు తీసుకొని వెళ్లారు.
ఆయన రైలెక్కి కూర్చున్న పదినిమిషాలకే
గాఢనిద్ర పట్టిందట. గుర్రు విడిపించిందట.
కొపలా వున్న బ్రిటిష్ పోలీసు అధికారులు
అశ్చర్యపడ్డారట. ద్వీపాంతర వాస శిక్ష
పొందిన ఈ వ్యక్తికి నిద్ర ఎలా పట్టిందని.
అదే లోకమాన్యని నిర్మలత్వం, నిర్వికార
త్వం. కాశ్మీగారు కూడ అట్టి సీతప్రజ్ఞలే!
కాశ్మీగారు చెప్పే ఫురికి విచ్చేసినప్పుడల్లా
నాయంటిని పావనం చేసేవారు. వారి
రెండవ మూడవ కర్థంతి నాయంటనే జరి
గింది. వారి దివ్యసంస్కృతికి సాష్టాంగ
ప్రణామాలు.

సంవత్సరం చందా : ఆరు రూపాయలు

ప్రాప్తిస్థానం :

భాషా నే వ క స మి తి,

2/583, వైక్రాప్టర్ రోడ్.

తిరువల్లిక్కేణి, మద్రాసు-5.

